

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital utgave av en bok som i generasjoner har vært oppbevart i bibliotekshyller før den omhyggelig ble skannet av Google som del av et prosjekt for å gjøre verdens bøker tilgjengelige på nettet.

Den har levd så lenge at opphavretten er utløpt, og boken kan legges ut på offentlig domene. En offentlig domene-bok er en bok som aldri har vært underlagt opphavsrett eller hvis juridiske opphavsrettigheter har utløpt. Det kan variere fra land til land om en bok finnes på det offentlige domenet. Offentlig domene-bøker er vår port til fortiden, med et vell av historie, kultur og kunnskap som ofte er vanskelig å finne fram til.

Merker, notater og andre anmerkninger i marginen som finnes i det originale eksemplaret, vises også i denne filen - en påminnelse om bokens lange ferd fra utgiver til bibliotek, og til den ender hos deg.

Retningslinjer for bruk

Google er stolt over å kunne digitalisere offentlig domene-materiale sammen med biblioteker, og gjøre det bredt tilgjengelig. Offentlig domene-bøker tilhører offentligheten, og vi er simpelthen deres "oppsynsmenn". Dette arbeidet er imidlertid kostbart, så for å kunne opprettholde denne tjenesten, har vi tatt noen forholdsregler for å hindre misbruk av kommersielle aktører, inkludert innføring av tekniske restriksjoner på automatiske søk.

Vi ber deg også om følgende:

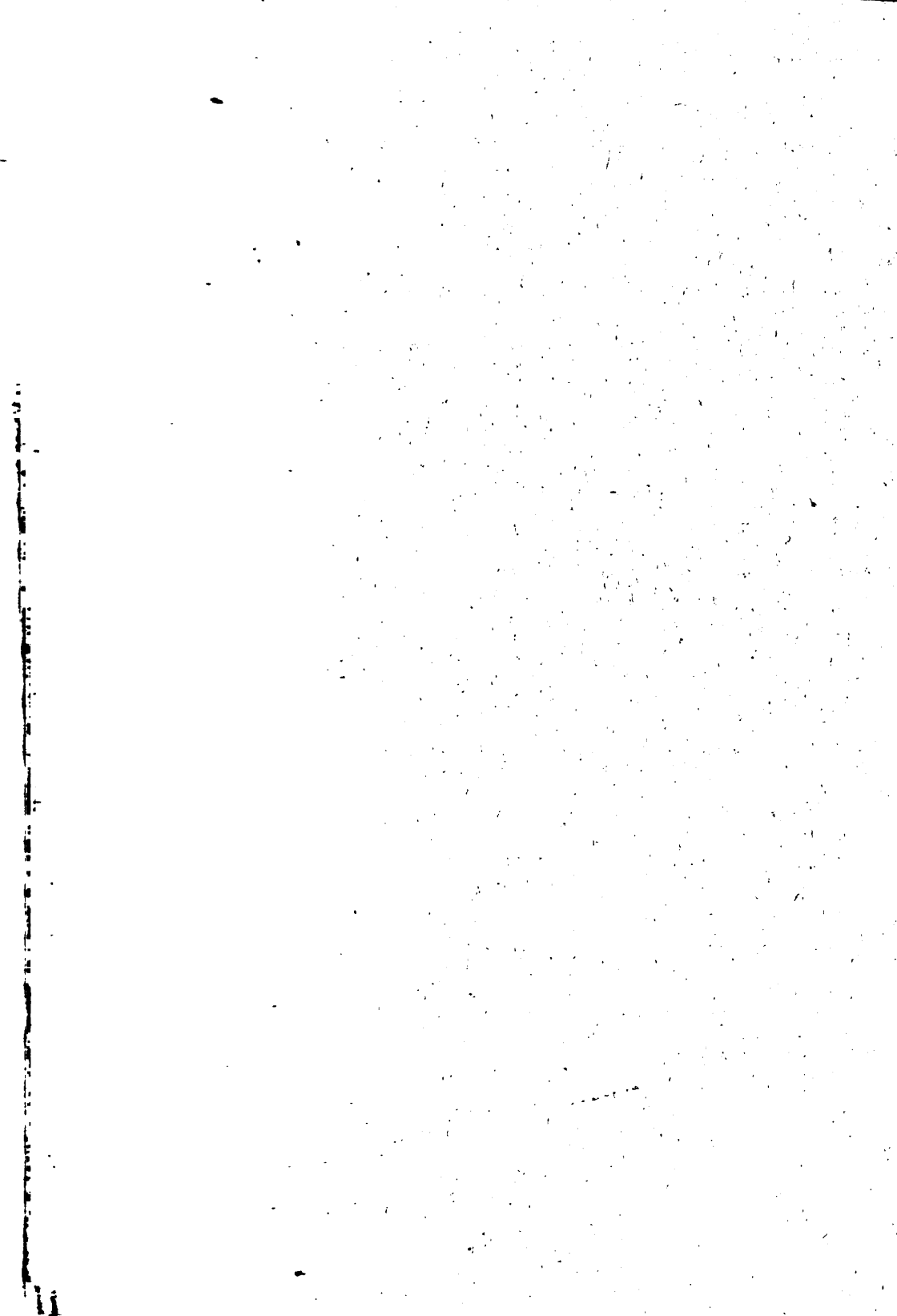
- **Bruk bare filene til ikke-kommersielle formål**
Google Book Search er designet for bruk av enkeltpersoner, og vi ber deg om å bruke disse filene til personlige, ikke-kommersielle formål.
- **Ikke bruk automatiske søk**
Ikke send automatiske søk av noe slag til Googles system. Ta kontakt med oss hvis du driver forskning innen maskinoversettelse, optisk tegngjenkjenning eller andre områder der tilgang til store mengder tekst kan være nyttig. Vi er positive til bruk av offentlig domene-materiale til slike formål, og kan være til hjelp.
- **Behold henvisning**
Google-"vanmerket" som du finner i hver fil, er viktig for å informere brukere om dette prosjektet og hjelpe dem med å finne også annet materiale via Google Book Search. Vennligst ikke fjern.
- **Hold deg innenfor loven**
Uansett hvordan du bruker materialet, husk at du er ansvarlig for at du opptrer innenfor loven. Du kan ikke trekke den slutningen at vår vurdering av en bok som tilhørende det offentlige domene for brukere i USA, impliserer at boken også er offentlig tilgjengelig for brukere i andre land. Det varierer fra land til land om boken fremdeles er underlagt opphavsrett, og vi kan ikke gi veiledning knyttet til om en bestemt anvendelse av en bestemt bok, er tillatt. Trekk derfor ikke den slutningen at en bok som dukker opp på Google Book Search kan brukes på hvilken som helst måte, hvor som helst i verden. Erstatningsansvaret ved brudd på opphavsrettigheter kan bli ganske stort.

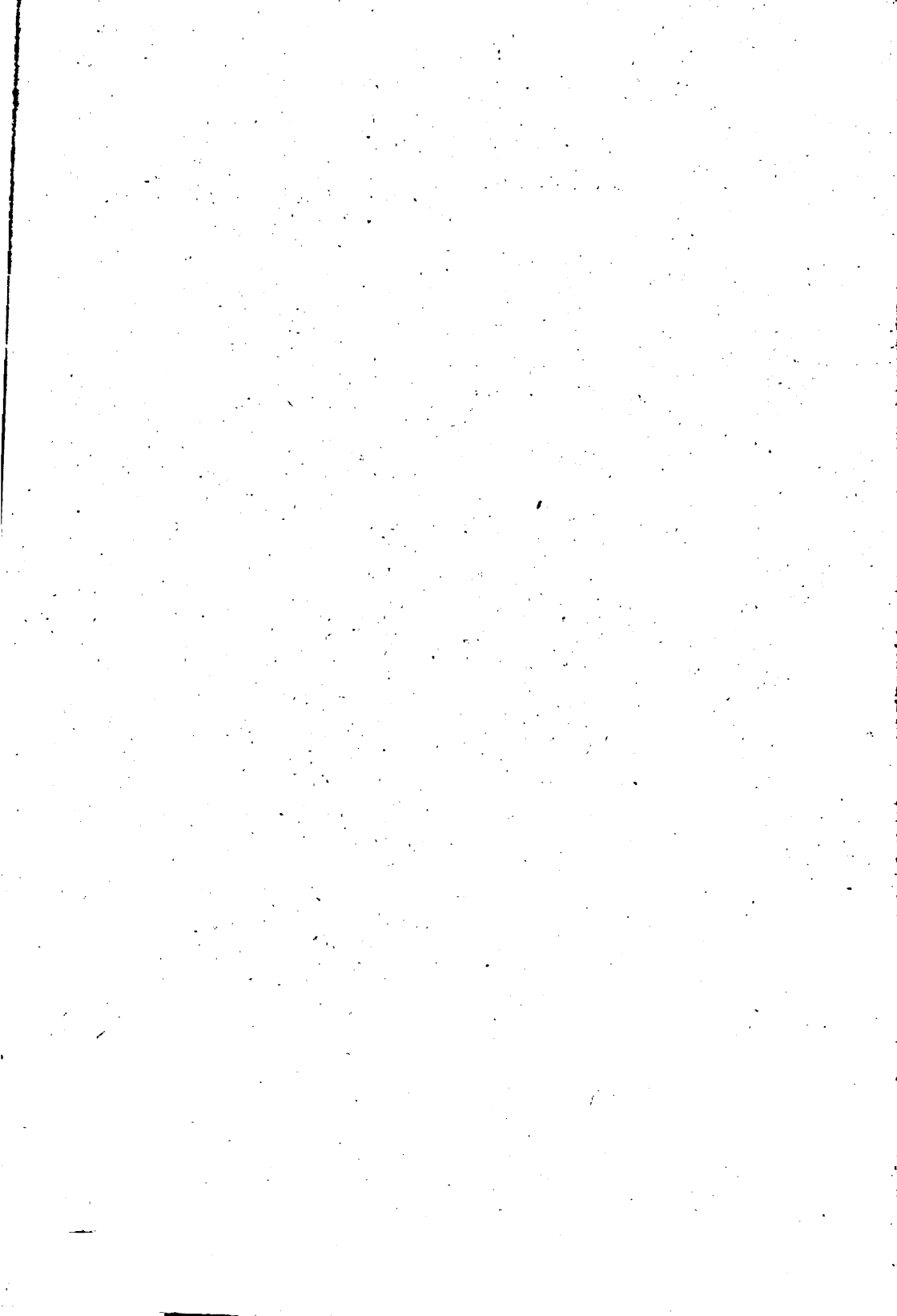
Om Google Book Search

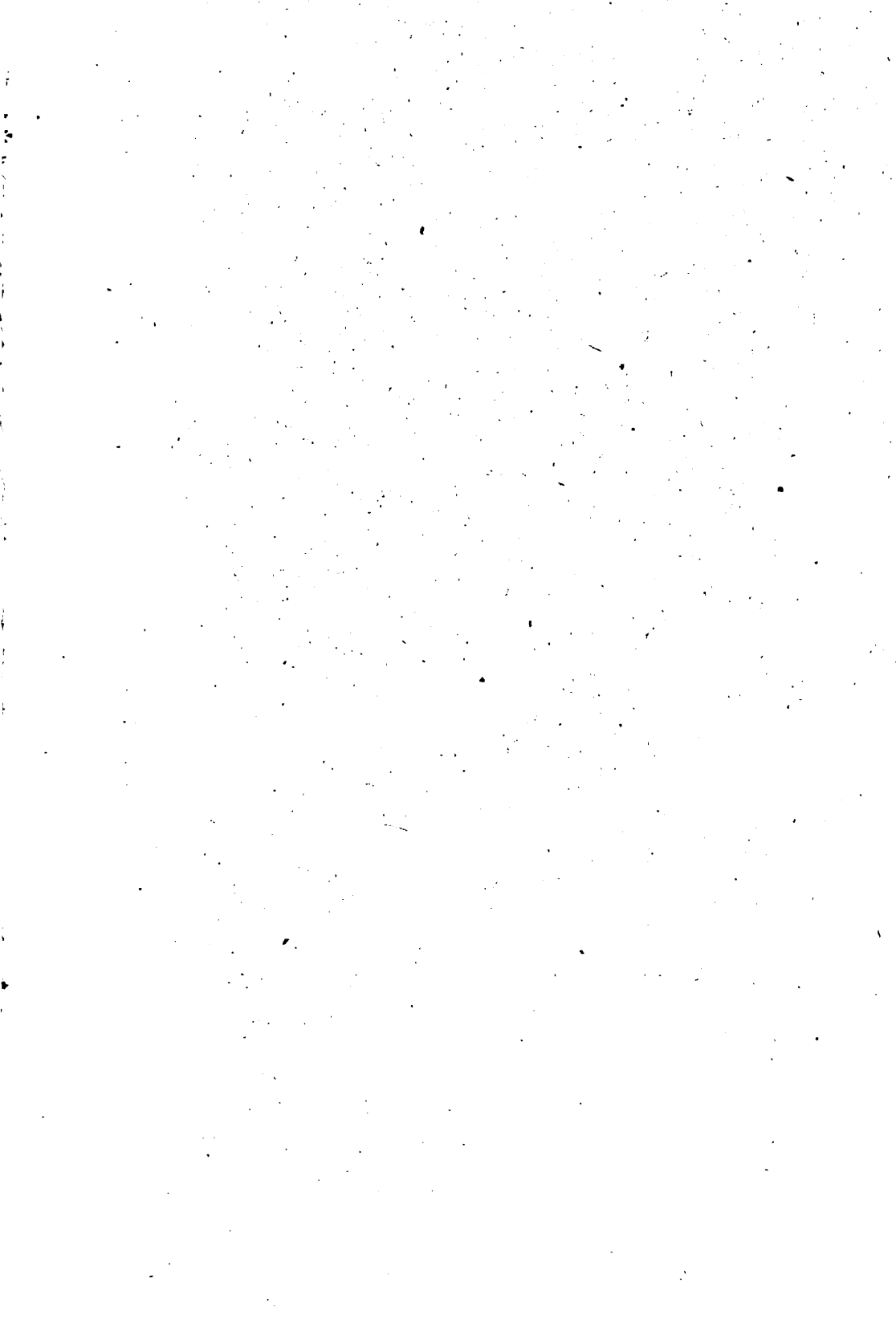
Googles mål er å organisere informasjonen i verden og gjøre den universelt tilgjengelig og utnyttbar. Google Book Search hjelper leserne med å oppdage verdens bøker samtidig som vi hjelper forfattere og utgivere med å nå frem til nytt publikum. Du kan søke gjennom hele teksten i denne boken på <http://books.google.com/>

Library
of the
University of Wisconsin

Kohler Art Library
University of Wisconsin - Madison
288 Elvehjem Museum of Art
800 University Avenue
Madison, WI 53706-1479

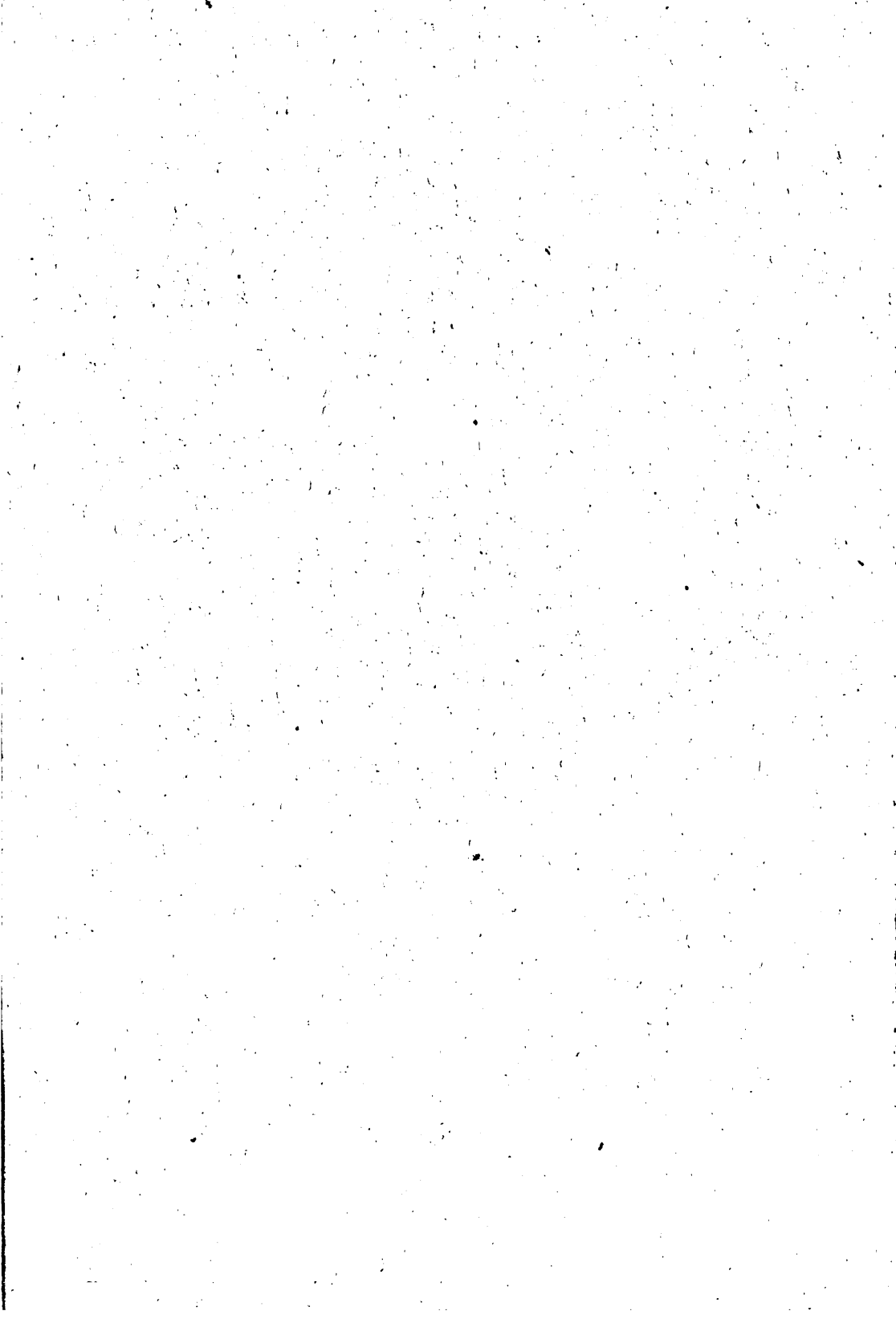

Kohler Art Library
University of Wisconsin - Madison
268 Etcheberry Museum of Art
800 University Avenue
Madison, WI 53706-1479

Library
of the
University of Wisconsin

Kohler Art Library
University of Wisconsin - Madison
266 Elvehjem Museum of Art
300 University Avenue
Madison, WI 53706-1479

Kofter Art Library
University of Wisconsin - Madison
260 Ekofjorn Museum of Art
800 University Avenue
Madison, WI 53706-1479

Eckersberg 1818.

Dahl.

SON DAHL

DREDETS

HISTORIE

S. BOLLIG

KRISTIANIA 1893

PROFESSOR DAHL

ET STYKKE AV AARHUNDREDETS
KUNST- OG KULTURHISTORIE

AV

ANDREAS AUBERT

H. ASCHEHOUG & CO.s FORLAG

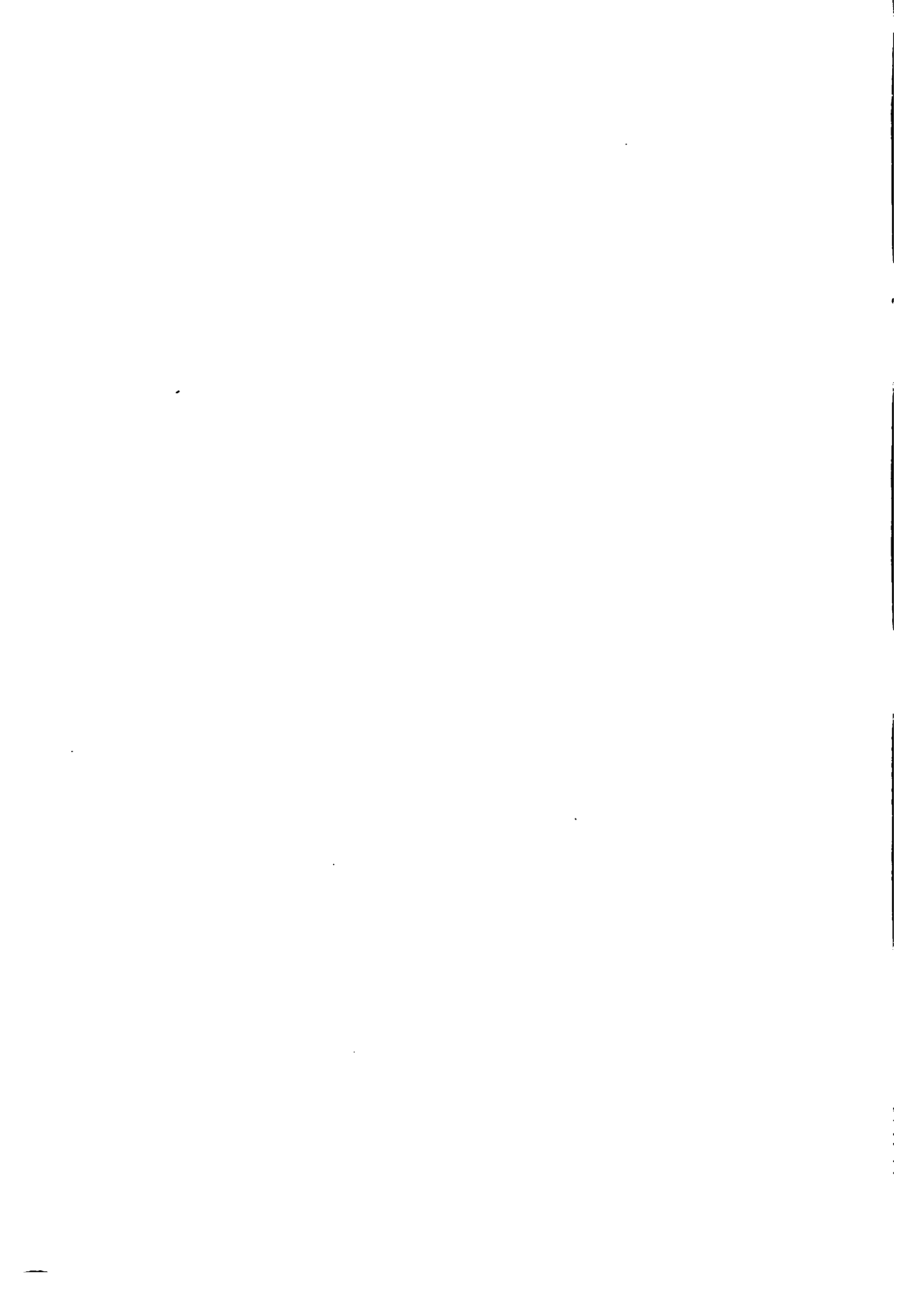
KRISTIANIA 1898

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI

103977
MAR 14 1907

W10
D13
AUI
P

HANS BORN I TAKNEMLIGHET TILEGNET

FORTEGNELSE OVER PORTRÆTTERNE

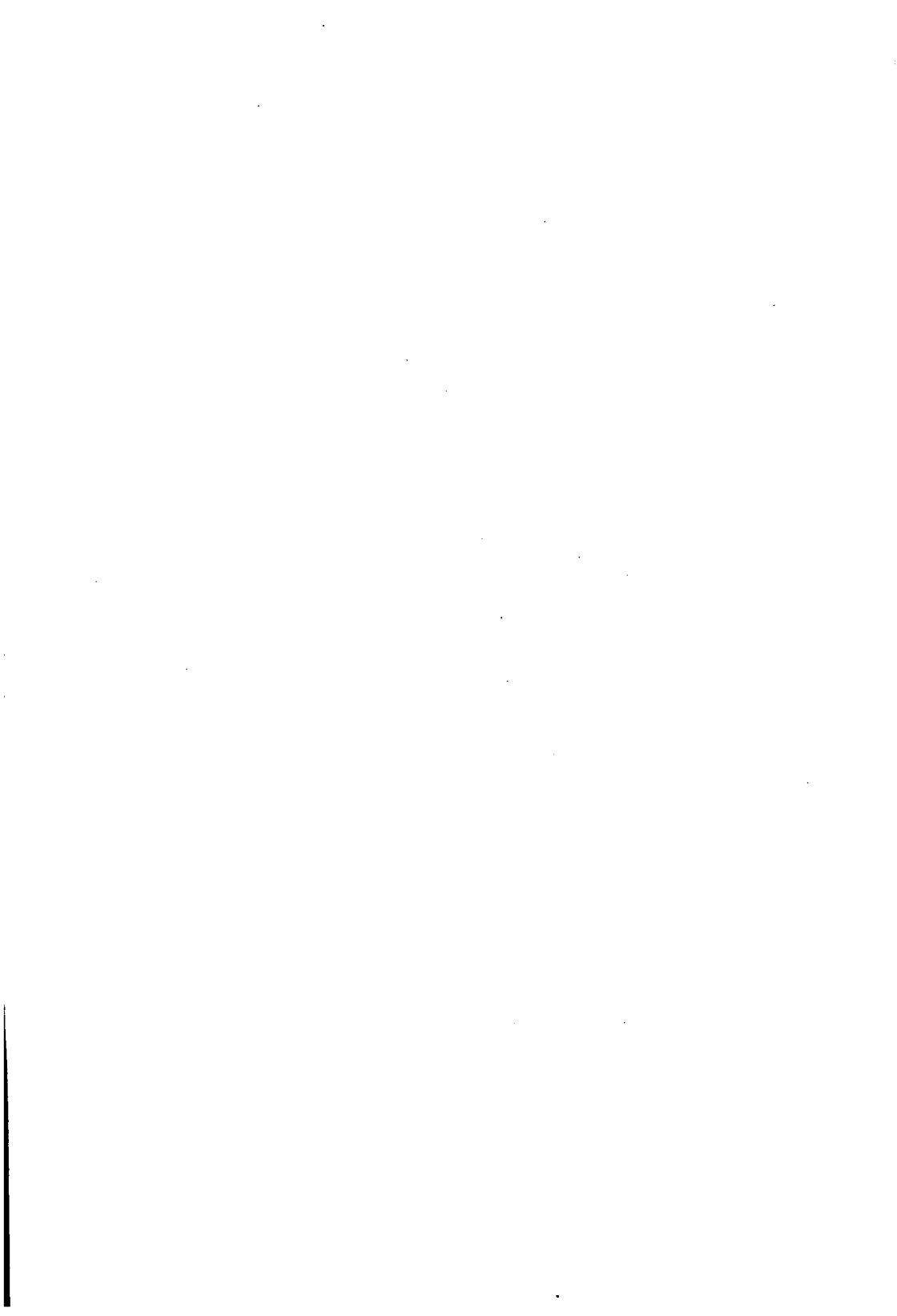
I

- Foran tittelbladet. Portræt av Dahl, malt av C. V. Eckersberg i 1818; tilhører hr. kancelliraad H. H. Lyng. Gjengivelsen utført i sinketsning paa hr. F. Hendriksens atelier i Kjøbenhavn.
- Mot side 137. Thorvaldsens portræt av Dahl, set i profil.
- Mot side 154. Samme portræt, set forfra. Begge gjengivelser utført i lystryk av Römmler og Jonas i Dresden efter Thorvaldsens originalbyste, modellert i Rom i 1821, nogen aar efter hugget i marmor. Den tilhører hr. Siegwald Dahl.
- Mot side 190. Selvportræt av C. D. Friedrich, blyants-tegning i Carus's kunstneralbum, som nu tilhører Dresden Stadt-Museum. Gjengit i lystryk av Römmler og Jonas.
- Mot side 371. Portræt av Dahl fra jan. 1847, gipsbyste av Carl Beyer, Rietschels elev, i vort nationalgalleri. Efter fotografi i profil, tat av hr. Abel i Kristiania, utført i sinketsning paa hr. F. Hendriksens atelier.
- Mot side 379. Portræt av Dahl, blyants-tegning av P. Delaroche fra 1847. Gjengit i lystryk av Römmler og Jonas.
- Mot side 410. Fotografi av Dahl fra 50-aarene, gjengit i lystryk av Römmler og Jonas.
-

INDHOLD

I

Side	1.	Indledning.
-	6.	Ungdomsliv i Bergen.
-	28.	Læreaar i Kjøbenhavn.
-	57.	Reiseliv. 1818 til 1821.
-	155.	Dresden i 20-aarene.
-	208.	Den første Norgesreise 1826.
-	240.	Tilbud fra Kjøbenhavn. Forhandlinger med akademiet i Dresden.
-	260.	I Dresden til midt i 30-aarene.
-	283.	For Norge.
-	353.	Senere reiser.
-	399.	De sidste aartier i Dresden.
-	406.	Dahls sidste leveaar og død.

I. HANS LIV OG HANS VIRKEN

Ikke noget enkelt navn er saa nøie knyttet sammen med grundlæggelsen av et kunstliv i Norge som professor Dahls. Først og fremst, fordi han er vor første store landskapsmaler. Den patriotiske glæde ved at se sit eget lands storslagne natur skildret av en berømt landsmand og gjennem hans verk kjendt og beundret av fremmede har mer end noget andet tjent til at skape interesse for kunst og vække ialfald en anelse om dens værd i kredse, hvor man før aldrig hadde tænkt paa kunst.

I «dæmringstiden», da man med ungdommens pirrelige saarhet lette efter noget i nutiden at mætte sin nationalstolthet med, var Dahls navn et flag, som lyste over landet, og som alle hilste. Det er et fint træk, — det vidner om kunstens samlende og forsonende magt, at *Wergelands* biografi over Dahl indledes med et vers av hans store motstander, med de linjer av *Welhavens* sang til Dahl i 1839, som begynder saaledes:

Han har i Kjæmpers Fødeland
først fattet Nordens Mening —

— — — — —

Men Dahl har ikke bare virket ved sit verk og ved sit ry. Skjønt han leved ute, var hans interesser herhjemme. Hans livlige initiativ griper ind paa de fleste hovedpunkter i vort begyndende kunstliv: ved kunstforeningernes stiftelse, ved nationalgalleriets grundlæggelse og ved arbeidet til vore fortidsminders bevaring. Hans virksomhet for fædrelandet var saa omfattende og vedholdende, at det bare er et beskedent uttryk for hans selvfølelse, naar han skriver i et brev til nationalgalleriets bestyrelse — 28 mai 1843 —: «Jeg tør frit tilstaae, at jeg bilder mig ind, selv her i Udlandet er jeg mer Normand end Mange i selve Norge.»

Foruten til *Norge* er Dahls navn knyttet til to andre landes kunsthistorie. Han kom til *Danmark* endnu før det store brud i 1814, og han staar i gjæld til det for det mest avgjørende fremskridt i sin utvikling. Den danske konge viste sig som *hans* konge ogsaa derigjennem, at han gav Dahl den støtte, som hans eget fædreland var for fattigt til at yde ham: endnu samme aar som landene blev skilt, kjøpte han hans første store billede; og da Dahl rusted sig til sin store utenlandsfærd, fik han av Danmarks konge løfte om den hjælp, som han forgjæves hadde ønsket at opnaa hos Norges storting. Og senere, da han hadde vundet et berømt navn i Tyskland og længst var knyttet til Dresdens akademi, fik han endnu saa sent som i 1828 et ærefuldt tilbud om en lærerstilling ved Kjøbenhavns akademi, som for alle tider vilde ha knyttet ham til Danmark. Skjønt han avslog det, følte han sig dog gjennom hele sit liv bundet til dette land som til et andet fædreland, hvor han hadde talrige og trofaste venner; og like til det sidste møtte han med kortere mellemrum regelmæssig frem til

Efter en opgave av Dahl selv kjøpte den danske konge hans første store billede i 1814. Sandsynligvis var det først et aars tid senere.

de aarlige utstillinger paa Charlottenborg, hvor han hadde vundet sine første sporer. Hans arbeide har sat merker i den ældre danske kunst, og hans navn har endnu sin gamle klang.

Vor tid, som søker nye sambaand mellem de nordiske folk, og som føler det som et savn, at banerne saa længe har vært skilt under den kunstneriske utvikling, mindes med tilfredsstillelse, at den norske kunst gjennom Dahl fra først av er knyttet til den danske. Det slegtled, vi tilhører, ser i denne kjendsgjerning et varsel, som lover godt for en inderligere forstaaelse i fremtiden.

Tyskland endelig gav Dahl et nyt hjem og regned ham engang som sin største landskapsmaler. Nu synes hans navn at ha mistet en god del av sin fordums klang. Der er et brud i det tyske landskapsmaleris utvikling: en idealistisk strøm vendte sympatien bort fra den ældre naturkraftigere retning, og Dahls betydning blev derigjennem stillet i skyggen. Men har det først engang vært alment godkjendt, at Dahl i sin tid har vært blandt de epokegjørende i Tysklands kunsthistorie, da bør det være en nationalære for os at faa hans kunst saa rikt og uttømmende fremstillet i vore offentlige samlinger, at vi uten overvurdering kan fremlægge overtverdende beviser for hans virkelige værd.

Dr. *A. Hagen* i «Die deutsche Kunst in unserem Jahrhundert» I side 292. skriver i 1857: «Der Norweger . . . *Dahl* . . . genoss lange den Ruhm des ersten Landschaftsmalers . . .»

Andreas Andresen i «Die deutschen Maler-Radierer des neunzehnten Jahrhunderts» I side 71. Leipzig 1878: «Dahls Verdienste um die Landschaftsmalerei sind gross, epochemachend und von allen Seiten anerkannt. Seine bilder erregten allgemeine Aufmerksamkeit und wirkten bahnbrechend für die Begründung eines kräftigen und frischen Naturalismus im Gegensatz zu den fast alle Realität entbehrenden idealistischen Hervorbringungen der Akademien im Anfange unsers Jahrhunderts.»

Vor generations naturfølelse, saaledes som den lever i os yngre, og som den finder uttryk i vore første landskapsmaleres verker, kjender sig inderligere i slegt med Dahl end med de mellemliggende skoler: Som ved en art atavisme synes bedsteforældrenes og sønnesønnernes syn at møtes i mange punkter. Men derfor er det netop vor tid, som skylder Dahl denne ære, og som tillike bør stille sig den opgave at samle de spredte træk av hans levnet og virksomhet til en hel og sammenhængende livsskildring. Dahl selv har — som alle, der har utrettet noget — hat følelse av sit eget værd. Han har tænkt sig, at det kunde være av interesse at lære hans levnetsløp og hans utvikling nøiere at kjende. Jeg vil meddele ordret og med hans egen retskrivning de linjer i hans optegnelser, som med størst tydelighet uttaler dette: «J. betref min Biografi da har jeg samlet adskillig selv fra min ubetydelige Ungdom og troede i mine senere Dage at foretage dette Arbeide — omdenskiøndt der baade for andre som for en Mand selv at skrive sit Levnetsløb — da det vigtigste om hvad som har giældt og giælder — først, kan *bestæmt* siges naar den *Epoche* er afløben hvori han har levet, dog troede jeg for at unгаа falske omdømme selv at gjøre dette — da mit Liv saa ubetydelig det end var, dog — i det smaa, som ingen nøyere kiændte end jeg selv, dog kunne have en Interesse; og derfor troede jeg som en Nydelse for den ældre Mand — der altid lever mer i det forgangne end det nærværende — at opbevare dette til jeg ej er saa oplagt at male — Dog — jeg ligger af og til — haand paa Værket for dog at have Planen — og Oversigten thi maaske overrasker Døden en inden man tænker —»

Allerede i 1826, da han første gang saa Norge igjen som den berømte professor ved Dresdens akademi, begyndte han at samle oplysninger om sin slegt, og senere utigjennem aarene,

naar en erindring fra hans ungdomstid ved en eller anden tankeforbindelse randt ham isinde, pleied han at rable den ned paa løse papirer. Han kom aldrig til at bearbeide dette stof, og i sin impressionistiske, løsrevne form lar det sig i regelen heller ikke bruke uten videre, som det er. Men ved siden av hans dagbøker og breve vil det danne en islæt av selvbiografisk traad i den skildring av hans levnetsløp, som jeg vil meddele.

En ganske liten del av Dahls papirer var efter hans død utlaant til *Velhaven* uten allikevel at bli brukt av ham til en livsskildring.

Ungdomsliv i Bergen.

«Jeg har som Barn, Dreng og Yngling
prøvet mer, end man skulde troe.»
Av Dahls optegnelser.

Blandt Dahls optegnelser om hans slekt fra 1826 ligger ogsaa to sammenhengende blade, med et løst landskapsrids — uten tvil tat fra en baat under forbigarten. Vi ser en fjeldrække, et kirkespir, en dalkløft opover — — — Nedenunder staar skrevet: «Evenvig d. 19 Aug. 1826 Dahl. Min Familiebesiddelse — Undahl, Handtvot, Slengesund, Mit-tun» o. s. v.

Faa aar efter gjorde en anden av Norges første mænd den samme reise utover Sognefjorden: *Henrik Wergeland* steg iland der, hvor *Dahl* bare seilte forbi — glæded sig med den samme stolte følelse i at se fjeldlinjerne, der hans æts vugge hadde staat.

Baade Wergelands og Dahls fædre var norske bondegutter fra det samme prestegjeld.

Dahls far *Claus Trulsen* var født «paa Gaarden Nedre Opdal i Evenvig i Guldalen 1754». Han var ældste søn, men

brydde sig ikke om at ta gaarden; den overlot han til en yngre bror. Selv vilde han ut i verden. «Han tog til Bergen og gjorde flere Reiser som Matros, baade til Middelhavslandene og til fjernere Verdensdele. Saa kom han hjem igjen til Bergen, var en Tid i Tjeneste hos en Søecapitain og giftede sig med *Else Birgithe Johns-Datter*, Datter af en Snedkermester John Østen sammesteds.»

Han maa ha blit ved at fare ogsaa en god stund som gift. Dette fremgaar blandt andet av et kort levnetsløp, som Dahl meddelte Berlinerakademiet i 1835 ved sin optagelse som æresmedlem. Han skriver her om sin far: «Ved mange Ulykkes-Hændelser i 90-Aarene som Skibbrud og Lignende bleve hans pekuniære Omstændigheder saa daarlige, at hans Midler ikke vare tilstrækkelige til mer end det Allernødvendigste til hans talrige Families Opdragelse.»

Med dette stemmer det ogsaa, at han i sønnens daabsattest — Johan var en av de yngste — endnu nævnes som «Søfarende».

«Senere levede han som Fisker og af at handle med Fisk. Paa sine gamle Dage var han fast Fløtmand — Færgemand ved Torvet — Triangelen i Bergen »

Sine sidste aar leved han som blind mand sammen med sin hustru i «Søfarendes Fattighus», hvor han døde i 1823 faa aar før Dahls mor.

De fik en stor barneflokk: fem gutter og en pike blev ilive. Den næst yngste av disse var *Johan Christian*. Han blev født den 24de februar 1788 og døpt fem dage efter i Domkirken den 29de februar, paa skuddagen.

Det var saaledes en stor familie og smaa kaar. Dahl ser allikevel med glæde tilbake paa sin barndom, streng som den

Dahls indberetning til Berline akademiet er anført efter Dahls tyske utkast.

var Selv sier han: «den erbarmeligste Ungdom er skjøn — en Betlers Søn er ofte bedre at betragte end Sønnen af en Første. Et Gadedrengeliv i god Forstand med lidt Skoleundervisning var vor første Dannelse. Dog mine Forældres Gudfrøgtighed og Fornuftighed havde et vaagent Øie.»

De stræved ogsaa med at skaffe penge til skolegang. Men «hvad kunde man vente af en Undervisning à Prisen 3 β ugentlig?»

Senere kom han sammen med sin ældste bror «Troels i den Kierumgaardske Skole, hvor 6 Børn nøde de nødigste Undervisningsgrunde under Veiledning af tvende Søstre Eggers».

Kierumgaard pleied stadig at ha en av de bedste og flinkeste elever hjemme hos sig i sit hus. Først skulde Truls bo hos ham. Men uagtet han var av et roligere sind end sin yngre bror, var det allikevel for stille hos den underlige gamle peppersvend, til at han kunde trives. Han forlot snart Kierumgaard igjen, og loddet traf nu hans yngre bror. Johan var saa liten endda, mellem 7 og 8 aar, og hadde av den grund uten tvil trods sin muntre og livlige natur lettere for at finde sig i al den tvang, han blev underkastet.

Det friske og fornøielige gategutteliv paa torvet og ved bryggen var nu forbi. Han fik ikke lov til at være sammen med andre gutter, fordi han kunde smittes av verdens fordærvelse. Selv legemsøvelser blev ham forbudt: at skyte, fordi det var farligt, at bade, fordi det var uanstændigt: *det* var ogsaa en av «Lovene i dette Kloster», at man aldrig maatte «klæde sig nøgen».

Livet i Bergen har altid hat ord for at utvikle originaler. Den gamle klokke ved Domkirken synes at ha vært en av de underligste. Jeg vil meddele ordret, hvad Dahl fortæller om ham: «*Kierumgaard* elskede meget den grønne Farve. Til Størkelse for Øinene bar han grønne Brillen, hadde

grønne Vægge og grønne Rullegardiner etc. etc. Men sin Kjærlighed for Haabets Farve drev han dog vel vidt: i hans Skole bekom Børnene græsgrønne Bukser, hvilket ej ret smagte mig.

Dog var jeg jo et haabefuldt Barn? ikke sandt — der dog naturlig ej vidste, at jeg Intet vidste. — Det jeg nu efter snart 50 Aars Omtumlen endelig veed.»

Men Johan vantrivdes ikke i sit nye hjem. «Det stille-siddende Liv blev ham til en anden Natur.»

Hans freidige barnesind lot ham ikke føle trykket, og hans opvakte aand søgte uendelige glæder i de smaa adspredelser, som endnu altid var ham levnet inden klostermurene.

Kierumgaard bodde i et hus i Domkirkegaten med have til. Her listed Johan sig ut under et eller andet foregivent erende og kunde staa hele halvtimen og stirre paa den samme flek. Han spytted ind i spindelvæven, og edderkoppen kom og trodde, det var en flue. Eller han stod og hørte paa Domkirke-klokkens slag eller paa tordenen, som rulled mellem fjeldene. Til andre tider kasted han sandraketter op i luften eller laved dammer, naar det regned. Han kunde staa hensunket i længsel og stirre op mot berghamrene over byen, op mot Endregaarden deroppe, hvor han fanged sommerfugler, naar han var fri . . . Men saa lød med et Kierumgaards røst: «Johan,» hed det, «du maa bestille Noget», og han maatte ind igjen til bogen og til penneskafte.

Det er denslags smaa barneminder, som brænder sig ind i sjælen. Idet Dahl nævner Domkirke-klokken i sin fødeby, sier han, at hver gang, naar han hører lignende klang, mindes han altid den «og med den enhver Smaating af fordums

Der Dahl fortæller om Kierumgaards skole, har han i margen skrevet «Til K.'s Stiftelse om muligt et Bidrag, hvor kun halve Renten af Kapitalen anvendes — den øvrige Halvdel af Renten tillægges Kapitalen.»

Herlighed — omendskjøndt», lægger han til, «min Ungdom ei var brillant — — — Disse uskyldige Tider kalder jeg daglig tilbage, og jeg seer Naturen saa uskyldig som da.»

Blandt de aforismer, som han har rablet ned om sin barndom, og som jeg her har forsøkt at samle, finder jeg ogsaa denne linje: «Die Zeit war mir so schnell verflohen denn — min Lediggang var ikke af Kjedsomhed.» Og længre nede de to ord: «Newton Eble».

Som gammel mand føler han, at det er i disse ørkesløse timer, at hans sjæl har grod sin stille vekst, har suget kjærligheten til alt skapt, det store som det smaa. I disse stille stunder blev kunstneren undfanget i hans sjæl. En skapende aand er mest virksom i de stille indadvendte timer. Newtons geni fandt gravitetsloven, mens han gik og vandred i sin have — intuitivt saa han den alt beherskende verdenslov, idet hans øie fulgte eplet paa dets fald fra grenen ned til jorden.

Det er disse eller lignende tanker, der har svævet gjennem Dahls sind i de to ord: «Newton Eble», som saa eiendommelig fremhæver hans aforistisk springende aandrihet.

Det var fra først av Kierumgaards ønske, at Johan skulde bli latiner. Selv var han en alvorlig teolog, som drev ungdommens overhøring med saa stor nidkjærhet, at han skrev hele kasser fulde med excerpter til sine katekisationer. Ingenting var derfor rimeligere, end at han med tiden ønsked at se en dygtig prest i sin begavede pleiesøn. Det laa saa meget nærmere, som Johan hadde arvet sin mors sind: freidigt og muntert, men paa samme tid stemt for det stille og alvorlige, med en evne til religiøs begeistring, som let kunde faa en sværmerisk karakter. Han skildrer sin religiøse grundstemning, endnu paa et meget senere tidspunkt i sit liv, saaledes: «Jeg var efter Bogstaven orthodox — og ifald jeg var opdraget i

et Jesuiter-Kloster, havde Loyola i mig fundet, i det Mindste for det Første, en ivrig Tilhænger.»

Kierumgaard synes alt at ha talt med en av latinskolens lærere, hans eftermand som klokker ved Domkirken Claus Fasting, om at faa ham ind paa latinskolen. Det hadde vel ogsaa, for det første ialfald, gaat efter Kierumgaards ønske, om ikke Johans anlæg for tegning var kommet saa tidlig og saa klart og utpræget tilsyne. Dahls tidligste norske biograf, *Lyder Sagen*, fortæller, at han «neppe 4 Aar gammel tegnede alskens Figurer med Kridt».

Naar han nu sat hos Kierumgaard, efterat han var hentet ind fra sine stjaalne utflugter i haven, med skrivebogen foran sig, fandt han i dens rene blade et naturligt avløp for sin lyst: med pen og blæk søkte han at gjengi alt muligt — alt han hadde set ute, eller ogsaa billederne, som han kjendte fra sin eneste søster *Margrethes* salmebog, altsammen ut av hodet, for det faldt ham ikke ind, at man kunde kopiere, endda mindre, at man kunde tegne umiddelbart efter naturen.

Hans efterlignelseslyst var endog saa stor, at han forsøkte at male; av malergutterne fik han litt av den tyndeste olje, som fløt ovenpaa malerbøtten, og med denne forsøkte han, likeledes efter hukommelsen, at gjengi billederne, som han hadde set i Domkirken eller andre steder. Til al lykke var Kierumgaard ikke alene en snild mand med et varmt hjerte for sin pleiesøns vel; men han var ogsaa skjønsom nok til at fatte enslags interesse for hans eiendommelige anlæg. Han pleide saaledes at gjemme hans tegninger og første forsøk i malerkunsten. Og da Johan blev en 12, 13 aar gammel, lot han ham endogsaa faa lov til at gaa i to maaneter og lære at tegne om aftenen hos *Porath*. Porath var svensk og hadde nedsat sig i Bergen,

hvor han holdt etslags praktisk institut, og hvor han tillike var med at oprette en søndagsskole for haandverksgutter, som han vedblev at virke «troligen og redeligen» ved like fra dens oprettelse i 1802 til sin død i 1812. Dahl mindtes ham sit hele liv med kjærlighet og kaldte ham sin ven.

Det, Dahl lærte hos ham, var ikke stort, det meste var nyttige vink, saa han selv kunde fortsætte paa egen haand i sine fritimer. Porath lærte ham f. eks. at bruke blyant og viskelær istedenfor pen — om viskelær hadde han aldrig hørt tale — og gav ham desuten litt veiledning i at bruke tusch og vandfarve.

Mere blev det ikke for det første. Det kunde ikke godt falde en mand som Kierumgaard ind at ville gjøre en kunstner av gutten. Bergen var vel Norges nægtigste by, men kjendte like saa litet endda, som landet ellers, til noget kunstliv, skjønt byen i tidligere tider hadde hat sine kunstnere.

En sjelden gang kunde det vel hælde, at en bergensisk malersvend reiste ned til kunstakademiet i Kjøbenhavn for at faa en finere utdannelse i sit haandverk, end det var leilighet til hjemme i Norge. I 1798 var en ung mand, den sekstenaarige *Johan Gørbitz*, reist derved for at utdanne sig til kunstner. Endnu mens Abildgaard og Juel leved, altsaa i akademiets gamle glanstid, hadde han «flittig besøgt» akademiet. I 1801 hadde han vundet den lille sølvmedalje for en akktegning. Det følgende aar hadde han imidlertid maattet avbryte sit studium i Kjøbenhavn og leved nu indtil videre av at male portretter og landskaper hjemme i sin fødeby, idet det var hans hensigt at reise ut igjen og fortsætte sin utdannelse, saa snart det lot sig gjøre.

Hadde nu lykken vært god for Dahl i de tre aar, mens

Gørbitz opholdt sig hjemme fra 1802 til 1805, og et tilfælde havde ført dem sammen, vilde det kanske spart ham et godt stykke av hans lange og tunge vei til at bli kunstner. Hadde den opvakte gut faat litt veiledning og raad av den tyveaarige akademielev, vilde han uten tvil tidligere blit klar over meget.

Men Johan maatte endda en stund fortsætte som Kierumgaards elev med utsigt til at komme ind paa latinskolen i en nogenlunde nær fremtid. Det blev imidlertid klarere og klarere for den gamle klokker, at Johans evner laa for det praktiske; han opgav derfor tanken paa at faa gjort ham til prest og satte ham, efterat han i februar 1803 hadde fylt sit 15de aar, i malerlære hos *Johan Georg Müller*. Kierumgaard har selv undertegnet lærekontrakten som et av vitterlighetsvidnerne.

Lærekontrakten findes blandt Dahls papirer. Den er forfattet av Müller og indeholder flere træk av interesse.

Først opstiller den de forpligtelser, som Müller paatar sig overfor sin nye læregut Johan Claussøn; han har «antaget sig bemældte Dreng for at lære ham den lovlige Maler Profession, og den dertil ham fornødne Tegne Kunst med videre Kunsten vedkommende i 6 Aar fra sidste Paaske Dag 1803 og endes ved Paaske 1809». Dernæst forpligter han sig i denne tid til at gi ham «fornøden Spise og Drikke, samt daglige Klæder af Ulden og Linnet, Skoe, Strømper og Hatt intet undtagen men de finere Søndags og Svenne Klæder besørger han selv . . . ved Venners Hielp og samensparede Drikke Penge».

Derefter indestaar Johans far Claus Trulsen Dahl for sin søns opførsel, at han aldrig skal «være af sin Mesters Huus uden hans Vidende og Villie» og forpligter sig til «at holde Drengen med tilbørlig Reenlighed, Lapping og Stopping samt Vask i bem. 6 Aar».

Her hos Müller begyndte altsaa, hvad Dahl har kaldt sine 7 trældomsaar. I den første tid var avtalen noget anderledes,

end den blev fastslaat i kontrakten. Dahl pleide i begyndelsen — indtil Kierumgaards død den 21de oktober 1804 — at komme hjem og spise middag hos Kierumgaard, likesom han i regelen ogsaa tilbragte søndagen hos ham. Som rimeligt var, kunde den gamle fromme klokker ikke rigtig finde sig i Johans nye leveplan. Naar han saa paa hans fine hænder, kunde han ikke holde sin klage tilbage: Johan maatte være bestemt til noget bedre, ikke til slikt grovt arbeide i dette raa og fordærvede selskap. Og i virkeligheten led den unge fintfølende gut ikke litet ved at bytte sit ærbare klosterliv hos Kierumgaard med opholdet blandt Müllers raa læregutter.

Müller saa snart, hvad det var for en flink og brukbar gut, han hadde faat i sit brød, og søkte at utnytte ham paa det bedste. Til gjengjæld tok han det saa meget lettere med den forpligtelse, han selv hadde paatag sig til at oplære ham grundig i «den lovlige malerprofession og den dertil fornødne tegnekunst med videre kunsten vedkommende», i den grad let, at Dahl som ældre mistænkte ham for med forsæt at ville holde ham i en vis «afhængig Domhed» for at kunne beholde ham saa meget længere og høste saa meget større nytte av hans dygtige og raske arbeide.

Forsaavidt der endnu findes nærmere sletninger af Müller ilive, maa det ha saaret deres følelse at se den avdødes minde blotstillet, f. eks. som i det brev fra Dahl, der er offentliggjort i «Vidar». Men Dahls forhold til Müller og de træk, som dette indeholder til hans ungdomshistorie, hører nødvendig med

Efter «Norske Stiftelser» var Andreas Kierumgaard ved sin død 64 aar gammel.

«Vidar» 1888 side 538. Brev til Lyder Sagen.

Om Müller se, foruten «Bergens Beskrivelse», «Bergens Kunstforening i femti Aar» af Johan Bøgh, side 5 og 111 samt et par breve fra Claus Fasting i S. Birket Smith: «En Samling Breve (til Belysning af literære Personer og Forhold i Slutn. af det 18de og Beg. af det 19de Aarh.)».

i hans livsskildring. Ved en fuldstændig fremstilling vil det desuten vise sig, at Dahl i visse retninger har høstet nytte af forholdet til Müller, og at han trods alt dog ogsaa skylder ham tak.

At Müller baade hadde adskilligt talent, og at han efter forholdene heller ikke sat inde med saa liten dygtighet, fremgaar saavel av Dahls optegnelser som av, hvad vi fra andre hold kjender til hans biografi: *Johan Georg Müller* skal være født i Bergen 1769, efter en opgave av Hr. Johan Bøgh. Vaaren 1790 reiste han som utlært urmakervend, understøttet av sin farmor, ned til Kjøbenhavn for at melde sig ind paa kunstakademiet. Et brev, som han bragte med fra den bekjendte *Claus Fasting* til P. A. Heiberg, datert Bergen den 30te mai 1790, indeholder varme lovord over ham: «Han er, ved Jupiter, et Genie . . . Han brænder af Lyst at lære. Han maler allerede og treffer frappant, har aldrig lært, er 18 Aar, er utrættelig, fører sig desuden ypperlig op.»

I kunstakademiets protokol er han nævnt et par ganger. første gang den 5te juli 1790 som avancert «i Fritegningsskolen» og den 3dje januar 1791 i «Gibsfigurskolen». I et nyt brev til P. A. Heiberg skriver Claus Fasting fra Bergen den 15de januar 1791 om Müller: «Han er nu i den beste Vey af Verden og erkjender det, Abildgaard viser ham al Godhed. Han maler Nat og Dag og lærer bestandig.»

Imidlertid blev hans ophold ved akademiet snart avbrutt. Han drog hjem igjen til Bergen, hvor han opretted en tegneskole, som en tid hadde ganske god søkning. *Lyder Sagen* fortæller, at ogsaa han som ungt menneske besøkte denne skole, hvor han blev undervist i frihaandstegning, og hvor de «ansaa det som et *non plus ultra* at tegne efter Gibs-Buster oplyste af en Lampe».

Hvor maaler ikke dette kunstlivet i Norge. Dette var noget sjeldent, for ikke at si enestaaende her i landet i slutten

av det aarhundrede, som mer end nogen anden tid kan fortjene navn av akademiernes aarhundrede.

Nogen aar efterat Müller var vendt hjem fra Kjøbenhavn, aabned «det dramatiske Selskab» sit teater i et privathus ved Muralmeningen, og alt i 1800 fik det opført sin egen bygning ved Engen.

I dette selskaps tjeneste fik Müllers kundskaper en sikrere anvendelse end i hans private tegneskole, som maatte gaa ind av mangel paa søkning. Og han skal ha løst sin opgave som teatermaler med adskillig dygtighet. Dahl fremholder uttrykkelig, at han ikke var uten kundskaper i perspektiv og arkitektur, likesom han ogsaa kjendte noget til figurtegning.

Der findes endnu endel portrætter av ham baade miniatyrportrætter og større i olje. Av miniatyrerne har jeg hat leilighet til at se to, et i original — hans søn som ung student, den senere prest til Trondenæs, Johan Conrad Müller — det andet i fotografi — hans kone, et profilbillede med etslags diadem og krøller kunstnerisk ordnet. Synderlig sterke arbeider er det ikke; men de bekræfter ialfald, at Müller baade hadde talent, og at han ikke var uten en vis duelighet.

Hans malerier i Bergens domkirke kalder Dahl derimot «maadelige Plagiater»

Dahl kunde altsaa ha «lært Meget» av Müller, «dersom Müller havde haft saamegen Interesse for Konsten, som han virkelig havde Talent». Men han var «ligegyldig og især magelig», drev sin egen kunst «som Daglønnerarbeide haandværksmæssig», og «ytrede aldrig Noget om, hvad Konst egentlig var». Hos ham var «Alt stumt og koldt — intet Bifald — Opmuntring — Raad — og kun en kold, tør Daddel — og frastødende Auktoritet». Dahl sammenfatter minderne om sin læretid hos Müller i denne haarde dom: «Omstændighederne forhindrede mig i at faa noget egentligt aandeligt *Schwung*,

idet jeg næsten paa en despotisk Maade *behandledes* som et viljeløst Dyr».

Kort og godt: han har hat det, som unge malergutter hadde det i den tid. Det faldt ham kun saa meget haardere, som han var vant til Kierumgaards kjærlige omgang, og som han har hat en instinktmæssig utviklingstrang i sig.

Hans ydre kaar var ogsaa slette. Han bodde daarlig, han fik et loftskammer, hvor taket var saa litet tæt, at der kunde ligge sne paa teppet, naar han vaagned om morgenen. Kierumgaard har uten tvil ofte hørt om disse forskjellige gjenvordigheter —; men «det var en from, Fred-liebende Mand, der uagtet han saae sin Plan uopfyldt, ej gad ligge sig i Trætte med Müller».

Og Dahl selv, han var for det første en føielig natur: som han i sin tid taalte det stille, indelukkede liv hos Kierumgaard, som hans ældre bror ikke kunde holde ut, saaledes fandt han sig nu taalmodig i at løpe som et «Pakæsel for Müller og hans dumme, fast fordærvede Læredrenge».

Og desuten — og det er vel dette, som mer end noget andet har baaret ham oppe — den nye haandtering har optat hans hele sind og tanke. Han hadde nu kost og malerpotte og kunde stelle med farver den hele, utslagne dag. Og ikke bare stryke gulv og vægger; han var jo hos en dekorationsmaler. Det varte ikke længe, før det ene «finere Dekorationsarbeide» efter det andre blev lagt i hans hænder. Han blev sendt iveri for at forsyne bergensernes stuer med arabesker og «Dørstøkker» ofte uten nogensomhelst veiledning fra sin mester. Hadde han ikke noget emne paa rede haand, saa opsnapped han det paa veien. Et likfølge, som gik forbi, blev straks et motiv til felterne over to døre: den fattige og den rike mands

likfærd. Eller han tok et eller andet parti av Bergen: Engen, Vaagen, Raadhuspladsen o. s. v. Endog slaget ved Bergen den 16 mai 1808 blev paa denne maate foreviget.

Desuten brukte Müller ham ved dekorationerne til privat-teatret.

Endnu findes der en tegnebog efter ham like fra 1804 eller 5. Den indeholder høist naive øvelser, mest efter for-tegninger: en muskelmand, gudinder, engler, affektansigter, norske nationaldragter, emblemer, løver, ugler, naive barne-landskaper o. s. v. Noget av det mest barnlige er en omrids-tegning i blæk efter et litet landskap, som Dahl tillægger Gørbitz — det eneste tegn, jeg har fundet til en forbindelse imellem ham og Dahl fra ungdomstiden i Bergen.

De fleste av disse tegninger har vært øvelser eller mønstre for ham som dekorationsmaler. Større interesse end disse har de prospekter av Bergen og omegn i sort og hvitt eller i farve, som vi kan forfølge like til 1805. Her har hans kunstnerevne naivt, men sikkert vist sig med en overbevisende styrke. I dem har han lagt sin sjæl i en tro og fin iagttagelse.

Jeg kommer tilbake til dem senere, naar jeg gir en samlet fremstilling av hans kunstneriske utvikling. Her nævner jeg dem for den betydning, de fik i Dahls liv. Ti denne tegnebog og disse prospekter vandt ham den velynder, som aapned bommen for ham ut til den vide verden og til en fri utvikling.

En af Müllers sønner gik paa latinskolen og hadde *Lyder Sagen* til lærer. Dahl hadde alt vært længe hos hans far; den læretid, som kontrakten hadde fastslaaet, var alt paa det nærmeste utløpet. Da tok Johan Conrad Müller hans tegninger med sig paa skolen for at vise dem til Sagen. Tegningerne vakte hans oppmerksomhet. Og især efterat Dahl hadde forlatt Müller i 1809, tok han sig med større og større alvor av hans utvikling.

Det Lyder Sagen selv har levnet efter sig som forfatter og digter, kjender nærmest bare de, som sysler med historiske studier. Han er en av disse beskedne mænd, hvis navn lyser klarest frem gennem andres gjerning. I vort aandslivs historie tegner det sig finest i Welhavens biografi, fordi han tidlig lærte sin evnerike elev at elske formens og tankens adel og at forstaa, hvad vegt der ligger paa den kunstneriske forædling av vore evner og vort raastof.

Lyder Sagen har hat hjemve efter Danmarks udviklede aandsliv. Han har følt sine egne savn bæve gennem Welhavens klage i «Norges Dæmring». Han skriver i et brev fra 1835: «Kjøbenhavn er et lidet Athen i Norden — Videnskaber og Konster finde der Høiagtelse og Brød. Det er endnu i Barndoms- og Udviklingsalderen med Hensyn til Konst og Videnskabelighed her i Norge. Welhaven, hvis Digt Dæmringen Du formodentlig har læst, har dog i visse Maader Ret.»

I sit forhold til kunsten er Sagen en type paa en alvorlig og ædel diletant i den oprindelige mening av ordet: Han var fyldt av en levende kjærlighet til den, som altid holdt sig varm og virksom.

Vi vet, at han alt som barn gik paa tegneskole, først paa Harmoniens, senere, da den var gaat ind, paa Müllers. I Kjøbenhavn, under hans femaarige lærervirksomhet ved Christianis institut, har han videre utviklet sine kunstneriske interesser.

Hans «Bidrag til Norges Kunsthistorie» i Minerva for 1800 viser, hvor varmt han alt dengang følte for Norge og for kunst: Han ønsker, at «der ved enhver Skole i Norges Kjøbstæder maatte anskaffes Gibsafstøbninger af de bedste græske og romerske Statuer, Basreliefer m. m., og at man tidlig maatte gjøre den unge bekiendt med Pausanias, Plinius og de øvrige

Oldtidens Kunsthistorikere og med Winkelmanns, Sulzers, Lessings, Heynes og fleres uskatteerlige Værker; thi førend dette skeer, vil aldrig Kunsterne blomstre og naae Fuldkommenhed i et Land». Og han slutter med et opraab til sine «norske Brødre» om at arbeide for at utvikle kunsten i sit fædreland, hvis historie er saa rik paa «Handler, der fortiene at foreviges med Penselen og Meiselen», og hvor, som han paa et tidligere sted har uttrykt sig, «næsten enhver Bonde er Kunstner, naar vi betragte Kunsten i dens Morgenrøde». Ved at aapne de stængte veie for Dahl blev det ham selv, som kom til at indvie kunsten i Norge. Og fra den stund han har taå sig av ham, og han ser hans utvikling i fart og styrke overtræffe de dristigste forventninger, virker hans unge vens lykke styrkende tilbake paa hans egen kjærlighet til kunst. Fra det øieblik Dahl blir den navnkundige professor ved Dresdens akademi med autoritet hjemme i sit eget fædreland, blir Lyder Sagen hans ufortrødne medarbeider til at utvikle kunstsansen i Norge og grundlægge kunstneriske institutioner.

Dahl blev utskrevet som læredreng hos Müller den 4de april 1809 «efter forevist Svende-Støkkets Approbation»; men han blev endnu for nogen tid i tjeneste hos ham som svend.

Dette fremgaar blandt andet av Dahls brev til L. Sagen, trykt i Vidar for 1888: Han skriver her om Müller, at «han skulde betale mig 20 Dl. Dansk Cour. aarlig, men for det halve Aar, jeg var hos ham som Svend, betalte han mig ei, da jeg tog bort».

Vor dom om Müllers forhold til Dahl blir ikke fuldt retfærdig, hvis vi ikke mindes for det første, at Bergen ikke bød

Dahls svendestykke i laugsprotokollen i Bergen «en Tuschtegning af en Kvindeskikkelse i antikt Costume, støttende sig til et Anker» er omtalt av hr. Johan Bøgh i aarsberetningen fra Bergens museum for 1890. En væsentlig tilsvarende tegning findes i Dahls mapper, betegnet som hans «Svendestøkke».

bedre vilkaar noget andet sted for en ung mand som Dahl, og dernæst, selv om Müller tok det lovlig makeligt med sin lærerpligt, var allikevel de 7 aar, Dahl tjente hos ham, ikke rent bortkastet. Dahl indrømmer selv, at han i dem lærte i det mindste like saa meget, som han «under andre Omstændigheder kunde lært i 1¹/₂ à 2». Det bør heller ikke glemmes, at det var Müllers søn, som førte Dahl til Lyder Sagen. Og vi vil snart se, at Dahls arbeide under Müller som dekorationsmaler ved privatteatret blev av betydning for hans fremtid.

Efter at ha tjent det halve aar hos Müller som svend fandt Dahl en plads som «Forstander» hos malermester Flindts enke.

I denne sin «frie Tilstand» fortsatte han sin selvutvikling. I denne tid falder ogsaa Dahls første lærervirksomhet. Lyder Sagen nævner det i sin Bergens-beskrivelse som en merkelighet, at Dahl efter Gørbitz var en av de første lærere i tegning for haandverksdrengene i søndagsskolen.

En fare trued ved denne tid med at lukke veien til kunsten for ham; Dahl antyder det i sine selvoptegnelser; hos Alexander Ziegler faar vi nærmere besked. Som søn av en sjømand var han først utset til orlogstjeneste. Men Dahls erfaringer fra hans egen slegt gav ham ikke lyst paa sjøen. Hans far hadde vært litet heldig; og hans næstældste bror *John Osten* var som matros blit «taget paa et af de franske Skibe ved Vliesingen og var falden overbord uden at blive reddet Aar 1808 omtrent». Dahl søkte om at bli fri, og «gjennem sit bekjendtskap med sjøkommandanten i Bergen, som han hadde tegnet adskilligt for, og som interesserte sig for ham», slap han fra at hverves.

Foruten landskaper, blomster, dyr o. s. v. malte Dahl temmelig ofte portrætter. Ved et profilportræt i tuschfarver

Se A. Ziegler: «Meine Reisen im Norden» I. side 125 om sjøkommandantens interesse for Dahl.

efter en af Müllers læregutter hadde han tidlig faat ry for at træffe likheten, saa at mange fik lyst til at sitte for ham; han tegnede eller malte først sine venner og gode bekendte, senere ogsaa «Standspersoner og fremmede Damer». I regelen fik han ingenting for det; men det var i hvert fald en nyttig øvelse, og det ledet til bekendtskaper, som blev ham til fremtidigt gavn. Han fortæller, at hans undseelse i denne tid og endnu meget senere var saa stor, at ikke alene frygten for at vise sine «svage Arbeider i deres fulde Nøgenhed» holdt ham tilbage; men hans naturlige «Folkeskyehed» gik saa vidt, at han ikke engang voved at se paa den, han skulde male. Selv ikke overfor Lyder Sagen kunde han ganske overvinde denne skyhet. Engang som Dahl skulde male et miniatyr-portræt av ham, maatte Sagen gang paa gang opmuntre ham: «De maa se paa mig og det døgtig.»

Overfor Dahl er uten tvil Lyder Sagens joviale godmodighet og brede folkelige lune kommet frem i al sin elskværdighet. Han har slaat ind i sin unge vens sprog-tone, og med sin halv «sokratiske» maate at føre en samtale paa har han litt efter litt listet sig ind i hans fortrolighet og utvidet hans synskreds. Som ældre mand mindes endnu Dahl med tak spaserturene i Lyder Sagens selskap.

Indtil Dahl lærte Lyder Sagen at kjende, hadde han ikke vidst, at der fandtes mænd, der drev kunsten som sin egentlige livsgjærning. Endda ved den tid, da han forlot Müller, altsaa omkring 1809, i tyveaarsalderen, stod han i den naive tro, at det ikke var andre end malermestere eller, som han selv sier, «Anstrygere», der sysled med disse ting. Men da Sagen gav ham Büschings «Historie om de tegnende skjønne Kunster», gik «et nyt Lys» op for ham. Nu først blev det ham klart, «at der gaves eller havde givets Kunstnere udenfor Malermestere».

Og blandt de kunstnere, han læste om i denne naive bog fra kunsthistoriens barndomsalder, støtte han ogsaa paa en ung norsk bondegut, som fra at være tjener hos Norges statholder Ulrik Frederik Gyldenløve havde vundet frem til europæisk ry: den mand, som Lyder Sagen i sine «Bidrag til Norges Kunsthistorie» i tidens overdrevne panegyriske stil kalder «Norges Phidias, Maleren og Billedskiæreren Magnus Berg», og som han opstiller som sit første og største bevis paa den kunstneriske evne hos det norske folk.

Snart skulde Lyder Sagen bli det samme for den bergensiske malersvend, som Gyldenløve for hundrede aar siden var blit for den unge bondegut fra Hedemarken.

Alt saa tidlig som i 1809 hadde der frembudt sig en leilighet for Dahl til at vise sin dygtighet overfor et sluttet selskap av mere fremtrædende bergensere. Da krigen mellem Danmark-Norge og Sverige var endt ved freden til Jønkøping, feired selskapet «Vennekredsen» denne fredsslutning ved en fest. Til denne høitidelighet fik Dahl en bestilling paa at male nogen transparenter. Endda findes i hans mapper et litet malet utkast, optrukket paa lerret: det forestiller Dana og Svea, klædt i lette empire-dragter graciøst skridende hen imot et rundt alter hver med sin krans i haanden. I al sin beskedenhet er det noksaa rimeligt i forhold og foldekast. Paa denne lille skisse til fredstransparentet har Dahl skrevet: «Andenken an meinen Lehrmeister Amtsmaler Georg Müller». Det ligger nærmest at opfatte dette saa, at skissen er Müllers arbeide, og at Dahl bare utførte den i forstørret maalestok. Og han har med tak gjemt netop dette minde om sin læremester, fordi det var arbeidet ved fredsfesten, som skaffed ham formaaende velyndere. «Vennekredsen» falder uten tvil væsentlig sammen med den kreds av mænd, som Lyder Sagen endelig henvendte sig til midtsommers 1811 for at hjælpe Dahl ned til Kjøbenhavns akademi.

Hvor glad og lykkelig Dahl maa ha følt sig, da hans faderlige ven sendte ham rundt med følgende indbydelse:

«Undertegnede, som i flere Aar har kjendt den unge Maler Johan Clausen Dahl og idelig lagt Mærke til hvor heldigt han, trods alle mødende Hindringer, har udviklet sit sjeldne Talent til Malerkunsten, tager sig herved den Frihed at anmode Humanitetens og Kunstens Venner her i hans Fødebye til at række denne vor unge, haabefulde Landsmand en hjælpsom Haand, nu da han staaer i Begreb med at forlade Hjemmet og at gaae ud i den store Verden for der at uddanne sine meget lovende Naturgaver. Han agter nemlig om nogle Uger at reise til Kjøbenhavn, der er saa rig paa Hjælpe midler til Kunstnerens Dannelse. Fandt han saa sandt Understøttelse, som han har ægte Kunstgenie, saa var hans Lykke gjort. Men, desværre! Armod og Genie ere endnu næsten altid uadskillelige paa Jorden! — Hans og mit Ønske strækker sig ikke videre, end at hans kunstyndende og veltænkende Landsmænd vilde yde ham saa megen Penge-Understøttelse, at han kunde gjøre Reisen til Kjøbenhavn, og leve der det første Halvaar, uden at være nødt til at tage Condition hos en Amtsmester for ved Maler-Quasten kummerlig at søge om Brød. Nyder han i den første Tid saa meget Otium, at han i Mag kan studere de store Mønstre i Kjøbenhavns Malergallerier, og Kunstelskere der lære at kjende ham, vil han, med Guds Bistand, snart hjælpe sig selv. At en Yngling, der begynder saa ualmindeligt vel, en Gang, hvis han finder Vejledning og Opmuntring, maa vorde sand Kunstner, og sin Fødebyes, ja, Fædrenelandets Hæder, troer jeg Enhver, der har seet Strøg fra hans Pensel, maa sande med mig. Og hvilken Glæde! hvilken Belønning, at have kunnet bidrage hertil! De første Skridt paa Kunstens som paa Videnskabernes Bane ere de tungeste; bortryddes de første Vanskeligheder, er Sejeren vis!

Hvor gjerne tegnede jeg selv først paa denne Indbydelse; men mine Omstændigheder tillade mig ikke nu et Offer af den Natur; kun med Raad og Vejledning kan jeg fremdeles stræbe at gaae ham tilhaande, saa vidt det staaer i min Magt. — Det er blot til nogle faae af mine mere formuende Landsmænd, der saa ofte have viist i Gjerningen deres ædle patriotiske Sind, at denne Indbydelse sendes, og baade den unge Kunstner og jeg haabe, ikke at have taget Feil i vores Valg. Intet maanedligt eller Termin-Bidrag menes med denne Understøttelse, men kun en Gave een Gang for alle. Dersom jeg ikke kjendte den unge Dahls strænge Oekonomie og Ordentlighed, vilde jeg tilbyde mig at indsamle Bidragene for ham og deponere Samme hos en paalidelig Mand i Kjøbenhavn; men jeg tør høitidelig forsikkre, at man vover intet ved at levere det i hans egen Haand. Med Guds Bistand vil denne Gave bære Frugt. Hans ustraffelige Vandel, hans lyse Sjæleevner og sjeldne Kunstfærdighed vil uidentvivel bane ham Vej til Held og Hæder paa Kunstens Bane, og evig vil han blive taknemmelig inod de Velgjørere, der lagde Grunden til hans Lykke. —

Bergen den 1ste Juni 1811.

Ærbødigst,

Lyder Sagen.

Med den velvilje, som Dahl tidligere hadde vundet hos «Vennekredsen», og med Sagens varme anbefaling gik det raskt med pengeindsamlingen. Snart var en sum av 320 rgd. tegnet og betalt. Og han kunde begynde at ordne sig til reisen. Den 11te juli undertegner hans gamle mester Müller det «Lærebrev og Vidnesbyrd», som Dahl begjærer hos ham til reisen,

Følgende navne findes tegnet under indbydelsen med bidrag fra 10 til 30 r. d.: G. Wallace, N. Nicolaysen, Holtermann, Frost, J. W. Krohn, G. Bull, H. Meyer, Jens Gran, Ludwig Wiese, John Grieg, Wollert Konow, Smit, Hagerup, Christie, Dometius. Joh. Nicolaysen.

det, som han i brevet i «Vidar» omtaler med saa litet venlige ord. Det er forresten godt nok paa sin vis; det har bare ros om hans forhold; men det indeholder ikke et ord om hans kunstneriske evner. Da var den anbefaling, som han 5 dage efter fik av «Janniche Nicoline Sal. Mahlermester Flindts Enke» ganske anderledes overstrømmende. Ikke alene fremhæver hun, at han i de to aar, han har «forestaaet hendes Bruug, ved alle Leiligheder har paaseet hendes Vel og Bedste i alt hvad mueligt var», og at «hans moralske Character i samme Tid haver været exemplarisk god». Men idet hun gir ham sin anbefaling til den forestaaende reise, hæver hun sig i sin hjertensgodhet til en høiere flugt, idet hun gir sin følelse luft i almensætninger som disse: «Enhver Ædeltænkende gjør sig een Ære af at hjelpe den Unge, som vil hjelpe sig selv — eenhver Tænkende skjønner lættelig, at naar Posten i Livet og Lyst og Evner harmonisere, da sættes Mennesket først i Stand til at gavne . . .» o. s. v.

Jeg tænker, at det har vært ord, som i al sin troskyldige ubehjælpelighet har fundet en sangbund i den unge malersvends reisefyldte sind. Bare underskriftens uttryk «Bergen i Norge» har likesom reiseluft i sig.

Endnu samme dag den 16de juli løser han sit pas. Av dette lærer vi at kjende først hans signalement: han er «liden af Vext og maadelig af Bygning; har brune Haar og blaae Øine og brune Øienbryne». Videre faar vi vite, at han agter at reise til Kjøbenhavn «med Skibsleylighed til Strømstad». Og endelig efter passets trykte schema, at dette ikke gir ham ret til et længere ophold i Bergen end «blot trende Gange 24 Timer».

Altsaa sandsynligvis næste dag eller allersenest den 18de har han sagt Bergens fjelde farvel for at søke ut til friere og videre horisonter.

Fra hans reise sydover er der levnet et træk, som ikke bør savnes i hans livsbillede, fordi det viser, hvor tidlig hans kjærlighet til fædrelandets fortidsminder har vært vakt.

Han fortæller i et brev fra 1843, at han under et flere dages ophold paa Karmøen besøkte den gamle presten Cormontan til Augvaldsnes, som førte ham rundt paa prestegaardens minde-rike grund, og at han ogsaa var borte ved Torvestad og saa alle gravhaugene paa «Blodheien», en valplads for et af slagene mellem Haakon den gode og Erikssønnerne. I hans mappe findes et par tegninger fra dette ophold, den ene fra Blodheien, den anden «taget fra den store Gravhøi ved Siden af Kirkegaardsmuren d. 27 Juli 1811». «Dengang var alt urørt», skriver han, «og vi betragtede med Ærefrygt Augvalds og de andre Grave», — som han til sin store sorg og harme fandt forstyrret, da han næste gang paa en af sine Norges-reiser, i 1834, besøkte stedet.

Det var for de engelske krydsere, han maatte ta skibsleilighet til Strømstad, ikke like til Kjøbenhavn. Daarligt veir med motvind sinked farten. Skuten var lastet med tørfisk, som blev vaat af regn og lugted. Dahl naadde ikke Strømstad før midten av august, passet er paategnet der den 15de, siden i Gøteborg den 22de og i Helsingør den 26de august. Kjøbenhavn findes ikke paategnet paa passet: Dahl kom dit som «blind Passager», med friskyds paa bukken av en postvogn.

«Uddrag af et Brev fra Prof. J. C. Dahl i Dresden», trykt i «den Constitutionelle» for den 28de dec. 1843.

Læreaar i Kjøbenhavn.

For Dahls ophold i Kjøbenhavn falder meddelelserne sparsommere end for noget andet afsnit av hans liv. I sine optegnelser henviser han selv til en kilde: sine ungdomsbreve til Lyder Sagen. I disse har han talt aapent og uforbeholdent om alt, som har ligget ham paa hjerte, ikke alene om sit arbeide og sine ydre vilkaar, men ogsaa om sit stemningsliv, like ind i det religiøse. Høist eiendommelig maa de ha avspeilet hans aandelige billede i disse vigtige aar av hans liv: hans naivitet, hans raske vekst fra et ubevidst kunstnerisk instinkt til klar og moden selvbevidsthed. Men ikke et eneste av disse breve er gjemt.

Vi mangler allikevel ikke prøver paa hans uendelige naivitet. I billeder fra 1812 — altsaa fra 23—24 aars-aldren — er han likesaa barnslig som en 10-aars gammel gut under almindelige forhold.

Alle, som saa Dahls-utstillingerne i 1888 i Bergen og Kristiania, husker sikkert en fos, som spruter i tykke straalere nedover en klippe av pap. Klippen staar alene og frit, det er

uforklarligt, hvordan vandet er kommet op paa den. Ved en granaas, et fjeldtjern og nogen tømmerhytter er landskapet uttrykt som norsk. Forgrunden er en idyllisk melkescene med kjøer, sauer og gjeter. Men konen, som melker, har et rødt zobelbræmmet liv og blaat skjørt som en av damerne paa Gerhard Dows eller Mieris's malerier. En brandet okse, en gjet med et kid, en liggende, langhaaret buk, et lam, som klør sig bak øret, o. s. v. er en for en plukket ut av et billede av Jan ver Meer de Jonge, som Dahl omtrent ved denne tid malte en god kopi av.

Billedet er egte, derom er der ingen tvil. Det er tydelig signert og har i sin tid tilhørt Jakob Aall paa Næss jernverk.

Dahl hadde heller ikke mistet sin gamle undselighet; den var paa mange maater til hinder for ham, i hans selskabelige omgang, i hans samtale; selv naar han malte, taalte han ikke, at folk saa paa ham. Gjorde nogen det i det fri, pakked han straks sammen og gik sin vei.

Der dæmred vel noget i hans sind om at bli kunstner -- alt Lyder Sagen hadde jo kaldt ham «kunstner» i sin anbefalingskrivelse; — men det dæmred bare; det var endda ikke nogen modnet plan. Tvertimod var det hans faste forsæt, da han reiste til Kjøbenhavn, at vende tilbake og nedsætte sig som dekorationsmaler i Bergen og kun at «drive Kunsten som en Bisag» til sin egen fornøielse.

Blandt de anbefalinger, som Lyder Sagen hadde git ham med til formaaende venner i Kjøbenhavn, var der uten tvil ogsaa en til *Niels Henrich Weinwich*, justitsraad og bibliotekar ved H. M. Kongens haandbibliotek.

Flere av dyrene paa ver Meers billede — nr. 219 i det danske nationalgalleris katalog av 1884 — er igjen laant fra Paul Potter, fra billedet nr. 1134 i Amsterdamerkatalogen.

Weinwich var født i Norge og dimittert til universitetet i Kjøbenhavn fra Bergen.

Ganske kort før Dahls ankomst til Kjøbenhavn hadde han utgit en kunsthistorie for Danmark og Norge. Fortalen er datert 3dje mai 1811. Paa flere steder i sin bog hadde han fremhævet det norske folks store anlæg for «Snitværk og Billedhuggerie», — hadde endog rettet en likefrem opfordring til presterne i Norge om at ta sig av de mest begavede i sine sogn og «foranstalte en Subskription for dem, for at lade dem komme til Kunsternes Akademie i Kiøbenhavn». I faderlig omhu for de unge begavelsers liv og vandel hadde han endog git et uttrykkelig raad om at stille dem «under sikker Mands Opsigt der, at de ei strax fra deres Ensomhed skulde beruses, over hvad de her fik see og høre, ei kunde styre sig selv, og efter at have forspildt Tiden, komme som liderlige Fugle hjem igjen». Efter dette var det at vente, at justitsraaden hadde tat sig av Dahl. Her kom jo netop en av dem, han hadde bedt om: en nordmand, en vel begavet yngling med kunstneriske anlæg og med understøttelse fra landsmænd hjemme.

Men desværre: Weinwichs navn kan ikke knyttes til Dahls ved siden av Kierumgaard's og Sagens. Uten tvil har han tat venlig mot ham. Dahl fortæller, at han vilde ha rede paa hans livsplan — den, som stod saa usikker for ham selv endda —, og at han ovenikjøpet gav ham et velvilligt raad med paa veien: at holde godt hus med sine penge. «Bedre havde det været, om han havde givet mig Leilighed til at fortjene Noget,» lægger Dahl tørt til.

Men Weinwichs *bog* har hat betydning for ham. Den har virket med til at stille kunstens værd klarere og vække lysten

Se Weinwichs Kunsthistorie side 221 f.: hans opfordring til de norske prester.

i ham til at utrette noget for sit «med Naturskønheder saa rige, men paa Kunst og Kunstsager saa arme Fædreland».

Dahl nævner i hvert fald Weinwichts kunsthistorie ved siden av Büschings som en av de bøker, der lærte ham, at der gaves *kunstnere* i verden. Især maatte det, han læste om nordmændenes kunstneriske anlæg, og om hvad bondegutten *Magnus Berg* i sin tid hadde drevet det til, styrke hans egen lyst.

Denne dæmringstid i hans bevidsthed har git sig et barnsligt uttryk i et rim i hans skissebog:

Det er det Maal, jeg stræber til
Kunstens Søn at værdig være vil.

Han hadde sin opsamlede sum, saa han var hjulpet for den allerførste tid, senere søkte han at skaffe sig sit tarvelige underhold «ved at give Timer, male Portrætter, Landskaber, Selskabs- og Genrebilleder», ogsaa adskillige kopier. Efter en meddelelse fra konferentsraad Thomsen gjennem landskapsmaler Kyhn skal desuten en vaskekone ha hjulpet ham litt. I det hele maa det ha vært en trykket tid disse første aar med megen fattigdom og mange savn.

Han meldte sig straks ind paa akademiet. I protokollen er han første gang opført den 28de mars 1812 som «avanceret fra første Frihaandsskole til anden».

Akademiet stod ikke høit paa denne tid. «Abildgaard, Juel vare døde. Professor Lorentzen var den eneste Lærer af Betydenhed, og denne var dog mindre end egnet til Lærer; thi han var blot Practiker og dertil meget maniereret, men en yderst godmodig, tjenstfærdig, velvillende Mand.» I denne korte bemerkning ligger Dahls dom over det kgl. akademi i den døde mellemtid efter Abildgaard, før Eckersberg tilførte det nye kræfter.

Om Dahls livsophold i Kjøbenhavn efter biografien til Berlinerakademiet.

Abildgaard stod fremdeles som det uopnaalige ideal, paa hans grundlag blev arbeidet drevet. Selv da man oppe i Norge skulde oprette en søndagsskole væsentlig for tegning — i 1812 paa Fredrikshald — blev der skrevet til Kjøbenhavns akademi om at faa overlatt «Figurtegninger efter *Abildgaard* som *Mønstre*».

Ogsaa nogen av Dahls første øvelser var at kopiere *Abildgaards* aktstudier, de samme, som endnu hænger i læresalene paa det kgl. akademi. Saa overdrevent, unaturlig svungne som flere av dem er, i Michel Angelo's svulmende dekorative stil, er de allikevel alle aandfulde paa sin vis og grundig og sikkert gjennomstudert.

Efter akademiets protokoller gjennomgik Dahl jevnt og regelmæssig klasserne.

Den 4de januar 1813 blev han flyttet op fra 2den frihaandsklasse i gipsskolen. Derefter den 5te juli samme aar fra gipsskolen i modelskolen. Saaledes var han altsaa færdig med gipsskolen i to kvartaler — en forholdsvis rask gjennomgang.

Den 28de mars 1814 fik han tilkjendt den lille sølvmedalje for tegning efter levende model.

En samling av Dahls tegninger ligger endnu i hans mapper, like indtil den række, som blev belønnet i 1814. Baade tegningerne i gipsskolen efter antikke statuer og aktstudierne er paategnet av lærerne i modelskolen, *Lorentzen*, billedhugger *Dajon* og kobberstikker *Georg Haas*.

Disse har efter bedste evne søkt at lede undervisningen i *Abildgaards* spor, men uten hans begavelse og dygtighet. Det har vært dem mer om at gjøre at faa eleverne indøvet i *Abildgaards* elegante behandling av sortkridtet og hvitkridtet, til en vis bred virkning mot det graa tonepapir, end at gi dem en grundig forstaaelse av det menneskelige legeme.

Ikke en eneste av Dahls tegninger har helt igjennem sikre forhold. Han har ikke lært at bygge legemet op som en

sammenhængende organisme; opgaverne har ogsaa vært for vanskelig stillet ved modellernes vredne og bevægede stillinger. Derimot har han ofte git enkeltpartier med en vis malerisk bredde. Ingen av hans egne aktstudier naar den bedste av hans kopier efter Abildgaard fra 1811.

Disse tegninger viser os to ting; for det første, hvor grundig akademiet trængte til en fornyelse, for det andet, at det neppe var som figurmaler, Dahl vilde komme til at vinde sit ry.

Ved selve akademiet blev der ikke git undervisning i at male. Eleverne lærte at male hos professorerne i disses egne «Malerstuer». Saaledés maa vel ogsaa Dahl, i hvert fald i nogen tid, ha gaat hos *Lorentsen*. Men, som vi har hørt, satte han ikke denne undervisning høit, han *regner* den ikke engang for undervisning. Ialfald sier han selv, at han som maler «stedse blev uden nogen egentlig Lærer».

Sine egentlige lærere fandt han i gammel og ny malerkunst, og især, eftersom han blev klarere over sin egen utvikling, i selve naturen.

Den kongelige malerisamling var endnu ikke dannet. Men etatsraad Wests samling, som efter eierens død i 1811 var kjøpt av kongen, var straks blit aapnet med ret for de unge kunstnere til at ta kopier; her fandtes blandt landskaperne saa vakre ting som van der Neers maaneopgang og Jan Hackaerts aftenstemning. Grev Moltkes samling hadde staat aapen like siden 1804; her øved især Ruysdaels og Hobbemas fine verker tidlig sin tiltrækning paa Dahl, mellem 1811 og 13 kopierte han flere av deres billeder. «Konstkammeret» endelig indeholdt blandt andet billeder av Everdingen, Ruysdael og Jan Both;

Om Wests samling se Høyens Levned av I. L. Ussing side 10 samt Weinich side 238.

men samlingen var vanskelig tilgængelig og uten hensigtsmæssig ordning — «et Pulterkammer», har man kaldt den. Senere, da Dahls ry steg, fik han tilladelse til at laane billeder fra samlingen for at kopiere dem andensteds. Ogsaa kobberstiksamlingerne — knyttet til det kongelige bibliotek og til Wests samling — bød rik leilighet til nydelse og lærdom.

Dahl hadde selv en tidlig utviklet samlerinteresse: alt ved sin avreise fra Bergen efterlot han sig endel «Kunst», som han efter fattig leilighet hadde skrapet sammen, «ubetydelige Kunstværker», som vel i de færreste tilfælde fortjente saa fint navn. Ubetydeligt som det har vært, viser det ialfald, hvorhen instinktet i ham pekte: uten kunstnerisk omgang som han fra først av var hjemme i Bergen, følte han sig henvist til tidligere tiders kunstnere som sine læremestre.

Om forholdet til samtidige kunstnere nede i Kjøbenhavn skriver han følgende: «*Eckersberg, Møller, Gebauer* vare endnu i Udlandet» — den sidste blot for en kortere tid — «dog profiterte jeg ofte af deres fra Udlandet indsendte Arbeider, især Eckersberg; selv af hans tidligere Arbeider lærte jeg meget, uagtet de kom mig meget lyse for. I Kjøbenhavn traf jeg Schweizeren *Senn* og *Voss* — begge Malere med Talent, af dem fik jeg mangt et Vink, der bevarede mig fra ei at forlade den i Norge engang begyndte Naturvei.» De tre første blev senere hans venner. Senn hører vi ikke mer til, efterat han var reist hjem til Schweiz i 1818. Voss derimot sendte siden engang imellem leilighetshilsener til Dahl i Dresden fra Hamburg, hvor han leved som portrætmaler. Efter Philip Weilbach har Senn ogsaa staat i nært forhold til Eckersberg og paavirket ham sterkt i hans første tid.

Dahls venner mellem kameraterne fra akademiet var *Christian Albrecht Jensen*, *Ferdinand Flaclmer*, *Ernst Meyer*, billedhugger *Freund* o. fl. «Saaledes udviklede jeg mig,»

skriver Dahl, «i al Stilhed med mit tarvelige Underhold» — ved «at nyde Konstens herlige Frembringelser saavel af de gamle som af de nyere Malere», — ved «at studere og især at gaae som stille Beobachter i Naturen.» Hans udvikling, sier han, gik i den første tid langsomt. — Undselig og litet selvfølende som han var, blev han sinket av «Øretuderes og Konstpedanters» velmente raad; han tænker vel blandt andre paa sin nærmeste lærer Lorentzen. — Men snart gik det igjen «hurtigere og selvstændigere», idet den rent praktiske færdighet, som han hadde lagt sig til hjemme hos Müller, paa mange maater kom ham tilgode.

Efter hvert som han fandt sig selv, fandt han ogsaa veien tilbake til naturen.

Det varte nogen tid, inden han gav sig til at *male* efter naturen: Dette fremgaar blandt andet av et brev fra 1854 til baronesse Stampe paa Nysø. Han sender hende et maleri fra sin ungdom, en maaneopgang, «taget fra Aaen paa Engelholmssiden henimod Bakkeskov» i nærheten av Præstø; han kalder det «sit første Arbeide i frie Natur». «Af Secretaire Petersens lille Hund og af andre Reminisencer kan man see,» sier han, at det er «fra en Tid, hvor man blev plaget af superkloge Kunstpedanter. Man kan spore Studier over Roos og Jan van der Meer de jonge og andre; men det er dog ei ligetil nogen Kastekjæp. Det har en varm Aftensol, og i godt Lys gjør det en god Virkning.» I Præstøegnen, hos sekretær Petersen paa Engelholm, var Dahl i hvert fald ikke tidligere end 1813.

Alt ved den første foraarsutstilling efter at han var kommet til Kjøbenhavn, altsaa i april 1812, utstilte Dahl to kopier. Den ene var kopien efter Jan van der Meer de jonge med alle dyrene. Den anden en «Udsigt ved Mainfloden».

Det følgende aar 1813 møtte han frem med feen numre.

De tre var kopier: Furinis Magdalena, som dengang gik for en Correggio, et portræt efter Rubens — et portræt av maleren Wildens, som tilhørte Thomsen — og «et Stykke med Heste efter Lingelbach». To var originale prospekter, det ene av Søllerød, det andet av «Store Mariendal» ved Strandveien, begge utført efter tegnede skisser.

Allerede i dette aar blev han mere klar over sig selv. I katalogen ved auktionen efter konferentsraad Thomsen i 1866 fortælles en anekdote, som er betegnende.

I samlingen fandtes et ovalt billede malt paa blik. «Et Landskab i nordisk Character, i Baggrunden Fjelde, hvorunder nogle Huse; i Forgrunden et lidet Vandfald.» Dette billede var blit til paa en morsom maate. Det var i 1813. Dahl besøkte en dag en godseier-familie paa Sjælland. Mens han var der, hændte det til fruens store sorg, at et kostbart engelsk tebret blev ødelagt ved nogen brændende glør. Dahl paatok sig at gjøre det istand. Men da det kom til stykket, faldt det lettere for ham at male et *nyt* billede paa brettet, istedenfor at flikke paa det gamle fabrikarbeide, og han komponerte saaledes et ideallandskap «et af de første han har malet i norsk Character». Fortællingen slutter med følgende bemerkning: «Om-endskjøndt det er et tidligt Ungdomsarbeide, havde det dog en ikke ubetydelig Indflydelse paa den Retning Kunstneren siden fulgte, idet han da følte sit Kald som Landskabsmaler og forlod andere Retninger, som han af Ubekjendtskab til sig selv og Kunsten hidtil ogsaa havde arbeidet i.» Som vi ser, stemmer dette med Dahls egne meddelelser om sin uklarhet i den første tid.

Især fra det følgende aar, fra 1814, tok hans utvikling rask fart. Som følge av dette gik det bedre og bedre med hans salg. Det varte ikke længe, før ogsaa kongen kjøpte av hans arbeider. I den levnetsbeskrivelse, Dahl sendte Berlinerakade-

miet, findes saaledes følgende linjer: «Foranlediget ved mit Studiums lykkelige Resultat, besluttede jeg mig til at ofre mig for Landskabsmaleriet og malede dels tyske, dels norske Partier, som fandt Bifald og Afsætning. I 1814 fuldendte jeg mit første store norske Landskab, hvorfor Hans Majestæt Kongen lod mig udbetale 400 Spd. Fra nu af var jeg sat i Stand til at bevæge mig friere, til at indlade mig paa større Foretagender og gjøre mindre Studiereiser.» Jeg har grund til at tro, at 1814 er en hukommelsesfeil for 1815; men i hvert fald er det med 1814, at Dahls egentlige studiereiser begynder.

Sommeren 1814 opholdt han sig længre tid paa gaarden Engelholm ved Præstø i Syd-Sjælland. I juli tok han en tur over til Møen, hvor han blandt andet gjorde «en malerisk Fodreise fra Liselund til store Klint». Lidt senere samme sommer besøkte han ogsaa de vakre egne i Nord-Sjælland, hvor han gjorde studier ved Fredriksborg, Fredensborg og Esrom sø.

Frugterne av disse reiser viste sig paa Charlottenborg-utstillingen det følgende aar. Han sendte ikke mindre end 13 landskaper; blandt disse fandtes en fire, fem fantasilandskaper «i norsk Karakter», ellers skildringer av, hvad han hadde set og studert paa sine sommerreiser, som «Klintekorset i Liselunds Have paa Møen», «Fredriksborg Slot set fra Torvet i Byen under et oprækkende Uvejr», «Prospekt af Præstø taget fra den gamle Landevej», «Skovparti ved Engelholm ved Præstø» o. s. v. Desuten mere utprægede stemningsbilleder som «Maaneskinsstykke. Udsigt ved Esrom Sø» og «Prospekt af Stege set i Maaneskin». Og endelig flere studier: «et Træ set paa en klar Eftermiddag», «en mørk, skyfuld Høstdag» o. s. v.

Denne utstilling tjente i høi grad til at styrke Dahls ry som landskapsmaler.

Om Dahls billeder paa foraarsutstillingerne se Carl Reitzel's fortegnelse over «Charlottenborg-Udstillingerne i Aarene 1807—1882».

Hele utstillingen omfattede i alt ikke mere end 73 malerier og frihaandstegninger tilsammen. Saa meget mere fremtrædende maa Dahl ha vært med sine 13 «temmelig store» landskaper.

Efter «Kjøbenhavns Skilderi» var prins Christian Frederik tilstede ved aarsfesten 31te mars, idet han igjen hadde overtat sin stilling som akademiets præses efter sin kortvarige kongeværdighet i Norge.

Dahl mottok den lille sølvmedalje av prinsens haand. Med dette var et bekjendtskap indledet, som senere kom til at gripe betydningsfuldt ind i Dahls liv.

Fra dette foraar findes mellem Dahls papirer gjemt et brev, som viser den agtelse, han alt hadde vundet baade som menneske og kunstner. Det er fra den bekjendte professor Treschows frue, en norskfødt dame, søster av myntsamlere Devegge i Kjøbenhavn, som tidlig var blit Dahls ven.

Det er datert Christiania den 17de April 1815. Det lyder saaledes: «Saa ofte har ieg foresat mig at skrive Dem til gode Dahl! og takke Dem for de Stykker De var saa god at sende Sigwald, med min moder, tillige at gjøre Dem en undskyldning fra Treschow, hvis Tid ikke tillader ham at skrive Breve, men at vi alle erindrer Dem med Venskab kan De være sikker paa og glæde os over den agtelse De ved Deres Talent og Caracteer nyder blandt Deres medkonstnere og alle gode Mennesker. De kan troe, ieg længes efter at see Deres senere arbeyder og at høre naar De tænker at begynde den udenlandske Tour for derfra at slutte, naar vi kunde vente at see Dem tilbage i Fædrelandet. lev imidlertid saa vel som det ønskes Dem af os alle og af Deres forbundne

C. Treschow.»

Og forat det ikke skal være levnet tvil om, at fædrelandet her er Norge, følger dette lille brev med skrevet af en barnehaand: «Til Dahl i Kiøbenhavn

Tak for di Vakre Tegne Stykker Du Sente Mig. jeg Ønsker dig en lykkelig Reise herop.

Sigvald.»

Altid staar Norge som det endelige maal for Dahls tanker.

Fra denne utstilling i 1815 omtales ogsaa hans arbeider med stor anerkjendelse, hvergang der skrives noget i pressen om akademiets aarlige utstillinger.

«Nyeste Skilderier af Kjøbenhavn» fra 1815 uttaler, at «næsten alle hans Stykker røbe et ualmindeligt Anlæg, der fortjener al muelig Opmuntring.» Næste aar kaldes han i det samme blad «Akademiets geniefuldeste Elev», den, som vækker de største forhaabninger. Og i Molbechs «Athene» for 1815 i «Nogle Bemærkninger» om det aars Charlottenborgutstilling taler *Peder Hjort* varmt og utførlig om hans kunst.

«Denne unge, geniale Konstner,» skriver han, «har i to År gjort mægtige Fremskridt — — — I Året 1813 udsatte Hr. Dahl to Prospekter af Sillerød og af Strandvejen, der oversåes af de fleste som ubetydelige, og de fortjente heller næppe Opmærksomhed. I Året 1814 derimod leverede han af egen Komposisjon to Landskaber, der ved deres Frihed, harmoniske Tone i Koloriten og Sammenhæng i Komposisjonen forskaffede ham et fortjent Bifald. Og nu i År har han ikke udsat mindre end 13 Landskaber og Prospekter, der alle kunne kaldes gode, hvor stor Forskjel der ogsaa er imellem deres

Peder Hjort har senere oplyst, at ordet geni, genial ikke hadde samme værdi i de tiders sprogbruk som i vor; det bruktes længe, ganske som vi bruker talent. Smlgn. Peder Hjort: Kritiske Bidrag til nyere Dansk Tænkemaades og Dannelses Historie. Konsthistorisk Afdeling. Side 12 ff.

indbyrdes Værd. Hvad der, foruden den Opmuntring han har fået, især har udviklet Hr. Dahls Geni, er unegtelig hans *Studium af Naturen*; og man kan vist ikke noksom tilskynde vore unge Kunstnere til at følge ham, så meget mere som næsten alle de andre Undervisningsveje for en stor Del er dem spærrede.»

I de nærmeste aar kommer Peder Hjort gang paa gang tilbage til Dahls «tro og levende Studium af Naturen». Han peger paa ham som et mønster og stiller ham op som en modsætning til de maniererte malere, især til *Mygind*, som «i en halv Snes År har malt omtrent lige ens» i «slavisk» efterligning af Lorentzen.

Idet professor Hjort som ældre mand i 1854 udgav disse kritiske forsøk fra sin ungdom, tilføier han ensteds følgende note for yderligere at fremhæve dette fortrin ved Dahls kunst:

«I den stille Charlottenlund Skov, hvor man dengang kun stødte paa en enkelt Insektsamler eller nogle Nybodersdrenge, som plukkede Nødder eller ledte efter Fuglereder, og på den langt mindre bebyggede, på hele Strækninger ganske øde, Strandvej så jeg oftere, når jeg botaniserede, Hr. Dahl med raske Skridt vandre afsted med Portefølje og Plantesager under Armen.»

Karakteristisk er det, i modsætning til dette, at høre om alle de «Lån», som blev paavist i et af Myginds landskaper: «De afskyligt manierede Planter ere som oftest, uden Betænkning om Jordbunden passede for dem, i hele Klumper tagne ud af den bekjendte Kobberstikker Zings Værk.» «En stor hvid og sort Mellemting af Ko og Oxe», er laant fra «et Maleri af Landskabsmaler Waitsch.» En lignende skabning havde oprindeligt hørt hjemme i et billede av Dirck v. Bergen i Moltkes samling.

Bedre var ikke tidens kunstneriske moral. Laan kan ofte nok paavises ogsaa hos Dahl, men fraregnet hans aller første tid aldrig paa denne aandløse maate.

Det er det, vi maa lægge vegt paa i Peder Hjorts kritik, at netop Dahl fremstilles som mønstret. Som det er en ære for Peder Hjort, at han paa et saa tidligt tidspunkt, endnu en halv snes aar tidligere end Høyens fremtræden, opstiller kravet paa alvorligt naturstudium som «Hovedsætningen i alle sine Kritiker», saaledes blir ogsaa Dahls betydning i udviklingen klarere derigjennem, at det netop er hans landskaper, der fremstilles som den konkrete prøve paa sandheten av denne sætning.

Ogsaa til foraaarsutstillingen i 1816 sendte Dahl flere billeder, i alt 6, av en lignende blandet karakter som de tidligere.

Om sommeren samme aar opholdt han sig en 4 maaneters tid paa landet. Hans bror, Truls, som var blit snedker og en kort tid arbeided i Kjøbenhavn, adresserer et brev til ham 30te oktbr. 1816 til Engelholm ved Præstø. Hernede malte han «2 store Landskaber, hvoraf det ene var efter Naturen og det andet af egen Composition». De var begge utstillet paa Charlottenborg 1817 sammen med det fine lille maaneskinsbillede fra Fredriksborg, som nu tilhører det danske nationalgalleri. Det første av dem fremstilled en utsigt fra Vordingborgegnen ut mot Kallehauge kirke, Møen og Falster. Han sendte det hjem til Bergen som tak til «Vennekredsen», der hadde hjulpet ham ned til Kjøbenhavn i 1811. Nu tilhører det Bergens billedgalleri. Det andet, «et Bjærgslot ved et Vandfald i en nordisk Egn», kjøpte hans ven Thomsen for 800 rdl. Det tilhører nu grev Ahlefeldt i Kjøbenhavn.

Om den dom, disse arbeider fik i «Kjøbenhavns Skilderi», uttaler Dahl sig i et brev til Christian Albrecht Jensen av 7de april 1817 saaledes: «Jeg har i gaar læst, i Skilderiet, en Kritik over malerierne, som er udstillet, den er ikke meget fordelagtig for mig, men det bedste er at Resensenten ikke røber meget Kunst-Sans, thi han dadler og roser i fleng, uden

at vide hvad, eller hvorfor. Mygind har denne Gang et meget godt Landskab . . . , men som dog er den Slags natur som findes hieme i L. (Lorentzens) Malerstue; derfor siger Resensenten, det røber meget Studium efter Naturen, og mine mere Genie end Natur, enskiønt jeg er overbevist om det modsatte, nemlig at M. er en maniereret Natur. Fremdeles roser han, af mig, et nesten misløkket Våndfald, og laster at mine Træer er grøne, men jeg akter ikke efter hans Roes eller Daddel, da begge er lige ugrundede.»

Ved denne tid var *Eckersberg* vendt hjem fra sit seksaarige studieophold i utlandet. Det varte ikke længe, før Dahl gjorde hans bekendtskap. I brevet til Christian Albrecht Jensen den 7de april skriver han: «Eckersberg er nu her, og er en Mand i sin Kunst, saa vi alle maae dumpe igiennem.»

«Israeliternes Overgang over det røde Hav», som for os væsentlig kun har et kunst-historisk værd, kalder han «et i flere Henseender fortræffeligt Malerie», og den rike samling av prospekter fra Rom og omegn, som Eckersberg havde bragt med fra Italien, finder han «alle mesterlig udførte».

Det er at lægge merke til, at denne nøkterne, egte, grundige, ofte ogsaa saa fine kunst vinder Dahls bifald. Altid er det det naturlige, som tiltaler ham, medens han bryter med alt maniereret.

Dahls og Eckersbergs forhold udvikled sig snart til en fortroligere omgang i gjensidig agtelse og hengivenhet.

Fem breve fra Eckersberg til Dahl er alle uttryk for hans varme beundring.

Et brev, datert den 16de februar 1822, begynder han saaledes: «De har glædet mig usigeligt, min Ven Dahl ved Deres sidste Brev, og for Deres venskabelige og kjerlige Erindring takker jeg Dem inderligen. Det er for mig en af Livets største Glæder, at erindres af en sand Ven og Konstner som jeg agter og elsker saa høyt.» Og i et lykønskingsbrev til Dahls første

fødselsdag i Dresden i februar 1819 sier han: «De er her i levende og kjerlig Minde hos alle som kjender Dem, og jeg har saamange Hilsener fra alle, fra Nathansons fra Eichels fra vor Nestor i Konsten Prof: Clemens, Prof: Lorentzen etc. etc. ogsaa fra min lille Pige, hvergang hun kommer ind i min Stue, og vi spørge hvor er Din Mand? peger hun paa Deres Portrait og kysser det.» Det var det vakre portræt av Dahl, som Eckersberg malte i 1818.

Ved denne tid modnes ogsaa hans reiseplan. I det samme brev av 7de april 1817 skriver han til Jensen: «Jeg har i sinde, om min Pung vil blive i stand dertil, at forlade Kiøbenhavn til Efteraaret eller i Vinter; og først reise til Dresden for at opholde mig et Aars Tid, siden videreomkring i den store Verden. Hvor vilde det glæde mig om vi kunde mødes der, og fornye vort gamle Bekiendtskab: vi kunde da som tilforn gaae hinanden tilhaande med Raad og Daad, ja maaske Reise tilsammen. Jeg tæncker meget ofte paa Dig og erindrer derved de mange og skiyldefrie Glæder vi har nydt tilsammen, og trøster mig endnu ved Haabet at kunne komme at nyde dem. Vil Du derfor naar Du kommer til Dresden skrive mig til, og fortælle mig noget om Tilstanden der, og om man kan vendte at fortiene noget sammesteds? glæm ikke dette! thi jeg vendter derpaa.»

Foreløbig blev det med en liten utflugt over til Sverige.

Om denne tur og om sit arbeide sommeren utover fortæller Dahl i et nyt brev til Jensen datert den 30te oktober 1817.

«— — I en Tid af To Maaneder har jeg været paa Landet, og opholdt mig i Eggen ved Fredensborg; hvor jeg i sær har beskiæftiget mig med at male Studier af forskiællige sorter Træer efter Naturen. Jeg har ogsaa, i Selskab med Thomsen, været en lille Tuur over i Sverrig, besøgt Forbierget Kullen, set Steenkulsgruberne paa Høganæs, samt en Tuur over

Ramløse (Suurbrønd) til Lund, hvor jeg tegnede nogle Partier af den gamle Domkirke. Jeg var ogsaa i Malmøe, og paa endeel Herregaarde, hvor der var endeel Malerier af Svenske Malere. Jeg saae da for det meste Arbeider af alle deres nulevende Kunstnere; mange Portraiter af Breda, der er Director for det Svendske Academie, de var meget kraftige og raske malede, røber meget Talent, har en smuk kraftig, om ikke naturlig Kollorit. Jeg saae støkker af Historiemaleren Vestin. Landskaber af Bellanger og af *Falkrans* der har ellers et meget stort Navn som Landskabsmaler og en mengde andre mere maadelige Kunstnere. Af Professor Kraft saae jeg endeel slette og forpiinte Portraiter, omtrent som Hr. Seidevitzes; men hvad der især indtreserte mig var Landskaberne af Falkrans, der vel var meget gode men svarede dog ikke til Forvendningen De ere meget varme, men noget mørke og maniererede, som for det meeste er tilfælde med alle de Svendske Malere. —

Der seer Du hvorledes jeg har anvendt Sommeren; for det meste til at male udførte Studier, der vel er Profitable for Kunsten men ikke for Pongen. Dog har jeg fuldendt det store Landskab til Natanson, malet et Par Støkker (Fridrichsborg Slot) til Hns. Mjst. Kongen, ligeledes et til Ettatsraad Bugge, men ingen er endnu afleveret. Jeg vendter at disse Regninger vil bidrage noget til mine Reiseomkostninger, og naar det er som Du siger, saa lever man langt lettere i Dresden end her, hvor det koster mig at leve omtrent 500 Sp. om Aaret. — Men egentlig istand til at Reise bliver jeg ikke før om et Par Maaneder, ogsaa er det jo Vinter; jeg har derfor besluttet først at tage herfra henimod Foraaret. -- —»

Interessant og betegnende for Dahls maleriske opfatning er hans ytringer om *Flachners* uheld ved konkurrancen om den store guldmedalje; de viser likesom hans dom om de svenske kunstnere, at en ny tid dæmmer i hans syn: «Flachner

er gandske mismodig over at hans Flid ikke bedre blev belønnet, men Aarsagen var for en stor Deel at hans Støkke var noget haart og for broget; det er noget der ikke stemmer over ens med de Herrer Medlemmers Prinsipper i Almindelighed og naar det ikke er brunt og Abildgaards-agtig duer det ikke for dem.»

«— — Flachner vil nok ikke blive til neste Konkurs, og for at benytte disse sine bedste Aar, agter han til Foraaret at Reise. Maaske gjør vi Selskab, det vilde da være meget behageligt om vi alle kunne mødes i Dresden —»

Dahls breve til hans ven portrætmaler Jensen har tidligere ved hr. inspektør Emil Bloch vært offentliggjort i «Ude og Hjemme» for 1880—81 i rettet form. Hvad jeg har anført av dem, er meddelt med Dahls egen retskrivning efter originalerne, som hr. Emil Bloch har git mig. Det er nemlig de tidligste breve av Dahl, som findes. I sin egen oprindelige skikkelse tegner de hans billede klarere; ogsaa retskrivningen blir et bidrag til hans karakteristik.

Længre frem end til dette punkt av dygtighet i stil og retskrivning naadde han aldrig. Et grundlag var lagt til at bygge videre paa. Men fra det øieblik han tok fast ophold i Tyskland, blev selve grundlaget forstyrret. Naar han offentliggjorde noget, lot han det altid gjennemse av andre. Det er derfor bare som en undtagelse, til en prøve, at jeg her og ved enkelte andre leiligheter har fastholdt hans oprindelige form.

Begge breve kaster lys over hans forhold i denne tid, især det fra oktober 1817. Han føler sin stilling sikret. De første samlere, endogsaa kongen, kjøper billeder av ham, og som vi kan se av hans indtægtsbog for 1817 og 1818, til forholdsvis høie priser. For billedet til Bugge fik han saaledes 300 rdl., «omtrent = 80 Species» i den tids værdi. For

billedet til Nathanson fik han 800 rbdrl., for de to Fredriksborgbilleder til kongen tilsammen 600 rdl. Av andre salg i 1817 til 1818 kan nævnes to billeder til grev Bille-Brahe for tilsammen 480 rbdrl. Fremdeles billeder til geheimeraad Bülow paa Sanderumgaard, til advokat Klingberg, til kammerjunker Warnstedt, til kammerherre Bertouch — efter en pris av mellem 130 og 300 rdl. — foruten endel mindre salg. Naar han altsaa efter sin egen opgave leved for 500 species om aaret, blev der ikke saa ganske litet at lægge op til reisen, selv om han ogsaa sendte en god del hjem som hjælp til sine nærmeste.

Reisen til Sverige gjør han i selskap med *Thomsen*, hvis samlerinteresse allerede ved denne tid hadde vundet offentlig anerkjendelse; Dahl fortæller i det første brev til Jensen, at han var utnævnt til «Secrétaire i den antiqvariske Commission».

Thomsen hørte forresten til Dahls *tidligste* bekjendte i Kjøbenhavn. Likefra den første tid hadde Dahl hat adgang til hans forældres hus. Vi ser det av et par linjer i hans dagbog for 1840: Idag «Brev fra Justitsraad C. Thomsen af 11te Mai om hans Moders Død; dette Dødsfald ogsaa for mig meget smerteligt, da jeg siden 1811 har kjendt denne herlige Kone og nydt meget godt i denne Familie.»

Fælles glæde i kunst og fremfor alt fælles samlerinteresse hadde efterhaanden ført dem nærmere sammen til et livsvarigt venskap. I disse aar i 1817 og 18 viste Thomsen sin interesse for Dahls kunst ved at kjøpe flere billeder av ham, blandt disse to av hans aller største.

Dahls utflugt over til Skaane maa ha vært i høi grad forfriskende for ham. Der er et eget humør over skisserne i hans tegnebog fra denne tur. I Kullens klippekløfter har han kjendt sig igjen; dette var Norge i det smaa, med skummende sjø utenfor de stenete urer. Disse friske naturindtryk flyter straks

ind i hans kunst, dels i umiddelbare skildringer, dels middelbart, idet han uten avbrydelse aar efter aar søker at skape et «nordisk Landskab» ved erindringens og fantasiens hjælp og efter ældre forbilleder, fremfor alt efter Everdingen.

Denne dobbelthet i hans kunst kom ogsaa tilsyne paa foraaarsutstillingen det følgende aar 1818. Av hans tre billeder var de to virkelighetsskildringer: et motiv fra utflugten til Skaane, «den yderste Pynt af Kullen, taget fra Strandbredden», og «en Udsigt i Eggen ved Fredensborg med Slottet i Baggrunden». Det tredje var en fri komposition, et «Landskab med et Vandfald i en nordisk Fjældegn», som nu tilhører det danske nationalgalleri. Staffagen i dette billede betegnes i Kjøbenhavns Skilderi som en «*norsk* Bonde, der fører to Reisende hen til den vilde Naturscene».

Efter sin tur til Sverige hadde Dahl det travlt vinteren utover med at gjøre sig færdig til reisen. «Dersom jeg skal blive reisefærdig til Marts Maaned,» skriver han den 30te november 1817 til Jensen, «maa jeg være meget flittig, og 5 a 6 Landskaber skal jeg have færdig forinden, og af dem er det ene meget stort.»

Var han kommet avsted saa tidlig, som han hadde haabet, hadde han uten tvil faat reisefølge med *Ingemann*, som ved denne tid skulde tiltræde en større utenlandsreise med offentlig understøttelse. I et utrykt brev til Freund skriver nemlig Collin den 16de januar 1818: «Til Foraaret vil Landskabsmaler Dahl reise paa egen Bekostning . . . Ingemann vil reise i Selskab med Dahl.» Vi har i dette et nyt uttryk for den anerkjendte stilling, Dahl ved dette tidspunkt hadde vundet.

Paa samme tid som han saaledes arbeided rastløst for at spare sammen reisepenge, saa han sig ogsaa forsynlig om efter

Brev fra Jonas Collin til billedhugger Freund i Kjøbenhavns universitetsbibliotek.

yderligere støtte til et længere utenlandsophold. Det første, han gjorde, var at vende sig til Norge. Han skrev et brev til præsident Christie, en av dem, som hadde vært med at hjelpe ham til Kjøbenhavn i 1811. I dette brev uttaler han det som sit «første Ønske en Gang at kunne tage tilbage til Norge», hvis han blot paa nogen maate kunde ha utsigt til at leve der av sin kunst. Var det muligt, vilde han gjerne faa ordnet det saaledes, at «Regjeringen aarlig kjøbte Malerier til en vis Sum»; i anden form end denne ønsked han ikke nogen understøttelse. Dette forslag bad han Christie forelægge stortinget, ifald det lot sig gjøre paa en tid, da stortingets interesse var optat av saamange vigtige saker.

Brevet blev uten svar, indholdet kjendes alene av Dahls optegnelser.

I mai 1818 træffer vi et av Dahls større landskaper paa den første norske kunstutstilling i Kristiania: hans billede fra Vordingborgegnen, som netop var paa veien til «Vennekredsen» i Bergen.

Det ligger nær at tro, at han har villet nytte leiligheten og utstille et av sine arbeider, mens stortinget var samlet i hovedstaden, for det tilfælde, at præsident Christie vilde fremm hans ønske.

Utstillingen var et verk av gamle *Grosch*, Carstens' og Thorvaldsens ungdomsven. Sammen med kaptein *Munch* hadde han villet forene alle kunstinteresserte i Kristiania og igjennem denne utstilling lægge grunden til en offentlig tegneskole.

Utstillingen hadde efter sin plan et meget omfattende præg. I den trykte fortegnelse er de indenlandske kunstarbeider delt i følgende grupper: malerkunst, billedhuggerkunst,

Den første norske kunstutstilling i Kristiania i 1818 har jeg skildret utførligere i «Skilling-Magazin» for 1891 nr. 34 og 35.

kobberstikkerkunst, stempelskjærerkunst; til disse kommer desuten landkarttegning og broderi som to selvstændige grupper.

Selv kunsthåndverket var tat med. Maler Petersen den yngre i Drammen hadde «leveret tvende lakerede Brætter som Prøver paa Vognlakering». Og malermester Christiansen i Kristiania hadde indsendt endel mønstre paa rammer efter kaptein Munchs modellering.

Det gjaldt jo at grundlægge alt kunstnerisk fra nyt av i et nyt land. Derfor er der noget naivt rørende ved den hele utstilling, i sin fattige troskyldighet gir den et eiendommeligt billede av Norges kulturliv i dets første selvstændighetsaar. Gjennem utstillingens omfattende plan er motsætningen mellem et ordnet kultursamfunds krav og den lille hovedstads fattige vilkaar levende anskueliggjort. Den stilled krav, den satte formaal, det var dens betydning. Den omfatted endog ved brigadeauditor *Linstow* utkast til en bygning, som grundstenen endda ikke er lagt til den dag idag: en offentlig kunstscolebygning for Kristiania.

Av billedhuggerkunst var væsentlig bare Karl Johans byste i bas-relief ved Hans Michelsen utstillet.

Malerkunsten var besørget av *Grosch*, *Munch*, *Flintoe*, *Vogt* og endel andre, især mange damer, baade «ubenævnte» og benævnte.

Utstillingens glansnummer var billedet fra Dahl. Mellem al den øvrige fattigdom og diletantisme har dette landskapsprospekt med sin brede dekorative stil og sin milde idealisering lyst frem som fuldt moden, virkelig fribaaren kunst.

Det fandt ogsaa sin digter. Fortegnelsen over utstillingens arbeider har et «poetisk Anhang» af *Conrad N. Schwach*, som med samme varme besynger jomfru Riis's broderte blomsterurne og Dahls landskap.

Digtet til Dahl ender med disse linjer

«Drag unge Kunstner, kun mod Syden hen,
 At see dets Skatte; drag med Fred, med Lykke!
 Men naar Du vender om til Nord igjen,
 Lad da Din Moder i sit Favn Dig trykke.»

For øieblikket var ikke utsigterne til en saa varm omfavnelse mellem Norge og Norges første kunstner synderlig lyse. Heroppe hadde man, som Grosch nogen tid efter skrev til Thorvaldsen, andet at ta vare og tænke paa end kunst.

Lykkeligst var det vel baade for Dahl og for den norske kunst, at det gik, som det gik, og at han ikke allerede ved denne tid blev knyttet ved nogen taknemmelighetsgjæld til Norge. Vi føler det sterkest, naar vi mindes *Hans Michelsens* skjæbne. Han hadde, netop i disse aar, faat det, som Dahl ønsked: understøttelse av den norske stat. Men derfor følte han det ogsaa senere som en pligt at bryte op fra Rom midt i sin bedste utvikling for at vende hjem igjen og ofre Norge sin kunst og sit livs kræfter.

Vi vet alle, hvorledes det gik med ham — Norge hadde ikke bruk for nogen kunstner.

Men vi ser ogsaa paa den anden side straks her forskjellen mellem Dahls og Michelsens kunstnerkarakterer. Dahl eier en utviklet uavhengighetstrang. Han ønsker ingen hjelp, ingen hemmende taknemmelighetsgjæld, som han ikke kan avbetale alene ved sine billeder.

Dahl fik altsaa ikke svar fra Christie og kunde saaledes ikke vente nogen hjelp til reisen fra Norges storting. Heldigere var han med sin henvendelse til den danske konge. Den 11 juni 1818 indleverte han følgende andragende til Frederik VI:

Dahls andragende gjengit efter en «Copie» i hans papirer.

Allernaadigste Konge.

Syv Aar har jeg anvendt paa at danne mig, som Landskabsmaler og troer nu, med Nytte at kunne foretage en Udenlandsreise. Jeg har derfor bestemt om kort Tid at gaae til Dresden.

Hverken ved Stipendia eller Understyttelse af nogen offentlig Authoritet, er jeg sadt i Stand til, at bestride Omkostningerne ved en saadan Reise, Sparsomhed og nogle skjønt faae Bestillinger af Private haaber jeg, vil tilvejebringe mig det Fornødne — Men for at kunne uddanne mig som Kunstner i det Fag jeg troer at have meest Anlæg til, er det mit inderligste Ønske at maatte have nogle større Malerier at male af den Slags som ikkun egner sig for kongelige Pragtværelser og Gallerier.

Deres Majestæt har ved Udstillingerne paa Konstacademiet havt den Naade for mig, at lade kjøbe to af mine større Arbejder, jeg torde derfor maaske ytre det allerunderdanigste Ønske, at Deres Majestæt til at understøtte mit Forehavende, allernaadigst ville forvise mig om, i et Par Aar at modtage aarlig et eller to, af mine større Malerier. — Betalingen overlader jeg gandske til Deres Majestæt allernaadigst at bestemme.

Flere Maaneders Sygdom har hidtil hindret mig i personlig at overlevere denne Ansøgning.

Allerunderdanigst

J. Dahl.

Som landskabsmaler havde Dahl ikke adgang til at konkurrere om den store guldmedalje, som akademiets eneste reise-stipendium var knyttet til. Derimot stod det ham aapent med akademiets anbefaling at søke kongen om en reiseunderstøttelse av fondet *ad usus publicos*. Men heller ikke denne gang ønsker Dahl anden understøttelse end en bestilling.

Et par dage efterat han hadde indleveret sit andragende, fik han gennem overhofmarschalk Hauch meddelelse om, at det var indvilget.

Han har hos kongen hat en talsmand i den danske tronfølger *Christian Frederik*.

Det er, som om Christian Frederiks forhold til Norge, der fik en saa brat og litet hæderfuld avslutning i 1814, paa en elskværdig maate fortsætter sig i hans forhold til Dahl og hans virksomme interesse for hans kunstneriske utvikling. Ifald hans videre planer med Dahl var blit til virkelighet, og hans gjentagne forsøk paa at knytte ham til Kjøbenhavns akademi hadde ført til noget, da vilde hans interesse for Dahl faat en vidtrækkende betydning for hele den norske kunst. Gjennem Dahl vilde det aandelige midtpunkt, først og fremst for vort landskapsmaleri, men ogsaa for vor øvrige malerkunst, vært rykket fra Tyskland til Danmark, — nærmere i rum og i aand, og utviklingen vilde kjendt færre brud og vundet større enhet.

Det ser ut til, at prinsen ogsaa paa anden maate har vist interesse for Dahls utenlandsreise. I et brev til den kongelige chargé d'affaires i Dresden, nordmanden Irgens Bergh, av 11te april 1818, opfordrer nemlig prins Christian gesandten til at sende ham meddelelse om kunstforholdene i denne by.

I sin utførlige redegjørelse stiller *Irgens Bergh* Dresden i et straalende lys.

Først minder han om, at man har kaldt Dresden Tysklands Florens. Allerede dens beliggenhet paa begge sider av Elben gir den en ydre likhet med Arnostaden. Dens smilende omegn, som i det større ligner anlæggene i en engelsk park, kunst-

Brevet fra Irgens Bergh findes som utkast i hans konceptbog i det norske rigsarkiv.

samlingerne, kunstnerne, de kunstinteresserte fremmede, den italienske opera med sit ypperlige orkester, den katolske gudstjeneste, befolkningens dannede og kunstinteresserte aand o. s. v., alt dette gjør, «at en Reisende troer sig hensat paa italiensk Grund».

I det følgende taler han om de tre kunstsamlinger, billedgalleriet, antiksamlingen, hvor «den bekjendte lærde Archæolog *Böttiger*» hver sommer holder foredrag om billedhuggerkunst, og den store samling av gipsavstøbninger, som var grundlagt og opkaldt efter den bekjendte maler og kunstforfatter Rafael Mengs. Ved billedgalleriet fremhæver han væsentlig dets betydning for landskapsmaleren, som der finder anledning til at studere de fortrinligste mestere i landskapskunsten, navnlig de gamle nederlændere — paa samme tid, som Dresdens omegn, det sachsiske Schweiz og Bøhmen, der heller ikke ligger langt borte, frembyder kunstneriske emner i overflod — —.

Dresden var altsaa det nærmeste maal for Dahls reise. De sidste dage av august er han færdig til opbrud. Den attest, han har begjært, om at ha vundet begge akademiets sølvmedaljer — den lille i 1814, den store i 1817 — er ham «bevilget med Udmærkelse», og bare avskedsvisitterne staar igjen.

Visitlisten findes endda. Det er en lang liste, og den indeholder navne fra høist forskjellige kredse, like fra flere af Danmarks mest fremragende mænd, som Oehlenschläger og Brøndsted, til hans tidligere vertinde i «Landemærket», høkermadame Jutz.

Det er akademiets embedsmænd fra direktøren til sekretæren og lærerne i anatomi og mytologi. Ogsaa Abildgaards enke er opført. Det er paa det nærmeste alle kunstnere i Kjøbenhavn fra gamle Plötz, Lorentzen og Clemens til hans studiekamerater ved akademiet. Det er Eckersberg og Lund, Gebauer

og J. P. Møller; det er Høyer og portrætmaler Hansen; det er blomstermalerne Fritsch og Jensen, miniatyrmaleren Horneman, kobberstikkerne Lahde og Seehusen, teatermaler Wallich, arkitekterne Hetsch, Schlich, Hornbeck — med mange flere.

Det er en række kunstelskere og samlere: etatsraad Bugge, grosserer Nathanson, konstforvalter Spengler, justitsraad Weinwich, generalløjtnant Oxholm, krigskommissær Fick, hofsmed Thimm, sekretær Bang, J. M. Thiele o. s. v.

Det er mænd, i hvis hus han kom, som skuespiller Stephen Heger, doktor Christian Wiesener, Christian Frederiks livlæge; grosserer Eichels, familien Beyer og flere andre.

Av dem, som her er nævnt, hørte kobberstikker *Lahde* til Dahls aller ældste bekendte; til hans kreds hørte baade schweizeren *Senn* og doktor *W. Klingberg*, professor i anatomi ved akademiet, som likeledes meget tidlig viste interesse for Dahl. En bror av ham var byskriver i Bergen, saa det er ikke umuligt, at Dahl kan ha faat en anbefaling til ham hjemmefra. Generalløjtnant *Oxholm* hadde kjøpt Dahls tidligste arbeider likefra 1812, baade kopien efter Jan ver Meer de jonge og prospekterne av Søllerød og Store Mariendal, Oxholms landsted ved Strandveien. Overkrigskommissær *Fick*, senere auktionsdirektør, den egentlige stifter av kunstforeningen i Kjøbenhavn, hadde siden 1814 kjøpt det ene billede efter det andet av ham. Ogsaa *Wiesener* var en av hans tidligste velyndere.

Vi ser av denne liste, at Dahl har hat adgang til flere av de intelligenteste kredse i Kjøbenhavn. Især har det vært betydningsfuldt for ham, at han har staat *Oehlenschläger* nær. Saa tidlig som i 1812 hadde han forært ham et billede, han hadde kopiert. Og han blev snart en fortrolig omgangsven av *Oehlenschlägers* svoger *Stephen Heger*, som med stort talent gav hovedrollerne i *Oehlenschlägers* sørgespil.

Interessen for det nordiske oldtidsliv havde siden Ewalds dage fra litteraturen meddelt sig til Billedkunsten. Netop i de aar, Dahl arbeided i Kjøbenhavn, tok denne bevægelse sterkere fart. I 1800 hadde Kjøbenhavns universitet fremsat som prisopgave det spørsmåal: «Var det gavnligt for Nordens skjønne Literatur, om den nordiske Mythologie blev indført og almindelig antaget i Stedet for den græske?»

Oehlenschläger og Jens Møller besvarte begge spørsmålet til fordel for den nordiske mytologi. 12 aar efter overførte Jens Møller spørsmålet paa billedkunsten, idet han skrev en avhandling «om den nordiske Mythologies Brugbarhed for de skjønne tegnende Kunster». De forhandlinger, som dette arbejde fremkaldte, gav blandt andet ogsaa støtet til, at nordisk mytologi blev optat mellem de fag, som efter den nye fundats av 1814 skulde foredrages for akademiets elever. I sin videre udvikling satte bevægelsen sine første modne frugter i fremstillingen av Nordens gudeliv ved Dahls ungdomsven, billedhuggeren *Freund*.

Idet Dahl blev landskapsmaler, fik begeistringen for det nordiske oldtidsliv *umiddelbart* liten indvirkning paa hans kunst. Spores kan den dog: baade i Kjøbenhavn og senere finder vi gravhauger, offersteder, bautastener o. s. v. som staffage i hans billeder. Men ved at utvikle den kjærlighet til Nordens oldtidsliv, som han alt hadde bragt med sig hjemmefra, og som vi fandt et uttryk for i hans glæde over at vandre mellem gravhaugene paa Karmøen — ved at styrke hans begeistring for nordisk aand i det hele — ogsaa for nordisk natur — har Oehlenschlägers omgangskreds og de tanker, som var raadende i den, *middelbart* øvet den største virkning paa hans utvikling.

Sml. Philip Weilbach: «Maleren Eckersbergs Levned og Værker» side 61 ff. og Kr. Arentzen: «Baggesen og Oehlenschläger» I side 197 ff.

Den har styrket kjærligheten til Norge, saaledes at hans hjertes følelser gjennom en «magnetisk» kraft til alle tider vedblev at peke nordover mot hans gamle fædreland: ikke engang Italiens herlige natur og Roms veltalende mindesmerker kunde bringe ham til at glemme barne-indtrykkene hjemmefra. Hans reise ut i verden blev i dypere forstand, indenfra, mer og mer en reise hjem.

Reiseliv. 1818—1821.

Mandagen den 31te August om Aftenen Kl. 6 forlod jeg Kjøbenhavn i Selskab med Thomsen, der fulgte mig om Bord til Skibet, der laae ude paa Rheden. Det var en smuk Aften, og Solen gik ned bag mørke Skyer. — Jeg har nu drukket The og spist Tvebakker. Klokken er allerede 10, og i Morgen om Veiret bliver godt, seiler vi til Swinemünde. . . .» Med disse linjer begynder Dahl sin første dagbog. Forventningsfuld laa fremtiden foran ham, ren og blank som dagbogen med de hvite, ubeskrevne blade.

Næste morgen letted skibet «De to Brødre» anker. Idet han ved titiden seilte forbi Kastrup og Dragø, sendte han sin sidste hilsen tilbage: «Farvel, Kjøbenhavn, hvor jeg henlevede 7 af mine bedste og maaske løkkeligste Aar, ogsaa I mine kjære Venner og Frænder der Farvel!» — Det er, som om han slipper fædrejorden og alt, som hører hjemmet til: alt er sammenfattet i dette ene uttryk: «mine Venner og Frænder der» — ogsaa slegten hjemme i Norge. Det bærer ut, det bærer bort fra alt, som staar ham nær.

De mørke skyer hadde ikke lovet godt for overreisen. Om aftenen den 1ste september maatte skibet vende tilbake til Dragø bugt for motvind og strøm. Hele den næste dag laa de og ventede paa bør. Dahl følte sig elendig av søsyken: man kunde kjøpe hans «Liv for en Skilling».

«Den 4de September næsten endnu paa samme Sted som i Aftes. Det er ganske stille, og Luften er imod Formodning meget klar, Solen skinner klar og varm, og de lette Skyer, hvormed Horizonten er bestrød, gjør en god Virkning. Til Høire seer vi Møen, og foran os skimter vi noget af Rügen . . .»
 «Den 6te. . Endnu Modvind og meget syg. Om Aftenen blev Vinden vestlig; men det var ikke til synderlig Nøtte; thi det blev med Eet stille Veir; det var ved Rügen; den tog sig fortræffelig ud. Her var det jo, Landskabsmaleren Hackert først studerede.»

Den mørke uveirsstemning ved Rügen denne aften gjorde et mægtigt indtryk paa ham, han brukte den som motiv til sit første billede. I et følgebrev med dette til prins Christian Frederik skriver han fra Dresden: «man vil maaske synes, at Tonerne i Luften er noget for barske, eller Vandet for sort, men saaledes forekom det mig at see ud, efterat Stormen havde lagt sig, og Solen var under Horizonten.» Kort efter gjentok han en lignende stemning i et billede til Thomsen.

Endelig om morgenen den 8de september var de fremme ved Swinemünde. Alt var nyt for ham. Han saa alt med friske øine: den «nette og velhavende» by, spaantakene paa de rødmalte huse, flodbaatene o. s. v.

Han hadde haabet at komme avsted allerede næste morgen. Men veiret holdt sig like regnfuldt og uroligt, saa han først kunde fortsætte reisen den følgende nat kl. 12.

Morgenen efter begyndte farten opover Oderfloden, langs lave bakker, igjennem endeløse enger med smaa landsbyer spredt

hist og her — et stykke Holland av en egen mild og sørgmodig skjønhet.

Hele reiseselskapet paa flodbaaten: de to gamle færgemænd, en kone fra Swinemünde med et litet barn, en engelsk og en fransk sjøkaptein, Dahl o. s. v. delte niste med hverandre og leved i «Samdrægtighed» som en eneste familie.

Først fredag den 11te om morgenen naadde Dahl Stettin, hvor han blev til søndag morgen. Den 14de om eftermiddagen naadde han i muntert selskap med postvognen til Berlin. Man ventede netop keiser Alexander, saa byen var overfyldt, og det var med nød og neppe, han fik hus.

Det var en stor skuffelse for Dahl, at Christian Albrecht Jensens bror, som han hadde haabet at faa litt retledning av, var reist. Men han blev allikevel snart hjulpet. Næste dag avleverte han sine anbefalingsbreve til Benoni Friedlaender, til statsraad Uhden, til general Menu og oberst Rühle, som begge var eiere av værdifulde malerisamlinger, og til kobberstikkerne Berger, Buchhorn og Meno Haas. Den sidste var som bekjendt en bror av Dahls lærer i Kjøbenhavn.

Benoni Friedlaender, en god ven av Thomsen, aapned sit hus for ham som et hjem, indbød ham en gang for alle til middag, indførte ham hos sin far ute ved Charlottenburg og hos flere av sine slegtninger og venner, f. eks. Bendemanns, og hjalp ham paa alle mulige maater. I «Optegnelser» om sit levnet taler Dr. H. N. Clausen i de mest sympatiske uttryk om Benoni Friedlaenders «lykkelige og hyggelige Familiekreds», om hans fint dannede og elskverdige hustru og hans gamle far, den bekjendte *David Friedlaender*, som han kalder «en pragtfuld ærværdig Patriark i storslaet Hebræerstil».

Flere breve fra begge Friedlaendere viser, at de lærte at sætte pris paa Dahl trods hans daarlige tysk. I sit første brev til Dahl skriver Benoni Friedlaender: «— — Vi er allesammen

kommet til at holde inderlig av Dem og skatte Dem mer end det passer sig at si Dem op i Deres ansigt.»

En av de første aftner indførte professor Buchhorn ham i Berlins «kunstnerklub», hvor han gjorde bekjendtskap med malerne Völcker, Hampe, Weitsch og flere. Dagen efter besøkte han de to sidste, men hverken Weitsch's store malerisamling eller historiemaler Hampes arbeider interesserte ham.

Malerkunsten i Berlin stod ikke høit paa denne tid. Den hadde ikke endda tat vekst efter Tysklands og Preussens nationale ydmygelse. Selv tyske kunsthistorikere kalder Berlin indtil aaret 1819 «en ørken med hensyn til malerkunst». Og Höyen, som saa kunstakademiets utstilling 4 aar efter Dahl, fandt mellem «en uhyre Hob (6—700) slette Malerier . . . en halv Snes gode Arbeider». Ganske i samme retning gaar Dahls dom om utstillingen i 1818. «Der var meget, men slette Sager. Iblandt de gode, der fandtes, var et Blomster-Støkke af *Völcker*. . . . To Landskaber af Architekten *Schinkel* var noget blaa i Tonen, men med meget Genie udført. Nogle gode Hoder af Ubekjendte og en hellig Familie var det Hele, der udmærkede sig. Ellers var det stivt og alttydsk; iblandt dem var et Støkke med en gammel adelig Familie knælende for et Crucifix af *Hampe* ret smukt. Ellers var det vandrende Riddere med forsøvede Harnisker o. s. v.»

Blandt billedhuggerarbeiderne uthæver han alene en byste av Hardenberg ved *Rauch*, som alt tidligere hadde vakt hans største beundring ved mindesmerket over dronning Louise i Charlottenburg.

Dahl brukte tiden flittig til at se, hvad der var av gammel og ny kunst, i kirkerne, i ateliererne, i offentlige og private samlinger.

Graf Raczynski: Die Geschichte der neueren deutschen Kunst. III side 6.

A. Rosenberg: Geschichte der modernen Kunst. II side 445. I. L. Ussing:

N. L. Höyens Levned side 34.

Av samtidig kunst er det ikke meget, han roser. Blandt berlinerne var det billedhuggeren *Shadow*, som interesserte ham mest. Han besøkte ham flere ganger i hans verksted, hvor han saa den lille model til hans Blücherstatue, som forresten ikke tiltalte ham synderlig. Heller ikke *Shadow* selv, fortæller Dahl, var tilfreds med den. Derimot saa han i Dorotheenkirche hans berømte mindesmerke over den unge Graf von Mark, en søn av Fredrik Wilhelm II, som Dahl kalder det bedste arbeide, han har set av ham. Om professor *Lütkes* landskaper skriver han: «de er ret smukke, om ingen Mesterstøkker, noget à la Claude Lorrain, ogsaa for rige og matte; men godt udførte og en smuk Behandling; Farverne er noget gulrøde. Tonen i det Hele noget kunstlet.»

Paa slottet og i Blüchers palæ lærte han at kjende *David* og hans elever Gérard og le Fèvre i en række portrætter av Bonapartes familie, som Blücher hadde ført med sig som seiersbytte fra Paris.

I et brev fra *Eckersberg* ser vi en refleks av Dahls beundring for denne nye kunst: «. . . jeg har med inderlig Deeltagelse fulgt Dem paa Deres Reise og hidindtil, da Hr. Sekretair Thomsen altid meddeler mig det interessante av Deres Breve; hvorved jeg da ogsaa med saamegen Fornoyelse har seet Deres Iagtagelser og Bemærkninger over Konstsager saa aldeles overensstemmende med mine. Ey lidet har det glædet mig at see Dem henreven ved Beskuelsen af Davids skjønne Malerie Napoleon paa Gotharts Bjerget jeg tilstaar Dem gjerne, at jeg maaske er lidt formeget indtaget af denne Konstners Talent, men han er min Lærer, og hans Konst er i mange Maader saa aldeles overensstemmende med mine Følelser. De moderne tyske Konstneres altdeutsche Smag lærer jeg aldrig i sin heele Omfang at blive indtagen af, uagtet enkelte Deele som Utryk i Ansigter og Geberder og en vis Noyagtighed

ey bør forkastes. De lever nu iblandt Tydskere, og De vil finde at der, som overalt findes enkelte Talenter iblandt mange Fuskere i Konstens Rige, men nyttigt er det jo vidst at have seet og prøvet alt.»

Den 25de september reiste Dahl videre med vogn til Dresden. Turen tok hele tre dage; nu gjør vi den paa like-saa mange timer. Først ved middagstider den 28de var han fremme. — Samme eftermiddag gik han like op i galleriet for at træffe sin ven *Christian Albrecht Jensen*. Han fandt ham i fuldt arbeide foran Rafaels sixtinske Madonna og fik straks penselen og paletten av ham for at hjælpe ham med at male skyerne.

I de nærmeste dage gjorde han sig istand til et længere ophold; Dresden skulde jo efter planen være den første store station paa hans utenlandsreise. Ved landskapsmaler *Friedrichs* hjelp fandt han efter et par dages unyttigt rend logis i Wilsdrufferstrasse ved siden av den «Gyldne Hjelm», nu Hotel de France, og avsluttet leie for et halvt aar. Wilsdrufferstrasse er en av hovedaarerne ind til Altmarkt, temmelig trang og mørk, med litet heldige lysforhold for en maler. Saa gjaldt det at skaffe sig malersaker: en aften oppe i kunstnerforeningen fik han ved auktion staffeli, tegnebret, blindrammer, rivsten o. s. v., og han begyndte alt at se sig om efter noget at tegne og male.

Han gjorde sine første visitter: til gamle landskapsmaler Klengel, til arkæologen Hofrath Bottiger og maleren professor Hartmann. Til begge de sidste og til Friedrich var han anbefalt av oberst Rühle i Berlin. Friedlaender hadde anbefalt ham til en formuende og elskværdig familie *Keyser*, som fra første stund viste ham den mest forekommende gjestfrihet.

Samværet med *Christian Albrecht Jensen* varte ikke længe; alt den 5te oktober drog han videre til Italien. Ogsaa den

sidste dag hjalp Dahl ham oppe i galleriet; han malte træerne for ham paa «en Copie efter Tizian», den hvilende Venus, som nu tillægges Giorgione.

For det første var det bare smaating, han gav sig ifærd med at tegne og male. Han tegnede luftpartier ute hos Keyzers, træer i Grosser Garten og en liten utsigt i Plauenscher Grund. Desuten malte han det lille søstykke fra Rügen, som han senere solgte til Christian Frederik.

Keyzers bodde frit og landlig med utsigt til sachsisk Schweiz, utover skove og haver. Fra den 10de til den 14de oktober var han ute hos dem hver eneste dag fra morgen til aften og malte to smaa studier av utsigten fra deres vinduer.

Et par dage efter skriver han i dagbogen: «Den 15de October gaaet til Tharandt for at tegne Prospector efter Naturen og tilbragt Tiden der til i Dag den 17de Kl. 2 . . . Jeg har medbragt nogle pittoreske Tegninger, der nok vil tage sig godt ud malet.»

Snart var han i fuldt arbeide hjemme paa sit værelse i Wilsdrufferstrasse. Den 19de hadde han anlagt et større landskap, «Partie i Tharandt» med dammen og slotsruinen. Den 21de hadde han allerede tegnet utkast til en pendant til dette, «Udsigt i Plauenscher Grund», som et par dage efter ogsaa stod anlagt paa staffeliet og snart optok det meste av hans tid.

En adspredelse i sit arbeide fik han fra den 3dje til den 6te november, idet hans ven *Flachner* og en anden dansk maler, *Blunck*, besøkte ham paa gjennomreise til Nürnberg. Et par dage var han med dem rundt i byen, i galleriet, i maleratelierer, i den katolske kirke, hvor de hørte messen, o. s. v.

Netop i disse muntre dage, mens han var sammen med sin gamle ven fra Kjøbenhavn, mottok Dahl det første brev fra prins *Christian Frederik*. Brevet, som er datert Cassel den 25de oktober 1818, indeholder først en besked i anledning

av Christian Albrecht Jensens to kopier, som Dahl hadde paatat sig at besørge indpakket og avsendt til prinsen i Odense.

Men prinsen griper samtidig leiligheten til en personlig henvendelse til Dahl: «Hvad Dem selv angaaer, min kiere Dahl, da har jeg i Schafhausen, hvor jeg vist formoder, at De kommer, efterladt Brev til Dem hos den Mand der haver Camera obscura ved Rhinfaldet i sit Huus og desuden har jeg adresseret og anbefalet Dem til en Pastor Triumvir Vest der ynder Kunsten og har en Maleriesamling. — Jeg ønsker som jeg i Brevet har skrevet et Malerie af Rhinfaldet og senere som Pendant et andet schweitzerisk Vandfald. Dog kommer De nu vel ej til Schafhausen førend Foraaret og i saafald udbeder jeg mig hvis De har Lejlighed dertil, et lidet Landskab et Kabinetstykke malet, helst egen Composition, thi om Vinteren ere Landskaberne ej efterlignelige, eller rettere sagt ej værd at efterligne naar man ej vil male et saakaldt Vinterstykke, med riimfrosne Træer Snee og Iis, hvoraf vi har nok for os i Naturen. Jeg overlader som altid Udførelsen til Dem, og betaler gjerne hvad De fordrer.

Kommer De til Italien førend til Schweiz da vilde Cascaderne ved Tivoli være en Gienstand for Deres Pensel og tiene til Pendant til Rhinfaldet. I Baron Schubarths og Thorwaldsens Fraværelse, som man har bebudet os vilde komme til Danmark i Vinter veed jeg ingen at adressere Dem til uden Prof. Brøndsted, nyelig udnævnt til Konst-Agent i Rom — De kiender ham vist fra Kiøbenhavn og han vil i ald fald bistaae Dem med Raad og Daad.

De meddeler mig vel nærmere Efterretning om Deres Rejseplaner. Glem ikke at henvende Dem til Grev og Grevinde Bombelles i Dresden og hils fra mig. Grevinden er forrige Frøk. Ida Brun fra Kiøbenhavn.

Jeg forbliver Deres velvilligste

Christian Frederik.»

I det danske rigsarkiv findes Dahls svar. Det er skrevet med latinsk skrift og en enestaaende omhyggelighed. Jeg meddelers det uten ændring i hans retskrivning:

«Naadigste Prinds.

. . . Saa meget jeg længes efter, og Glæder mig til at male Rihnfaldet, som Deres Høyhed naadigst har forlangt af mig, vil der dog gaae nogen Tid inden jeg kan faa Leilighed dertil, thi endel Bestellinger af Egne her ved Dresden byder mig at blive her længere end jeg ellers havde foresat mig, jeg vil derfor neppe kunne komme til Schafhausen, og benøtte Deres Høyheds gode anbefalinger før om 2 Aar. —

Det har været min Plan ikke blot at reise og see, men paa ethvert Sted som var interessant for Kunsten og hvor jeg fandt mig vel, ville jeg opholde mig længere Tid. Saaledes var det min Bestemmelse at opholde mig en Tid lang i Wien og München, men da jeg bliver her saa længe, saa maae jeg lade den Plan fare, og kun besøge de Stæder for at see, men ikke for at male, ellers vil Reisen borttage en alt for lang Tid. Jeg havde bestemt i det længste 7 à 8 aar, til Reisen i hvilken Tid jeg vilde opholde mig fx 2 aar i Tydskland 1 i Schweiz 3 a 4 i Italien, og 1 aar paa Tilbagereisen. Det er min Hensigt, at tilbringe min øvrige Tid i Danmark, men af og til at gjøre Reiser op til Norge der er saa rigt paa stolte Setuationer; thi dette herlige Land er meget lidet bekiendt hvor fordelagtigt det er for Landskabsmaleren. Jeg holder ogsaa meest af at kunne fremstille Naturen i sin frie og vilde Tilstand, og af Egne hvor der findes vældige Partier saavel af Fielde som Skove; derfor behager det mig ikke her saa ganske, enskiøndt Naturen er meget smuk i en vis henseende, saa finder jeg den dog noget smaalig, man seer ogsaa for meget Spor af Menneske-Hænder og Kunst, hvorved

den ofte faar et tvunget Udseende. I Danmark finder man ualmindelige skønne Skovpartier, som man her aldeles mangler, og i Egnen ved Fredensborg seer man Træer vis lige i Skjønhed neppe findes i Italien. —

. . . Professor Brøndsted kjender jeg fra Kjøbenhavn han har vist mig mange Tjenester, imidlertid føler jeg, hvor meget jeg maae takke Deres Høyhed for Anbefalingen til ham og Grevinde Bombelles.

Dresden d. 26 Nov.br 1818.

Underdanigst

J. Dahl.»

Det varte heller ikke længe, inden Dahl gjorde greven og grevinden sin visit med anbefaling fra Hofrath Böttiger. Hans excellence tok særdeles venlig mot ham; grevinden derimot var upasselig, saa Dahl ikke fik se hende; men han maatte love ved leilighet at bringe sit sidste billede til deres hjem.

Utover vinteren fortsatte han flittig sit arbeide. For den nærmeste tid var han væsentlig optat med utsigten i Plauenscher Grund. Men samtidig malte han ogsaa flere mindre landskaper, dels fri kompositioner i «norsk Character», dels naturstudier eller motiver fra Dresdens omegn.

I utenrigsministeriets mottagelsesværelse paa Amalienborg hænger to panderter av Dahl fra 1818 og 1819. Det ene er netop partiet i Plauenscher Grund, det andet er ruinen i Tharandt.

Ikke noget billede av Dahl kan vi følge saaledes som disse to fra første utkast til sidste penselstrøk. Det er fornøieligt at høre, hvorledes han selv uttaler sig om dem i sin dagbog, efter hvert som de skrider frem. Vi har hørt, at han *tegned* studierne til dem ute i naturen, og at han siden anla billederne paa sit værelse i Wilsdrufferstrasse.

Begge er bestemt avveiede kompositioner.

Partiet fra Plauenscher Grund er for en stor del optat av en bred vei, som slynger sig langs en elv under nogen klipper med smaaskov. Lubne oretrær fylder mellemgrunden. Til høire ligger en eng med et hus mellem popler. Det er høstligt med blaa luft og lette smaaskyer og kjølig efteraarssol. —

Mot slutten av november skriver Dahl i dagbogen: «Veiret har været saa taaget i denne Uge, jeg har derfor ikke kunnet bestelle meget, mit Landskab lider derved, baade gaaer det langsommere nu, Arbeidet, og denne bestandige Holden op gjør, at det taber noget i sin Eenhed; thi man kan kun male et lille Partie om Dagen.»

Næste gang skriver han den 6te december: «Ogsaa denne Uge har jeg arbeidet paa mit Landskabsmalerie, og den kommende har jeg endnu nok at bestelle dermed. Jeg er ikke ret fornøiet dermed, endskjøndt det i visse Dele er blevet taalelig godt. Landskabsmaler *Friedrich*, som endnu ikke havde seet noget af mine bedre Arbeider, fandt det overmaade smukt. Jeg har nu Staffagen tilbage, og den vil maaske bidrage til at hæve det Hele, der er noget brilliant»

Landeveien gjennom Plauenscher Grund er det billede av Dahl, som har den rikeste og mest gjennemførte staffage. Det var nødvendigt at fylde den store og brede landevei, forat den ikke skulde virke tom og kjedelig.

Først ser vi en svær fragtvogn med telt over, trukket av 3 hester. Fragtmanden er steget av og snakker med en kone, som har sat sin bærekurv fra sig ved veien. To koner med bærekurver paa ryggen staar og prater, og længer borte ser vi en bonde med en hel sauedrift. Øverst i svingen møter to bondekoner en vogn, forspændt med okser.

Det er i det hele av de dygtigste figurfremstillinger, vi har fra Dahls haand.

Snart er han ogsaa selv mere fornøiet med sit arbeide: «Jeg har endnu nok at bestelle med mit Landskab i kommende Uge, men det lader til at blive bedre og mindre brilliant, alt som Staffagen kommer til. Det er det rigest stafferte Støkke, jeg endnu har malet; Emnet fordrer det ogsaa; thi en Landevei løber lige ud imod Forgrunden.»

Hans arbeide optok ham saa sterkt i denne tid, at Keysers klaged over, at han ikke besøkte dem. Desuten var det saa vakkert veir om aftnerne, at han ikke kunde «forsømme saa gode og characterfulde Naturscener».

Omkring 15de decbr. skriver han i dagbogen: «I Onsdags Aften var det et herligt Veir. Landskapsmaler *Friedrich* og jeg gik længe og spadserede i den Store Have udenfor Byen; der er mange smukke Træ-Partier af forskjellige Slags, og Maanen tog sig herlig ud bag de sortladne Gran-Træer.»

Allerede ved denne tid slutted Dahl sig mer og mer til *Friedrich*. Det har uten tvil vært et sambaand mer mellem dem, at *Friedrich* fra ungdommen, fra sit studieophold ved Kjøbenhavns akademi, var kjendt med danske forhold.

Gjennem dagbogens knappe ord føler vi Dahls sterke sympati for ham: «I Gaar den 24de», skriver han første juledag, «kunde jeg Intet foretage hjemme, mit Værelse blev gjort i Stand, dog benøttede jeg Dagen til at besøge Landskapsmaler *Friedrich*, hos hvem jeg tilbragte den hele Formiddag i Samtale om Konsten; han har omtrent den samme Mening om Konsten som jeg nemlig, at det Første ved et Konstværk er, at det skal virke paa ethvert Menneske uden at være Kjender, det Mekaniske og Studerte er mere blot . . . for Kunstnere eller dem, der nøiere skjønner derpaa.»

Den 18de decbr. var han færdig med «Udsigten i Plauenscher Grund», altsaa paa fire uker. Kort over nytaar 1819 tok han for alvor fat paa «Slotsruinen i Tharandt».

Ogsaa det er et vakkert grepet motiv, roligt i komposisjonens linje, skjønt slet ikke saa sikkert avveiet som sidestykket.

En stor del av forgrunden er optat av slotsdammen. Til høire, langs vandet, gaar en vei mellem huse og gulnende trækroner og grønne popler. Bakgrunden dannes av lave høider med slotsruinen og kirken. Let skyet aftenhimmel med solstreif, — det hele et godt eksempel paa et *natur*motiv med en kolorit paavirket fra gallerierne.

I dagbogen for januar skriver han: «I Gaar den 8de begyndt paa mit Støkke af Tharandt. Luften blev ikke efter Ønske, dog gaaer den an, i Dag gik det meget bedre; men en vis Ængstelighed har i disse Dage saaledes behersket mig, at den har betaget mig den halve Løst til Arbeide, — det har tilforn aldrig været Tilfælde; maaske det kommer deraf, at Undermalingen var meget godt udført, og at jeg derfor er bange for at gjøre det Skade. En anden Gang skal det ikke blive Tilfælde; thi jeg vil herefter ikke udføre Anlægget saa meget, den halve Interesse er borte, naar man skal male det op paa Nye, hvad man allerede engang næsten har fuldført. Passere for et fuldført Malerie kan det heller ikke.»

Enhver, som har litt kjendskap til Dahls kunst og temperament, føler, hvor disse linjer er karakteristiske for begge. De viser hans iver, hans utaalmodighet: Han vil helst male alt *al prima* — saa faa forandringer, saa litet overmaling som muligt!

Midt i januar skriver han: «I Dag den 14de malet paa Udsigten i Tharandt. Det gaaer nu bedre end i Begyndelsen, dog noget langsomt formedelst de mange Smaating. I Gaar retoucherte jeg lidt paa mit andet Malerie, og derfor blev saa lidt arbeidet paa dette Støkke.»

Den 31te januar: « . . . Den første Maaned af det nye Aar er nu henrunden, og endnu har jeg nok at gjøre, inden

jeg faaer mit Landskab færdigt. Jeg har ellers været meget flittig, og paa en Eftermiddag nær, jeg tilbragte hos Herr Legationsraad Bergh, er ingen Dag gaaet forbi, uden jeg har arbeidet. Et saa gjennemført og rigt Støkke tager megen Tid op.»

Under arbeidet fik han stadig flere og flere besøk saavel av kunstnere som av andre, ogsaa *Hofrath Böttiger* gjorde ham den ære. «Han er en lærd Mand», skriver Dahl, «men jeg troer ikke nogen synderlig Kjender af Malerier», — en dom, som falder saa temmelig sammen med alle andres.

En av hans faa adspredelser i denne tid var et muntert bal hos Keyzers, hvor han første gang traf sammen med kunsthandler Arnold, som kort efter gjorde ham en visit.

Det gjaldt at blive færdig med partiet fra Tharandt. Ti det og sidestykket skulde begge til foraarsutstillingen i Kjøbenhavn, og han vilde gjerne sende dem over Berlin, forat hans venner der ogsaa skulde faa leilighet til at se noget av hans kunst. Like til det sidste var han ikke rigtig fornøiet med det. «Det er ikke blevet efter Ønske», skriver han. «Det er ogsaa en slem Gjenstand; thi alle disse Smaating forstørrer Eenheden og tager Effecten bort fra den ellers pittoreske Ruin.»

Endelig tirsdag den 16de februar var han færdig med det — efter 5 ukers arbeide — og begge billeder kunde snart avgaa over Berlin til krigskommissær Fick, som havde bestilt dem.

De optok hans tanker, selv efterat han hadde begyndt paa nye billeder. Saaledes skriver han: «Jeg har i disse Dage arbeidet paa et Søestøkke forestillende Morgenen efter en stormfuld Nat. Det synes ikke at behage saa meget i Almindelighed som de foregaaende. Dog er Dommene saare forskjællige; Mange har aldrig seet et Hav, heller ikke en saa rædselsfuld Scene. Kun den, der kjender Naturen fra den Side, behager det næsten til Enthusiasme. Selv er jeg bedst fornøiet med dette fremfor de andre foregaaende Støkker. Selv i Prospectet

fra Plauenscher Grund, der ellers behagede mig, var der noget, som stødte mig; især var den grønne Tone i de mellemste Elletræer noget for brilliant og burde være holdt i Skyggen, mere violet. Dette har jeg med en let Lasur overgaaet — men saaledes, som jeg ønskede blev det ikke, endskjøndt det vandt derved. Med Længsel venter jeg paa Efterretning om Støkkerne, der for 8 Dage er afsendt til Berlin.»

At Dahl som her ved udsigten i Plauenscher Grund laserer et billede, er en sjeldenhet. Det ser vi av hans hele kunst; det stemmer ogsaa bedst med hans temperament. Et notat et par dage efter om det søstykke, som han netop har nævnt, maler levende hans utaalmodige hast: «I Gaar den 10de Marts færdig med mit Søestøkke, jeg brugte altsaa kun 8 Dage dertil; det vilde sikkert været mit bedste Arbeide, dersom ikke Luften var blevet noget for barsk; Vandet og Figuren» — en mand, som har reddet sig fra et vrak op paa en klippe — «er blevet bedre. Det Hele gjør dog sin Virkning. Jeg var lidt for hidsig denne Gang, og Støkket har derved faaet en Barskhed, som jeg vel vilde have, da Scenen udfordrer samme; men noget mildere kunde ikke skade, en anden Gang skal jeg tage mig i Agt og give mig mere Umage ved Udførelsen.»

Efterretningerne fra Berlin lot ikke længe vente paa sig. *Benoni Friedlaender* sendte ham et langt og venligt brev, som melder ham om det indtryk, billederne har gjort: «. . . Kunstnerforeningen, oberst Rühle, general Menu, Geheime-Oberbaurath Schinkel, professor Lütke, mægler Zimmermann og mange andre har set, betragtet, bedømt og efter fortjeneste vurderet Deres billeder. De færreste domme er kommet mig selv for øre, men, hvad jeg har hørt og som lægmand forstaar, det var anerkjendelse av det meget fortjenstlige i Deres arbeider. Man roste den store tekniske færdighet, fremstillings sandhet, den skønne staffage, lufttonen o. s. v. Man var

mindre tilfreds med luftperspektivet, kompositionens avrunding og kolorittens harmoni; denne, fandt man, slog her og der over i det brogede Rühle har lyst paa et litet billede av Dem og vil skrive til vor Thomsen. Ogsaa min far er besjælet av det samme ønske, her er et brev fra ham!» Dette er like hjerteligt og elskværdigt som sønnens. Den gamle Friedlaender vilde helst ha en kopi av Ruisdaels kirkegaard og et av Wouwermans vakreste billeder i galleriet. Men hvis ikke Dahl gav sig av med at kopiere, ønsked han et eller to landskaper av ham selv, og paa det ene maatte han endelig male «fragtemanden med fragtvoغن og de tre hester» fra utsigten i Plauenscher Grund.

Det varte længer, inden Dahl fik høre noget fra Kjøbenhavn. Og da han efter lang og utaalmodig venten fik brev fra Thomsen, var det «fuldt af de skammeligste Beskyldninger» om hans sidste arbeider; Dahl sier ikke, hvilke.

Saa meget mere overstrømmende av ros var et nummer av Kjøbenhavns Skilderi, han fik tilsendt. Om hans fem arbeider paa foraarsutstillingen — blandt dem ogsaa Ficks to billeder — skriver anmelderen, at man skulde tro, de var av «5 forskjellige aandfulde Kunstnere, der hver havde valgt sin Vei».

Dahls forbindelse med Danmark er i det hele meget levende ved denne tid baade gjennem Thomsen og andre. At han var erindret av sine mange venner deroppe, fik han et bevis paa til sin fødselsdag den 24de februar. Et par dage i forveien «havde han den Fornøielse at erholde 8 Breve paa een Gang».

Ogsaa hans nye venner viste ham opmerksomhet den dag.

«Min Geburtsdag den 24de,» skriver han, «tilbragte jeg for det Meste hos Keysers. Jeg troede ikke, at man vidste det, ellers var jeg blevet hjemme. Om Aftenen bragte man

mig en Kage bestrød med Blomster og en Skaal Punsch, man drak paa mit Velgaaende. Skjøndt jeg var ganske forlegen, forglemte jeg det snart; thi hvor man har et saa elskværdigt Selskab og bliver behandlet søm hjemme, kan man ei Andet.»

I det hele var omgangen med *Keyzers* elskværdige familie det, som optok ham mest utenfor hans kunst. Besøkene i deres hjem gav ham mange koselige og nydelsesrike timer. Om aftenen blev der læst høit, spillet og sunget — ogsaa danske sange, som Dahl hadde skrevet til Kjøbenhavn efter.

Snart begyndte hans fortrolige samvær med husets elskværdige døtre at utvikle sig til mere end en selskabelig adspredelse.

«I Gaar,» skriver han mot slutten av mars, «var det en behagelig Dag for mig, og blandt Andet havde jeg den Glæde at modtage af M . . . et Blad til min Stambog, hvorpaa hun havde skrevet et par Linier, der bestandig vil være mig en Erindring om hende, som er mig saa uendelig kjær. Hun var aleene hjemme om Aftenen, og den blev meget behagelig anvendt; efterat vi havde spadseret i Haven, blev der læst noget af Schillers og Körners Digte — — — Jeg blev saa indtaget i nogle Digte af Schiller, at jeg i Dag har kjøbt mig den lille Udgave af hans samlede Digte»

Men hans vaagnende kjærlighet bragte ham mere uro end glæde. Det er, som om vi gjennem linjerne synes at læse, at *Marie Keyser* ogsaa har holdt av Dahl. Men han mangled mot; han syntes ikke, han hadde nogen fremtid at by, han følte sig trykket ved ikke at eie noget, mens hun var rik, syntes heller ikke, at hans egen dannelse var god nok til at gi fuld jevnbyrdighet. Derfor trak han sig ogsaa, eftersom tiden led, mere og mere tilbake, men motstræbende og ikke uten mange smerter. Den 1ste april, samme dag som han var flyttet ind i sin nye bolig «udenfor Sjøporten», skriver

han: «Med det skrækkeligste Humør af Verden gaar jeg i Aften for første Gang i Seng her i dette Logis; Alt har dog i den senere Tid været mig imod, og paa alle Maader bliver jeg trøkket i denne Verden, dog jeg glæder mig ved, at Alt faaer en Ende, da ogsaa mine Sorger, om ei før saa dog ved Døden.» Og mot slutningen av samme maanet: «Saavel min Pen som min Pensel har hvilet i den senere Tid, og de vil formodentlig endnu hvile temmelig længe; thi jeg har med mit smigrende Haab om at besid — — tabt Løsten til Alting. Den hele Maaned er nu forsvunden uden synderlig Nøtte; jeg har haft saa mange Ubehageligheder at kjæmpe med, saa jeg maa takke Gud, jeg ikke er falden i en Sygdom derover. Foruden et Brev fra Thomsen, der var fuldt af de skammeligste Beskyldninger om mine sidste Arbeider, som har forstemt mig, har jeg nu i en Tid af 5 Uger været syg paa Sjælen. Endskjøndt jeg i Dag ikke heller er frisk, maae jeg dog fatte Mod for ikke ganske at gaa til Grunde. Det er nu den 22de April, og endnu ingen Efterretninger fra Norge, endskjøndt jeg nu har været her over et halvt Aar.»

Ikke liten hjælp for ham var det, at flere elskværdige landsmænd opholdt sig i Dresden ved denne tid. Allerede omkring nytaar hadde Dahl et par gange truffet sammen med *Toft*, som fulgte den unge grev Raben paa en længere utenlandsreise. Dr. Henrik Nicolai Clausen, som kom til Dresden utpaa vaarsiden, stiller Dahl og Toft ved siden af hverandre i sine optegnelser: «G. N. Toft, tidlig død som Adjunkt i Roskilde,» skriver han, «var et stille, ikke stillestaaende, Vand med dyb Grund, med sjælden Sans for det Skjønne.» Umiddelbart efter kalder han Dahl «den haarfagreste Yngling med ildfuldt Blik, en sydlig brusende, stundom vulkansk Natur». Vi

Dr. H. N. Clausen: «Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie»
Kjøbenhavn 1877, side 79 f.

forstaar efter dette, at Dahl maatte fatte tillid til Toft og føle sig tiltalt av hans stille, beroligende væsen. Dagbogen for tode april har følgende optegnelse:

«I Morges kom Toft, der reiser med den unge Grev Raben, her og bankede paa min Dør, jeg blev ganske overrasket ved Synet af en dansk Mand, og Ven, neppe kunde nogen komme beleiligere — thi jeg trængte virkelig til Een, med hvem jeg kunde tale Noget om mit Hjertes Anliggende, der i disse Dage er bragt til den yderste Grad af Melancholie.»

Med et stemningsskifte, som mere ligner en attenaarig yngling end en mand paa tredive, svinger han mellem sort fortvilelse og raskt opblussende haab. Hans sind er mangan gang saa vemodig ømt, at han ikke kan høre klokken slaa uten at graate. En saa troskyldig barnlighet, et saa ungt, uberørt sind, som det vi lærer at kjende av Dahls dagbog, kan kun forstaaes ut av de eiendommelige forhold, som han vokste op i, og som ledet ham gjennem en saa sen utvikling.

Imidlertid var det blit fuldt foraar, den skjønneste tid til at gjøre utflugter i Dresdens vakre omegn. Og med det gode selskap, han nu hadde, brukte han leiligheten jevnt og ofte.

Den 6te mai drog han sammen med *Toft*, grev *Raben* og løytnant *Holstein*, legationsraad Berghs svoger, avsted paa en 4, 5 dages fottur til sachsisk Schweiz og et stykke ind over Bøhmens grænse.

Turen gik den første dag over Pillnitz gjennem Liebethaler Grund over Mühlendorf til Loch Mühle og derfra videre til Lohmen, hvor de overnatted.

Om morgenen gik de videre gjennem Uttewalder Grund til Bastei, som gjorde et i høi grad overraskende indtryk paa Dahl ved sin «store og skjønne Udsigt over den største Deel af det sachsiske Schweiz». Senere samme dag besteg han

Lilienstein, hvorfra han ogsaa saa «et sjeldent Panorama-Landskab ligge udbredt» foran sig, «ikke lidet forskjønnet ved et Partie Tordenskyer, som trak sig op over Bjergene hen imod den bøhmiske Grændse». Den følgende morgen brød de op fra Schandau, vandred gjennem en vakker «Grund» og besteg lille og store Winterberg. Derfra gik de videre over Prebischthor til Herrnskretschen. Næste dag vilde de gjerne fortsat reisen et stykke ind i Bøhmen, men de hadde ikke pas og voved endda mindre at gjøre det, «da Herr Raben begik den Dumhed» at fortælle dette til selve landsfogden.

Hjemover reiste de paa Elben fra Schandau til Pirna, derfra mandag morgen tilfots ind til Dresden. Dahl bragte med sig endel skisser fra turen.

Alle, som har gjort en tur gjennem disse egne, vil ha al deres vekslende skjønhed i minde. Først den rike fylde utover de vide marker og de mildt skraanende høider i nærheten av Dresden. Den idylliske fred langs mølle-aerne. De bortgjemte stier paa bunden av «Grundene» — Rübezahlsk eventyrlig bortgjemt, overgrodd av mos og bregner, i ensomheten endog vildt skræmmende trods sin uendelig yndige yppighet. Og endelig den frie utsigt oppe fra Bastei med Elben dypt nede og de regelmæssige sandstensklipper strød som fæstninger utover sletterne.

Naar det saa tilmed er mai og fuld forsommer, og marker og enger staar med ungt grønt, med et tog av blomstrende frugttrær efter alle veier, og høidedraget langs Elbens høire bred ligger straalende grønt, drivende hvitt av kirsebærblomster, endda lysere og muntre ved stænk av rødme fersken-trær, og slyngplanterne grønnes og blomstrer opefter villaernes verandaer og alle huse og hytter, og skovene over Wachwitz, Hosterwitz og Pillnitz lyser i det lyseste grønne til fryd for gjøk og alle fugler, mens Elben glider blødt og blankt gjennem

markerne under høiderne forbi landsbyerne og villaerne ind mod Frauenkirches kuppel og Dresdens taarne og spir, da gis der ikke venligere by eller mere smilende omegn.

Den vakre aarstid bragte stadig nye reisende til Dresden: først Dr. Clausen og Harzen fra Altona; et par dage senere Just Thiele, Carl Moldenhawer, Hans Holm og den unge baron Henrik Stampe. Enkelte av disse kjendte Dahl allerede tidligere, andre som *Harzen* lærte han først nu at kjende. Han følte sig i høi grad tiltalt av hans fine og elskværdige væsen og hans interessante samtaler. Deres venskapsforhold fortsattes ogsaa senere, da Harzen nedsatte sig i Hamburg som kunsthändler. Han var ikke alene en sjelden kunstkjender, han har ogsaa i sine original-raderinger vist, at han selv eide skapende kunstnerisk kraft.

I disse dannede og elskværdige mænds selskap gjorde Dahl kortere og længere utflugter i Dresdens omegn; i Dresden var han deres fører.

Utflugterne og det gode selskap virked oplivende. Saaledes skriver Dahl den 21de mai: «I Gaar var jeg for første Gang med Dr. Clausen hos *Bombelles*, hvor jeg morede mig godt, og Greven og Grevinden var meget fornøiede og bad mig besøge dem oftere. — Jeg er nu i noget bedre Humør end tilforn; men fuldkommen fornøiet bliver jeg ikke, førend jeg bliver ret frisk og er i Stand til med bedre Haab at tiltræde Reisen til Norge; mit Hjerte er heller ikke ganske lægt endnu og bliver det vist ikke, i det Mindste saalænge jeg er i Dresden, ja maaske aldrig.»

Mismotet tillikemed legemlig sykелighet hadde vakt hjemveen hos ham. Han vil bort fra Dresden, bort fra den op-

Om Harzens fremragende stilling i Hamburgs kunstliv se Alfred Lichtwark: «Hermann Kaufmann und die Kunst in Hamburg von 1800—1850», utgit 1893 av Hamburgs kunstforening som aarsgave til dens medlemmer for 91—92.

slitende kamp med sig selv og sine egne følelser. Han længes efter sit hjemland og sine egne.

Et brev av zode mai til Jensen i Rom, sendt med Harzen, bærer præg av den samme trøtte hjemve.

«Jeg har i Sinde,» skriver han, «ikke at reise til Schweiz og Italien, men derimod at gaae til Norge for der at uddanne mig, om mueligt til en nordisk Landskabsmaler. Dog er Intet bestemt endnu. Skjøndt jeg nu her har et meget godt Logis udenfor Søeporten (am See nr. 543) saa er der dog altid noget i Veien, der hindrer mig i at foretage noget sandt Godt og Stort. Dog lever jeg bestandig i Haabet, at det en Gang vil komme til det Virkelige.»

Snart begyndte hans arbeide at gaa med større lyst.

I den gamle bolig i Wilsdrufferstrasse, især i de sidste maaneter, da vaarsolen kom og fylgte værelset med gjenskin fra vinduerne likeoverfor, var det næsten umuligt at male hjemme. Han tok derfor mest studier ute i det frie, «Luftpartier hos Keysers», eller malte andre mindre arbeider.

Hans nye bolig laa likesom den tidligere inde i selve byen. Men Dresden hadde ikke dengang et omfang som nu; paa 5 minutter kunde han være ute paa landet. Keysers hus f. eks., som nu er slukt av de nye bydele omkring Pillnitzerstrasse ut imot Johanneskirche, laa landlig mellem haver, med fri og vid utsigt.

Han bodde nu ovenpaa i et litet toetages hus ut mot et aapent gaardsrum med et slankt og frodigt lindetræ; en port med to urner paa stolperne førte ind til garden.

Hjemveen og hans stadige tanke paa Norge kommer ogsaa tilsyne i hans kunst. Et par dage efterat han hadde skrevet brevet til Jensen, hadde han skissen færdig til et meget stort landskap i norsk karakter, og han gav sig straks ifærd med undermalingen.

Men arbeidet blev uavladelig avbrutt, dels ved utflugter — til Freiberg, til jagtslottet Moritzburg, til den romantiske Müglitzthal o. s. v. — dels ved bekjendte, som kom til Dresden.

I de første dage av juni fik han besøk av den gamle Friedlaender paa hans gjennomreise til Karlsbad. Nogen dage efter kom ogsaa prins *Christian Frederik*. I dagbogen for den 8de juni og følgende dage omtaler Dahl sit møte med ham saaledes: «Prindsen havde haft Bud efter mig i Gaar. I Dag Morges Kl. 9 var jeg hos ham og talte om mine Anliggender, hvoraf Resultatet blev, at han ønskede, at jeg istedenfor at reise til Norge, hvortil jeg nu har faaet en stor Løst, jeg heller skulde reise til Schweiz. Jeg var med ham oppe paa Galleriet og til «den grønne Hvælving». Han lovede at ville besøge mig i Morgen Kl. 9. — — —

Den 9de haft den Ære at have Prindsen hos mig og vist ham mine Arbeider, der lod til at behage ham. Af de Støkker, jeg havde færdig, behagede ham meest det lille norske Landskab med Bjærgslottet, men da det var bestemt for Hr. Friedlaender, kunde jeg ikke tage mit Ord igjen, men lovede ham at male et i lignende Smag.» — Dette blev det store landskab, som Dahl netop hadde anlagt. — «Han bad mig til Middag hos sig samme Dag. Jeg havde den Ære at være i Selskab med den saakaldte store Verden: den engelske Minister Schimmelmann, og især var det mig kjært at træffe en Landsmand i Marschalk *Kaas*, med hvem jeg talte meget ved Bordet, ligeledes med Hr. *Adler*, der drak et Glas med mig paa Konstens Fremme i Norge og Landets Flor.

Om Aftenen hos Hr. v. *Bergh* i stort Selskab. Mine Landsmænd Hr. Dr. Clausen, Toft, Grev v. Raben og Lieutnant

Conrad Frederik Clauson Kaas var søn av Conrad Clauson, eieren av Bærums jernverk; efter sin stedfar kancellipræsident F. J. Kaas hadde han antat dennes familienavn ved siden av sit eget.

Holstein var naturligvis ogsaa der, hvilket bidrog til, at jeg var mere bekendt og frie, end jeg ellers vilde været. Hendes Høihed Prindsessen er meget elskværdig, ogsaa overalt elsket, men det forekommer mig, som om der endnu manglede noget til hendes Løkke; thi hun seer noget lidende ud. I Gaar Nat reiste Herskabet til Carlsbad; men jeg troer, at Prindsen kommer her igjen for endnu at opholde sig her en kort Tid i Dresden.»

Imidlertid var blomstermaler Camradt kommet med friske hilsener fra Kjøbenhavn. I selskap med ham og Clausen seilte han en søndag eftermiddag i midten av juni ned til Meissen. Her søkte de om aftnen vertshuset «die goldene Sonne» og blev vist ind i en avsides gate. Om morgenen befandt de sig til sin store overraskelse i «der blaue Stern». Dette inspirerte Dahl til følgende rim, som paa en gang viser hans barnslighet og et lysere humør:

«Vi troede vi Laae i Solens varme Vraae
Men da vi vaagnede Laa vi i Stiernem blaa.»

Han saa porcellænsfabriken, ført af maleren Kersting, slottet Albrechtsburg og slotskirken, som han kalder det smukkeste gotiske bygningsverk, han har set, og som han fattede kjærlighet til for bestandig.

4de juli, den følgende søndag, var han for anden gang til middag hos kabinetsministeren, grev von Einsiedel, paa hans landsted ute ved Briessnitz. Det var et værdifuldt bekendtskap for Dahl, idet kabinetsministeren hadde ledelsen av de kunstneriske anliggender i Sachsen.

Forfrisket efter utflugterne malte han flittig og energisk paa sit store landskap. Under arbeidet tok han tidt og jevnlig mot besøk «af de unge Malere og andre». Han begyndte at bli en søkt mand.

Den 12te juli vendte *prins Christian* tilbake til Dresden.

Paa sin utenlandsreise pleide han alltid at besøke kunsternes atelierer. I Italien førte han en dagbog paa fransk særskilt over kunst.

I Dresden var Dahl hans fører. Første dag var de hos Friedrich og hos professorerne Hartmann, von Kügelgen og Klengel.

Gerhard von Kügelgen og *Hartmann*, begge figurmalere, var gjennomdannede og elskverdige personligheter, blandt andet trofaste i sit venskap likeoverfor Friedrich, men ingen av dem egentlig fremragende kunstnere. Som bekjendt blev von Kügelgen vaaren efter plyndret og myrdet en halv times vei utenfor Dresden.

Under besøket hos landskapsmaler *Klengel*, fortæller Dahl, «førte Prindsen selv den gamle syge Klengel under Armen opad Trapperne».

Et av deres besøk den første dag gjaldt ogsaa frøken *Therese aus dem Winkel*, en eiendommelig type fra det ældre Dresden, oftere omtalt i reise-dagbøger og biografier fra den første halvdel av vort aarhundrede.

Den svenske digter Atterbom, som besøkte Dresden i 1817, anslaaer hendes alder ved denne tid til omtrent 36 aar. Hun spilte Dresdens Corinna, «i samme grad som man kan være Corinna uten ungdom, skjønhet og geni». Fra 5 om morgenen dyrked hun «dresseret som et urverk» sine «27 talenter». Hun var lærerinde i harpespil for de sachsiske prinser, hun talte næsten alle europæiske sprog, malte «med megen færdighet», underviste foruten i harpespil ogsaa i

P. D. A. Atterbom: Minnen från Tyskland och Italien. Samlade Skrifter I, side 114 ff.

Erinnerungen und Leben der Malerin Louise Seidler, bearbeitet von Hermann Uhde.

piano, sang, deklamation og sprog, i olje-, akvarel- og miniatyrmaleri.

Hun bodde i et litet enetages hus ved Elben i nærheten av Augustusbroen; tok altid imot ved kunstig belysning og aapned mottagelsen med en harpesolo. Den øvrige underholdning bestod væsentlig i at beundre utsigten og hendes mange talenter. Hendes veninde Louise Seidler skildrer hende forresten som en kjærlig, god og hjælpsom sjæl.

En skikkelse som denne maaler til en vis grad og i en vis retning livsinteresserne og livsværdierne i det gamle Dresden, fremmedbyen med det langsomt rindende liv og den æstetiserende livsbetragtning. Gjennem al hendes rastløse virksomhet er det allikevel, som om vi hører et gammeldags ur fra en fredeligere, roligere, mere uforstyrret tid. Like ind i seksti-aarene stod hun paa trappen foran sin dør og mated duerne paa den store aapne plads mellem operabygningen, galleriet og den katolske hofkirke.

Næste dag besøkte prinsen Hofrath *Böttigers* forelæsning i antikkabinettet. *Böttiger* var en lærd mand med en beundringsværdig hukommelse og et utroligt kjendskap til en mængde ting. Efter Gottfried Schadow «gjaldt han for den lærdeste mand i sit fag».

Forelæsningen denne dag er nævnt baade av Dr. Clausen og Abrahams. Ingen av dem sparer den lærde hofraad for hans søte smil og for hans komplimenter til prinsen og den berømte skuespillerinde madame Schroeder, som ogsaa overvar forelæsningen. Clausen skildrer ham i sine optegnelser som «et Pragtexemplar af den efterhaanden forsvindende Race af Lærde, der nytte Lærdommen som Middel til at indsmigre sig hos de Store paa en Maade, som ikke staar Enhver til Raadighed».

Fra *Böttigers* forelæsning fulgte Dahl prinsen til professorerne Roesler og Matthäi og til kunstnerparret professor

Seydelmann og fru professor *Seydelmann*, en født venetianerinde, som hadde sin egen personlige professortittel; hun som hendes mand dyrked sepiamaleriet til at kopiere berømte billeder; fruén var tillike en søkt miniatyrmalerinde.

Begge aftner tilbragte Dahl i prinsens selskap hos von Bergh. Den sidste aften noterer han: «I tre Dage Intet malet — lange og mange Pauser i denne Tid.»

Den aarlige utstilling i akademiet skulde aapnes paa kongens navnedag den 3dje august. Han maatte derfor skynde sig at bli færdig.

Endelig kunde han skrive i dagbogen: «I denne Uge arbeidet paa mit store Landskab og blev færdig dermed i Dag den 25de Juli. Nu er kun Figurerne tilbage, dem troer jeg dog at blive færdig med, inden Udstillingen begynder . . . I Aften i noget bedre Humør end tilforn, men dog alfid i en noget vemodig Stemning, der ligger i Baggrunden.»

Han hadde ikke endnu avbrutt sin forbindelse med *Keysers*. De besøkte ham og han dem; men han følte sig ikke lenger glad og fri i deres selskap. Han stred sin gamle trætte strid med sig selv.

En dag i begyndelsen av juli var han deres gjest paa en kjøretur til Bastei. Fra utsigten gik han med de unge damer den bratte vei ned til Amselgrund for at se klipperne nede fra dalbunden, hvor de hæver sig op over naaletrær og løvskov, mere lik kjæmpemæssige ruiner end naturligt fjeld. Underveis plukked han en lyngdusk «for at tænke paa denne Dag en Gang endnu, naar han var langt borte fra dem, og de maaske aldrig fik hverandre at see».

Lørdag den 1ste august, efterat han hadde hat en hyggelig aften hos dem, er hans tanker tungsindigere end nogensinde: «. . . Jeg er dog nu næsten uafadelig bedrøvet og har Aarsag dertil; thi jeg er trøkket paa alle Maader og seer heller ingen

synderlig bedre Udsigt i Møde for Fremtiden. Ak engang var jeg dog *glad* og *munter* endskjøndt uden at have det bedre, end jeg har det nu; men Haabets grønne Vaar laae dengang saa smilende for mig, den jeg snart seer forsvinde med sit hele Trylleskjær.»

Den 3dje august blev altsaa akademiets aarlige utstilling aapnet. Disse utstillinger hadde paa en gang et pedantisk og et naivt præg. En sal, det saakaldte professorværelse, var forbeholdt de herrer av akademiet, én var overlatt de fremmede og dilettanterne, én var bestemt for akademiets elever. Utstillingskatalogerne omfatter desuten i et tillæg alle slags arbeider fra eleverne av «industriskolen ved det kongelige akademi» og like ned til skriveprøver fra byens forskjellige veldædige skoler.

Utstillingen i 1819 fik ingen rosende dom av Dahl. Den indeholdt bare «noget Maadeligt og enkelte gode Sager og Størstedelen slet». Det bedste, han saa, var en smidje med hester av *Peter Hess* i München, desuten «nogle gode Sager af *Friedrich* og *Klengel*», endel «meget smukke Tegninger af *C. G. Hammer*» og «et meget smukt Kristushoved af *Joseph Schlotthauer* i München i altskydsk Smag». Det er alt, han nævner.

Sine egne arbeider omtaler han ikke med et ord. Men vi har fra andre hold efterretninger om den opsig, han vakte især med det store «norske» fjeldlandskap, som prins Christian hadde bestilt i hans atelier.

Foruten dette hadde han utstillet flere mindre billeder: kystpartier i storm og i maaneskin, og en utsigt fra Dresdens omegn en høstaften.

Det store fjeldlandskap tilhører nu grev O. S. Danneskjold-Samsøe i Kjøbenhavn. Det er omtrent 2 meter bredt og ikke

fuldt saa høit. Mot en klart lysende luft med hvitt, glinsende skylag ligger en vild aas i dyp, klar skygge. Frem mellem granklædte høider, forbi græsgange av et dæmpet lysende smaragd strømmer en bred elv, først stille som en indsjø, saa skummende og fossende under lette lysstreif. Til høire indrammes landskapet av en mægtig ek, en spinkel birk, en vissin birkestamme o. s. v., til venstre av et klippeparti med brombær-ranker, borreblade og siv, en arv fra Jan Boths billede i Kjøbenhavn. Staffagen er en kone, som melker ute paa engen og en gjæter paa en fjeldklat ovenfor husene.

Det er dette billede, Ludwig Richter sigter til i sin selvbiografi: «Der var nu,» heter det, «kommet en ung nordmand til Dresden, som vakte stor sensation blandt de studerende, Johan Dahl. Et stort norsk bjerglandskap av ham paa kunstutstillingen gjorde en umaadelig opsigt, og vanskelig kan man nu gjøre sig nogen forestilling om, hvilken virkning et verk av en saa slaaende natursandhet øved mellem hele det store tros av skyggeagtige livløse maniererte malerier.

Dahls ven Friedrich gjorde alene en undtagelse ved sine helt igjennem originale, poetisk tænkte og dypt melankolske landskaper. De ældre professorer smilte vel over disse kjættier eller narrestreker; av de yngre derimot blev de beundret og efter evne efterlignet. Vaarpust fra en ny tid begyndte at ytre sin virkning. Den gamle zopf var ifærd med at utdø, men i olympisk sikkerhet smilte den til de unges galskap og meningsløse opstyr.»

Friedrich Preller uttaler sig i samme retning om Dahls indflydelse paa de unge. Med anbefalinger fra Goethe drog han sytten aar gammel sommeren 1821 til Dresden for at fortsætte sine studier som landskapsmaler. Han har i sine

Ludwig Richter: Selbstbiographie. Vierte Auflage. Side 53.

Friedrich Preller. Ein Lebensbild von Otto Roquette, side 15.

optegnelser om sin ungdom skildret sine indtryk av kunstforholdene i Dresden saaledes: «Det var i det hele en gunstig tid for en alvorlig stræben. Indtil for kort tid siden hadde Dietrichs skole vært den herskende. Repræsentert ved Klengel og hans elever hadde den indført et vist schema, hvorefter man malte saavel studier som billeder. Man erindre blot Zingg's landskaper, som oversvømmet Tyskland. Men mellem de unge utbredte sig efterhaanden en friskere opfatning, og den gamle zopf maatte vige for strengt og egte alvor. Cornelius, Overbeck, Koch var allerede almindelig lovprieste navne. I Dresden bante *Dahl* en ny vei for landskapsmaleriet, og alle angrep fra den anden side gavned ham og hans tilhængere snarere, end de gjorde retningen noget avbræk. Samtidig med ham, om end ældre av aar, virked *Friedrich*, en kunstner av ideal retning og poetisk flugt. Skjønt forskjellige i sin retning, arbeided de dog i samstemmighet og med kraft imot det gamle, avlæggse system. Dahl var streng naturalist, Friedrich derimot idealist, undertiden noget sentimental, men saa meget indholdsrikere tillike; begge friske, vækkende og overbevisende.»

Disse vidnesbyrd har saa meget større vekt, som Richter og Preller i selve sin grundopfatning avveg fra Dahl; i sin utvikling brøt de begge bevidst med hans kunst som altfor naturalistisk og søkte isteden at skape en mere eller mindre idealiserende landskapskunst.

Begges optegnelser har ogsaa det tilfælles, at de endnu er varme av ungdommens kamp, de sætter motsætningsforholdet paa enkelte punkter skarpere, end det var. Prellers dom over *Klengel* f. eks. stemmer paa ingen maate med Dahls. Dahl ser, meget mer, i Klengels kunst et relativt fremskridt i forhold til den forutgaaende tid. Og vi skal senere se, at Klengel, gammel som han var, følte den mest uskrømtede sympati for Dahls unge kunst.

I Dahls dagbog finder vi fuldt op av træk, som bekræfter Richters og Prellers utsagn. Baade hans kunst og hans personlighed øved en sterk tiltrækningskraft paa de unge. De strømmed til hans atelier for at se hans arbeider, de fulgte ham paa hans utflugter for at male med ham i det fri, enkelte av dem som *Oehme* ønsked, om det lot sig gjøre, at følge ham paa hans reise, like meget om det blev til Schweiz eller Norge.

De unge kunstnere, som oftest er nævnt i dagbogen, er *August Heinrich*, *Carl Wagner* fra Meiningen, *Ernst Oehme*, *Adolf Kunkler* fra Schlesien, *Fr. Rauscher* fra Coburg, alle sammen landskapsmalere. Desuten enkelte unge figurmalere som *August Remy* fra Stettin, *Edvard Erhard* og flere. Om Erhard, som allerede døde i 1832, taler Dahl med sterk sympati.

Med varme omfatted Dahl *Heinrich*, som ogsaa Richter og især Preller omtaler med saa stor inderlighet. Ikke meget længe før Dahl kom til Dresden, var Heinrich kommet fra Wien, hvor han hadde levet sammen med Julius Schnorr og dennes venner. Han hadde bragt med sig en række haandtegninger, landskapsstudier, der gjorde et sterkt indtryk paa de unge kunstnere i Dresden ved sit strenge og naive alvor som bud fra en ny tid.

For den 17de februar 1819 har Dahls dagbog følgende optegnelse: «Besøgt Landskabsmaler Heinrich, der nyelig er begyndt at male i Olje, men det behagede mig dog meget, og af den Mand kan man vente sig Noget.»

Allerede 2 til 3 aar efter døde han i Tyrol, sandsynligvis paa veien til Rom. Julius Schnorr skriver nemlig i et brev til sin far den 29de juli 1820: «Jeg glæder mig meget ved utsigten til snart at se vor Heinrich i Rom; det er et menneske som faa; Himlen bevare ham længe!»

I 1823 var han død. Ved akademiutstillingen i Dresden for dette aar var en del tegninger og studier utstillet efter ham: fra sachsisk Schweiz, fra Salzburg og Steiermark, derimot ikke en eneste med motiv fra Italien.

Maleren professor Erwin Oehme i Dresden eier en dagbog efter sin far *Ernst Oehme* fra hans første reise til Italien høsten eller vinteren 1822 til 23. I sine knappe optegnelser fortæller han, at han blev opholdt i Innsbruck en ukes tid ved at pleie Heinrich, som han hadde truffet farlig syk ved sit komme. Først morgenen efter hans død fortsatte han reisen videre til Rom.

Ernst Oehmes dagbog er utilstrækkelig datert. Ved et nøiagtigere studium, end det, jeg har hat leilighet til, av dagboken og av tidspunktet for Oehmes reise vil det uten tvil kunne lykkes at fastslaa datoen for Heinrichs død «fredag aften den 27de.» Denne dag kan efter evighetskalenderen alene være den 27 sept., neppe 27 dec. 22.

I fortegnelserne over Dresdenerakademiets aarsutstillinger nævnes Heinrich som professor Friedrichs elev. Saavel Friedrich som Dahl satte stor pris paa hans arbeider. Katalogen over auktionen efter Friedrich — i december 1843 — opfører over en halv snes tegninger av Heinrich. Ogsaa Dahl samled paa tegninger av ham. Flere er endnu i hr. Siegwald Dahls eie.

Hvad jeg har set av ham, viser en sikker og naiv naturopfatning, nær i slegt med Friedrichs og Dahls, med en strenghet, som minder om hans Wienervenners samvittighetsfulde avskrift av alle enkeltheter. Alt i alt syntes han at love en fremragende landskapsmaler, en av dem, som Tyskland fremfor alt hadde bruk for.

Av de andre unge kunstnere sluttet især Carl Wagner og Ernst Oehme sig meget nøie til Dahl.

Alt i december 1818 nævner Dahl *Wagner*. Han skriver: «Jeg har besøgt en herværende ung Landskapsmaler Wagner.

Det er et meget talentfuldt Menneske; han viste mig en Deel Tegninger, Studier efter Naturen, der var meget aandfulde; han har endnu ingen Øvelse i at male; men det kommer nok med Tiden.»

Det er disse tegninger, Ludwig Richter taler om i sin selvbiografi; han saa i dem noget nyt, noget fremmed, friskere end alt, hvad han lærte av sine lærere, sin egen far medregnet: naturens egne virkelige former, ikke oversat i en død skablon.

En enkelt tegning, som jeg har set av Carl Wagner i Dahls mapper, har forøvrigt langt fra den friskhet og umiddelbarhet som Heinrichs.

Første gang *Oehmes* navn forekommer i Dahls dagbog, nævnes han bare som «Konstdilettant». Skjønt han alt var 22 aar gammel, hadde han endda ikke for alvor bestemt sig til at bli maler.

Men allerede et par dage senere den 4de septbr. 1819 har dagbogen følgende notat: «I Morgen kommer Oehme her for at male efter en af mine Studier.» Og to dage efter: «Oehme maler flittig hos mig, han har i Sinde ganske at opofre sig for Konsten som Landskabsmaler og vil gjerne følge med mig paa mine Reiser, ja selv til Norge; men han har ingen Penge og vil nu søge Kongen om Understøttelse.»

Fremdeles den 30te oktober: «Oehme maler flittig, han vil reise med mig til Schweiz til Sommeren; men han har kun en meget ringe Understøttelse af 200 sachsiske Thaler, hvilket er for lidet til at tiltræde en saadan Reise; jeg maa see til at forelægge ham det Uforsigtige i at reise med en saa ringe Summa.»

Foruten disse unge malere nævner Dahl meget ofte en ung holstener *Poul Harring*, som han hadde truffet i Kjøbenhavn allerede 1817. Det var Harrings plan at utdanne sig til slagmaler; men han eide ingen ting og hadde liten hjælp;

av den grund foretrak han at studere i Dresden, som et billigere levested end Kjøbenhavn. Dahl tok sig av ham fra første stund og skaffed ham en liten understøttelse av prins Christian Frederik under prinsens ophold i Dresden.

1ste oktober flytted Harring til ham for at bo hos ham vinteren over. Alt nogen uker efter heter det i dagbogen: «Harring uden Penge, nu meget uskjønsom og mig til Byrde.»

Denne Harring er ingen anden end *Harro Paul Harring*, som senere fik etslags navn ved sit forfløine liv. Snart maler, snart digter, snart journalist, frihetskelt og revolutionsmand førte han en ustadig og omflakkende tilværelse rundt om i Europa og Amerika, utvist fra land til land, selv fra vort frie Norge, indtil han i 1870 døde for egen haand to og sytti aar gammel paa øen Jersey. I sit 23de aar kjæmped han for grækerne paa Morea, og i 1834 blev han fængslet efter et tog mot Savoyen som Mazzinis og Garibaldi's tilhænger. I Warschau i 1828 lot han sig indskrive som soldat i — den russiske hær.

Det er ikke at undres over, om et slikt brushode, som gik der og digted og drømte og sværmed, kunde bli brysom, især for den, som skulde ha ham om sig til dagligt selskap.

Av ældre kunstnere slutted Dahl sig mest til *Roesler* og *Friedrich*. Efter en visit hos Roesler i december 1818 skildrer han sit indtryk av hans kunst saaledes: «Professor Roesler havde fuldendt et Malerie, Portraiterne af Hr. Schieffers Børn; det var meget aandfuldt malet, men manglede Bestemthed saavel i Tegning som Kolorit, ellers lignede det Børnene meget godt. Denne Mand vilde være en udmærket Maler, om han havde mere Studium og Sikkerhed saavel i Composition som det Øvrige.»

Dahls forhold til professor Roesler blev stadig hjerteligere og fortroligere. Allerede tidlig paa sommeren hjalp Dahl ham med at male «et Landskab, Baggrund til et Familiestykke med Figurerne i naturlig Størrelse». Kort efter malte han ogsaa baggrunden for ham paa et portræt av den sachsiske prinsesse, som utover sommeren blev formælet med den spanske konge Ferdinand VII. Portrættet skulde sendes i forveien til Madrid.

I september var Dahl et par dage Roeslers gjest ute paa landet i nærheten av Dresden. Her som altid brukte han tiden flittig til at «male et Prospect, hvor man seer Dresden i Baggrunden».

De blev enige om at gjøre et bytte: Dahl skulde male et stort landskap til Roesler, Roesler til gjengjæld et portræt av Dahl. I den sidste halvdel av oktober begyndte Dahl at sitte for ham.

Portrættet hænger i sønnens atelier i Dresden. Det fremhæver i høi grad det fine og bløte, følelsesfulde i hans temperament, som kom saa sterkt frem i denne tid. I trækkenes fine aandfulde linjer har det større likhet med Thorvaldsens opfatning av ham end med Eckersbergs. Eckersbergs fremstilling har et langt tungere præg, men gir paa den anden side i sin djærve kraft et vakkert uttryk for Dahls aapne og freidige ungdommelighet, umiddelbart før han drog ut i verden.

Det lette strøk av sentimentalitet, som vi finder i Roeslers portræt, er væsentlig at skrive paa Roeslers egen regning. Hans kunst har her som ofte ellers noget av det feminine, der er eiendommelig for overgangstiden mellem forrige aarhundrede og vort, og som har fundet sit mest typiske uttryk i Angelica Kaufmanns genreportrætter. Mot en bakgrund av mørke fjelde med mørk uveirsluft, malt av Dahl selv, staar han ute i det fri barhodet med hænderne hvilende paa en bladløs birkestamme — tankefuld, rolig, mildt sørgmodig —, den Dahl,

vi kjender fra dagbogens tunge stunder. Men vi savner den spændstige viljekraft, det lette svingende stemningsskifte, som raskt gav ham tilbage til sig selv og sit arbejde, og som er saa levende uttrykt i Thorvaldsens aandrige byste.

Av alle kunstnere var dog *Friedrich* den, Dahl satte mest pris paa. Deres venskab var allerede nu blit saa gjensidig tillidsfuldt, at Dahl stod fadder til en datter av *Friedrich*.

Gjennem *Friedrich* lærte Dahl snart en av Dresdens interessanteste og betydeligste personligheter at kjende, Goethes berømte medarbeider, dr. *Carl Gustav Carus*, der ved siden av sin utstrakte lægepraksis og et omfattende videnskabeligt arbejde tillike dyrked kunsten baade som maler og som kunstfilosofisk forfatter. I disse aar leved han endnu et beskedent og tilbaketrasket liv. Han omtaler Dahl med stor varme i sine livserindringer og kalder ham en værdifuld og forfriskende tilvekst til sin lille kreds ved begyndelsen av 1820.

Ogsaa med digteren *Ludwig Tieck* gjorde Dahl bekjendtskap denne sommer. *Tieck* er første gang nævnt i Dahls dagbog 3dje august 1819: «I Dag besøgt Dr. *Tieck*, der for en kort Tid opholder sig her med sin Familie.» I virkeligheten blev det til et mere end 20-aarigt ophold.

Den 24de september kom *Ingemann* til Dresden. Han var stadig sammen med Dahl, og fra denne tid støter vi oftere og oftere paa *Tiecks* Navn. Allerede dagen efter *Ingemanns* ankomst læser vi i dagbogen: «været med *Ingemann* og *Toft* paa Galleriet, hvor jeg traf *Tieck*, med hvem jeg gjorde dem bekjendt.»

Sin sidste aften i Dresden, den 26 oktober, tilbragte *Ingemann* hos *Tieck* sammen med Dahl. Dahl skriver: «I Gaar Aftes i Selskab hos *Tieck*, hvor *Ingemann* og jeg morede os

meget godt; det er en meget god Mand, og i det Hele en meget elskværdig Familie. Man talte meget om Ahnelser og Forvarslers; der blev ogsaa fortalt en Deel interessante Spørgelse-Historier.»

Vi er midt inde i romantikkens mystik. Og det er karakteristisk, at Dahl næste dag komponerte et av de mest romantiske landskaper, som han har malt, en fjeldegn med ruinen av en røverborg. Samme motiv brukte han kort efter i sit store billede til Roesler.

Det varte ikke længe, inden Tieck optok sine berømte læseaftner: Dahl fortæller, at han hørte ham læse «De løstige Koner» av Shakespeare.

Omtrent samtidig blev Dahl indført i fru grevinde *von der Recke's* gammeldags fornemt æstetiske hus, som tillike var digteren *Tiedges* hjem. Han var gjentagne gange hendes gjest i middagsselskaper sammen med mænd som Hofrath Böttiger, professor Hasse og Roesler.

Foruten alle disse litterære og kunstneriske bekjendtskaper hadde Dahl fra første stund nydt den mest utsøkte forekommenhet i legationsraad *von Irgens Bergh's* og frues hus. Fra den 7de til den 17de august hadde han vært buden som deres gjest til badestedet Tøplitz i Bøhmen; en række tegninger i vandfarve er et minde fra denne utflugt. Bergh og Dahl var begge nordmænd og omtrent jevnaldrende og følte sig saaledes endnu nærmere knyttet til hverandre

Irgens Bergh og *frue* faar stadig et godt lov av nordiske reisende, som besøkte Dresden i disse aar. Saaledes skriver f. eks. professor Dr. Clausen: «Dresden var den eneste Hovedstad, hvor danske Reisende kunde glæde sig ved en diplomatisk Afsending, der betragtede det som hørende til hans Stilling at vise dem Forekommenhed og Gjæstfrihed. Den daværende Chargé d'Affaires *Irgens Bergh* var, ved Siden af de let i

Øine faldende Svagheder, en Mand, som søgte en Glæde i at bidrage, hvad der stod i hans Magt, for at gjøre Landsmændene Opholdet behageligt; hans Frue, født Holsten, var en smuk og tækkelig Dame; deres Hus var et hyppigt og kjært Samlingssted for de Danske.» Det laa utmerket smukt til i «Lindenens Have», landligt i nærheten av den nuværende park Bürgerwiese.

Irgens Bergh hadde gjort en sjelden rask og paa sin vis glimrende karriere; det er derfor ikke at undres over, om hans lykke hadde utviklet en vis forfængelighet, saaledes som vi læser mellem Dr. Clausens velvillige linjer. I det danske nationalgalleri henger to portrætter, knæstykker i litet format, av ham og hans frue: legationsraaden med det ferske «von», paa en gang stram og elastisk i sin holdning som en fuldkommen hoffähig diplomat, fruen i sit smagfulde sorte toilette med hvite perler og bredbremmet fjærhat à la Lawrence — nydelig, indtagende, en fuldendt dame. Begge billeder gjør Dahls ven portrætmaler Jensen megen ære. — —

— Dahls liv indtil hans opbrud fra Dresden vil jeg meddele i endnu nærmere tilslutning til hans dagbog, ta smaating med, la dagbogen selv tale med livets egen tilfældighet. Mot slutningen av 1819 skriver han:

«Søndag siddet for professor Roesler, spadseret med Blomstermaler Camradt, og om Aftenen været paa Bal i Selskabet Conversationen . . — *Froken Block*, som jeg Aftenen i Forveien havde talt med hos Madame *Weinlig*, er en overmaade smuk, og det lader til god Pige, hun har ikke haft den bedste Skjæbne. — Mandag mørk Luft, derfor ikke malet, men gjort mine andre Sager i Stand, om Aftenen hjemme og skrevet. — Den 6te decber. kl. 9^{1/2}. —»

«I denne Uge begyndt paa et lidet Landskab, et Skovpartie med et Vandfald paa en stormfuld Dag.» Dette blev senere hans «medlemsbillede» og henger nu i Dresdenergalleriet.

«Den 10de om Aftenen besøgt Keyzers, hvor jeg traf Marie hjemme ganske alene, og vi underholdt os ret godt den hele Aften, til de Andre kom hjem; haft Besøg af Friedrich og flere af mine Bekjendte. I Aften besøgt Tieck i Selskab med de tvende svenske Herrer W. Kantzow og B. Beskow. Skrevet i B. Beskows Stambog. — I ondt Lune over, at man saa Lidet og intet Godt kan bestelle i disse korte Dage.» —

Den unge svenske digter Bernhard *von Beskow* skildrer i «Wandringsminnen» med stor varme sit indtryk av Dahl:

«Dahl er en ung elskværdig aapenhjertet og ukunstlet mand. Han har allerede ved 30 aars-alderen et stort og vel-fortjent ry i Tyskland og vil sikkert utvide det over Europa; ti han er utrættelig i at udanne sine store anlæg . . . Han arbejder ubeskrivelig fort. En formiddag, mens vi snakked med ham, malte han en storm i olje, som han knap hadde gjort utkast til, da vi kom dit . . . Herfra tænker han sig nu over Tyrol til Italien, og han har lovet mig et landskap fra hvert av disse lande . . . Jeg haaber at gjense denne talent-fulde og fordringsløse kunstner i Sverige, som han har sagt han vil besøke om 4 aar.» —

«Juleaften tilbragte jeg ret fornøiet hjemme i *Camradts* og *Harrings* Selskab. Vi lod os lave Aftensmad paa Dansk og Camradt havde skrevet en Sang til vort lille Selskab, der blev afsjunget ved Bordet. I Dag Juledag været hjemme og tegnet i nogle Venners og Bekjendteres Stambøger»; for frøkenerne Keyser, frøken Tieck og flere.

«I Dag d. 29 December fuldendt mine smaae Tegninger i de mange Stambøger og Udsigten fra Keyzers Vinduer, tegnet som et halv Panorama. Jeg besøgte i Aften for første Gang i 3 Uger Keyzers og bragte Tegningerne og Stambøgerne til Augusta og Hanna, de var ret fornøiet derover, og især Marie, og Augusta var ret munter. Jeg derimod bliver be-

standig, naar jeg kommer der, ligesom slaget af en vis Tung-sind eller Vemodighed; de taler altid om, at jeg er saa længe borte, og selv havde jeg Løst at besøge dem oftere; men jeg er nødsaget, for min egen Rolighed at holde mig derfra. — I Dag Aarets sidste Dag d. 31 December 1819 har jeg været en Tur i Kane med Kjøbmand Knap — Oehmes Beskjøtter. Oehme var med. Turen var til Værtshuset «Den vilde Mand». De faae Timer, der er tilbage af Aaret, tilbringer jeg hos min Værtinde Madame Spies, hvor den gamle Madame Weinlig ogsaa er tilligemed Klepperbeins. — Farvel! Du gamle Aar, Du har skjænket mig mange Sorger, men ogsaa mange Glæder. Gud! Du skjænke mig Sundhed og et fornøiet Sind i det kommende Aar og oplyse min Forstand, at jeg tillige maa skride frem paa Kunstens Bane, samt frem for Alt vandre redelig og blive Dyden troe.» —

«Den 12te Januar 1820 skrevet til Prinds Christian i Rom.» Den nærmeste hensigt med dette brev var at søke ny understøttelse for Harring. «Han har,» skriver Dahl, «siden October været hos mig, og jeg har efter Evne hjulpet ham saa meget, jeg kunde; ligesaa har Hr. von Bergh en Gang ugentlig givet ham frit Middagsspise. Han har allerede længe været blottet for Penge og er det endnu. Ved min Afreise, der er bestemt i April dette Foraar, er han igjen nødsaget at sørge for sig selv Jeg tager mig den ærbødige Frihed at bede Deres Høihed saa snart muligt at give Deres naadige Bestemmelse, om han har Noget at vente, at jeg i modsat Fald kan hjælpe ham at komme herfra Hvad mig selv angaar, befinder jeg mig meget rask og vel, kun seer det meget galt ud med min Afreise; thi jeg har nu her saa meget Arbeide, at jeg næsten sidder deri under Ørene; min Bestemmelse var saaledes, at jeg i Juni vilde være i Schweiz, hvor jeg vilde tilbringe omtrent 4 Maaneder, og siden tænkte jeg

at lave det saa, at jeg i det Seneste i Slutningen af December Maaned kunde være i Rom.»

Dette brev viser os, hvor sterkt optat Dahl var av arbeide. I en billedfortegnelse fra disse aar opfører Dahl, at han fra sin ankomst til Dresden i september 1818 og indtil utgangen av 1819 i alt fuldførte 35 billeder, fraegnet alle naturstudier og tegninger. Saa rik og hurtig var hans produktionskraft selv i denne tid, der var saa fuld av uro og nervøs spænding.

. . . «Min Dagbog bliver meget forsømt i denne Tid» — mot slutten av jan. 1820 —; «men det hjælper ikke, jeg er ikke ret oplagt til Noget, og jeg lever bestandig i en Uenighed med mig selv.»

«Den 27de Januar: I Gaar Aftes fik jeg den ubehagelige Efterretning, at det ikke bliver noget af med ham, som havde bestemt sig til at reise med mig til Schweiz og Italien; jeg er nu saa meget mere nødsaget til at lære noget Fransk, og maae derfor benøtte alle Aftener dertil; det er mig en stor Plage . . .

Den 3die Februar. I Dag været hos Hr. Vitzthum og afleveret min Ansøgning om at blive Medlem ved Academiet i Dresden . . .

Min Dagbog er bleven forsømt i en lang Tid paa Grund af mange Forretninger. Jeg har flittig arbeidet paa mit store Landskab med Ruinen i den vilde Egn. I Dag den 14de Februar har jeg faaet det færdigt paa nogle Smaating nær, som jeg i Morgen vil fuldende; saa lader jeg det staae for siden at gaa det ganske efter. Jeg er igjen nu ilde til Mode. Mine Udsigter i Fremtiden er vel gode med Hensyn til Fortjenester og at blive bekjendt; men hvortil kan det vel nøtte mig uden til at sikre mig for Mangel, naar jeg bliver ældre. I Øvrigt seer jeg ingen sand Løkke i Møde, den eneste, jeg dog har Haab om, er, at jeg ikke har opgivet at kunne blive Konstner. Anden jordisk Løkke venter jeg mig ikke; eller tør jeg ei vente mig. —

Onsdagen den 16de Februar færdig med mit store Landskab til Roesler. — —

I Dag den 24de — Dahls fødselsdag — «haft Besøg af Keyzers Familie, der bragte mig en Pakke fra Thomsen, hvori var Breve og nogle Sange skrevne i Anledning af Thorvaldsens Ophold i Kjøbenhavn

Min 32te Fødselsdag er for flere Dage siden forsvunden, og jeg har ei haft Tid til at nedskrive nogle Ord før i Aften den 1ste Marts. Jeg havde dog en ret glad Dag og Aften den 24de Februar. Om Aftenen var her hos mig Camradt, Harring, Oehme, Wagner og Harteknock, hvor vi ved en Steg og Kage og nogle Flasker Vin drak vores fælles Velgaaende. — Ingen vidste Noget deraf før om Aftenen, og dog havde Jfr. Geltenau i Hast uden mit Vidende bundet mig en Laurbærkrands, den hun selv med hendes lille Broder om Aftenen i Regn og Slud bragte mig; hun blev selv staaende udenfor Døren, medens Broderen bragte mig Krandsen, dette fik jeg først at vide siden efter.

Ak hvad skal der dog blive af mig, endskjøndt det dog synes, som om Haabet igjen vil smile til mig . . . og dog tør jeg ei tilstaae for mig selv, hvad jeg ønskede at turde haabe. Skulde vel Løkken være mig saa gunstig at blive igjenelsket af den fortræffelige *Emilie Block*, med hvem Hændelsen og Uløkken har syntes at drive sit Spil. O — maatte jeg dog være saa løkkelig — jeg tør ei sige, hvad en himmelsk Følelse lader mig ahne. Jeg er nu Medlem af det Dresdener Academie og har Arbeide og ei saa slette Udsigter, Gud Du skjænke mig Held og Løkke til mine gode Forsætter.

Den 4de Marts. I disse Dage malet et Par smaae Cabinetsstøkker bestemte som Presenter til kjære Venner eller Veninder; derimellem ogsaa Du elskværdige Væsen *Emilie Block*, — som er bleven mig saa kjær og dyrebar, men som jeg heller ei tør gjøre Regning paa at blive elsket af. —

I disse Dage skal min Ansøgning være udkommen, at jeg er optaget som Medlem af Akademiet i Dresden. Jeg er bedrøvet i Aften og gider heller ikke sige Noget. —»

Dahls ansøgning er undertegnet den 1ste februar 1820. Saken hadde allerede vært bragt paa bane et halvt aar tidligere. En seddel datert den 20de juli 1819 indeholder nemlig følgende linjer fra professor Roesler: «Kjære ven. Alt er indledet til, at De endnu før utstillingen kan bli utnævnt til medlem av det herværende akademi, prof. Hartmann vil forhaabentlig komme til Dem, og da det er ham, som er den foredragende, vil han opstille memorialet for Dem, idet De, efter den gjældende sedvane, maa søke derom.»

Ansøgningen til kongen er kort. Dahl henviser til det bifald, som hans arbeider hadde fundet ved den sidste utstilling, og fremhæver, at han «gjerne og frivillig» har meddelt elever ved akademiet undervisning, og at han fremdeles vil gjøre dette, saa længe hans ophold i Dresden varer.

Akademiets generaldirektør, grev *Vitzthum von Eckstädt*, affatted indstillingen. Hans anbefaling av Dahls ansøgning er holdt i de mest smigrende ordelag. Han minder kongen om, at denne selv har set «den unge mands» arbeider paa utstillingen og «behaget at ytre den aller største tilfredshed med dem». Han fremhæver hans udmerkede talent og den for en saa ung mand beundringsverdige dygtighet; av kjendere blir enkelte dele av hans store norske landskap endog fundet en Ruisdael værdig. Ved fortsatte studier og især, naar hans fantasi beriges ved reiser, vil man kunne vente «en ganske fortreffelig landskapsmaler av denne kunstner».

«Dette er selve den værdige veteran *Klengels* utsagn; netop denne kunstners vidt fremrykkede alder gjør det desværre

ønskeligt at besidde et medlem ved det kongelige akademi, som engang paa en værdig maate kan udfylde hans plads. Dertil turde vel neppe en eneste blandt de kunstnere, som for tiden arbejder her i dette fag, bedre egne sig end Dahl. Nu kan man vistnok ikke for øieblikket helt gjøre regning paa Dahls virksomhet ved det kgl. akademi, da hans ophold her neppe turde blive av lang varighet, idet han om nogen tid tænker paa at foretage en reise til Italien og videre; naar D. K. M. allikevel vilde behage allerede nu at utnævne ham til medlem av akademiet, saa vilde han derved bindes fastere til dette institut, og det vilde sikkerlig være at vente, at han ved sin tilbakekomst fra reisen vil knytte sig helt til det og da være til saa meget fortrinligere nytte baade som lærer og ved sit eksempel.»

Efter dette indstiller generaldirektøren Dahl til medlem av akademiet, dog uten løn. Paa den ene side forpligtes Dahl til fremdeles under sit ophold i Dresden at meddele undervisning til unge kunstnere ved akademiet, paa den anden side stilles det ham i utsigt at rykke op til en passende løn efter sin tilbakekomst.

Den 19de februar fulgte kongens utnævnelse.

Grev von Vitzthum oversendte diplommet kort tid efter med nogen smigrende ord og gjorde ham opmerksom paa, at han hadde at indlevere et medlemsstykke. Dahl sendte det lille skovlandskap i storm og regn, som han hadde malt i de mørkeste dage av december, langt fra et av hans bedste billeder. En kritiker, som roser hans kunst i høie ord paa akademiets utstilling i 1820, sier like ut, at det ikke er Dahl værdigt.

Vi følger igjen dagbogen videre:

«Den 6te Marts: I Dag fuldendet et lille Malerie, Partie ved Dresden: en tidlig Sommermorgen.

Jeg har i Dag haft Anledning at tale længe og alene med Frøken *Block* og har en Tid af Eftermiddagen tegnet med

hende. — Jeg veed ikke, hvad for en Følelse, der bemestrer sig mig i denne Tid. O den bliver vist aldrig tilfredsstillet, det føler jeg, at min rene Kjærlighed aldrig vil finde den Gjenstand, den attraaer. Gode Gud lad mig dog leve løkkelig og for mig selv i Fantasien; thi det er kun skuffede Forventninger, der bliver min Løn.» —

«Den 9de Marts modtaget Brev fra *Prinds Christian i Neapel*,» datert 15de februar 1820. Det meste av det fortjener at meddeles:

«Min kiere Dahl! Det har meget fornøjet mig ved Deres Skrivelse af 13 Januar at forvisses om, at De overeenstemmende med mit Raad har bestemt Dem til at besøge Schweitz og Italien førend De igien vender Deres Fod mod Norden. —

De vil da erindre at optage Schizzer af *Rhinfaldet* til mig og ligeledes tvende mindre Stykker af *Giessbach* ved Brienzer-Søen nemlig et af det heele øvre Fald seet forfra og et af det underste Fald med en Udsigt over Søen, hvilke Stykker De senere kan udføre for mig. — At bereise dette herlige Land, som ligner Norge saameget naar tillægges en forskiellig Vegetation, vil skaffe Dem stor Nydelse og jeg tænker at møde Dem der i Deres Hiertes Glæde i Juni Maaned, jeg skal i saafald ved brev sendt til Triumvir (Pastor) West i Schaffhausen underrette Dem om min Reises nærmere Bestemmelse. Italien vil forekomme Landskabsmaleren meget bar og intet mindre end smukt naar han kommer fra Schweitz og det er først naar De naaer Middelhavet, eller naar De i Rom seer de maleriske Partier som den yppige Vegetation ved siden af de antique Ruiner frembringer, eller naar De besøger den maleriske Havbugt ved hvilken jeg nu boer at De igien vil finde tilfredstillende Næring for Deres Talent. Mange og gode Landskabsmalere har jeg funden i Rom og Neapel, paa første Sted nævner jeg især trende Tydskere Schönberger,

Rebell og Catel, men de have alle søgt Neapel for at forfriske deres Aand og male nu efter de her optagne Schizzer; en Schweizer navnlig Huber vil De have Gavn af at lære at kiende han og jeg skal med Fornøjelse berede Dem Veien ved Adresser overalt hvor de kan være Dem til Gavn. —

Det vil være mig meget kiert naar De vil sørge for mine Maleriers Afsendelse fra Dresden giennem Handelshuset Donner i Altona til Conservateur Müller i Kiøbenhavn, der maae sørge for at Deres Landskab kommer paa Udstillingen og ligeledes Friederichs, hvis han ønsker det, thi han har jo lært i Kiøbenhavn; men de andre høre ei derhen . . .»

Dagbogen fortsætter umiddelbart den 11te mars: «I Aftes, ach jeg tør neppe sige mig selv, om det var af Godhed eller af Vemodighed, hun lod mig tage sin Haand, og jeg holdt den imellem mine en lang Stund. Ach, Gud give, at hun kunde elske mig, og siden jeg være i Stand til at gjøre hende løkkelig; hun skal være min Ledsagerinde paa Livets Vei; jeg skal vide at skatte hendes gode Hjerter, og hendes Løkke være min. — I Søndags Aftes den 12te Marts fulgte jeg hende hjem. Underveis tog jeg hendes Arm og under en behagelig Samtale fulgte jeg hende til Huset, hvor hun ved Porten gav mig sin Haand. Den øvrige Tid af Aftenen havde jeg tilbragt med hende hos Madame Weinlig, hvor vi ret fortroelig med hverandre sad en lang Stund. Gode Gud! Lad mig beholde denne Pige, og sæt mig i Stand til at gjøre hende løkkelig. Jeg er endnu i Uvished, om det er Venskab eller Kjærlighed — dog hvilken Elsker haaber ikke helst det Sidste.»

Uvisheten varte endnu en maanetstid. I april skriver han: «I de øvrige Dage af den forgangne Uge er forefaldt Adskiligt, hvorover Mindre kan siges end føles — ja jeg har dog en Gang haft et løkkeligt Øieblik i mit Liv . . . ach, jeg tør ei tilstaae for mig selv, hvor jeg var løkkelig ved at have

hende i mine Arme, der er mig saa kjær som mit Liv. — I Gaar var det ei saa — hun skal spille Comedie, og det er imod min Villie, jeg troer ogsaa mod hendes. Men det kan ikke være anderledes. Den 9de April hjemme, noget syg og i ondt Humør. Om hun nu ikke elskede mig, og jeg havde bedraget mig selv, hvor uløkkelig blev jeg da ikke. —»

Men dette er ogsaa det sidste utbrud av angstfuld uvishet. I de nærmeste dage blev alt klaret mellem de to. De hadde bare at søke hendes fars samtykke.

Dorothea Franzisca Friederiche *Emilie Freiin von Block* var født den 28de juli 1801. Hendes mor, født Caroline von Bege, fra Eisleben, var død den 4de april 1816, altsaa før Emilie hadde fyldt sit 15de aar.

Hendes far baron Peter Ludwig *Heinrich von Block*, søn av en generalmajor von Block og hustru Marie Catharine Theresie von Sündermahlen, blev i 1802 ansat som direktør for de kostbare samlinger i det saakaldte «Grünes Gewölbe».

Han maa være født omkring aaret 1763. Ti i et brev til Dahl fra mai 1832 skriver han, at han føler sig frisk og rask trods sine 69 aar.

Dahl skildrer baron von Block som en dannet og elskværdig mand med meget utpræget kjærlighet til videnskap og kunst. Hans hovedinteresse var naturfagene: botanik, mineralogi, insektlære osv. Han lot blandt andet ved hjælp av mikroskop utarbeide en række tegninger av insekter i mange gange forstørret maalestok. Han skrev meget uten at offentliggjøre noget; i det hele var han mere diletant end videnskapsmand.

Han var en ivrig samler, ikke bare av utstoppede fugler, insekter, mineralier, koraller, konkylier osv. eller av kunstsaker og antikviteter, men ogsaa av alle mulige snurrepiperier.

Med sin livlige aand, sine mange sprogkundskaper og sit dannede og elskværdige væsen var han en søkt selskapsmand

og havde høie velyndere. Emil, hertug av Gotha, stod fadder til hans datter Emilie og viste hende til det sidste en trofast velvilje, sørged for hendes fremtid og skrev personlig til hende for at opmuntre hende i hendes ulykke.

Som direktør for de kostbare samlinger havde baron von Block en meget ansvarsfuld stilling, især under de urolige forhold, som fulgte i de nærmeste aar efter hans utnævnelse.

Den omstændighed, at der trods hans gjentagne anmodning ikke blev optat nogen ordentlig inventarieliste over samlingen, gjorde ansvaret endnu større.

Under Napoleonskrigene fra 1806 av stod samlingerne i aarevis henpakket, snart her, snart der, delvis overført til fæstningen Königstein. Ingen kunde kjende krigens utfald. Alt var uvist og svævende. Under disse forhold var fristelserne store, ifald direktørens karakter ikke var saa meget fastere.

Men som Dahl uttrykker det: Baron von Blocks «Letsind og især de uløkkelige Omstændigheder under Krigen indtil 1815 styrtede ham i Uløkke. Ved Letsind forspildte denne høitstillede, dannede og elskværdige Mand paa en utilgivelig Maade sine sidste Leveaar.»

Da kostbarheterne igjen blev utpakket sommeren 1816, savnedes forskjellige værdifulde stykker, som baron von Block tilstod at ha stukket tilside. En undersøkelse blev indledet, hans samlinger beslaglagt, han selv avsat fra sin stilling. Da Dahl gjorde hans datters bekjendtskap, sat han fængslet i Waldheim, ikke langt fra Chemnitz, uten at endelig dom var falden i hans sak.

Emilie von Block stod saaledes ganske alene i verden — allikevel forsaavidt heldig stillet, som hendes gudfar, hertugen af Gotha, hadde utsat en aarlig livrente for hende paa 200 thaler.

Det er ingen tvil om, at den elskværdige unge pikes ensomme og forlatte stilling for Dahl har vært en tiltræknings-

kraft mer, dette stemmer med de motsvarende psykologiske bevægelser overfor Marie Keyser, hvis rike og lykkelige kaar gav ham betænkeligheter og holdt ham tilbage.

I det hele er der intet forhold i Dahls liv, som gir os et vakrere indtryk av hans fine personlighet og ædle tænkemaate end hans forhold overfor den unge pike, som blev hans hustru, hans optræden mot hendes far, hans takt og mandige beslut-somhet ved sit giftermaal. Dagbogen vil gi det hele og le-vende billede :

«Thorsdag Aften den 13de April Kl. 10¹/₂ taget i Selskab med Emilie og Fru Reinhart til Waldheim, hvor vi ankom den næste Dags Morgen Kl. 9¹/₂ den 14de. Underveis paa Ud-reisen var jeg ikke ret vel og maatte derfor ofte afvexle med at kjøre og gaae. Emilie var underveis ikke ret munter, især yttrede det sig om Morgenens, da vi saae Waldheim ligge for os i en Dal omgivet af smukke med Skov bevoxede Bjærge; hun var næsten ude af sig selv, og en Strøm af Taarer var Alt, hvad hun kunde fremføre. — Vi tog ind i et Værtshus, og efterat Frue Reinhart havde ladet aflevere nogle Breve til Slots-forvalteren og selv talt med Hr. von Block, gik vi alle tilsam-men derhen. Emilie var fra sig selv af Glæde, foer hen og kastede sig om Faderens Hals, kunde neppe rive sig løs igjen. Jeg blev staaende som forstenet, til man havde fattet sig; hen-des Fader kom da til mig, bød mig Velkommen; jeg kunde neppe fremføre et Ord; men han hjalp mig ud af Forlegen-heden og sagde: jeg kjender Dem allerede og veed, hvad De vil sige. Det er en meget elskværdig Mand, og jeg har ham hjertelig kjær. Hvad der i Øvrigt forefaldt, er her for vidtløf-tigt at optegne . . . Emilies Fader og vore Samtaler — mine Samtaler med Emilie paa Udreisen; Solens Opgang seet fra Slotsbakken i Nossen — Alt er mig mærkværdige Erindringer, der ei vil blive forglemt. Emilies Frøgt, efterat jeg havde

talt med hendes Fader etc., etc.». — Den 15de om aften var de igjen i Dresden.

I den nærmeste tid efter denne lykkelige begivenhet er dagbogen meget sparsom paa meddelelser — naturligt nok. Dahl har ikke engang tat sig tid til at notere et meget smigrende besøk, ingen mindre end *Cornelius*, der i de unge kunstneres bevidsthed stod som den store heros for en ny tid.

I *Karl Försters* dagbog for den 18de april 1820 er dette besøk skildret. Cornelius opholdt sig nogen faa dage paa gjennemreise i Dresden og besøkte bare tre kunstnere: først *Friedrich*, som fulgte ham videre til *Heinrich* og Dahl. Baade *Heinrich* og *Friedrich* følte sig overstrømmende lykkelige ved at se Cornelius hos sig. Om besøket hos Dahl fortæller *Karl Förster*: «Han var ikke hjemme, men vi fik adgang til hans billeder. Paa forhaand hadde *Friedrich*, med rosværdig anerkjendelse av andres fortjeneste, fortalt os meget om ham, om den lethed, hvormed han fremtryller sine billeder, om hans prægtige kaudervælske tysk og om hans underlige drømme. Saaledes hadde han nylig drømt, at en greve førte ham ut i en egn og bad ham male over fjeldene; han gjør det, og det lykkes udmerket; derefter sletten, ogsaa det lykkedes; endelig skulde han ogsaa gi manden en anden farve, da tapte han motet og gav greven den rike løn tilbake.

I hans verksted fandt vi meget herligt. Et stort landskap, mægtige bjerge med en vældig skummende fos, som han hadde fuldendt paa 22 dage. Roesler skal ha det for Dahls portræt.

. . . Om aften . . . Cornelius hos os; ogsaa nogen venner og unge kunstnere var buden . . . Sin yndest viste han ogsaa idag fortrinsvis maler *Heinrich*, som følte sig stille henrykt, ogsaa overfor Dahl ytred han sig med megen venlighet . . .»

Se «Biographie *Karl Försters*» ved fru *Luisse Förster*. Dresden 1846, side 156 f.

I regelen er det bare, naar han har hat noget ubehageligt, at Dahl i denne tid skriver i dagbogen. Vi faar det indtryk, at man i Emilies hjem, hos doktor Reinharts, ikke har hat fuld tillid til Dahl, at de har hat sine tvil om, hvorvidt han har ment det alvorlig med forlovelsen: Dahl var jo en fremmed i Dresden, uten slegtskapsforbindelser — en kunstner paa gjen- nemreise — og paa den anden side Emilie saa ung, saa ensom og ubeskyttet. Paa denne maate maa vi forstaa hans opteg- nelser fra midten av mai: «Jeg er i disse Dage — i Gaar især ærgerlig over Doctors, hvor Emilie er. Jeg har besluttet mig at holde mig derfra, da man har tydelig ytret for mig ret nedrige Tanker om mig. Jeg veed, hvad jeg vilde gjøre, om det vil gaae, og skeer det ikke nu, saa med Tiden. Vist er det, at jeg aldrig skal komme der, og Tiden skal vise, at mine Følelser er udsprungne af en ganske anden Kilde, end den, de troer. Jeg foragter dem i mit Hjerte. Den 16de mai gik jeg fornærmet derfra og kunde for det ikke bestille synderligt den anden Dag.»

Mellem linjerne læser vi, at Dahls ærgrelse over familien Reinharts mistænksomhet har modnet hans beslutning om at holde bryllup, saa snart som det paa nogen maate kunde la sig gjøre. Han hadde ærgret bort en hel dag til ingen nytte; det fik være nok. Alt næste dag, 18de mai, søker han oplys- ning om, hvad han har at gjøre for at løse kongebrev. To dage efter tok han ut til Waldheim for at raadføre sig med sin svigerfar om sin fremtid — eller med hans egne ord for at «tale med Emilies Fader om tusinde Ting; mit Giftermaal især, ogsaa om Ansættelse her ved Academiet i Dresden». Tillike paatok baron von Block sig at skrive en utførlig rute for hans reise til syden. Alle planer blev lagt i overensstemmelse med prins Christians ønske om at møtes med ham i Schweiz i juni maanet. Alt taler for, at det har vært Dahls hensigt at

holde bryllup straks før avreisen til Schweiz, og at han saa senere om kortere eller længere tid har tænkt at reise med sin hustru langsomt videre til Italien.

Alle disse planer blev imidlertid forstyrret ved et nyt brev fra prinsen. Dette brev findes ikke mellem Dahls papirer, sandsynligvis har det vært rettet til Irgens Bergh. Men det vigtigste av indholdet kjender vi fra Dahls dagbog. Den knappe notis lyder saaledes: «Kom tilbake den 23de om Aftenen. Brevet fra Prinds Christian om at faae Reise-Stipendium og at forandre min Reise-Plan og komme til ham til Neapel; min Forlegenhed med, hvad jeg allerede havde gjort angaaende min Ansættelse som Professor med Løn, og paa en god Maade faae det saa forandret, at naar en Plads bliver aaben og en fuld Gage kan ventes, at jeg da bliver underrettet derom.»

Dresdens akademiarkiv indeholder intet aktstykke fra Dahl med nogen ansøknng, saa forhandlingerne maa ha vært ført mundtlig, eller de maa i hvert fald kun ha hat en foreløbig, halv privat karakter. Men som vi mindes, fremholdt allerede grev Vitzthums indstilling til kongen i anledning av Dahls ansøknng om at bli medlem av akademiet et uttrykkeligt ønske om med tiden at se Dahl knyttet til akademiet som fast ansat professor. Wergelands biografi over Dahl fra 1844, som øiensynlig er bygget paa meddelelser fra Dahl selv, peker i samme retning: «I dette Aar» — 1820 — heter det, «udnævntes han ogsaa til Medlem af Akademiet og der tilbødes ham fast Engagement derved; men da Kronprindsen af Danmark havde ladet ham sige, at et bedre var at vente i Kjøbenhavn, afslog han Tilbudet.» Paa samme maate fremstilles ogsaa forholdet i andre biografier, hos Ziegler f. eks. Det bør ogsaa nævnes som et træk ikke ganske uten betydning, at de sachsiske prinser den 18de mars, ikke meget længe efter hans utnævnelse til medlem av akademiet, hadde avlagt ham et personligt besøk.

Prinsens indbydelse var i sig selv smigrende nok, hans brev, efter hvad Dahl leilighetsvis fortæller, skrevet i de mest overtalende uttryk. Endnu mere straalende utmalte Irgens Bergh det hele for Dahl: Et ophold paa lystslottet Quisisana paa høiderne over Castellamare som prinsens og prinsessens gjest, utflugter omkring i Neapels herlige omegn, desuten en tur over til Sicilien, som prinsen særlig hadde uthævet i sin indbydelse. Til alt dette et betydeligt reisestipendium gennem flere aar og med tiden vel ogsaa en fast ansættelse som professor i Kjøbenhavn — Norge saa meget nærmere.

Dahl tok imot prinsens indbydelse. Han gjorde de nødvendige skridt likeoverfor den sachsiske regjering og indleverte paa prinsens opfordring sin ansøking til den danske konge om reisestipendium. Samme dag han skrev denne, 11te juni 1820, fik han tilladelse til at la sig vie til Emilie von Block. Ved at følge prinsens indbydelse var han blit nødt til at forlate hende med det samme; men han vilde i det mindste, at hun i sin ensomme og forlatte stilling skulde ha en beskyttelse i hans navn.

Det hadde vært deres ønske at kunne vies ute i Waldheim hos hendes far; men det var for mange vanskeligheter.

Vielsen gik for sig i al stilhet en tidlig morgenstund i en av de protestantiske kirker i Dresden: «Den 12te Juni om Morgenen Kl. 6 blev jeg viet med min Emilie af Pastor Jaspis in die Kreutzkirche zu Dresden. Samme Dag i Selskab med min Kone — Madame Stange og Demoiselle Kanzler taget til Waldheim. I Middags den 13de Kl. 12 har jeg taget Afsked med min saa høit elskede Emilie . . . Jeg nærer fra dette Øieblik af Haabet om vor Igjenseelse.»

Efterat hans hustru hadde forlatt ham for at følge tilbake med de andre damer til Dresden, blev Dahl indtil den 17de i

Waldheim, da han fortsatte reisen over Chemnitz, Hof, Nürnberg og Augsburg til München, som han naadde den 24de juni om aften.

I München traf han sin gamle ven *Flachner*, eller som han nu kalder ham *Flachenecker*.

Den 26de vandred Dahl en tur sammen med ham og *Kunkler*, hans bekjendt fra Dresden, opover Isardalen til «det Sted, hvor Claude Lorrain tilforn har boet».

Alt den 28de brøt han op fra München sammen med *Kunkler*, som fulgte ham et par dagsreiser ind i Alperne i Overbayern. Den 30te gjorde de en avstikker sammen til bjergene ved Benediktbeueren. En skisse av Herzogenstand's og Heimgarten's mægtige fjeldlinjer paa den anden side av Kochelsee er et minde fra denne utflugt. — Men veiret var for det meste regnfuldt og taaket. Ved Walchensee, som er kjendt for sin storslagne natur, blev han opholdt flere dage, uten at han saa noget, som det interesserte ham at male, skodden og regnet skjulte Alpekjeden. Han bare kjeded sig umaadelig og ærgred sig over, at han maatte ligge og fortære sine penge til ingen nytte. — Den 5te juli naadde han Innsbruck. Alt her begyndte han at bli «skammelig prellet»; i sin ærgrelse og frygt skriver han: «hvordan vil det gaae med mig, inden jeg naaer Neapel?» Han blev over en dag for at se omegnen og byens mindesmerker. Han gjorde akkord med en vetturino, som paatok sig at kjøre ham til Florens for 18 louisdorer, alt medregnet, baade skyds, maaltider og nattely.

Den 17de juli om morgenen kl. 7 kom han til Florens, hvor han blev til næste eftermiddag kl. 6. Han hadde den glæde

Saavel Naglers som Weilbachs kunstnerleksikon opfører *Ferdinand Flachner* og den bekjendte litograf *Wolfgang Flachenecker* som to forskjellige personer. Efter alle spor, som jeg har kunnet følge, er det aldeles utvilsomt *en og samme kunstner*.

at træffe sin ven dr. *Claussen* der. Av steder, som han besøkte, fremhæver han palazzo Pitti og kirkerne Santa Maria Novella og Santa Croce. At dømme efter notiserne, som han nedskrev under hvilestunderne paa reisen i de nærmeste dage, brukte han tiden godt. — Den 18de tok han videre forbi Arezzo og Cortona til Perugia, som han naadde den 20de om aftnen. Reisen var alt andet end behagelig; i en landsby ved Trasi-menersøen skriver han: «Heden er meget stærk, og jeg kjeder mig umaadelig, ærgrer mig ogsaa over, at man ei kan forstaae mig, og min Koffert bliver hvert Øieblik omrusket.» Og i Perugia samme aften: «Pint mig den ganske Dag med Støv og Hede — har faaet en Philipens paa Næsen, der immer bliver værre ved det, at Fluerne irriterer den, hvorved den i Aften er ganske hoven og smerter tillige. Det er ubehageligt at see den hele Dag paa, hvorledes Kudskene mishandler de arme Heste, i Gaar forbrugte han en ganske nye Pidsk, og snart er den, han fik i Dag, ogsaa ubrugbar.» — Næste morgen kl. 4 drog han fra Perugia den vakre vei over Foligno til Spoleto, hvor han overnatted. Dagen efter stansed han i Terni for at gjøre en avstikker til vandfaldet. Selv under reisens hast søkte han at samle utbytte for sin kunst. Han længtet til Rom, utaalmodig skriver han: «Ach hvor jeg glæder mig til snart at have naaet mit første Formaal og at kunne høste Nøtte af Reisen.» Mandag den 24de juli om aftnen var han fremme og tok ind «hos Frans i Café greco».

Prinsen hadde allerede meldt Dahls ankomst til hans landsmænd i Rom. I et brev fra Quisisana d. 4de juli 1820 skriver han til billedhugger Freund: «De danske Kunstnere i Rom vil glædes ved vor genifulde Landsmand Dahls nærforestaaende Ankomst. De ville samtligen sørge for, at han ikke finder sig

blandt fremmede i Rom og Koch, som jeg beder meget at hilse, maae føre ham ud til Tivoli for at han kan tegne Kaskaderne sammesteds. Iøvrigt haaber jeg at han i denne varme aarstid ei opholder sig længe i Rom, men at han snart kommer til mig her i Quisisana, hvor vi aander en ganske nordisk Sommerluft og befinder os meget vel.»

Dahls ophold i Rom varte 14 dage. Han traf straks sine venner Freund, Jensen, Harzen og Koch tillikemed flere tyske malere — Vogel og Näke fra Dresden blandt andre. Thorvaldsen var netop paa et besøk hjemme i Danmark; men hans verksted var noget av det aller første, Dahl saa.

Den 28de tok han i følge med Jensen, arkitekt Koch og maleren Lasco ut til Tivoli, hvor han blev til den 2den august og gjorde studier. Et par dage efter var han ute i campagnaen med Freund og Jensen for at se mindesmerkerne langs Via Appia.

Mandagen den 7de kl. 4 om morgenen forlot han Rom sammen med en katolsk prest. Jensen, Freund og Koch fulgte ham utenfor porten for at se ham godt og vel avsted, saa meget mere som hans pas laa paa politikammeret endda og først skulde sendes efter ham av Koch.

Den 10de august om aftnen naadde han Neapel «træt og ærgerlig» over reisens fortrædeligheter med pas, med toldvisitation og med de neapolitanske bærere. Kusken lot ham selv slæpe tøiet til et vertshus, hvor der var en tysk vertinde, som Koch hadde anbefalt ham til. Men hun lot ham gaa igjen «som en anden Landløber forfulgt af otte forsultne, grove og ublue Kale», som trættedes om at bære hans tøj. Heller ikke kunde han, som han vilde, opsøke den danske familie Dalgas, fordi han ikke hadde faat opgit husnummeret nøiagtig. Det var i et daarligt humør, han gik tilsengs den aften. — Dagen efter skildred han reisens fortrædeligheter

et brev til Jensen og Freund. I sit svar paa dette brev skriver *Freund* fra Rom den 26de september: «Dit kjere Brev af den første Aften i Neapel har jeg modtagen. Din Reise fra Dresden til Kastellamarre er vist idetmindste et sidestykke til P. Paars Reise fra Kallungbor til Aars, hvad vilde den ikke blive dersom en Holberg fik fat paa slig et Emne og behandlede det, men nu hvad gjelder det, nu seiler du for god Vind og kan speile dig i de blanke Vover, som kun en Sephyr let bevæger.»

Freunds brev er fyldt av den lyseste tro til prins *Christian Frederik* og den fremtid, han vilde skape for kunsten i Danmark. Han skriver: «Har Du moret Dig paa Prins Christians Fødselsdag hvilken Dag er dog ikke den og vil blive for de danske Kunstnere han som den sande elsker og beskytter af Kunsten. Hvad herlig got og stort kan ikke fremkomme og blomstre i hans Tid.» — Freund hadde endnu ikke lidt sin bitre skuffelse, ikke faat prøve, hvor langt kortere prinsens midler rak, end hans gode vilje. I personlig omgang med ham i Rom hadde han vært vidne til hans varme interesse for kunst og videnskap, hadde selv vært gjenstand for hans velvilje og beskyttelse og saa ham allerede i aanden som skaper av en kunstnerisk guldalder for sit fædreland efter Ludvig av Bayerns glimrende forbillede.

Siden mai maanet hadde prinsen, efter et 6 ukers ophold i Rom, slaat sig ned paa *Quisisana*, som kongen av Neapel hadde overlatt ham, sammen med sin unge elskværdige gemalinde *Caroline Amalie* og deres lille hofstat: sekretær *Adler*, hofmarschalk *Kaas* og frøknerne *Walterstorff* og *Grotrian* med flere. Til prinsens jevnlige følge hørte ogsaa den danske envoyé i Italien, baron *Schubart*, og prins Ludvig av *Bentheim*. —

Sml. «Herman Ernst Freunds Levned ved Victor Freund. Udgivet efter Forfatterens Død af H. R. Baumann».

Mellem frodige skove ved *Monte S. Angelo's* fot ligger det enkle hvite lystslot frit oppe paa høiderne over Castellamare med endeløs utsigt utover sletterne ved Pompeji bort mot Vesuvs rykende kegle, — utover golfen, som aapner sig bred og vid med en perlerad av by ved by helt op mot Neapel, — halvt lukket av Ischia og Procida, som svømmer i det blaa i havbrynet.

Da Dahl kom op til Quisisana den 13de august, fandt han slottet tomt, alle var reist ind til Neapel og ventedes først tilbake næste dag. Saameget bedre ro hadde han til at ordne sig. Han fik lerret, pensler og farver frem og begynde paa en skisse fra sit vindu. Selve vinduskarmen danner rammen om et storartet bilde av de grønne, frugtbare sletter, som ligger i varm sommerdis ut mot Vesuv og fjeldrækken i øst. Til venstre skjærer karmen en bue av golfens strandlinje over hustakene i Castellamare henimot Vesuv. Denne første studie er datert den 14de august, den 17de malte han en ny skisse av utsigten, flygtigere, i vandfarve, men aandfuldere, i mørkere stemning under drivende skyer med røken fra Vesuv som det lyseste punkt. I en deilig oljestudie fra de samme dage lyser Vesuvs fakkell, mens dagen slukner i vest.

Dagbogen indeholder ikke meget for den første tid, det meste gjælder hans utflugter og hans arbeide. — Den 17de august var han med prinsen til Amalfi og Vietri. *Adler*, kammerjunker *Zeuthen* og landskapsmaler *Huber* var ogsaa med. Nogen lette skisser, som han tegned underveis, har forunderlig vakre motiver, især fra Vietri, hvor havet lyser gjennom en klippespalte langt ute, mens dalen ligger trang og lukket, fylt av vinhaver, mellom lodrette fjeldvægge.

Den 24de var han om eftermiddagen ute «med hele Selskabet til Æsels», om aftnen en «skjøn Tur i Maaneskin» i baat. Næste dag var det selskap og bal paa slottet. Den

26de tok han i baat med prinsen utover til Meta og Sorrent. Et halvt snes mindeblade fik han med fra baatfarten langs den mægtige, yppige, smilende kyst forbi Castellamare, Vico og Sorrent.

Foruten studier malte han i denne tid en utsigt fra Monte Copolla, en av høiderne ovenfor Quisisana, hvor man forresten ikke ser selve slottet, — en bestilling av prinsessen, som vilde forære dette billede til prinsen paa hans fødselsdag den 18de september. En lignende utsigt med slottet som midtpunkt malte han flere ganger, to smaa gjentagelser sendte han sin hustru og Lyder Sagen i brev.

Al denne uro og selskabelighet var ikke efter Dahls sind. I et brev til Jensen fra de sidste dage av september skildrer han sin misstemning: «. . . saalænge jeg er i Italien, har jeg neppe vært een Dag ret vel, og endskjøndt jeg her har det saa godt, som man i en Henseende i denne Verden kan have det, saa er jeg dog ikke ret fornøiet. Man er dog i mange Henseender generet, og den bedste Tid gaaer dog tabt ved *Spise*, Drikke, Paaklæden etc. Jeg for min Deel er ikke ret i *dit* Element og kan ikke godt tilveiebringe Noget, hvor man, *kan* blot i Tanken, er afhængig af Andre, ihvorvel jeg godt *godt* arbeide i andres Nærværelse. Jeg har benøttet Tiden saa som mueligt, malet adskillige Studier saavel af den *levende* af den *livløse* Natur. Jeg har hidtil haft en meget god *Male*rstue af den Slags, at man lige ind i Stuen kan have Dyr hos *sig*, som Geder, Æsler, selv Heste. — . . . Det er mig ret *fatalt*, om Aftenen har jeg altid tilforn-skrevet mine Breve, nu *naaa* jeg bruge Dagen dertil, da der altid forefalder Noget, *der* forhindrer det, og Tiden er mig her dobbelt kostbar, da *jeg* nu kun een Gang kommer her og gjerne vilde benøtte

Dahls brev til Jensen trykt i Ude og Hjemme for 1880—81.

Leiligheden, imedens den er, og det er ubestemt, hvor længe vi endnu kan blive her . . .

I Gaar har jeg malet det Peer Asen, jeg bestandig bruger til mine Løstreiser her i Egnen, og nu er Luften saa kjølig, og Veiret saa godt, at jeg har Haab om at profitere en stor Deel endnu, ogsaa har jeg Meget endnu at see, saavel her som i Neapel. Naar jeg kommer til Rom, haaber jeg at faae Tid til at udføre nogle Malerier; thi hidtil har jeg heller ikke villet befatte mig dermed her, blot for at nøtte Tiden desto bedre . . .

Fra min Kone har jeg kun haft et Par Breve, saalænge jeg er her, og *hun* som *jeg* er ikke meget fornøiet; jeg skriver til Dresden en Gang hver Uge. Fra Thomsen har jeg haft et Par smaae Breve, siden jeg kom hertil; han fortæller intet Nyt, uden de mange sørgelige Bankerotter . . .

Saa gjerne jeg endog blev her en Tid endnu, saa kjært er det mig dog, at vi dog snart kommer til Rom, og da jeg paa ingen Maade kan sige, jeg er indtaget for Italien, undtagen for Konst og Mindesmærkerne, saa anseer jeg det tillige som et Skridt til min Hjemreise; først da naar jeg er i Roelighed igjen, vil jeg kunne levere noget egentligt Arbeide; thi Tanken kan man dog ikke holde tilbage fra Hjemmet. Det angriber ogsaa meget bestandig at sørge derover, og nu det dertil, at man i Grunden ikke er ret frisk i fysisk Forstand — mine Nerver har i den Fald lidt meget i den senere Tid, og jeg har, siden jeg forlod Dresden, tabt meget, som tydelig kan sees af mine Klæder, der alle hænge om mig som Sække.*

I Dahls breve til hans hustru gav hans misstemning sig luft i sterkere uttryk. Han blev ikke alene hindret i sit arbeide ved det urolige selskapsliv. Han følte sig ogsaa skuffet paa andre maater. Prinsens uventede indbydelse havde paaført ham store og meget følelige reiseudgifter, som vistnok vilde bli dækket med tiden, naar han fik det reisestipendium, prinsen

hadde opfordret ham til at søke. Men han hadde med grund kunnet vente, at prinsen i en eller anden form vilde godtgjøre ham disse reiseutgifter *straks*, f. eks. gennem en forutbetalt bestilling. Til dette saa han slet ikke noget tegn. Under disse forhold blev hans tillid til prinsens glimrende løfter svækket. Gjennem sin ven professor Roesler optok han paany underhandlingerne om en professorpost i Dresden.

Hans hustru paa sin side var, som rimeligt kunde være, alt andet end glad i reisen. I hendes breve finder vi utbrud av en skinsyk følelse overfor prinsen, hvis indbydelse hadde skilt hende fra Dahl for lange tider, og som vilde lokke ham til Kjøbenhavn for bestandig. I et av sine første breve skriver hun: «Ak, Dahl væn dig bare ikke for meget til det fyrstelige liv hos prinsen. Jeg kjender det av egen erfaring. *Nu* vilde jeg ikke for nogen pris bytte igjen; men dengang faldt det mig noksaa tungt at vænne mig til et tarveligere liv.»

Denne følelse hos Dahls hustru forklarer hans uttryksset i et brev, han sendte hende den 12te september: «. . . Troer Du ikke, at den hele Reise har kostet mig Noget? Ach meget Mere, end Du troer, og jeg tænkte som saa: Du maae bringe Konsten og en bedre Fremtid disse Ofre. Du troer det ikke; men jeg har bragt et større Offer, end Du indseer. Og hvordan er det gaaet mig? Har ikke Alt ligesom stormet ind paa mig i de sidste fem, seks Maaneder; hvor er jeg ikke revet ud af min hele Virkekreds — hvor har man ikke foresnakkert mig alt Mueligt? Hvor skjönt Brevet fra Prindsen, og hvor Meget har man ikke lovet mig? Hvor har ikke von Bergh udmalet hele Sagen for mig og brugt hele sin Overtalelsesgave, forat jeg skulde forandre min Plan, og jeg veed ikke Altsammen? Og hvorledes har det gaaet mig, har jeg ikke maattet gjøre Reisen i den slemmeste Aarstid og ganske muttersalene uden at kunne Sproget? Hvad har ikke det kostet mig for Penge

at reise slig alene paa en Tid, da ikke noget Menneske tager til Italien? Er jeg ikke med Vold revet væk fra Alt, fra min *Virksomhed*, mine *Planer*, som det havde været meget bedre jeg var bleven troe — og fra *Dig*? Ikke af Kjærlighed til Prindsen, af Nødvendighed har jeg gjort Altsammen. Og hvad har jeg vel igjen for det Altsammen? Kun at jeg er bleven beriget med nye Ideer. Ikke en Skilling giver man mig; jeg har haft Møie med at faae mine egne Penge, de jeg skulde have her, endskjøndt Prindsens Udgifter ugentlig næsten beløber sig til 2 eller 300 Piaster, og det sande gamle Ordsprog kan godt anvendes her: *Naar du Intet har, skal du Intet faae*. Troer Du, jeg kunde Andet end blive forstemt, naar jeg med een Gang seer et Par Aars Flid forspildt til ingen Nøtte? Veed Du ikke og har jeg ikke fortalt Dig om mit Tab i Kjøbenhavn og nu i Anledning af Meyer og Trier (Nathanson) atter Ubehageligheder — gennem handelshusets fallit —, «og at Forholdene er saa daarlige der, at jeg er bange for at fløtte did . . .?»

Derfor vil jeg søge at bringe min Sag paa det Rene; thi denne Historie har den hele Tid ligget mig paa Hjerte og gjør det fremdeles . . .

Gjør jeg nu dette Skridt med Sachsen, mister jeg de 3 Aars Understøttelse 1800 Thaler sachsisk — reise­stipendiet fra Danmark — «og det vil holde haardt, før jeg er i den gamle Gjænge med mine Sager — men for Fremtiden er det meget bedre paa denne Maade . . .»

Med brevet til hans hustru fulgte et brev til professor Roesler om «Academiet i Dresden» og hans ansættelse der.

Den 13de september gjorde Dahl sammen med Zeuthen en liten tur til Gragnano. Dagen efter red hele selskapet paa æsler op til toppen av S. Angelo, hvor man fra en høide paa 1500 meter har en storartet utsigt utover bugterne ved Gaëta,

Neapel og Salerno. Paa begge utflugter tok Dahl raske skisser i tusch og vandfarve. En av utsigterne oppe fra St. Angelo fylder to sider i hans største skissebog. I fugleperspektiv ser vi ned paa halvøen ved Sorrent ut mot Capri og havet — endeløst blaåt utover. Gjennem den raske, sikre tegning føler vi hans mægtige indtryk. Paa en anden skisse ser vi prinsen og prinsessen med deres følge leiret, hvilende i et bakkehæld. Turen forfrisket ham, om aften skrev han i dagbogen: «I bedre Lune end de sidste tre Uger.» Brevet til Roesler var uten tvil det første tilløp til en beslutning, som han hadde grublet paa i ukevis, og som han følte sig lettet ved at ha fattet.

Den 25de var han igjen med hele selskapet en tur til la Cava ved Salerno.

Utover sommeren hadde det vært uroligheter baade i det neapolitanske og over paa Sicilien. Disse begivenheter hadde hindret prinsen i at gjøre en utflugt over til øen, saaledes som det fra først av var hans plan. I juli maaned laa alt en kongelig korvet færdig for at føre ham over, da efterretningen kom om folkeopstanden.

Den nye forfatning, som revolutionen avnødte kong Ferdinand, skuldé træde i kraft den 1ste oktober, da kongen høitidelig skulde aapne det nye parlament. Prinsen reiste ind til Neapel i selskap med Adler, von Schubart og Dahl for at ta del i høitideligheten. Om aften var der stor festforestilling i teatret San Carlo; Dahl var i prinsens følge blandt de indbudne.

Næste dag besøkte han professor *Brøndsted*, som denne sommer hadde gjort en studiereise til de joniske øer, Malta og Sicilien, hvor han kom midt op i revolutionen, saa han hadde hat vanskelig for at slippe bort. Efter besøket hos Brøndsted var han i Museo Borbonico eller gli Studii, som det dengang almindelig kaldtes, og saa de herlige og interessante samlinger,

dobbelt rike og interessante ved fundene i Herculanium og Pompeji. Han fik ogsaa gjort et besøk i katakomberne samme dag.

Efter en dags ophold paa Quisisana drog Dahl igjen ind til Neapel, hvor han blev fra den 4de til den 8de oktbr. Han var sammen med Brøndsted i samlingerne, var i selskap hos den danske legationsraad Voigt og hos kjøbmand Dalgas, besøkte mineralogen Monticelli, som prinsen omtaler i de mest rosende og erkjendtlige uttryk, og som ogsaa viste Dahl megen venlighet.

Hos hertugen av Alba og Berwick saa han malerier av samtidige kunstnere, som tildels «behagede ham overmaade»: han fremhæver navnene *Catel*, *Teerlink* og Joven, med det sidste maa han uten tvil mene landskapsmaleren *Chauvin*.

Han spaserte i Villa reale, han glæded sig over de «herlige Partier ved Søbredden», langs Strada nuova. Men han fik ikke tegnet meget, var i det hele misfornøiet over, at hans utbytte var mindre, end han hadde tænkt.

Den 11te oktober gjorde han «en meget interessant Tur med Marschalk Kaas til Pompeji». Alt hvad han saa i den døde utgravede by, gjorde det samme mægtige indtryk paa ham som paa enhver, der vandrer i de dødsstille gater, hvor brostenene den dag idag ligger furet av de gamle hjulspor — —.

Han beundred mosaikgulvene, ornamenterne, malerierne, ikke mindst «den herlige Maade, hvorpaa deres Farver var lavet».

Nogen faa dage efter gjorde han igjen «en meget fornøielig Tur med Herskabet til Pompeji og til Klosteret Camaldoli», den verdensberømte utsigt paa en av høiderne bak Neapel.

Omkring den 20de oktober forlot allesammen for alvor Quisisana for at reise ind til Neapel, hvor de som sedvanlig tok ind i Albergo reale. I prinsens og prinsessens selskap tok Dahl del i festligheter, var med paa utflugter, møtte i regelen ogsaa ved deres taffel. Men han søkte fra nu av at

gjøre sig mere uafhængig og flytted fra Albergo reale til det maleriske Pizza-falcone til det vertshus, hvor landskapsmaler Huber bodde. — Han klager over, at «man holder ikke, hvad lovet var», at hjælpe ham til at faa se noget. Ofte føler han sig «ilde til Mode og saa eensom og forladt, som om Verden var uddøet» — han «har ikke haft en glad Time, siden han forlod Emilie og Dresden».

En uforholdsmæssig del av sin tid brukte han til at male et billede for prinsen, som han omtaler i sin billedfortegnelse paa en eiendommelig maate: «I Neapel udført til Prinds Christian et stort Cabinetstykke, forestillende Slottet Quisisana med Prindsen og hele det øvrige Selskab soim Staffage, bestemt . . . som Present til Kongen af Neapel — mig til liden Ære, da Emnet var deels efter Naturen, deels componeret; thi Udsigten var efter Prindsens Valg taget fra et Kirketaarn i Castellamare. For dette Malerie, der kostede megen Møie, har jeg bekommet 150 Pjastere.»

Imidlertid hadde Dahl gjort personlig bekjendtskap med den tyske landskapsmaler *Catel*, hvis dannede og elskværdige væsen tiltalte ham likesaa meget, som han tidligere hadde fattet interesse for hans kunst. Deres beundring var gjensidig. Høyen, som et par aar efter traf Catel i Rom, kalder ham «en enthusiastisk Beundrer af Dahl».

Tirsdag den 21de november gjorde Dahl en tur til bugten ved Bajæ sammen med prinsen og et stort og interessant følge: professorerne Brøndsted og Monticelli og flere. Ved det gamle Cumæ blev nogen «Grave fra Romernes første Tid» aapnet. «Een var især interessant; thi den var godt vedligeholdt.» Dahl tok en tegning av den «for at erindre, hvorledes Alting stod»; nogen «Mærkværdigheder» bragte han ogsaa med, blandt andet en lampe fra gravkammeret. Under heldigere omstændigheter kunde han ikke gjøre disse arkæologiske

utflugter. Alt aapnedes for prinsen; *Brøndstedts* og andres kyndige veiledning kom dem alle tilgode.

Men Dahls stemning paa utflugten til Cumæ var alt andet end lys. Aftnen i forveien har dagbogen disse linjer: «Min fatale Affaire med Prinds Christian har i Dag den zode November taget sin Begyndelse. Jeg veed endnu ei, hvordan det vil gaae hverken med min Sag eller den øvrige Reise. Uveiret er nu en Gang over mig. Jeg er nu en Gang i den Stilling, at jeg maae handle.»

Som vi kan se av et brev fra hans hustru, hadde prinsen faat nys om Dahls foreløbige underhandlinger med akademiet i Dresden gjennem professor Roesler. En eller anden hadde vært aapenmundet, sandsynligvis var det kommet Irgens Bergh for øre, og han hadde bragt det videre. Denne efterretning vakte i hoi grad prinsens uvilje. Det hadde vært hans alvorlige ønske at knytte Dahl til Danmark, og nu saa han pludselig, at Dahls tanker gik i en ganske anden retning. — Det eneste, Dahl hadde at gjøre, var at gi en aapen og grei forklaring. Det var saa meget viktigere for ham at bringe sit forhold til prinsen paa det rene, som prinsen hadde ytret et bestemt ønske om, at Dahl skulde reise i hans følge hjemover fra Italien. Dette vilde efter de erfaringer, han hadde gjort, bli altfor kostbart, altfor tidsspildende. Han elsked for høit sin uavhengighet.

Hvordan knuten løses, saaledes at han føler sig fri og glad igjen, ser vi av et brev til hans hustru fra den 25de november og følgende dage: Han begynder med at fortælle, hvor glad han nu er. Han ønsker, han hadde en brevdue, forat hun straks kunde faa bud om, hvor godt alt nu er blit. Derefter fortsætter han: «Siden jeg har skrevet til Prindsen og fortalt ham den hele lange Historie, lige fra Begyndelsen og lagt Alt vidt og bredt ud fra hinanden, seer han Alt med

andre Øine, og Alt er godt. Men han bad mig, siden Sagen» — med den danske konge i anledning av reisestipendiet — «nu var kommen saa vidt, at jeg dog ikke skulde gjøre Noget, men lade Sagen gaae sin Gang, da den ikke længer stod til at ændre. I mit Brev til ham har jeg berørt saa Meget, ogsaa Tilbagereisen: hvorfor jeg maae reise alene. Men det vilde han ikke vide Noget af, sagde, at i det Støkke fik Alt blive ved det Gamle, og jeg maatte, som aftalt var, reise med ham. For Kongens Skyld gik det ikke an, at man opgav dette; men man skulde vente, til Sagen var afgjort, og da det dog ikke var umueligt, at jeg senere om flere Aar kunde komme til at fløtte til Danmark, saa kunde det maaske alligevel endnu ordnes saaledes, at jeg fik Noget af Pengene. Jeg tager dog ikke imod Penge; thi derved kommer man i Forbindtigheds-gjæld til Danmark; hvis det kunde gaae an, vilde jeg modtage det som Betaling for de Billeder, jeg skal udføre for Danmark. Uafhængighed er min Hovedsag.

Seer Du, Mille, saaledes staaer Sagen nu, og jeg er glad og fornøiet over, at Alt er gaaet saa; thi i den sidste Tid har det pint mig frøgtelig, og i de sidste to Nætter har jeg ikke kunnet sove. Nu er Alt over, og Dahl slynger i Tanken Armene om sin Mille, og haaber i Juli 1821 at gjøre det i Virkeligheden.

Jeg er endnu ikke færdig med mit Billede» — av Quisisana — «thi Staffagen mangler endnu, det holder haardt at faae male disse Folk, fordi det netop nu er saa Meget at see for dem. Man gjør alt Mueligt for at gjøre Prindsen Opholdet behageligt God Nat, kjære, søde Mille! Ach, kunde jeg nu flyve, da vilde jeg stikke dette Brev under Dit Hoved i Sengen, forat Du kunde finde det, naar Du staaer op. Som Løn for min lange Fart vilde jeg stjæle en Kys fra Dig og flyve tilbage med. Jeg bilder mig ind, at jeg har været hos Dig, og med denne Indbildning vil jeg sove.

God Morgen! Først vil jeg fortælle Dig, Mille, om mit sædvanlige Levesæt. Naar jeg i lang Tid ikke har faaet noget Brev fra Dig, er jeg i daarligt Humør, ja en Smule vred paa Mille; ikke fordi jeg ikke er glad i Dig — kun fordi jeg har Dig saa uendelig kjær, og derfor er det, Du faaer en Smule grætne Breve fra mig, sandelig, Mille, det er ikke ondt ment. Naar jeg gaaer og spadserer, og jeg finder noget Vakkert, ønsker jeg mig altid: ach var Mille bare her, da vilde jeg dele min Glæde med hende. Paa Baller og i Selskaber sætter jeg mig ofte i en Krog i Værelset, da er jeg hos Dig og ønsker ofte: var Du her, da vilde det først være ret herligt. Naar jeg er hjemme og maler, og jeg undertiden er træt, da er det min Hvile at tage frem Dine Breve og læse nogle af dem. — Ja selv i Sommer, da jeg var syg og maatte ligge til Sengs, da tænkte jeg undertiden: Livet og Verden, ingen Ting er skjønt; jeg vilde da gjerne døe, men naar jeg igjen tænkte paa, at jeg havde en Mille, som var mig god, fandt jeg Verden skjøn. Saaledes er Mille Sjælen i Alt, hvad jeg gjør og tænker, og ikke en Dag gaaer, uden at jeg tænker paa Dig om Morgenen; om Aftenen, naar jeg sidder saa alene, da er jeg levende hos Dig, og naar jeg gaaer til Sengs, tænker jeg altid paa Dig. Saaledes min Mille henlever jeg min Tid og trøster mig altid med Fremtiden; thi saa svær denne Reise ogsaa har været for mig, saa veed jeg dog bestemt, den har haft en god Virkning for vor Fremtid. Adjø min kjære Mille — hold altid af mig og fortæl mig altid som før, hvad Du føler og tænker. Bliv altid ved at være kjærlig, god og glad; vi bliver sikkert løkkelige; det siger og haaber Din trofaste Mand Dahl.»

I sit radbrækkede troskyldige tysk, med former som Koss for Kuss, glücklich for glücklich, har brevet en endnu mere rørende ynde.

Gjennem dette opgjør med prinsen var igrunden allerede Dahls valg truffet, skjønt det varte et halvt aars tid, inden hans forhold til Danmark og Sachsen blev endelig ordnet. Et brev, som Freund skrev til Collin fra Rom i mai 1821, kaster ogsaa lys over hans valg. «Dahl er her endnu,» skriver han, «omendskjøndt Prindsen har tilbudt ham at rejse i hans Følge igjennem Schweitz. Hans Forhold til Danmark har for Øieblikket taget en anden Retning, end jeg troede, da han kom her til Italien og til Prindsen . . . Han er villig til at modtage de Understøttelsespenge, som Prindsen har forskaffet ham» — i form av reisestipendium — «som Forskud paa de Malerier til Christiansborg Slot, der er talt saa længe om. Vare de til rette Tid bestilte og Understøttelse og Penge ikke havde manglet ham, havde han vist ikke kastet sig i sachsiske Arme, der villigen benyttede Leiligheden; især hans Pengemangel her i Italien og hans Kones Fraværelse mest har bidraget til hans Beslutning . . .»

I al denne tid stod Dahl mellem en dobbelt ild av overtalelser, paa den ene side hans hustru, paa den anden side prinsen og de danske venner. Allerede tidlig i oktober hadde Freund sendt ham et brev fra Rom, som i flere henseender er karakteristisk, ikke mindst for Friends fine kunstnersind:

«Kjere, Gode Dahl!

. . . Du staar i begreb, at ville opslaa dit Bopæl i Dresden for bestandig, Du kan have dine Grunde. Jeg vilde heller at Danmark var bleven det Stadt vor Du havde funden Ly, Brød, Arbeid og Hæder, som Kunstner — Jeg har mangen en Gang siden jeg har været her og set andre Nationers Kunstner Frembringelser, tænkt og drømt mig Danmark, som et lile Athen i sin Tid og en Tid, som Perikeleses, vor saa

meget herligt og Skjønt fremkom, der mer er vort en alle Di Seiere, som Rommerne vandt over dette herlige Folk.

O! mangen en Gang har jeg saaledes drømt mig atter en Tid igen for Kunsten vor ingen Mangel paa Dygtighed er, og Geniet ei savner det Arbeide, som kan forskaffe ham Brød og Hæder, og vor de forskiellige Kunstgrene gaa *Sosterlig Haand i Haand* til Kunstens sande store herlige Maal! Ugieerne seer Prindsen det sikkert, at Du vil berige Tyskland med en duglig Kunstner. Jeg tvivler aldeles ikke, at Du jo ogsaa kan stole paa denne Fyrste vist lige saagot som paa en i Dresden og vor Akademi staar vist ikke tilbage for hin, ei heller i belønning af sin Professor. Skulde da Danmark ikke kunde beskjeftige Dig lige saa got, som hin. Tro mig gode Dahl Du vil vist mit Din Fortjeneste ei savne Noget der vor Du opholder Dig og lad Tyskeren komme til os, vie har jo kommen længe nog til Dem.

Du er jo ogsaa saaledes Dit Fædreland saameget nærmere. De brave Normän har saa megen sund Sands, for Kunsten, Du kan jo ogsaa mere virke paa dem og for dem naar Du er hos os, end naar Du er i Dresden. Du maa ikke anse dette, som om jeg vilde overtalle Dig; thi jeg har alformegen agtelse for Dine Grunde. Dog vil Du vist ikke misbillige mit Ønske, at se Dig heller der vor jeg er og maaske vel kommer, naar jeg ser, at man ønsker og vil mit komme. . . . Gierne havde jeg Ønsket, at Italien med al dets Frodighed, Livlighed, og Pragt havde ret været istånd til at virke paa Dig med al sin trylleri. Umugeligen kunde det skade Din Nordiskenatur, at den ret blev giennemvarmet i Syden, og for en Kunstner som Du, der er kommen saavit, at Naturens store Bog har aabnet sig for, der kan læse den og medele sine Medbrødre hvad der staar skreven i den. For Dig kan dette Land Italien ei være en stum livløs Ting, der ikke formaar,

at bevæge og Røre dybt og varme og begeistre Dig til at udtrykke hvad Du føler. Kast derfor kjere Ven! det mørke Klædebon som Mismod og skrantenhed har draget om Dit Kunstner Øje og nyd, Lev og virk i Øjeblikket den næste Dag lad bære sin egen Børde. . . . Lev nu i Erindringen af din Frue dog størende lad hendes kjere Bilede ei virke paa Din Kunst og Din Tid. Forgæves vil Du stire til Italien naar Du ikke seer det mere og fortryde den Dag som svand. Ulige er nok min Anskuelse mod Din, af Italien; thi med en hellig Gysen betraade jeg dette Land, som i Tiden ville give mig alt eller berøve mig Alt. Deraf kommer det vel ogsaa, at Dag for Dag det bliver mig kjerere, og er det vel at undres over, at jeg saa gierne dvæler der vor jeg saa den lyse Dag i Kunsten. Jeg har længe nok famlet i Mørke og drømt Tiden bort om den kommende Dag. Nu har jeg den og vil benytte den saagot jeg kan. Til Erkientlighed for den som saa venlig har rakt mig Haanden til at komme og uddanne mig her i Rom . . . »

Ganske andre toner klinger igjennem hans hustrus breve. I det første, hun skrev til ham, efterat hun havde hørt om hans opgjør med prinsen, sier hun: «Warnstedt» — fra Kjøbenhavn — «har forsikret, at du slet ikke kan forlate dig paa de løfter, du har faat fra Kjøbenhavn, de vil ikke føre til noget som helst. Altsaa ber jeg dig, kjære Dahl: ta ikke noget hensyn til dem og opfyld min bøn: erklær dig for posten her. Vær ikke vred paa mig, kjæreste bedste Dahl; men du gjør mig lykkelig, hvis du opfylder min bøn.» Samtidig melder hun, at generaldirektøren for akademiet, grev Vitzthum, personlig hadde søkt Roesler for at tale med ham om ansættelsen: «for øieblikket er lønnen kun bestemt til 200 thaler, men en forhøielse skal være fuldkommen vis.» — I sit nytårsbrev skrev hun i hjertens fryd over, at Bergh

hadde meldt hende, at alt nu var godt mellem prinsen og Dahl: «Jeg er saa glad, ja saa lyksalig, kjære Dahl, over, at denne sak nu har en ende. Du tror det vist ikke, men enten du blir her, eller du tar andensteds hen, hvor det saa blir, like til verdens ende, saa er jeg fornøiet; ti hvor du mener du vil bli lykkelig, der er jeg det ogsaa.»

Hun trodde nu vel dengang nærmest, at han vilde bli i Dresden. Ti ikke før hørte hun av Bergh, at den danske konge virkelig hadde bevilget et reisestipendium til Dahl, — det var i mai det følgende aar, — før hun igjen blev urolig: «Jeg blev slet ikke glad ved hans besked,» skriver hun, «og tanken paa at skulle komme til Kjøbenhavn var ikke lystelig for mig. Desuten sa Bergh, at jeg maatte be dig reise til Florens for at træffe sammen med prinsen; ti han hadde forlangt det tre ganger. Men jeg ber dig ikke om det, min bedste Dahl; ti jeg er overbevist om, at du vil handle, som du synes er bedst. Vel har jeg mangen gang sagt dig, at jeg er villig til at følge dig hvor som helst og vil være lykkelig under enhver omstændighet. Men jeg tænker bestandig paa den advarsel, som Warnstedt gav, og paa hans skildring av forholdene i Kjøbenhavn for tiden»

Den 12te januar 1821 sendte Dahl sin formelige ansøknin^g til akademiets generaldirektør i Dresden.

Han melder, at han gjennem professor Roesler har bragt i erfaring, at hans excellence har erindret hans «Bøn med Hensyn til Professorposten», og erklærer, at han nu har «bragt sit Forhold til Danmark fuldkommen paa det Rene», og ber om, at hans ansøknin^g om en professorpost med løn maa forelægges kongen.

Grev von Vitzthum anbefalte ogsaa Dahl til ekstraordinær professor med en aarlig løn av 200 thaler. Hans indstilling til kongen, som foreligger i utkast i akademiets arkiv, er

avfattet om muligt i endda mere smigrende uttryk for Dahl end indstillingen ved hans utnævnelse til medlem av akademiet aaret i forveien.

Generaldirektøren minder om, at han ved denne leilighet hadde fremholdt det som særdeles ønskværdigt at knytte Dahl helt og fast til akademiet. Men hans forhold til Danmark gjorde paa den tid et saadant haab meget usikkert.

Nu hadde Dahl i et brev fra Neapel meddelt ham, at han hadde sin fulde frihet og søkte om ansættelse med en liten løn, idet han «avgav det løfte at anvende alle sine kræfter for i fremtiden at gjøre sig værdig til en saa udmerket tillid ved eget arbeide og ved at utdanne andre unge kunstnere i sit fag». — Professor Klengels fremrykkede alder og svækkede helbred gjorde det tilraadeligt at se sig om efter en kunstner, som kunde utfylde hans plads, «og uten at ville nedsætte nogen av de andre herværende landskapsmaleres fortjeneste, hvis arbeider især viser rosværdig flid, er det dog ingen tvil underkastet, at der mellem medlemmerne av det kongelige kunstakademi ikke findes nogen, hvis arbeider røber saa meget geni og en saa høi grad av aandslivlighet i opfatning og fremstilling av den livløse natur, ikke nogen, som har fundet leilighet til at erhverve sig en saa alsidig utdanning gjennom reiser, ingen, som viser saa megen redelig, virksom vilje og ungdommelig, kraftig fremadstræben, eller hvis navn av ind- og utland allerede nævnes med saa megen agtelse, som Dahl»

Denne varme anbefaling førte allikevel ikke til noget, for det første. Kongens resolution av 28de febr. 1821 gik kort og godt ut paa, at han for tiden hadde betænkelighet ved at indvilge ansøkingen, «for ikke at forhøie kunstakademiets budget», men ved første ledighet skulde hans andragende igjen bli bragt paa bane. Denne meddelelse naadde imidlertid ikke Dahl før langt ut paa vaaren under hans opphold i Rom.

En ukes tid efter Dahls forhandling med prinsen brøt det kongelige herskap op fra Neapel for at reise til Rom. Den 29de november skriver Dahl i dagbogen: «Jeg er nyelig kommet hjem med Hr. Voigt, Hr. Ritmester Svitzer» og flere «fra Aversa, hvorhen vi har fulgt Prindsen . . . spist med Herskabet og taget Afsked omtrent Klokken 2. De var meget venskabelige. Om 3 Uger haaber jeg at see dem i Rom.»

Efter alt hvad der hadde sinket ham i det sidste, hadde han en stampende, prustende utaalmodighet efter at arbeide. Han skriver den 30te november: «. . . allerede en Dag forløben, siden jeg blev færdig —,» sætningen er ikke utfylt, «for at male efter Naturen, ach, saa sniger Tiden sig bort.»

I følge med ritmester Svitzer, som skildres i temmelig karikaturmæssige uttryk av sine samtidige, seiled han den 1ste december ut til Ischia. Flygtige skisser av Cap Miseno, Pozzuoli, Bajæ i det fjerne er minder fra baatfarten derut. De to nærmeste dage malte han studier.

Den 3dje december besteg han fjeldet Epomeo og tegned oppe fra toppen en lignende utsigt med fjernsyn over land og hav som tidligere fra Monte S. Angelo. Men det var først den 4de december, han rigtig for alvor gav sig til at fylde sin skissebog. Bare fra denne ene dag tæller vi over et snes skisser, de begynder paa Ischia og forbi Procida og slutter i egnen om Bajæ og Pozzuoli. Og endda klaged han over, at han var søsyk, saa han ikke fik fuldt utbytte av turen.

Dagbogen fortæller kort og knapt om alt det herlige, han saa: «Fra den 1ste til den 4de December gjort en Reise med Hr. Ritmester Svitzer til Ischia, Procida, Bajæ, Pozzuoli. Seet skjønne Ting af Oldtids Levninger og Natur: Ruiner, Templerne, Venus, Mercur, Diana, Serap —; skjønne Søekyster, Mariner. — Sibyllegrotten ved Avernersøen er meget skjønnere beskrevet af Digterne, end den er i Naturen —, dog meget interessant,

og Grotten har noget rædsomt skjønt. I Dag — 5te Decbr. — udført mine Skizzer fra i Gaar; de var kun meget fløgtige, da Tiden var saa knap.» — Mens indtrykket stod fuldt levende for hans erindring, har han gaat skisserne efter, git dem en fin tone i tusch eller i vandfarve, let som en antydning, og dog levende og aandfuldt, saa de bedste av disse skisser er av det aandfuldeste, han har gjort. Der er blade mellem dem, som vilde gjøre Claude Lorrain ære.

Vi staar mellem Avernersøen og Laco Lucrino. Over landeveien, som fører ind mot Pozzuoli og Neapel, ser vi Monte S. Angelos tinde, over bugten ved Bajæ halvøen ved Sorrent og Capri blaanende i det fjerne. Nedimot Laco Lucrinos stillestaaende lagune ligger som efterglemt fra romernes tid et murhus — bolig for fiskere eller sjømænd — firkantet som en terning med runde buer. Til venstre langs landeveien grønne trær og busker. — Eller vi staar ved Mare morto — den døde, døsigte bugt, det inderste av havnen ved Miseno. Nogen smaa-baater flyter paa vandspeilet, et terningformet hus ute paa en tange speiler sig i det blanke vand. Den stilfulde, strenge bro formet som et langstrakt triangel med tre runde buer fører over kanalen mellem den indre og ydre bugt. Procida og et stykke av Ischia lukker utsigten. — Vi staar oppe paa høiden ved Bacoli og har den samme utsigt dypere under os. Epomeo hæver sig frit med sine to takker. Slanke trær i en vigne danner en ramme. — Vi er ved det gamle Bajæ. Enkelte skibe ligger paa havnen og minder mat om oldtidens rike liv, mens «Venustemplet» staar overgrodd ved siden av veien. — Vi ser ruiner oppe paa høiderne, ruiner ute i vandet. En skisse viser os Cento Camerelle eller «Neros Fængsel»: vældige underbygninger overgrodd av plantevekst; en anden «Venustemplet» frit alene, saa vi forstaar dets ottekant, en tredje «Dianatemplet», en fjerde og en femte nye utsigter og saaledes videre.

Fra den 9de december om eftermiddagen til om morgenen den 11te var han med ritmester Svitser paa Capri og samlede en næsten likesaa rik høst av aandfulde skisser, som paa turen til Ischia og Bajæ. Han seilte tilbake til Castellamare forbi Sorrent, av hvis «sjeldne Natur med de skjønne Bygninger og Klostre paa Bjergene» han bare fik et flygtigt indtryk. Ingen chaussé forbandt dengang de to byer. — Saa var han hjemme i ro i Neapel en dag og utførte tegningerne fra turen.

Næste dag tok han igjen avsted: over la Cava, Salerno og Eboli til Pæstum for at se templerne ute paa de øde sletter. Men veiret var daarligt med regn, torden og blæst, saa han bare opholdt sig et kvarters tid derute og ikke fik tegnet andet end et par flygtige streker. — En utflugt nogen dage senere, den 19de december, til Caserta og Capua var mere vellykket og gav rike indtryk av natur, kunst og oldtidslevninger.

Imidlertid hadde Vesuv begyndt at røre paa sig. Et mægtigt krater med ni aapninger hadde dannet sig bak Somma. Dahl spildte ikke et øieblik; før Catel og nogen av de andre malere tok han straks den 20de december sammen med Svitser op til Eremitagen og klatred derfra videre. Fra et av de heldigste punkter saa han utbruddet, mens det var paa det høieste, baade ved dagslys og om aftnen. Dagen efter, endda mens indtrykket var som friskest, malte han en skisse av det «interessante og rædsomt skjønne Syn».

Den 23de december tok han anden gang derop i et meget stort følge og tegnede skisser baade av Vesuv med røksøilen og lavastrømmen og av utsigten utover Neapel og golfen, motiver til et par av hans mest omtalte billeder.

Julaften var han hjemme hos sig selv paa sit værelse. Han skriver i dagbogen: «Juleaften her hjemme alene; forrige

Juleaften sad jeg i Dresden og havde Camradt og Harring til Aften hos mig. Denne Gang sidder jeg her, og det Kjæreste, jeg har paa Jorden, er alene, maaske ogsaa i mine Værelser. En Fornøielse har jeg dog haft i Aften; jeg har nyelig bekommet Brev fra min ven Thomsen, hvormed jeg har moret mig godt. Nu vil jeg skrive nogle Ord til min Mille og saa befale mig Gud i Vold . . . Ach, det havde jeg ikke tænkt forrige Juleaften, at jeg skulde sidde i Neapel og have en Kone, der sad i Dresden; den Gang var kun en Funke af Haab, som jeg neppe turde sige mig selv, nu er jeg løkkelig, men kan kun nyde Lidt deraf. Dog trøster jeg mig i Haabet om at forenes, og at vi næste Aar vil leve og samlet erindre denne Aften.» — Og for den 29de december heter det: «Snart er dette Aar svunden i Tidens Strøm; thi nu har vi kun 2 Dage tilbage. Jeg maler i denne Tid Billeder til gode Venner» — til Dalgas's, Monticelli o. s. v. — «og desuden Studier efter Naturen . . . Denne Bog er nu ogsaa snart fuld; deri er saa mangan sørgelig Tanke nedskrevet, nu begynder jeg en anden. Gud give, at den maa indeholde glædeligere Dagsanmærkninger.»

I julen som under hele opholdet i Neapel nød Dahl stor venlighed og hygge i den danske købmand *Dalgas's* hus. Familien bestod av Jean Dalgas, søn av en fransk-reformert prest, og hans unge hustru tillikemed hans søster Susette Dalgas, siden gift med den bekjendte naturforsker og politiker Joachim F. Schouw, og igjennem sin datter fru Skovgaard bedstemor til en av Danmarks ædlest kunstnerslegter. — «Jeg holder saa meget af disse løkkelige Mennesker», skriver Dahl, «og jeg føler mig saa vel hos dem.» Under hans ophold i Neapel hadde de faat sit første barn, Carlo Edoardo Dalgas; han var ved at utvikle sig til en av Danmarks fineste landskapsmalere, da han i 1848 som frivillig gik i krigen og faldt, efterat han hadde deltatt i alle tre felttog. — Dahl tilbragte ogsaa

nyaarsaften hos Dalgas's. Da han kom hjem fra dem, skrev han i dagbogen: «Aaret nærmer sig Enden, og min Dagbog er fuld.» Og senere, i et brev til sin hustru skriver han om denne aften: «At Du har tilbragt denne Nytaarsaften saa smukt, er mig kjær, og især har det glædet mig, at Du har bedet til Gud; thi fra ham kommer jo Alt. Gjør altid det, saa vil Du finde Dig lykkelig og tilfreds i alle Stillinger i Livet. Af mit Brev vil Du erfare, at jeg ogsaa, Nytaarsaften har sympathisert med Dig i dette.»

Den nye dagbog og det nye aar begynder han i samlet og kraftig beslutning: Efter at ha fortalt om sit besøk nyt-aarsdags formiddag i klostret San Martino oppe paa Sant' Elmo og om alt, hvad han der hadde set av skjøn arkitektur og herlige malerier, slutter han saaledes: «Jeg maae være flittig og ei give mig av med Smaating, Ubetydeligheder — eller bestelle Ting om Dagen, der kan gjøres om Aftenen. Altid male større Studier efter Naturen og ei immer ængstelig udførte — især Figurer og Dyr — *dette maae jeg erindre, naar jeg kommer i Roelighed . . .*» Med «dette» mener han: en nøiagtigere gennemførelse av detaljen efter hukommelsen. — Og otte dage senere skriver han: «Fra i Dag af den 9de Januar maae jeg være dobbelt flittig og see til om mueligt at kunne reise med Huber til Schweiz i Enden af næste Maaned. Jeg vil male store Studier af Træer, Planter, Dyr og Figurer — holde store Masser og studere Tone og Effekter, Belysninger, Maaneskinsstøkker — etc. etc.»

Holde store masser — studere tone — merkelige ord for denne tid. Og ikke mindre merkelige er hans studier, de bedste av dem likefrem overraskende moderne i aand og form.

Baade gjennom hans kunst og gjennom hans breve føler vi en lykkeligere stemning end før, — nu han hadde vundet sin frihet og uavhengighet. Men hans eiendommelig svingende

temperament kjender de samme raske omskiftninger. Under tryk av sin længsel og hjemve er han snart igjen nede i den mørkeste stemning, som naar han f. eks. skriver den 12te januar: «Igjen i ondt Humør, ja jeg taber nok alt mit Haar og faaer tidlig et skaldet Hoved. Nu hvad kan man gjøre derved, jeg har levet ordentlig, og at mine Nerver er saa svage, kan jeg intet gjøre ved. Tilsidst taber jeg vel ogsaa mig selv.» Han tapte aldrig sit haar; det blev ikke engang graat.

Han var i denne tid meget sammen med *Catel*; de malte sammen ute i det fri. Den 13de januar noterer han: «Været med Catel i det Frie og malet adskillige Smaating: et godt lille Partie med en Søekyst, det Indre af en stor Grotte, Hule ved Posilippo. Bliver Veiret dertil, vil jeg i Morgen ligeledes male efter Naturen.» — Det blev ialfald taaleligt, og de var igjen ute sammen. Veiret skræmte ham forresten ikke; en av dagene i storm og ruskeveir malte han ikke mindre end 3 eller 4 søstykker ute i det fri.

Et par dage senere førte Voigt ham omkring «i villa di duca di Gallo, et ophævet Nonnekloster, nu et herligt Løststed med Grotter, Ruiner og smukke Trær og Udsigter over Neapel».

Efterat han mot slutten av maaneten hadde fuldført sit billede av Quisisana til prinsen, gjorde han i følge med danske landsmænd — bekjendte fra Kjøbenhavn og Dresden: sekretær Bang og frue, doktorerne Otto og Hoppe — og nogen tyske kunstnere et par interessante utflugter. Først til den vulkanske egn omkring Solfatara og Hundegrotten og videre til Pozzuoli, Cap Miseno og Bajæ, og derefter sin tredje og sidste tur op paa Vesuv.

Den 2den februar var hans sidste dag i Neapel, og hans landsmænd med Catel og flere gjorde et litet middagsselskap for ham og Huber.

Paa faldrepet skrev han et brev til sin hustru; i dette har alt et lysere skjær.

«Nu, kjæreste Mille, sidder jeg her reiseferdig, og i Morgen tidlig Kl. 4 skal vi afsted. Jeg har taget Afsked med mine nye Bekjendte og er ikke rigtig glad til Mode, fordi jeg, siden jeg kom fra Quisisana virkelig har fundet nogle elskværdige Mennesker; den danske Familie Dalgas og Catel; nogle andre tydske Familier er ogsaa blevne mig kjære. Ikke alene jeg selv, men ogsaa mere upartiske Mennesker har beklaget, at jeg reiser saa snart herfra, og at jeg har kunnet profitere saa Lidet her og har malt saa Lidet. Hovedaarsagen ligger kun deri, at jeg er bleven saa daarlig veiledet i Begyndelsen, og at jeg blev saa længe paa det dumme Quisisana. Alligevel: var jeg ikke saa lænds for Penge, vilde jeg blive her en Stund.

Det vilde ogsaa have ladet sig gjøre, i Fald, jeg var bleven min første Plan troe og først om et Par Aar var reist herved sammen med Dig. Nu, hvem veed, til hvad Nøtte det er? Det veed jeg dog, at jeg efter et halvt Aars Ophold her vilde haft det bedre, end jeg maaske vil faae det i Dresden; thi *der* er i flere Henseender kun Smaating for mit Fag — «Kleinigkeiten für meine Fach». — Muligens gjør jeg en Reise til Norge en Gang imellem, der er ogsaa Meget, som er upaaagtet. Ach, hvor har jeg ikke ønsket Dig her, kun for at give Dig et Begreb om det herlige Land — for med Menneeskene kan man nok komme ud af det, især naar man lever for sig selv; det kunde jeg meget bedre, var Du her; men kun for en Tid. God Nat, søde Mille, løkkelig er jeg over, at jeg snart kommer Dig en lille Smule nærmere.»

I hans tidligere breve var det væsentlig bare kunsten og mindesmerkerne, han uttalte sin beundring for. Vi ser, at han nu ogsaa hadde fattet en dypere kjærlighet til sydens lyse og farveskjønne natur, — skjønt Norge endnu bestandig stod for hans tanke.

Thorvaldsens Marmorbyste.

Ball

1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

1901
1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000

Handwritten signature or mark

Han brød op fra Neapel om morgenen den 3dje februar kl. $\frac{1}{2}$ 6 i et stort følge fordelt paa tre vogne under militær beskyldning. Efter urolighederne om sommeren var veiene usikre, en 40 røvere, het det, holdt til oppe i bjergene. Derfor reiste de langsomt, bare om dagen; første dag til St. Agata, næste dag til Molo di Gaëta. Under en rast regner han op en hel del av sine reisefæller: «1 Tydsker, 1 Amerikaner, 1 Florentiner, 1 Napolitaner med en engelsk Kone — 1 fra Malta — 1 fra Constantinopel — endnu en Dame fra Flamlant — 1 fra Sicilien. 2 italienske Geistlige — synes Fader og Søn. Dertil Nordmanden Dahl . . .» De var fremme i Rom den 7de februar efter 5 dages reise.

Hans første meddelelser fra Rom er ikke lyse: «. . . Som jeg nu har det med Penge, har jeg ikke haft det paa lang Tid; Alt stormer ind paa mig, og jeg staaer nu alene. Reisen har ikke kostet mig Ubetydeligt, og her maatte jeg endda betale Noget hos Prindsens Marschalk for nogle Breve og Sager, som kommer paa min Regning, Gud veed hvor Meget, saa at min nuværende Formue i Guld bestaaer i 48 Thaler. Fra Kongen af Danmark faaer jeg Ingenting;» — i dette, vet vi, tok han feil; — «desuden har jeg erfaret, at Prindsen nu vil indskrænke sig. *Gjerne for mig; thi jeg har til denne Dag ingensomhelst Fordeel haft af ham, og jeg vil og kan ikke godt reise med ham; thi det falder mig dog meget dyrere, end naar jeg reiser alene. Nu er jeg paa det Rene med mig selv. Jeg har leiet en Bekvemmelighed og begynder snart at male et Par store Billeder* Jeg har leiet en meget tarvelig, men god Boelig for 6 Scudi Maaneden, meget billig, og er netop i Dag fløttet ind her. Jeg er frisk og har det godt, har Bestillinger nok, og i Thorvaldsen har jeg fundet en god Ven og et herligt Menneske; Prindsen er meget forekommende mod mig og sendte strax efter min Ankomst Bud til mig for

at indbyde mig den første Dag . . . — Jeg staaer nu ganske alene og kun med min Flid og min Øconomie kan jeg bringe mine Financer paa Fode igjen.»

Det, som hadde drevet Dahls stemning saa dypt ned denne gang, var et brev fra Thomsen i Kjøbenhavn. Thomsen hadde paatat sig at sende nogen malerier for Dahl til Norge og til Rusland. Men han hadde somlet — Dahl klager ofte over somleri og uorden hos Thomsen — saa længe, indtil isen la sig, og skibsfarten stansed. Saaledes var ogsaa denne utsigt til indtægt indtil videre stængt for ham.

Og ikke mindre blottet for penger, end han selv, var hans kone hjemme i Dresden. Det gik saa vidt, at hun i sin forlegenhet solgte et av sine egne smykker.

Det er ikke underligt, at hun under disse forhold var ærgerlig paa prinsen, saa meget mer som hun «med aapen mund» hadde hørt om de store summer, som han øste ut under sit ophold paa Quisisana. Selv efterat hun hadde faat tydelige beviser paa, at prinsen mente det godt og fuldt alvorligt med Dahl — blandt andet ved reisestipendiet fra Danmark —, skrev hun i et brev: «At prinsen holder av dig, ser jeg nok, men ogsaa, at han i begyndelsen syntes at ha glemmt dig. Det er et svakt menneske, later det til, som glemmer sig selv i en hvirvel av fornøielser og i dette urolige liv vanskelig eller aldeles ikke kan sætte sig ind i andres tanker. Jeg er slet ikke blid paa ham.»

Dahl tok straks fat med febrilsk iver, allerede efter et par dage var han i fuld virksomhet med et «norsk Landskab», og snart gik det ene billede efter det andre av stabelen. Samtidig var han midt oppe i en stor og opslitende selskabelighet mellem kunstnere; og saa ofte han kunde rive sig løs, gjorde han utflugter i Rom og omegn.

Atelierbesøkene optok likeledes meget av hans tid. Han var hos en hel del landskapsmalere: tyskerne *Reinhart*, *Koch*,

Rebell, Reinhold, genremaleren og radereren *Klein* fra Nürnberg, *Faber* fra Hamburg, *Schönberger* o. s. v., hollænderen *Teerlink*, franskmanden *Michallon*, bologneseren *Bassi* og mange andre.

Om enkelte av disse har hans dagbog domme. *Koch* kalder han en «udmærket god Maler». Dahl var oftere sammen med denne originale, ildfulde mand, hvis brændende had til alt, som heder akademi, har git sig saa eiendommelige uttryk. I Thorvaldsens museum, som gir et sjeldent sluttet billede av denne tids kunst, hænger blandt betydeligere malerier av Koch et meget svagt, et Schweizer-landskap; paa dette malte Dahl staffagen.

Om *Reinhold* skriver han, at han «maler noget tørt og ængstelig», men han har «baade Genie og Studium». Fem aar efter var han død, ikke mere end 34 aar gammel.

Bassi, som har fire billeder i Thorvaldsens museum, fra 1816 til 1824, i en stil, der peker mot en mere naturtro retning i likhet med Reinharts tidligere billeder, faar en forholdsvis skarp dom av Dahl: «Landskapsmaler Bassi fra Bologna har ogsaa Fortjeneste, meest i Henseende til Tonen; dog er det noget Sminke. I Øvrigt er det ingen Tegning i hans Gjendstande, og det egentlige Genie finder jeg ei.»

Achille Etna *Michallon* døde allerede det følgende aar, i 1822, 27 aar gammel, som en af Frankriges mest lovende landskapsmalere. Ogsaa om ham har Dahls dagbog et par linjer: «det er en ung fransk Maler med meget Genie, som maler Landskaber i historisk Stil med Scener af Mythologien og Middelalderen; ogsaa er hans Compositioner noget lig Poussin.»

Om *Horny*, hvis lovende utvikling ogsaa blev avbrutt ved døden et par aar efter, netop i samme unge alder, findes ingen uttalelse av Dahl. Men han har uten tvil kjendt ham nøiere — jeg gaar ut fra, at det er ham, han mener med den «Harnie», som fulgte ham paa flere av hans utflugter.

Foruten hos landskapsmalerne var Dahl hos en hel del av de andre malere. Vi støter paa navne som *Overbeck*, *Schnorr*, belgieren *Hanselaer*, som han roser i sterke uttryk, den franske arkitekturmaler *Granet*, hvis «herlige Interiør-Sager» tiltaler ham ved sin egthet, belgieren *Navez*, italieneren *Camuccini*, svensken *Lauræus* og mange flere. — Om *Lauræus* skriver Dahl: han «maler ret gode Genrebilleder, dog ønskede jeg mere Natur deri; han har Genie og Følelse og arbeider let.» Alt det næstfølgende aar døde Lauræus i en alder av 30 aar. — Om den berømte nazarener bruger Dahl uttrykket «den herlige Maler *Overbeck*». Med Horny var han ute hos ham «i Villa Massimi, hvor han og Veit malte i Fresco». *Schnorr* hadde midlertidig opgitt sit arbeide derute av hensyn til sin helbred.

Dahl og Schnorr var oftere sammen. I Schnorrs ædle og sjælfulde brevveksling med sin far finder vi Dahls navn flere ganger nævnt. Den ældre Schnorr, direktør for kunstakademiet i Leipzig, forbundet med Dresdens akademi, var øiensynlig spændt paa at høre sin søns mening om den norske kunstner, som skulde ansættes i Dresden. Paa gjennomreisen til Neapel hadde Dahl bragt Schnorr et brev fra hans far. Schnorr skrev hjem, at han hadde faat et meget tiltalende indtryk av Dahl.

Næste aar, i et brev av 3dje mai 1821, skriver han igjen om ham: «. . . Saavel han selv som hans arbeider har tiltalt mig meget. Jeg glæder mig over, at vi skal faa beholde ham i Dresden. At han maler meget hurtig, har sin rigtighet, dog har jeg ikke fundet hans arbeide for flygtigt eller overfladisk. Han gaar meget i detalj og vet at gi det tilfredsstillende paa sin maate. Han adskiller sig meget fra de andre malere her, især derved, at han holder saa egensindig fast ved sin nordiske retning. Midt i syden maler han norske egne, som hans haand

og hans hjerte er bedst skapt for. Jeg tror ikke, at hans opphold her blir langvarigt.»

Schnorr indførte Dahl i de ugentlige torsdagssammenkomster, som han sammen med sine venner hadde grundet dette aar, i begynnelsen av april, og hvor de en gang om maaneten indleverte utkast til kompositioner over bibelske emner. Her er mange av de første blade i Schnorrs billedbibel blit til.

Gjennem Freund og Thorvaldsen gjorde Dahl bekjendtskap med flere billedhuggere, svensken Bystrøm, sin landsmand *Hans Michelsen* og endel tyskere. Vi støter stadig paa Hans Michelsens navn i dagbogen: de gjør turer rundt i byen sammen, de besøker Catel's en søndag, eller Michelsen tilbringer aftnen som Dahls gjest hjemme paa hans værelse. Efter samtidiges skildringer maa denne første norske kunstnerstipendiat ha vært som skaaret like ut av fjeldet. Professor Abrahams fortæller, at da Michelsen første gang kom til Thorvaldsen, spurte Thorvaldsen ham, om han kunde noget sprog. «Ja tre,» svarte Michelsen. Det var «norsk, svensk og dansk».

Freund, Christian Albrecht Jensen, maleren Hillerup og den tidlig avdøde arkitekt Pontoppidan hørte til Dahls stadigste omgang. Foruten disse og flere af dem, som er nævnt tidligere, ogsaa professor Brøndsted, sekretær Bang og frue med flere, og av svenske kammerherre Röök, grev Hjalmar Mörner og Arfvedson. Især den sidste faar ros av Dahl for sit sunde og naturlige kunstneriske omdømme.

Saa ofte Dahl kunde rive sig løs fra sit arbeide, søkte han at faa se saa meget, han kunde. Det var især søndagene, han tok sig fri. — Han begyndte med Kapitol og Vatikanet. Kort efter sin ankomst hadde han i prinsens følge en interessant tur i straalende veir ut til Tivoli, hvor han glæded sig ved at se vandfaldene og Villa d'Este med de gamle stilfulde haveanlæg, grotterne, fontænerne og cypresserne og den her-

lige utsigt utover olivenlundene og campagnaen. Den berømte arkæolog *Nibby* var med paa turen som cicerone ved oldtidslevningerne. Efter hjemkomsten om aftenen samledes hele selskapet tiltaffels hos prinsen i hans smukke og bekvemme bolig i palazzo Negroni.

En søndag otte dage efter vandred Dahl en lang tur utenfor Porta S. Paolo til kirken S. Paolo, som stod i sin fulde glans og pragt før branden i 1823, til Cestuspyramiden og den protestantiske kirkegaard og videre op paa Monte Testaccio, «Potteskaarhaugen».

Karnevalet var nu i fuld gang, og Dahl var samme aften paa maskebal i Festino, hvor han mored sig godt til klokken fem om morgenen, sammen med Freund, Jensen og en hel del andre landsmænd og tyske. Ellers tok han ikke stor del i karnevalslystighetene. Han var «ikke godt stemt», og hans kasse tillot ham «ikke at tage Deel i nogen Slags Forløstelse».

Av de mange samlinger, han saa, nævner han grev Poniatowski's. Blandt de enkelte udmerkede malerier i den temmelig talrige samling uthæver han blandt andre «et udmærket skjønt Landskab af Ruisdael, en Mølle». Av et lignende motiv av Ruisdael i kardinal Tesch's samling, en aftenstemning, hadde han nogen dage i forveien tat en rask tuschtegning. Han saa ogsaa billeder av den belgiske landskapsmaler *Denis*, som var død i 1811. Et av dem, en morgen, fandt han «ret smukt, men Tonen og Malemaaden dog konventionel og falsk». — I den italienske historiemaler Camuccinis samling var der «kun faae Landskaber; men blandt disse et Par ret skjønne Claude Lorrain». — Af paladserne, som han besøkte, nævner han Sciarra, Farnese — og Colonna, hvor han var sammen «med

I Brøndsteds «brevbog» i dens utrykte dele nævnes prinsens bolig: palazzo Negroni.

Grev Baudissin og hans Broder». Fra det sidste besøk fremhæver han de herlige landskaper i vandfarve af Gaspar Poussin tillikemed nogen «gode store Landskaber af Orizonte». I San Martino ai Monti saa han siden Gaspar Poussin's freskolandskaper.

Det vil være for vidtløftigt at følge Dahl paa alle hans besøk i kirker og kunstsamlinger. Jeg har villet fremhæve, hvad han omtaler inden sit egentlige og nærmeste fag, landskapsmaleriet. Han glæded sig over *al* kunst: over de gamle marmorverker i Villa Albani, over Ægineterfundet, som han saa hos billedhuggeren Martin Wagner, og som Thorvaldsen hadde restaurert, over de «herlige» kolossalstatuer paa Monte Cavallo o. s. v. Og som han glæded sig over oldtidens kunst, glæded han sig over renaissancens.

Av længere utflugter i Roms omegn gjorde han flere. I selskap med sekretær Bangs, ritmester Svitzer og Horny gjorde han den 3dje april en deilig rundtur over Frascati og det gamle Tusculum med utsigt utover bjergene og campagnen -- videre til Grotta Ferrata, hvor han beundred Dominichinos «store herlige Fresco-Malerier».

Lørdag den 7de april fulgte han «med de andre Danske» prinsen saa langt som til La Storta, hvor de alle sa farvel til ham. Dahl og prinsen skiltes i den bedste stemning. Men en hilsen, som Adler sendte Dahl gjennom Irgens Bergh fra Paris utpaa høsten samme aar, er et karakteristisk uttryk for Adlers og prinsens opfatning av ham. Han bad ham hilse «vor lille stædige Dahl».

Søndag den 6te mai drog han, sammen med Brøndsted, Bangs, Freund, Hoppe, Hillerup og Pontoppidan, igjen avsted «til Albano. Første Dag Regnveir, den anden, Mandag, dog

ret taaleligt. Alting var dog herligt, og Naturen i fuld Pragt . . .» Ogsaa hans stemning var fuldt oppe, han hadde nylig faat «et herligt Brev fra Emilie». Turen gik rundt Albanersøen til klostret Palazzuola ved det gamle Alba Longa, derfra til Nemi, saa over Nemisøen til Genzano og over Ariccia paa Via Appia tilbage til Rom. Vi føler av Dahls knappe dagbogsoptegnelser, hvor indtrykket har vært mægtigt, især av Nemisøen: «Nemi, hvor i Oldtiden det bekjendte Diana-Tempel laae med Byen Genzano lige overfor — den hellige Lund og Omgivelserne af Søen er herlig.» Desuten satte han stor pris paa at ha Brøndsted med til at forklare alle de oldtidslevninger, de saa: ruinerne av Alba Longa, av templerne, vandledningerne, gravmælerne o. s. v., o. s. v. Paa denne som paa alle sine utflugter tok han skisser.

Ved siden av alle disse adspredelser og kunststudier arbeided han flittig hjemme paa sit værelse for at skaffe penger i kassen. Sjeldnere fik han leilighet til at male naturstudier. I Thorvaldsens museum har vi den dag idag bevis nok for hans flid. Malerisamlingen indeholder ikke mindre end 8 eller 9 arbeider av Dahl, blandt disse et par større, som allesammen er utført under hans ophold i Rom. Og ved siden av disse malte han større billeder til professor Brøndsted og til den preussiske generalkonsul Bartholdi foruten en hel mængde mindre billeder til gave eller bytte. Hans billedfortegnelse indeholder ikke mindre end 28 numre — smaat og stort, som er malt i Rom i 1821. — Det er ikke underligt, om hans febrilske hast og nervøse uro satte merke i hans arbeider.

Hans dagbog har ikke faa mismodige utbrud — nu som før — vi støter tidt og jevnt paa noget pirreligt i hans sind, især hvergang han gaar og venter paa brev fra sin hustru, skuffet dag efter dag. — Umiddelbart før hans fødselsdag den

24de februar heter det: «I Aften hjemme og tænker over min tynde Skjæbne og slette Financer, ei ret glad, men dog ikke traurig.» — Og efterat han havde tegnet en skisse til doktor Ottos stambog den 4de mars, skrev han: «. . . Jeg selv vil ophøre at lade tegne i *min* Stambog; thi egentlig har jeg ingen sand Ven. Ach maaske den, jeg holdt derfor, ikke er bedre end alle de andre. Nu, da vil jeg søge til mig selv.» — Og en anden dag skrev han igjen: «Alting gaaer mig dog forkjert, og Ingen er der, der tænker paa min Stilling, derfor lever jeg helst for mig selv og finder mig ret frie paa mit Værelse.»

Eller han møtte en enkelt gang kritik: «Nu begynder man her at sige om mig, jeg kan ikke male varme italienske Landskaber. Dette vil jeg med Tiden vise dem, da nu derimod gives Forhindringer.»

Ogsaa overfor *Thorvaldsen* følte han sig til en vis grad skuffet. Han hadde ventet en større generøsitet, naar hans berømte ven skulde honorere sine bestillinger. Dagbogen har om dette forhold blandt andet følgende bemerkning: «Historien med mine sidste store Malerier og Thorvaldsen er mig ogsaa en Lære; nu vil jeg handle klogere og forsigtigere end tilforn, og Intet vil da bringe mig af min Fatning; et simpelt og ensomt Liv vil jeg stræbe at vedligeholde; da haaber jeg det bliver bedre.»

Men alt dette var stemningsutbrud, som snart skifted med andre. Nogen utdrag av hans breve vil gi os et helere billede av ham og et mere samlet indtryk av hans liv i Rom:

«D. 29de April 1821 Morgen Kl. 6¹/₂.

Min inderlig elskede Mille! — Hele denne Uge er gaaet hen, uden at jeg har faaet skrive et eneste Ord til Dig, kun i Tankerne har jeg ofte været hos Dig. I Dag er det Søndag, og jeg vil ogsaa tilbringe denne Dag i min Malerstue; thi ellers naaer jeg ikke mit Maal at være færdig til den 20de Mai;

dog haaber jeg det, thi paa 4—5 Dage har jeg næsten faaet sammen et temmelig stort Billede, og om 5—6 Dage er det færdigt. Jeg maae derfor trække mig tilbage fra saa mangen en Glæde for at naae denne ene, som er min bedste og eneste: at blive forenet med min Mille igjen; da vil Alt blive anderledes end nu, og da begynder først Livet igjen. Jeg er ret glad og fornøiet, og vidste jeg kun det samme om min gode, kjære Mille, da var jeg nu løkkelig; thi jeg imødeser med Glæde min Afreise. Ach om jeg dog i Dag maatte faae Brev; thi dertil glæder jeg mig som et Barn. —

Forrige Søndag erholdt jeg da endelig Afskriften af Kongens Resolution — gennem Hofrath Winkler, og er ogsaa glad over, at det nu er ordnet. Nogen Indtægt er det for det Første ikke at tænke paa fra den Kant. Nu, det veed jeg: naar jeg trænger det, faaer jeg Ingenting. Om et Aar haaber jeg ikke mere at have det saa nødigt som nu. — Mille, Du skal see, vi skal nok vide at indrette os, og jeg haaber, jeg ikke skal behøve at være afhængig af noget Menneske; jeg er nu klogere end før.

Jeg har øieblikkelig meldt Altsammen til Prindsen af Danmark, nemlig at jeg nu har opgjort mig en anden Reise-Plan, — betakket mig og undskyldt mig og sagt, at Alt nu var ordnet i Dresden . . . Nu maae jeg stanse. — Han fortsætter brevet fra dag til dag i de tidlige morgenstunder:

«Den 2den Mai Morgen.

Jeg har saamange Nyheder at fortælle og kan ikke lade være at skrive dette Brev færdigt i Dag. I Gaar modtog jeg et Brev gennem Post-Directionen, en ganske nye Vei, og jeg blev ganske ængstelig, da jeg saae, det havde sort Segl. Men tænk Dig, Mille, hvor underlig det dog gaar med mig, det var et Brev fra Prindsen igjen, eller fra hans Secretaire. Han melder mig: endskjøndt det er blevet bestemt, at intet Reise-

Stipendium skal uddeles i Danmark for Aaret 1821, og alle Ansøgninger er tilbageviste, har dog Kongen gjort en særlig Undtagelse med Landskabsmaler Dahl. Hvad og hvor Meget jeg faaer, veed jeg ikke, og Reise-Penge kan jeg ikke modtage fra den Kant; men som sagt, jeg tager Pengene som Forskud paa de Billeder, som jeg skal male for Danmark. Det vilde være mig meget kjært at erholde det nu, da kan jeg strax indrette mig bedre og give mig i Kast med store og fordelagtige Arbeider. Her bliver jeg nu gjort til en stor Maler, og man bestormer mig for at faae Billeder. Nu arbeider jeg flittig, da jeg gjerne vil komme afsted til bestemt Tid; thi jeg vil være min første Plan troe. Du skal see, min egen Mille, at Alt vil blive godt, og vi skal nok blive rigtig løkkelige, haaber jeg, vær uden Bekymring . . .

Nu har jeg igjen skrevet et vidløftigt Brev til Prindsen; thi Historien med Danmark er en Smule indviklet. Nu det har Intet at sige; det klarer jeg nok . . .

Nu er alle Festligheder her forbi, og det Vigtigste har jeg bivaanet; nogle er overordentlig imponerende, andre har man udskreget mere, end de fortjener. Petersfesten med Illuminationen er meget eiendommelig og gjør en overordentlig Virkning; ogsaa Fyrværkeriet fra Engelsborg er meget skjønt, dog vil jeg lade alt dette beroe, til vi engang kan tale sammen om det en Aftenstund; thi nu er det altfor vidløftigt. — Endnu er ikke mine mange Billeder færdige, men de bliver det snart, og saa vil jeg inkassere Penge, da skal ogsaa du, Mille, faae Noget. Vær glad og uden Bekymringer. Gud vil gjøre det Altsammen godt for os igjen. Jeg er en rig Mand allerede derved, at jeg stedse er saa frisk og fornøiet, dertil har jeg nok at bestelle, og det Skjønneste af Alt er, at jeg besidder en Skat i Dig, min Mille, som hele Jorden ikke kan erstatte mig . . . »

Næste dag, den 3dje mai, fik han «et herligt Brev fra Mille», og samme aften tok han igjen fat paa et nyt til hende: «. . . I Gaar og i Dag har jeg malet færdigt et allerkjæreste Billede; det kunde jeg sælge 6 Gange; (det var kun en Parenthese mellem de andre store Billeder, og kun en lille Idée) — —»

Brevet blev fortsat den 9de mai om aftenen kl. 7: «Jeg har været et Par Dage paa Landet med Bangs, de Folk, som jeg har talt til Dig om fra Kjøbenhavn; jeg maatte benytte Leiligheden nu og lade mit Billede staae et Par Dage; thi en Antiquar og Lærd var med os (en Danske), derfor var det vigtigt for mig at reise med. Det var meget interessant, og jeg vil fortælle Dig Alt siden . . .» Dahl sigter her til turen i Albanerbjergene i Brøndsteds selskap.

«Den 11te Mai om Morgenen Kl. 11.

Jeg er netop kommet op af Sengen, saa længe har jeg sovet; jeg kan ikke erindre, at noget Sligt er hændt mig; men to Nætter efter hinanden har jeg ikke faaet sove før Kl. 3, fordi jeg har maattet være med i Afskeds-Selskaber; det er mig just ikke tilpas for mine Arbeider, fordi man ikke er oplagt til Arbeide den følgende Dag. I Gaar Aftes var vi hos Bang, og som sædvanligt varer sligt Noget langt udover Nat. Kl. 12^{1/2} gik vi Allesammen til Colosseum; thi det var en herlig Maaneskins-Nat . . .»

«I Gaar har en polsk Greve været her med en Bekjendt af von Kniaziewicz i Dresden. Han vilde ogsaa ligesom alle Andre strax have Billeder af mig; men jeg var nødt til at afslaae det, fordi jeg har besluttet ikke at begynde paa Noget mere her, om jeg ogsaa kunde blive en berømt og stor, rig Mand derved, vær tryk, Mille, jeg gjør det dog ikke. — Atter afbrudt, man plager mig nu halvdød, forat jeg skal blive her. En stor Kunstven sagde mig nu (da jeg for at faae Afsked sagde, det er mueligt, jeg kommer igjen om et Par Aar):

«Lad dog Deres Frue komme hid, og vi skal indrette Alt saa skjønt for Dem. Studer De ogsaa den italienske Natur, og De vil male alle herværende Landskabsmalere sønder og sammen.» Saaledes talte man uafslædig til mig; men det er paa Tide, at vi tager os sammen, at vor Løksalighed ikke skal blive forstyrret af saadant Noget. Nei, min Mille skal ikke lide Tab paa sig selv og sin skjønnede Følelse; vi vil søge og finde vor Løkke i et husligt og enkelt Liv, og paa denne Maade vil Dahl ogsaa grundfæste sin Kunst som sin Løksalighed. Jeg siger dig endnu en Gang, det er utroeligt, hvad dog et Menneske og i Særdeleshed et Fruentimmer taber ved at drage saa omkring i Verden, især i de saakaldte kultiverede Lande, hvor Naturen fast skyes, jeg vil kunne fortælle dig saa mange mange Exempler, og Du vil vist forundre Dig, Mille. Selv Din Fader har ogsaa en Smule Hang til dette Liv, og som han sagde mig, var det hans Plan at tage dig med sig paa sine naturhistoriske Undersøgelser, og Mille skulde tegne Blomsterne etc. etc. Hvad vilde det føre til? For en Tid vilde Du være tilfreds, men troe mig, min Mille, løkkelig vilde Du ikke været derved. Saaledes har jeg ogsaa fundet, især her, hvor faae rigtig løkkelige der gives især mellem Ægtefolk. Det kommer kun af Levesættet her og det konstlede Liv, som grændser til Unatur. — *Thorvaldsen* vil besidde fast alle de Billeder, jeg har malt her; men med Betalingen — om det vil jeg fortælle Dig siden. Overhoved er *Thorvaldsen* et godt Menneske; men som alle den Slags Mennesker er han bleven en Smule haard og stump for det sande Gode; hans Betragtninger af Livet er modsat mine, troer jeg, og han betragter det kvindelige Kjønn fra et ringere Synspunkt. Fru Bang synes at foretrække ham, og hendes Optræden saavel i Gaar som tidligere har undret mig. Man taber meget i Selskab med umoralske Mandspersoner, men troe mig, Omgang med den

Slags Damer er meget skadelig selv for Fruentimmer; jeg forstaaer mig nu ikke rigtig derpaa, men føler det meget godt . . .» — Sekretær Bangs var overbringeren af dette brev. Og der laa vel mellem linjerne en liten advarsel fra Dahl til hans unge hustru.

Altid fremhæver han det rolige, uafhængige, huslige liv. Han har tidligere advaret hende mot at gjøre for mange visitter og binde dem ved for mange bekjendtskaper.

«Den 26 Mai Kl. 3 Eftermiddag.

Jeg er netop færdig med et Billede . . . Prindsen har nu forlængst forladt Florents. Det er underligt, alle Folk troer, at jeg har haft stor Fordeel og nydt Velgjerninger af ham. Jeg kan forsikre Dig, at jeg har tabt Meget, særdeles Meget ved ham og det dumme Vindbøitleri af alle Herrerne; det Dyreste af Alt er min kostbare Tid, som ikke er at opveie med Guld . . . Mille jeg glæder mig ganske overordentlig til mit Hjem, ja jeg siger Dig, saa har jeg ikke glædet mig til Noget i Verden som dertil.»

Rom den 31te Mai.

«Skjøndt jeg neppe tør være et Minut borte fra et Billede, som jeg begyndte paa i Gaar, kan jeg dog ikke lade være at skrive et Par Linier til Dig . . . Men nu har jeg foresat mig at faae dette Billede færdigt, og da holder jeg op, om ogsaa hele Verden skulde bede mig om Billeder . . .»

«Fra begge mine Forældre et Brev; men dog traurigt; thi begge mine Forældre er syge og ligger næsten altid til Sengs. Med min Fader er Sygdommen af den Art, at han vel aldrig kan komme sig igjen; han er nu ganske blind. Jeg har nu truffet Anstalter til, at der kan blive sørget for dem begge paa al muelig Maade; især trænger de Penge, og nu faaer jeg 300 norske Specier af en Kjøbmand der, som han skylder mig», — uten tvil konsul August Konow — «og da er jeg sikker. Min yngste Broder er den eneste, som hjælper dem noget; men

han formaaer ikke Meget, fordi han har Kone, Børn og sin Svigermoder at forsørge, det hviler da næsten alene paa mig. Nu har jeg da ogsaa Mit paa det Rene igjen, og jeg kan undvære Lidt. . . . Du dumme Mille, hvor kan du indbilde Dig, at mine Forældre havde Noget imod Brylluppet . . . Et Slags Sensation har det gjort, fordi det kom saa uventet og med en af en ganske fremmed Nation . . . »

Den 5te juni skrev han i dagbogen: «I disse Dage fuldender jeg mit sidste Arbeide her i Rom. Da maler jeg en Deel Skizzer og Studier, og haaber til den 20de Juni omtrent at kunne afreise.»

Ved sankthanstider 1821 var Dahl endelig færdig til oprud. Det sidste fra Rom i dagbogen er dette: «Den 25 Juni, Middag i Sciarra. Til Middag» — som gjest — «med Thorvaldsen, Brøndsted, Freund, Koch, Hillerup, Pontoppidan og Michelsen. — Alt er nu færdigt, Kasserne afsendt, og i Morgen Kl. 4¹/₂ er Afreisen bestemt. I Dag, d. 26de, ogsaa seet, med Freund, Michelsen, Galleriet Farnese, -- Academiet S. Luca.

I Morges Kl. 4¹/₂ den 27de Juni taget fra Rom . . . »

Hjemreisen gik noget langsommere; han gav sig bedre tid end paa nedturen. Ogsaa denne gang tok han en avstikker til vandfaldet ved Terni. I Spoleto, Foligno, Spello, Perugia osv. saa han kirker, mindesmerker, offentlige og private samlinger og fandt ikke sin mindste glæde i den prærafaelitiske kunst. Han skrev i Perugia i dagbogen: «Den nydelige lille Rafael i en Privatmands Huus, der nu stikkes af Amsler, var en Reise fra Rom værd, og mange andre Ting her er der, som ret har lært mig at see, hvad man har kunnet gjøre før Rafael. — Ja Giotto og selv Cimabue er herlige Konstnere i en Henseende.» Han optegnet en hel del av de nye malernavne, som han lærte at kjende.

Paa veien til Florens gjorde han med sit følge tilfods den lille avstikker op til Cortona oppe paa fjeldhøiden og saa et

par kirker med billeder av Pietro di Cortona og andre malere. Ogsaa byen Arezzo tok han med.

Hans ophold i Florens varte fra den 3dje til den 7de juli. Alt samme dag, han kom dit, besøkte han den berømte kunsthistoriker baron von *Rumohr*. Deres forhold utvikled sig senere til et personligt venskap, som blandt andet satte sin frugt i Dahls litterære verk om de norske stavkirker.

I selskap med sin reisekamerat Raabe, en portrætmaler, som hadde hjemme i Breslau, og som han hadde lært at kjende i Neapel, tildels ogsaa i følge med sin gamle ven Christian Albrecht Jensen saa Dahl kirkerne og samlingerne. Hans dagbog har ogsaa fra disse besøk adskillige kunstnotater.

Om morgenen den 7de gik reisen hurtig videre gjennom Apenninerne til Bologna, derfra over Modena til Verona og Trient og videre gjennom Tyrol over Alperne til München. Paa hele reisen fylgte han sin skissebog med flygtige rids af pragtfulde motiver. — I et brev, som Dahl sendte prins Christian fra Dresden den 24de mars 1824, det første siden hans ophold i Italien, taler han ogsaa om sin reise gjennom Tyrol: «Da jeg ved Deres Høiheds Afreise fra Rom sidst havde den Ære at følge til La Storta, troede jeg endnu saa tidlig at komme til Florens, at jeg vilde træffe Dem der; men desværre de mange Bestellinger og alle de Ting, jeg endnu havde at see saavel i Rom som i dens Omegn, forhindrede mig deri, saaledes at jeg blev næsten tre Maaneder længere i Italien, end ellers min første Plan var. Dette var ogsaa Aarsagen, hvorfor jeg maatte lade min engang fattede Idée, paa Tilbagereisen at tage gjennom Schweiz, fare, hvorved jeg hverken fik Leilighed til at see Deres Høihed, eller at optage de Partier i Schweiz, især Rhinfaldet, som Deres Høihed ønskede som Sidestøkke til det store Landskab, ikke heller at gjøre Brug af Deres H.s Anbefaling til T. West i Schaffhausen.

Desto bedre fik jeg derimod at see Tyrol; thi paa min Henreise til Italien var den Deel af Landet indhyllt i Skyer, som jeg den sidste Gang saa i klart Veir, saaledes at jeg derved fik et tydeligt Begreb om dette Land, der i Meget har Lighed med Norge. Ogsaa Malerie-Galleriet i München fik jeg bedre at see end paa min Tilreise til Italien.»

Først paa det allersidste havde Dahl opgit Schweiz. Endda saa sent som den 8de juni havde han bedt sin kone at adressere brevene til Mailand, Schaffhausen og Stuttgart.

Det var saa langt fra med sorg, at han vendte Italien ryggen, at han skrev i et brev fra Botzen, datert den 13de juli: «Jeg er, som Du seer, min egen Mille, alt ude af Italien og føler mig ret vel ved at være midt i Tyrol og ved at kunne nyde tysk Sprog og Sæder. Jeg siger Dig, saa skjønt ogsaa Italien er, og uagtet jeg i Rom virkelig har gjort et Slags Løkke, saa var det dog ingen ubehagelig Følelse for mig at forlade saavel Stedet som Landet, og intet Sted har jeg forladt med et saa glad Hjerte; ja en Art Grue har Italien efterladt i mit Hjerte.»

Det gik raskt gennem Tyrol til München. Han var alt fremme om eftermiddagen den 18de juli. Han havde helst reist videre næste morgen. Men for sit reisefølges skyld — siden Florens ikke længer Raabe, men en høiere embedsmand fra Berlin — bestemte han sig til at bli over en tre fire dage, som han blandt andet brukte til at se gallerierne i München og i Schleissheim.

Han brøt op om morgenen den 21de. Over Regensburg, Amberg, Baireuth og Hof naadde han Dresden den 27de juli om morgenen kl. $\frac{1}{2}$ 5. Da han dreied ind ad porten til sin gamle ungkarsbolig i «am See», var det til et hjem og til sin hustru.

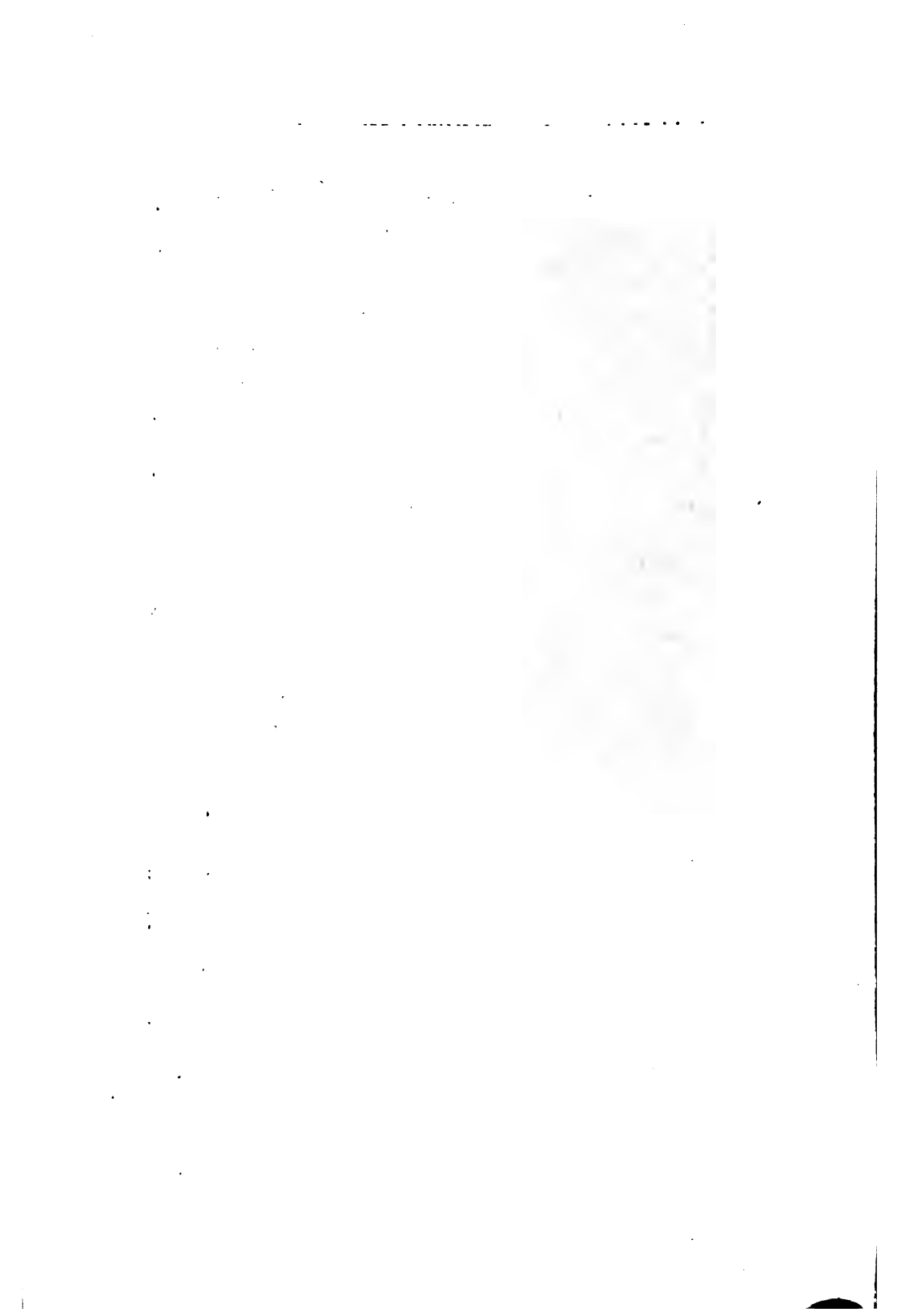
Men ogsaa i Dresden vented ham nye skuffelser — fra akademiet. Han fortæller om det i et brev til Thorvaldsen,

et anbefalingsbrev for en ung landskapsmaler Götzlof, som drog til Rom. Det danner en passende efterskrift til hans reise-dagbog:

«Høistærede Ven! . . . Jeg er allerede en Tid af noget over fem Uger her . . . Med en anden Reisende, Hr. Kammerherre von Preuss, der om nogle Dage reiser til Italien, vil *De* og mine Venner samt andre Landsmænd blive underrettet, hvordan det er gaaet mig paa min Hjemreise og ved min Ankomst her. Jeg fandt dog min Historie med den saa ofte omtalte Ansættelse her ved Academiet i Forvikling, som alt var skeet ved Cabale. Jeg betræder i Øvrigt ingen Post, der indbringer mig Løn, og vil vogte mig for for Fremtiden at anholde derom, som man har opspundet. — Jeg har Arbeide, er sund og befinder mig i min huslige Kreds løkkelig; men om den Sag en anden Gang. — Jeg har ikke opgivet Haabet, om to Aar at være i Norge, og derfra *maaske* med Kone at gaae til Italien igjen, og da bringer jeg Dem et Landskab som en liden Gjengæld for Deres Umage med min Bøste; bliver Tid og Leilighed, sender jeg Dem det, inden jeg selv kommer. Hils Alle! Professor Brøndsted, Freund, *C. Albert Jensen*, Hillerup, Michelsen, Pontoppidan, Koch» — den danske arkitekt — «etc. — og beder jeg Dem selv have mig i Deres Erindring som en oprigtig

uforanderlig Ven

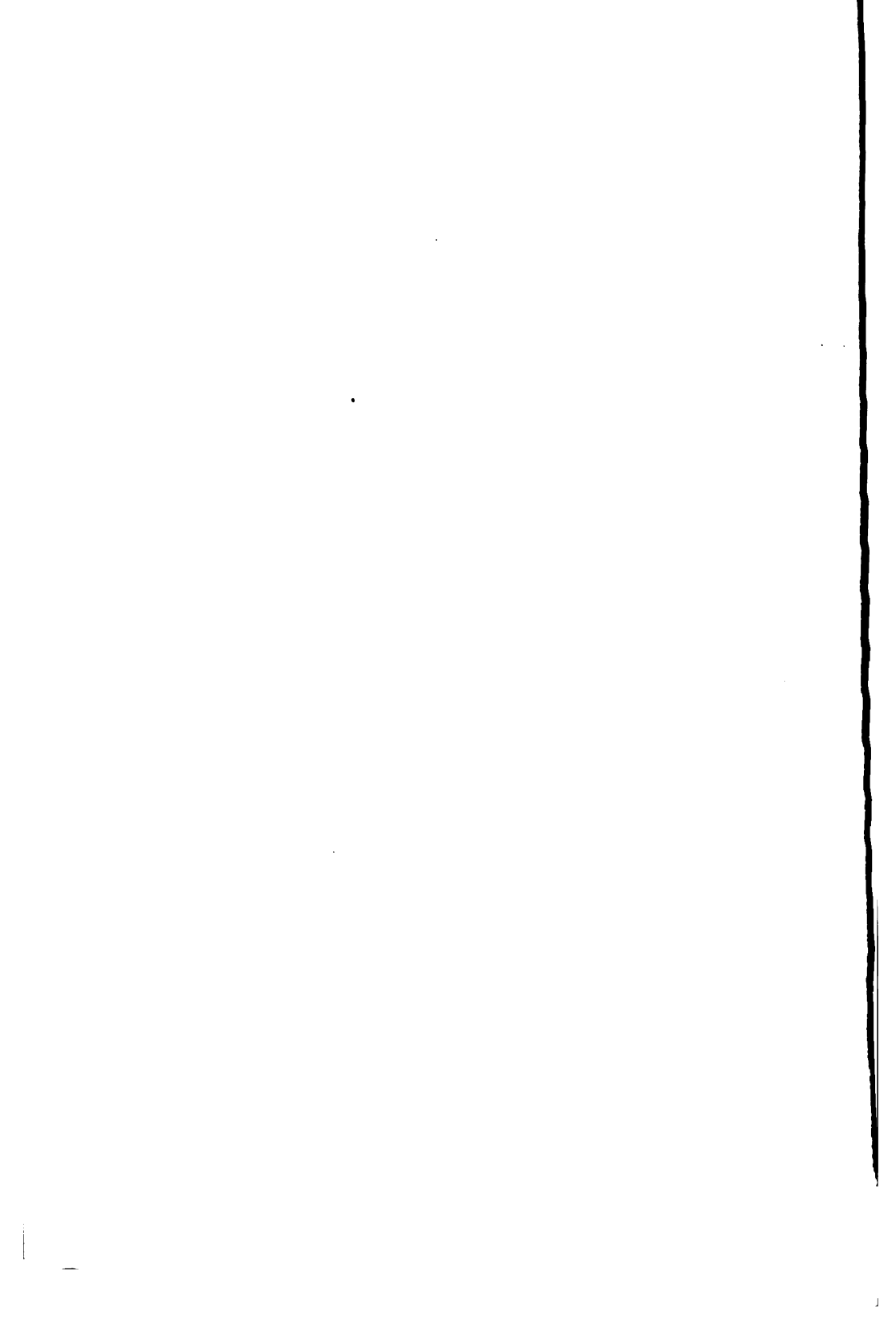

Thorvaldsens Marmorbyste.

W. G. S. C.

Dresden i tyveaarene.

Det gamle kurfyrstendømme Sachsen gik ut av Napoleons-krigene i en ny værdighet, ophøiet til kongedømme, men lemlæstet og med uttømte kræfter. Det hadde vært kastet som en tærning mellem de kjæmpende stormagter; og det maatte betale sin halvt eller helt nødtvungne tilslutning til Napoleon med 367 kvadratmile land, som blev indlemmet i kongeriget Preussen.

Da den gamle Friedrich August, den 7de juni 1815, holdt sit sidste og endelige indtog i sin kjære hovedstad, var denne blit en fredens by. Paa Napoleons magtbud hadde Dresden ophørt at være en fæstning. Ut igjennem aarene blev den ene mur, den ene port og skanse efter den andre fjernet, enkelte, som f. eks. Seethor, faldt ikke før i begyndelsen av tyveaarene. Den Brühl'ske terrasse, som har vundet verdensry for sin vakre

W. B. Lindau: Geschichte der Kgl. Haupt- und Residenzstadt Dresden. 2te verb. Auflage. Dresden 1885.

Dr. Otto Richter: Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte von Dresden. Dresden 1891 (?).

utsigt utover Elben og Neustadt, er ikke andet end en av de gamle fæstningsmure, som er levnet til pryd for byen.

Dresden var ikke nogen stor by. I 1818 talte den litt over 50 000 indbyggere. Efter seks aar var tallet vokset til 56 000; i 1830 til henved 62 000.

Ludwig Richters far, Carl August Richter, har tat en tegning av byen i fugleperspektiv, saaledes som den var i 1822. Oppe fra lanternen over Frauenkirche's kuppel ser vi utover hele byen: mot nord over en smal husrække ned paa den Brühl'ske terrasse med kunstakademiets trangbrystede bygning og videre utover Elben og Neustadt; ikke mer end en eneste bro, Augustusbroen, fører over Elben. Ret ind for broen stiger slotstaarnets slanke spir og den katolske kirkes billedsmykkede taarn i veiret; bakenfor kranser Zwingers yndefulde buerækker sirlige haveanlæg med rader av orangetrær og stive blomsterbed. Like under os ligger Neumarkt med de gamle staldbygninger, som huser billedgalleriet og den Meng'ske gipssamling. Mot sydvest ser vi Kreuzkirches tak og taarn hæve sig et stykke bortenfor Altmarkt.

Disse dele har den dag idag meget av sit gamle præg. Men billedgalleriet er nu flyttet ind i Sempers stolte renaissance-slot ved Zwinger og den Meng'ske samling til det statelige Albertinum ved enden av den Brühl'ske terrasse i det gamle tøihus.

Byens ydre dele har derimot nu et ganske andet præg. De rike villakvarterer, de vældige leiegaarder med de store avenuer fandtes ikke i 1822. Oppe fra Frauenkirches lanterne saa man marker og lunder ligge som en krans ind imot byen. Spredte landsteder, smaa landsbyer laa strød utover sletterne.

Dresden er i 1822 endda en stille og fredelig by. Ingen lokomotivpipe forstyrrer dens ro. Ingen klaprende dampskibsskovl bryter Elbens speil. Smaa flodskøiter seiler op og ned

gjennem byen og mellem markerne — ned mot Meissen og op mot sachsisk Schweiz, — vi skimter sandstensklipperne i det fjerne.

Krigens uro er forbi under restaurationstidens fredelige hvile. Politikken sover. Alt ligger under landsfaderlig omsorg. Det er en tid for en rolig og nydelsesrik — vel rolig — tilværelse med mangesidige, men ikke egentlig sterke tilskyndelser for et aandeligt liv, som overveiende bevæger sig i det æstetiske.

Især i kunstnerbiografier falder dommene over Dresden skarpt. Jeg skal meddele en av de skarpeste, den karakteristisk, som Andreas Oppermann gir av Dresden i tyveaarene i sin biografi av billedhugger Rietschel: «Dresden frembød intet opmuntrende billede i disse aar. Frihetskampens tid var ogsaa her snart glemt. Et tilknapet, stivt embedsstyre gjorde sig gjældende overalt; i selskapslivet som i det offentlige liv merked man mere til de sidste rester av det aarhundrede, som var gaat, end i andre av Tysklands store byer. De faa kredse, hvor et aandeligt liv viste sig, hylded ene og alene litterære, og tilmed specifik romantiske, bestræbelser.»

Sin fremstilling av *kunstforholdene* i Dresden slutter Oppermann med et ord av Ernst Förster i hans «tyske kunsts historie», som han til og med gjengir løsrevet og i en tilspidset form: «I Dresden saa det øde ut.» Det er riktigt: kunstnerisk set hadde Dresden ikke sterkt bevægede vande. Ogsaa aandelig laa det ved en jevntskridende flod langt fra det salte og frie verdenshav.

Men domme som disse er allikevel *for* haarde. En sætning som denne: «i Dresden saa det øde ut», selv om den henføres til den kunstneriske arbeidsmark alene, staar altfor skarpt og sort, saaledes løsrevet. Lyssiderne maa ogsaa holdes frem, — uten at vi derfor med Irgens Bergh netop særlig vil fremhæve «Befolkningens kunstinteresserede Aand», ialfald ikke dersom vi

tænker paa den *bildende* kunst. Da kom sikkert Dahls unge hustru i sin troskyldighet sandheten nærmere, da hun skrev til ham fra Dresden til Italien: «Jeg tror igrunden, der ikke er nogen sand kjærlighet til kunst *her*, og de fleste, som er saa brændende for den, affekterer det blot.» Det var heller ikke til alle tider, at Irgens Bergh talte i saa høie ord om Dresdens kunstsans. I et brev fra ham til Thorvaldsen, i 1827, finder vi følgende linjer: «at man her skulde gjøre det aller ringeste for en noksaa udmerket Kunstner, er ikke at tænke paa; dertil er man for gjerrig og har for lidt Kunstsands. De Herrer sachsiske Ministre og Hoffolk er meget prosaiske Mennesker.» Dette stemmer ogsaa med, hvad Julius Schnorr skrev til sin far fra Rom 1822. Han fortæller om sit samvær med en kunstselsker fra Dresden, baron von Preuss, kgl. sachsisk ceremonimester og kammerherre: «Preuss's kunstopfatning synes ganske at svare til formatet av hans billeder. Naar jeg tænker paa, at han er den eneste mellem Dresdens hoffolk (dette paastaar han, og det er vel saa), som har sans for kunst og gjør noget for den, da er jeg næsten glad, jeg sitter her.»

Men alle de herligheter, som hadde vakt Winkelmanns store kjærlighet til Sachsen og til Dresden, fandtes fremdeles. For saa vidt kunde Irgens Bergh ha noksaa god grund til at gjenta det gamle uttryk «Elb-Florens» om Dresden. Det hadde endnu samlingerne, operaen, den katolske messe og den smilende natur. Engang gjaldt det lovord om Sachsen, som Carl Justi har uttalt i sit monumentalverk over Winkelmann, at «Sachsen en tid var det eneste tyske land, hvor en mand av smag kunde føle sig hjemme». Eftersom det nye aar-

Utrykt brev fra Irgens Bergh, skrevet kort før hans død, i Thorvaldsens museum i Kjøbenhavn.

hundrede skred frem, har denne sætning tapt mer og mer av sin oprindelige sandhet. Men skjønheten, som Dresden hadde arvet fra de pragtelskende og kunstelskende fyrsters tid, præger den endda den dag idag og gjør livet behageligt og rikt paa aandelige nydelser. Og for *Dahl*, særlig for ham, var livet i mange henseender utviklende, mindre — ialfald i længden og ut over de *aller* første aar — for hans kunstneriske utvikling, mere for hans almen menneskelige.

Dahl var en *self-made* mand, — en livlig aand, uten noget sikkert skolegrundlag. For ham var omgangen med dannede og aandsinteresserte mennesker en bedre skole end bøker og læsning, — som han forresten, efter leilighet, slet ikke forsømte.

Av hans dagbogsopptegnelser har vi hørt, hvad det var for kredse, han færdedes i. Det var netop de kredse, som præged Dresdens litterære og kunstneriske liv. Dahl hadde adgang til dem alle. De brytninger i aandsretning og livsopfattelse, som stilled de enkelte kredse kjølige og likegyldige eller likefrem fiendtlige overfor hverandre, hadde ikke den samme vekt for Dahl. Som fremmed og som kunstner kunde han lettere søke det gode i alle kredse, likesom han selv var skattet og avholdt overalt: av fru von der Recke, Tiedge, Böttiger ikke mindre end av Tieck og av Carus.

Grevinde *Elisa von der Reckes* hus, det var den gamle tid, det utdøende aarhundrede. Hendes mangeaarige ven og husfælle, digteren *Christoph August Tiedge*, leved væsentlig paa det ry, som hans digterverk *Urania* hadde skapt ham i de store, brede lag av den læsende almenhet, ved en letstrømmende, søvndyssende form, ved en religiøsitet uten større dybde og en høitsvævende sentimentalitet. Av mere skjønnsomme og kræsne aander fik det liten eller ingen ære. Carus sammenligner «den gode og brave udødelighetsdigter» med

en sten, som ikke har nogen anden interesse, end at den avmerker vandstanden for en tidligere tids digtekunst.

Fru von der Reckes hus var et meget fornemt hus. Selv var hun en født rigsgrevinde von Medem; hendes søster Dorothea var gift med den sidste hertug av Kurland; hendes søsterdøtre var fyrstinder av Hohenzollern og Talleyrand og hertuginder av Acerenza og Sagan. Hun hadde i sin tid vært Katharina den andens gjest, og hun mottok fyrster, som kronprinsen av Preussen og hertugen av Weimar, i sit hjem. Berømte mænd, som Alexander von Humboldt, søkte hende, naar de var i Dresden.

Hendes rolige, halvt landlige hus over i Neustadt var samlingssted for alt, hvad der var fornemt og fint, for fødselsaristokrati og aandsaristokrati, — skjønt mest av den ældre skole.

Ogsaa i nordiske livserindringer og reiseskildringer nævnes hendes hjem ofte. Her kom Oehlenschläger, her kom Baggesen, Dahl traf sammen med ham her ikke længe før hans død.

Professor Abrahams, som synes eiendommelig berust av det fine, bruker de sterkeste uttryk om den gamle grevindes elskværdige, venlige væsen: «Fra hende udgik der over den hele Kreds, der jævnlig samledes i hendes Huus, en Duft af godmodig og gemytlig Meddelelse og fortrolig Tilnærmelse, som en Fremmed ikke hyppigt finder.»

Hendes og Tiedges biograf, Dahls ven, overbibliotekar Dr. Karl Falkenstein skildrer hendes lune, komfortable hjem: værelse efter værelse fylt med portrætter, væggene i hendes arbeidsværelse dækket, saa at ikke engang tapetet var synligt, selv dørene og vindusfordypningerne fylt med kobberstik, miniatyrer og sølvstiftstegninger, altsammen av venner og bekjendte, for en stor del personligheter av navn. «Det var et sandt Panteon for venskapet, hvor Elisa hersked som prestinde.»

Til husets ældste og mest trofaste venner regner Falkenstein først og fremst Hofrath Böttiger, som ved aarhundredets begyndelse gjaldt for Tysklands lærdeste arkæolog. — I det sidste aarti av det 18de aarhundrede hadde han levet i Weimar, beskyttet av Herder og nøie forbundet med Wieland. Men han hadde lagt sig ut med de to store koryfæer Gøthe og Schiller, saa det tilslut blev for hett for ham i deres nærhet. Det navn, de to digtere gav ham i spot over hans mangesidige skribentvirksomhet og litterære allestedsnærværelse: *Magister ubique* — et økenavn, som han endnu bærer i Tiecks skjærende satiriske novelle «Fugleskræmslerne» fra 1834 — tyder ikke paa nogen synderlig høi mening om hans værd. — Han var i 1798 et øieblik like ved at ta imot et tilbud fra hertugen av Augustenborg om at komme til Kjøbenhavn «som efor for alle skoler og direktør for et paatænkt seminar for skolelærere». Men underhandlingerne stranded paa tilfældigheter. — Böttiger tok til Dresden, hvor han snart hævded en stilling som fører for den offentlige mening i litterære og kunstneriske spørmaal. Den maate, Schiller nævner ham paa i et brev til sin ven, den ældre Kørner, i januar 1804, er ikke netop smigrende: «Til den nye akkvisition, som I har gjort i Böttiger, gratulerer jeg; Gud ske tak, at vi endelig er kvit denne leie gjest; velbekomme!»

Der var sider ved Böttigers personlighet og væsen, som laa temmelig aapne for latteren. Vi har møtt prøver paa dette saavel i Abrahams's som i Clausens meddelelser. — Men han var en godslig mand og i høi grad velvillig og tjenstfærdig. I Rietschels ypperlige byste av ham som gammel med rynker og nedhengende kind er alt talende: det servile væsen, den forekommende tjenstvillighet, den letflytende snakkesalighet og

K. W. Böttiger: Karl August Böttiger . . . Leipzig 1837.

Om Böttiger se ogsaa Adolf Stern: Zur Literatur der Gegenwart side 19 f.

den lune godslighet, — som, hvis bysten sier sandt, nok kan ha hat en litt bitter beskhet paa bunden, under de søte ord.

De Dresdenerdigtere, som hørte til Elisa von der Reckes nærmeste kreds, hæved sig ikke over den «behagelige middelmaadighet». En av dem, *Hofrath Winkler*, som skrev under forfatternavnet Theodor Hell, har vi før lært at kjende som kunstakademiets sekretær.

Blandt de nærmeste venner regner Falkenstein fremdeles Petrarcas oversætter professor *Karl Förster*, som alle omtaler med saa megen sympati, — blandt andre ogsaa Høyen. — Komponisten *Karl Maria von Weber* hørte likeledes til hendes ældste, mest trofaste venner. Mellem disse nævner Falkenstein endelig ogsaa «den geniale landskapsmaler» professor Dahl.

Det andet store midtpunkt for det selskabelige og litterære liv i Dresden — et langt aandsvegtigere — var *Tiecks* hus. Omtrent samtidig med fru von der Recke og Tiedge, et aar senere: i 1819, var han flyttet til Dresden med sin hustru, sine to døtre og sin beskytterinde fru Finkenstein, enke efter hans faderlige ven grev Finkenstein. Grevinden, ikke fru Tieck, optraadte som husets egentlige vertinde.

Der blev utfoldet en overordentlig gjestfrihet. Deres hus stod aapent hver aften. Lørdag var fast dag. Da holdt Tieck sine verdenskjendte oplæsninger av dramatiske verker: av Sofokles, av Calderon, Shakespeare, Holberg, Schiller og Gøthe o. s. v.; og kun for mænd, ute hos venner, Aristofanes's komedier. — Oplæsningen begyndte litt over kl. 6. Var Tieck sterk og oplagt, kunde han læse to skuespil samme aften, et sørgespil og et lystspil.

De nordboer, som var Tieck's gjester i disse aar, stemmer med i den almindelige ros over hans elskværdighet og aand-

fuldhet. Hauch, den svenske digter von Beskow, Høyen o. s. v. overbyr hverandre i sterke uttryk om hans personlighet, om hans samtale og fremfor alt om hans høilæsning. Om den er der ikke mere end en mening blandt alle, som har hørt ham.

Hauch skriver i «Minder» fra sin første utenlandsreise: «Det var den sædvanlige Aftencirkel, der samledes for at høre hans berømte Oplæsninger. Alle de, som i Dresden interesserede sig for Poesi, og som gjorde Fordring paa høiere Dannelse, Byens bedste Skuespillere og Skuespillerinder tilligemed en stor Deel Fremmede søgte alle at skaffe sig Adgang til disse Forsamlinger . . .»

«Klokken kunde slaae, som en af Tilhørerne sagde, og Timerne kunde svinde, og man mærkede Intet dertil, saalænge Oplæsningen varede.» Hauch hørte ham læse Shakespeare's Midtsommernatsdrøm, og han forsikrer, at han ingensinde hadde «hørt Noget, som kan sammenlignes med denne Oplæsning».

Grev *Wolf Baudissin* — den fremragende Shakespeareoversætter, Tiecks selvforbyggende medarbeider —, som flyttet til Dresden i 1827, uttaler sig om muligt endda sterkere. Han sier i et brev til Tieck: «Jeg kan ikke tænke mig Paradis uten lørdagsaftenerne hos Dem . . . Jeg forstaar næsten ikke, hvorledes jeg har kunnet leve, før jeg hørte Dem læse og tale.»

Ogsaa den unge *Høyens* breve hjem strømmer over av entusiasme for Tieck: «Det er næppe muligt at besidde mere Smidighed, mere Finesse i Samtalen end han . . . Han er maaske ikke ganske fri for Sofisteri, men denne Fejl, om han ellers har den, glemmer man ganske over hans Humanitet, hans Interesse for Alt hvad der angaar Literatur og Konst, hans udbredte Kundskaber, hans indtagende Venlighed og over det herlige Udtryk i hans Ansigt. I kunne vel tænke Jer, at en

Karl von Holtei: Briefe an Tieck.

Ussing: Høyens Levned, s. 53 f.

Mand med hans overordentlige Aand, der har sét fast Alt hvad den bildende Kunst har frembragt i Tyskland, Frankrig, Italien, Holland, England, og med sin levende Fantasi, sin stærke Hukommelse véd at sammenholde det Sete, maa kunne tale om Kunst, som Faa.»

Tieck var ved denne tid langt utover ungdommens gjæring. Da han flytted til Dresden i 1819, hadde han alt fyldt sit 46de aar. — I hans forfatterliv er disse og de følgende aar betegnet ved «Novellerne»: en avspændt digtning uten noget nyt opkomme av nye ideer, en dannet og kundskapsrik mands *tanke* om, hvad han har set og følt og læst — om end altid en digters og romantikers — mere end en *levende skildring* av samtidens liv. Skildringen er trængt tilbake for endeløse samtaler.

Men saa forstaar vi ogsaa til gjengjæld av novellerne, at hans mundtlige tale maa ha vært uendelig strømmende livfuld, rikt sprudlende og smidig. Henrik Steffens sier uttrykkelig: «han skriver neppe skjønnere, end han taler.»

Han er *koldere* end før, men ogsaa roligere og klarere. Han ser tilbake paa den mægtige og omfattende bevægelse, som han har vært en av de sterkeste og første til at kalde tillive, maaler i rolig eftertanke romantikkens utbytte — avveier dens vinding og er ikke blind for dens mangler. — I denne henseende er den tidligste av novellerne betegnende: Die Gemälde, som første gang stod trykt i Wendt's «Taschenbuch für gesellige Vergnügen» i 1822.

Det er uten tvil Tieck selv, som taler gjennom den varme tilhænger av den romantiske retning, den unge maler Dietrich, i sætninger som disse: Hvad har de, som først kom frem med denne nye lære, i virkeligheten villet andet end at vække *gemyttet* tillive igjen, det, som længe var holdt for helt overflødig ved enhver kunstfrembringelse? Den nye skole har allerede frem-

bragt saa meget, der fortjener agtelse. Der aabenbarer sig i hvert fald *aand* i den, selv om mange overdrivelser følger med, som ved enhver begeistring. Men er det daarlige og slette i *vor* tid slettere end det slette i en tidligere, eller det tomme tommere . . ?

Det er friheten, personlighetens og den kunstneriske frihet, han hævder; han vil ikke la sig binde av gammelkloke, intet-sigende regler, som en hane lar sig binde av en kridstrek.

Er det en *romantiker*, som taler gjennom denne tankegang — og en *romantiker* er og blir Tieck —, saa er det i hvert fald en sindigere, mere avdæmpet.

Blandt husets faste venner opfører Tiecks biograf R. Köpke ogsaa kunstnerne Vogel von Vogelstein og Dahl.

Dahl er ikke den eneste fra fru von der Reckes kreds, som vi finder igjen i Tiecks. Vi træffer ogsaa Karl Förster, Karl Maria Weber og andre. Knyttet til begge huse var likeledes *von Quandt*, en egte kunstven og offervillig mæcen.

Carus derimot holdt sig helt borte fra fru von der Reckes hus. Han kunde slet ikke med Tiedges poesi, og alt hvad han hørte om kredsen, stod i strid med hans eget væsen.

Selv overfor Tieck var han i begyndelsen tilbakeholdende. Den dyrkelse, som Tieck var gjenstand for i sin lille damekreds, og grevinde Finkensteins synlige møie for at fængsle den finere verden til huset, støtte ham tilbake. Men tilslut fik Tiecks egen personlighet overtaket. *Carus* blev en likesaa varm beundrer av hans person, som han allerede hadde beundret store dele av hans digtning, særlig *Phantanus*.

Et par uttalelser i *Carus's* livserindringer oplyser hans stilning til Tieck og romantikken. Der han fortæller om, hvordan han følte sig tiltrukket av ham, skriver han: «Den romantiske poesi, som i ham fandt et av sine mest lysende brændpunkter, hadde ogsaa slaat dype røtter i mit hjerte.» — Men ved en anden leilighet uttaler han: «Noget vist negativt, ironisk, ja

selv sykeligt, anti-Göthisk kunde jeg aldrig føle som fuldt homogent med mit væsen, idet Göthes helt igjennem positive, klart objektive og sunde retning saa at si laa mig i blodet, og skjønt han like til det sidste vedblev at være en kjær og æret ven, saa var der dog hele tiden omraader, hvor vi ikke fuldt forstod hinanden.»

Fra sin tidligste utvikling hadde Tieck vist en levende interesse for al kunst; billedkunst likesaa vel som skuespil og musik. Det var jo netop en av romantikkens eiendommeligheter at omspænde og sammenfatte alt skjønt, al kunstnerisk stræben i en eneste stor begeistring. Hans interesser var saaledes ikke mindre omfattende, end hans egen personlighet var tiltrækkende og fængslende. — Med Dresdens tiltrækningskraft for alle reisende blev Tiecks hus paa denne maate en samlingsplads som faa, i høi grad utviklende for den, som hørte til husets faste vennestok. — Her kom ut igjennem aarene kunstnere som Gottfried Schadow, Cornelius, Rauch og den franske billedhugger David, videnskapsmænd og digtere som Jean Paul, Hegel, Henrik Steffens, Friedrich Schlegel, historikeren von Raumer o. s. v. Den fremragende kunstforfatter *Gustav Waagen* var en nær slegtning av Tieck og gjested ham tidt og jevnlig. Andre kunstlærde, som *Rumohr* og arkæologen von *Stackelberg*, der begge stod Tieck nær, slog sig i aarevis til ro i Dresden.

Ikke mindre utviklende for Dahl var hans nære forhold til *Dr. Carl Gustav Carus*.

Vi hører ofte vidnesbyrd om den magt, som Carus øved over unge kunstnere ved sin fine og gjennem dannede personlighet, og netop fra disse første aar. Vi møter det i Prelers liv som i billedhugger Rietschels. Det er fremfor alt hans følsomhet for andres fineste sjæleliv, som fremhæves av Rietschel.

Ogsaa Høyen taler om ham i de varmeste uttryk. — Paa sin første store utenlandsreise ved 25 aars-alderen da han for sine kunsthistoriske studier opholdt sig i Dresden fra oktober 1822 til mars 1823, blev Høyen ført sammen med ham av Friedrich og følte sig «snart som hjemme i hans Selskab».

Carus's egentlige fag lægevidenskapen, den sammenlignende anatomi og naturfilosofien var paa det nærmeste en lukket bog for den unge kunsthistoriker. Men selv naar Carus uttalte sig om emner, som laa indenfor disse fag, følte Høyen sig tiltrukket av hans «yderst interessante» fremstilling. — «Hvad jeg derimod kunde bedømme hos ham,» sier Høyen, «eller i det mindste mere deltage i, det var hans Anskuelse af Landskabsmalerie, af Poesie, af Göthe — med hvem han staar i Korrespondance — og her fandt jeg ham aandfuld i højeste Grad. Af sine Reisebreve forelæste han mig interessante Sager, men først og fremst havde jeg en overordentlig nydelsesrig Aften, da han forelæste mig sine Ideer om Landskabsmalerie. Det er maaske det første Værk over bildende Kunst, hvormed jeg ret stemmer overeens, kun at jeg her overalt fandt det klart og herligt fremstillet, hvad jeg selv meer havde følt end tydeligen forestillet mig.»

Professor Ussing har i Høyens Levned meddelt en prøve paa Høyens landskapskildringer, en af dem, som han nedskrev denne vinter i Dresden; de synes at være blit til under umiddelbart indtryk av landskapskildringerne i Carus's bog.

Ogsaa Carus's egne forsøk som landskapsmaler vakte i høj grad Høyens interesse.

Carus betegner det selv, og med rette, som sin grundeiddommelighet, at videnskap og kunst var flettet ind i hverandre paa det inderligste i hans aandelige virksomhet.

Høyens ytring om Carus er her meddelt efter hans utrykte breve, som jeg ved Dr. Plougs og professor Ussings velvilje har hat leilighet til at bruke.

Endda han hadde øvet sig i at tegne og male fra sin tidligste ungdom, var det aldrig, ikke engang for et øieblik, kommet op i hans tanke at vælge kunsten som sin levevei. — Han undrer sig selv over dette og søger grunde for at forklare det. En grund, hovedgrunden, finder han i det mægtige overtak, som en dypere trang til videnskabelig viden altid hadde hat i hans aandsliv. Desuten stod kunsten for hans tanke som noget saa «rent og æterisk», at det ikke kunde falde ham ind at leve av den, eller som han selv sier: nære sig og klæ sig ved den.

Men kunstnerenvnen i ham, den blev først og fremst et nyttigt hjælpemiddel for hans videnskap, og dypere: han ser den som en *kraft* i sin videnskabelige tænkning, som den hadde vært det for hans store ideal Göthe. — Den blev en kraft til at søke den organiske sammenhæng gjennom fantasiens sammenføiende evne, se helheten intuitivt syntetisk, hvor en tidligere videnskap hadde set løsrevne enkeltheter.

Han blev revet med av den sterke begeistring for naturvidenskapen, som til alle sider utgik fra Schellings naturfilosofi. Grundprincippet i Schellings filosofi, «læren om det heles organiske sammenhæng, som den er uttrykt i hans begrep om verdenssjælen» — dette er Carus's eget uttryk — blev den tændende ild i hans videnskap.

I sin yndlingsvidenskap, den sammenlignende anatomi, blev han i Okens spor en av de tidligste talsmænd for «utviklings princip» og her med glæde hilst av Göthe som en medarbeider.

Den Schellingske filosofi var paa det nøieste sammenvokset med den romantiske kulturbevægelse. Man har kaldt hans naturfilosofi «den romantiske verdensformel». I den var viden-

Dr. Carus om sit forhold til Schellings filosofi og til kunsten, se *Lebenserinnerungen* I side 70 ff., III side 176 og 186.

Om Schellings forhold til romantikken se «Die romantische Schule» av R. Haym.

skap og digtning sammenblandet. Den sterke subjektivitet, som bevæget den nye tid, var svanger med geniale tanker, men ogsaa med de vildeste fantastier.

Ogsaa Carus hørte sin tid til. Med al sin beundring for Göthes objektive aand var ogsaa han merket av tidens romantiske subjektivisme. Vi ser det ogsaa av hans egen kunst.

Det laa i Carus's eiendommelige aand, likesaa meget som i tidens trang til alt omfattende spekulation og viden, at han med spændt viljekraft søkte at dyrke sine mangesidige interesser. Og med en utrolig evne til at holde hus med sin tid — altid rolig, alltid uten hast — naadde han det som faa, midt i en utstrakt lægevirksomhet.

Som kunstner maa han kaldes *dilettant*, fordi hans kunst ikke var hans livsgjerning, og fordi hans mange gjøremaal ikke tillot ham at utvikle sin kunstner-evne med fuld kraft til fuldkommenhet. Derfor er ogsaa meget store dele av hans kunst, maalt med kunstens strenge maal, kun en dilettants arbeide. — Men han var *født* kunstner. Han har ret til, som han selv gjør, at kalde sig «eine Kunstseele». Og han har arbeidet alvorlig, i sand og ekte kjærlighet, for at utvikle sin evne. Det ser vi av hans naturstudier. Vor haandtegningsamling i Kristiania eier et album med tegninger like fra hans 22 aars-alder, fra aaret 1811. De viser en utvikling i alvor og følgerigtighet, værdig en virkelig kunstner. Og hans bedste billeder har lødigt og ekte kunstværd. Hvem vil f. eks. negte, at maaneskinsbilledet i Kristiania nationalgalleri, eller den lille gjentagelse av det i Thorvaldsens museum, er malt av en virkelig kunstner?

Fremragende kunstnere har ogsaa hævdet hans værd. — Saaledes skriver Friedrich Preller: «Dr. Carus malte landskap, og jeg har aldrig møtt en dilettant, som kun tilnærmelsesvis kommer ham nær. Hans mangfoldige frembringelser er *alle* gjennomtrængt av den dypeste følelse for gjenstanden, og navn-

lig i naturforstaaelse kunde han gjøre mangel kunstner tilskamme.» — Ogsaa Høyens dom gaar ut paa det samme. Han kalder ham uttrykkelig «ikke en pretensiøs Dilettant, men en dygtig Landskapsmaler».

Saa meget større veegt vil Carus's «Breve over landskapsmaleri» faa for os, naar vi senere i sammenheng skal gjøre os rede for det nyere landskapsmaleris utvikling. Paa en gang som tænker, naturkyndig og maler har Carus i denne bog git et sammenhengende uttryk for det syn paa natur og paa kunst, som i forskjellige avskygninger danner princippet i Friedrichs, i hans egen og for en væsentlig del ogsaa i Dahls kunst. —

Gjennem disse kredse, som vi her har lært at kjende, kom Dahl i forbindelse med alt, hvad Dresden selv eide av aand, og hvad det samled i sig utenfra; ikke bare digtere og kunstnere, men ogsaa videnskapsmænd, især i Carus's kreds flere naturforskere som ornitologen Thienemann og botanikeren Reichenbach med flere. — Om Dahl ikke selv kunde trænge dypere ind paa de forskjellige omraader, optok han i hvert fald i sin livfulde aand mange frugtbare tanker, megen spredt viden og fremfor alt — det, som netop er kjernen i en alsidig intellektuel dannelse — en agtelse for *al* aandelig virksomhet, en levende følelse for, at intet menneskeligt var ham fremmed. Vi ser frugterne av det i hans senere liv i en sterk og alsidig utviklet almenaand.

Efter hjemkomsten fra Italien bodde Dahl den første tid med sin hustru i sin gamle ungkarsbolig i «am See». I dette beskedne hjem førte han et flittigt og virksomt liv. Hans underhandlinger med akademiet hadde foreløbig ikke ført til noget. Han hadde ingen løn, den eneste faste indtægt var de 200 thaler, som hans hustru fik i aarlig pension fra Gotha. Han maatte stole paa sig selv og sit eget arbeide.

Og han hadde flere at sørge for. Han hadde sikret sine forældre en aarlig hjælp av 60 til 70 spd., og snart paatok han sig en lignende forpligtelse overfor sin svigerfar, baron von Block, samtidig med at han gjorde forberedelser til at skaffe ham «en bedre Excistens og faae ham frie». — I december 1822 indleverte han et andragende om benaadning, som blev indvilget i januar det følgende aar; og han skaffed ham «et fredeligt tilflugtssted paa vinbjerget ved Meissen». Dahl hadde paa forhaand forpligtet sig til at sørge for ham ved en fast aarlig understøttelse paa 100 thaler. Men det blev ikke med denne sum, det blev «200 Thaler om Aaret og endda meget mere extra», indtil 1829, da baron von Block, under navn av baron von Obolki, fik en beskeden stilling nede i Illyrien. Sine sidste aar leved han som forelæser hos grev Frantz Batthyany i Jormansdorf i Ungarn, hvor han døde den 23de sept. 1834 i en alder av nogen og sytti aar.

Om alle disse utgifter skriver Dahl: «I og for sig kom det ikke saa meget an paa lidt Mere eller Mindre for mig den Gang under min store, anstrængte Flid. Dog vidste han (v. Block) godt, hvor liden Tid jeg undte mig til at nyde en Hvilestund, og alene den store Flid og den Lethed, hvormed jeg arbeidede og dog varetog mine *Studier*, gjorde det mueligt for mig at gjøre det, jeg har gjort baade for min *egen Familie*, for mine Forældre og min Slægt i Norge og for ham selv.»

Ti ogsaa Dahls egen familie vokste efter hvert. Det første barn, en datter, som endda lever, blev født den 28de april 1822. I de følgende aar til 1827 fik de tre til.

Trods alt holdt Dahl virkelig av sin svigerfar. Von Block kom ofte som gjest til Dresden. Endda oftere tok Dahls ut til ham til Meissen og nød naturen i den vakre, maleriske egn. Mellem Dahls studier og skisser findes scener fra dette friske, fredelige landliv. — Desuten var von Block til hjælp for Dahl

paa flere maater. Han var ved mange leiligheter hans sekretær. Han begyndte at forfatte en katalog over Dahls arbeider, og det er sandsynligvis ham, vi skylder, at Dahl kom paa den lykkelige tanke at ta skisser efter sine billeder som enslagsliber veritatis, efter Claude's forbillede.

Under disse forhold, trods en jevn og sikker avsætning, fik Dahl allikevel ikke altid sine utgifter og indtægter til at stemme. For 1823 opfører han sine indtægter, medregnet sin hustrus livpenge, til 1262 thaler, sine utgifter til 1698 thaler, altsaa et temmelig stort underskud. Endda han det følgende aar fik en professorgage paa 200 thaler, viser hans regnskap først i 1825 et overskud paa 261 thaler.

I det første aar, i 1822, maa Dahl ha tjent mer end almindelig godt. Under sit ophold i Dresden vinteren 22 til 23 skrev Høyen i et av sine breve hjem: «Dahl lever vel og er uafadelig sysselsat med Arbeider, der gaa til alle Verdens Kanter.» — Alt samme høst, som Dahl kom hjem fra Italien, kjøpte prins Friedrich av Sachsen et billede av ham med motiv fra Tyrolerfjeldene til 80 thaler. Tidlig næste aar kjøpte prins Johan et maaneskinsstykke fra Capri til en pris av 180 thaler og et litet vinterbillede til 50 thaler. — Av andre salg i 1822 kan nævnes: et stort Tyrolerlandskap med snefjeld i bakgrunden, solgt til von Quandt for 300 thaler; til Tiecks ven, baron von Malsburg, et litet strandbillede under optrækkende uveir; til hertuginnen av Sagan et maaneskinsstykke med Vesuv i bakgrunden, tat fra stranden ved Capri; til general Kniaciewicz en storm ved Capris kyst, som Dahl selv regned til sine «bedre Arbeider», med pendant: en solopgang fra Neapels golf, begge til 100 thaler stykket. Ogsaa til Berlin gik et par billeder: til Dahls gamle velynder David Friedlaender et parti ved Vietri, utsigt utover havet med sol i lystaake, til 100 thaler, og et stort maaneskinsstykke fra stranden ved Posilippo med Vesuvs

ildsøile i bakgrunden, solgt til von Halle i Berlin for 240 thaler.

Fyrst Demidoff i St. Petersburg bestilte, for 150 thaler stykket, to store kabinetsstykker «et Prospect af Dresden, taget fra Veien til Bautzen. Eftermiddags-Belysning under et optrækende Uveir», efter Dahls eget uttryk: «et godt Malerie, rigt saavel paa Staffage som paa andre Gjenstande». Det andet var ogsaa et prospekt, tat fra Bautzenerveien, utsigten fra «Findladers Villa» ut mot bjergene ved Pillnitz og sachsisk Schweiz. To billeder med motiver fra Neapel og Tyrol gik til grevinde von Lieven i Rusland. Det første, et kystbillede fra Neapel med solopgang paa en taaket morgen, kalder han selv et «nydeligt Cabinetsstykke». I det hele støter vi i denne tid ofte paa uttryk av selvtilfredshet i Dahls optegnelser om sine billeder. Han følte sig lykkelig, glæded sig ved livet og sit arbeide. Ogsaa hans naturstudier har stor friskhet og umiddelbarhet.

To billeder gik helt til Amerika til hr. Elliot i Boston. Det ene «Prospect af Dresden, taget fra Meissenerveien i Aftenbelysning», det andet utsigt fra Neustadt ved Cosels have opover Elben mot «Antons» og Loschwitz, «et godt Malerie, stafferet med Skibe og Figurer i Forgrunden».

Desuten finder vi navne som hr. von Krause i Wien, baron Luxborg i München. Den første kjøpte «et godt lidet Cabinetsstykke i norsk Character», den anden en lignende komposition. Foruten disse og mange andre arbeider, som han solgte det første aar, regner han ogsaa op flere billeder som gaver, til Böttiger, til Tiedge osv., eller som bytte, til landskapsmaler Kunkler, kobberstikker Kraegen fra Dessau, portrætmaler Oechs fra Kurland m. fl. Den sidste fik for et omhyggeligt, men kjedeligt portræt av Dahl et kabinetsstykke, parti med en kirke i Kurland, som Dahl kalder et av sine «bedste Billeder». Det var hverken første eller sidste gang, at Dahl utførte billeder efter andres skisser.

Ved sin hjemkomst hadde han vundet en velvillig beundrer av sin kunst i generalinde *Amalie v. Helvig*, født Freiin v. Imhoff, som søkte at vinde nye venner for ham i sin hjemstavn Berlin. — Denne dame var i sin tid en av skjønheterne og skjønaanderne ved hoffet i Weimar, hvor Gøthe og Schiller hadde staat fadder til hendes digterforsøk. Gjennem sin mand v. Helvig, svensk av fødsel, blev hun fortrolig med svenske forhold og svensk litteratur; hendes oversættelse av Fridthjofs saga fra 1826 regnes som hendes største litterære fortjeneste. I Schorns kunstblad fra 1820 og utover skrev hun flittig og vidløftig om kunst, men, som vi ser av Julius Schnorrs breve, til liten oppbyggelse for kunstnerne.

Baade i kunstbladet og ellers øste hun sin naade rikelig over Dahl. Han har gjemt en række breve fra hende mellem aarene 1821 og 28.

Under et besøk i Dresden for at kopiere i galleriet høsten 1821 hadde hun lært Dahl at kjende, et bekjendtskap, som hun regned «til de betydeligste og kjæreste, som kunsten paa lang tid hadde bragt hende». Efter sin tilbakekomst til Berlin utstilled hun i sit hjem for sin omgangskreds to billeder, som Dahl hadde solgt til sine svenske venner, digteren von Beskow og Wilhelm von Kantzow, chargé d'affaires i Berlin. Det ene, von Beskows, var et kabinetsstykke med Vesuv, set fra stranden ved Castellamare, aften, oprørt hav. Det andet et parti ved Wallersee (Walckensee) i Tyrol. De gjorde megen lykke. Selv ministeren von Altenstein ytred haab om at kunne gjøre Dahls arbeider kjendt paa høiere sted, «da netop landskapsmalernes fag var tarvelig repræsenteret» i Berlin. Ministeren, som flere av Dahls andre velyndere, ønsked forresten helst at se en sydlig egn «med stedets lokalpræg klart fremhævet i form og farve». Og som særlig heldige emner fremhæved fruén «enten et overblik over Rom, f. eks. fra keiserpaladserne,

eller maaske heller et eller andet parti fra den feagtige egn omkring Neapel. Den varme, dypblaa himmel, fjernets purpurfarvede solduft hører med i en saadan fremstilling, hvor arkitektur og vegetation kun fuldender det karakteristiske!»

I et brev til Gottfried Schadow meldte Dahl ikke mindre end seks billeder til akademiutstillingen i Berlin høsten 1822.

I selve Dresden hadde Dahl fundet en personlig ven og trofast talsmand i *Hofrath Böttiger*. Om hans kunstneriske skjøn hverken kan kaldes skarpt eller fint — vi vet jo, at heller ikke Dahl satte ham høit som kritiker — hadde han ialfald den fortjeneste, at han omfattede samtidens kunst med en virksom og vedholdende interesse. Fra 1822 utgav Böttiger som følgeblad til «Dresdener Abendzeitung»: «Artistisches Notizenblatt», en av kilderne for Dahls kunstnerbiografi gjennom en hel aarrække like til Böttigers død i 1835 saa meget mere værdifuld, som vi av Böttigers billetter til Dahl ser, at han stadig har søkt opplysninger av Dahl personlig.

Alt i det 4de nummer, for den 23de februar 1822, gir han en karakteristik av Dahls kunst med korte træk av hans tidligere liv. Adskilligt av dette er optat i Lyder Sagens biografi i «Bergens Beskrivelse», likefra indledningen, hvor det heter om Dahl, at han «hører til disse selvstændige kunstnere, som naturen selv har utpræget til kunstner, og som egentlig aldrig var elev av nogen skole, men som, ved at kaste funker i unge sind, selv kan stifte en skole». — Han uttaler, at «han allerede staar meget høit som landskapsmaler. Træder maadehold til hans ildfulde foredrag og en fuldkommen utførelse til hans rike og letformende fantasi, da er mesteren færdig».

«Mer end 200 let utførte haandtegninger, som han har bragt med fra Italien, og mange skissebøker viser, hvor ivrig han har søkt at tilegne sig alt ved Neapels golf og fra Roms

høie. Ogsaa i det maleriske Tyrol har han vidst at fylde sine mapper. Men alt dette tjener kun som stof, som motiver for hans kompositioner, idet han kun sjelden blot idealiserer ut av sin egen indbildningskraft, men forstaar at opfatte og forædle det foreliggende naturprospekt saaledes, at det aldrig mangler den æstetiske og poetiske karakter. Hans stræben gaar ut paa at gi den individuelle karakter av enhver egn, han ligger for det store og for massen.»

I det følgende skildrer han to av Dahls billeder, som ved denne tid stod i hans atelier, von Halles og von Quandts; i kunstnerleksikonnerne fra de aar regnes de almindelig mellem Dahls hovedverker. — Det første forestiller «en høist effektfuld maaneskinsscene — utført med van der Neers pensel — fra kysten bak Posilip og det sted, som gaar under navn av Virgils skole, hvis ruiner sees like i forgrunden. Maanen bryter frem mellem sølvskyer bakom Castel del Uovo, hvis top man ser. Dens lysglimt og reflekserne i de dunkelblaa bølger staar i virkningsfuld motsætning til den fjerne ildglød fra Vesuv, mot hvilken maanelysets sølvglans blegner. Fiskere, som har trukket sin baat paa land, og som bøter sine garn, utgjør staffagen i forgrunden.»

«Av ganske anden natur er et andet, likesaa stort landskap: en dalkløft med tæt skov og en mølle ved Tyroleralperne i nærheten av Wallersee. Her er alt Alpe-natur, den yppigste plantevekst i forgrunden, engsletter og steile klippevægger med granskov paa toppen fylder mellemgrunden, — tinder med sne og is i bakgrunden. Luften er klar, man føler de kolde vift.»

Böttiger fremhæver, at Dahls kompositioner altid, selv om de henter sit motiv fra syden, mere er anlagt «paa det store, det alvorlige og det utprægede end paa det skjønne, yndige og glatte. Skulde han engang faa lyst til at føre radernaalen, vil han paa det mest tiltalende minde om Everdingen, men

altid være sig selv». Naar Dahl aldrig kom til at utføre mer end 4 raderinger — mellem aarene 1817 og 1828 — var det uten tvil av frygt for at overanstrengte sine øine.

Alt i denne første fremstilling av Dahls kunstnerliv nævnes hans længsel efter Norge: han «nærer det ivrigste ønske om ret snart at kunne fortsætte sine studier i sit fædrelands vilde klipper og skove».

2den april 1823 flytted Dahl ind i no. 33 «an der Elbe». Det blev hans hjem like til hans død.

Fortsætter vi fra hjørnet av den Brühl'ske terrasse veien opover langs Elben, kommer vi efter en to, tre minutters gang til et gammeldags stenhus i en tarvelig empirestil, nu Terrassen-ufer no. 13. Her bodde Dahl i 4de og 5te etage.

Nu ligger en lang, statelig række bygninger hele Terrassen-ufer opover. Dengang var dette hus et av de sidste i rækken, og engene strakte sig like hen til husklyngen. Bakenfor laa store haver helt op imot Ziegelstrasse. Naar Elben steg ved vintertid, trængte vandet ind og forvandlede haverne til den ypperligste skøitebane. Dengang var der ingen kaier langs Elben, bare en flat lasteplads, mere malerisk end nu.

Huset vender like mot nord med roligt lys og fri utsigt over Elben og Neustadt til høiderne og skoven bak byen, — med vid horisont og høi himmel.

Midtpartiet av øverste etage dannes av et rundbuet vindu; her hadde Dahl sit egentlige atelier. — Naar han deroppe lærte sig ut av vinduet, saa han til venstre den katolske kirke og slotstaarnets spir tegne sig mot himlen, og Augustusbroens silhouette skjære over Elben fra den Brühl'ske terrasse til Neustadt med det japanesiske palæes kobbergrønne tak. Dypt under like foran laa lastepladsen med alle flodbaatene, fiskegarnene, fragtvognene og hele færdslen. Midt imot sig paa

den andre siden av floden over i Neustadt hadde han «den bayerske skanse», eller som den i folkemunde het: «der Bär», med sine kaserner mellom høie pyramidepopler, og videre paa begge sider av Elben haver og landsteder og enger og marker med græssende kjør, — helt op mot aaserne bak Loschwitz og Blasewitz.

I hans mapper er der skisser snart sagt i hundredevis av alt dette, som han saa fra sit vindu. Vi kjender dem straks paa den høie horisont, de nærmeste ting næsten i fugleperspektiv. Især findes en mængde studier av skyer og luft.

Elbdalen og Dresden har et raskt skiftende veir, en himmel med pragtfuldt vekslende stemning. Luften kan ligge blaa i solglans med lette skylag drivende eller med lysmætted skybunker langt borte, glødende som smeltet sølv og guld.

I et nu jager det op. Himmel og land sortner — en hvinende vind farer hen foran tordenveiret og skylregnet.

Men snart igjen skinner solen gjennom splittede skyer med klare, lyse dybder ind i en blek, kold himmel.

Ved høieste sommertid er det, som om tordenveiret ikke kan komme sig ut av Elbdalen. Det ligger og driver, kommer og gaar med en dags eller en halv dags frist mellem hvert utbrud.

Fra sit vindu deroppe har Dahl set paa al denne herlighet og glædet sig ved den og grepet i flugten saa meget av den, som han har kunnet fange: Han har set solnedgangen. Han har set maanen staa op, svær og rund, bak høiderne og skjælve i Elbens krusninger. Han har set byen ligge i et slør av maaneskin under en eventyrhimmel av svævende, jagende skyer. — Og alt dette saa forskjelligt fra, hvad han saa i sin barndom i Bergens indestængte natur.

Jeg har fundet et løst blad, hvor han selv fremhæver denne motsætning. «Fra min tidligste Barndom,» skriver han, «havde

jeg en varm Interesse for Naturen, for Solens og Maanens Opgang og Nedgang. Men først i mit 22de Aar, da jeg for første Gang kom i det egentlige Frie — saa jeg Maanen staae op fra Horizonten. Thi Bergen er omgivet af høie Bjerge paa 3 Sider og mot Havet igjen begrænset af Askøen og andre Eilande og Skjær.»

Dresdens himmel har git ham ialfald noget igjen for, hvad han savned, noget skjønt og rikt til vederlag for hans hjemlands mægtige fjeldnatur.

Hvor vi forstaar ham vi norske, som har levet derute en tid. Han har staat ved Elbens bred, set den strømme, og tanken har strømmet mot nord. Han har set ind i solnedgangen, ind i det dvælende aftenlys i nord — de nordiske sommernætter er blit levende i hans erindring. Han har set Karlsvoggen og Nordstjernen lyse fra nattehimen og i nattestilheten følt mange længsler hviske i sit sind.

Dresden kunde neppe by en landskapsmaler nogen vakrere bolig. Ogsaa *Friedrich* bodde i samme hus, i leiligheten under Dahl — siden høsten 1820 — og blev boende der til sin død i 1840.

Det er, som om navnene *Friedrich* og *Dahl* fra denne tid av er knyttet uadskillelig sammen. Nævnes den ene, nævnes i regelen ogsaa den anden. De stilles ved siden av hverandre til sammenligning gjennem motsætningen av sine individualiteter.

Dahl har ved flere leiligheter uttalt sig om Friedrichs kunst. Han satte den overordentlig høit, ja saa høit, at han stilled ham ved siden av de bedste. I en aforisme, hvor han gjør sig selv rede for, hvem som har vært «den største Landskapsmaler», opstiller han Friedrich som en av de mange, der — uten at nogen enkelt kan regnes for den eneste største — har git uttryk for noget dypt eiendommeligt, i saa godt selskap som Claude Lorrain, Gaspar Poussin, Salvator Rosa, Ruisdael,

Everdingen, Wilhelm van der Velde, Dubbels og mænd av deres værd. Og Dahl forsøker med det samme at bestemme hans eiendommelighet: Friedrich, skriver han, har i sine «Landskabs-Elegier» git «det stille Naturliv med en Slags tragisk Mystik». Hans «Landskaber ligner ofte mere Silhouetter, — Skygebilleder» i likhet med dem «paa de græske Uerner», som gjennem sine «Omrids» uten en helt utarbeidet form «dog indeholder Grundideen til en dyb og høi Konst»; just saaledes har Friedrichs landskaper en egen «dyb Poesi»; de «er som Drømmebilleder fra en ubekjendt Verden».

Men Dahl uthæver ikke bare det drømmende ved Friedrichs kunst. Han skatter i like saa høi grad hans alvorlige naturstudium. Uten denne fælles dype kjærlighet til naturen var de to kunstnere med deres grundforskjellige individualiteter neppe kommet hverandre saa nær og blit saa inderlige venner.

I de nærmeste aar efter Friedrichs død har Dahl skrevet ned nogen tanker om Friedrich. Han synes at ha tænkt paa at offentliggjøre en liten avhandling om sin avdøde ven. Digteren Eberhard i Halle, Dahls ven like fra begyndelsen av tyve-aarene, som leved sine sidste aar i Dresden, melder Dahl i en seddel, datert november 43, at han venter ham hos sig for at gjennemgaa hans manuskript over Friedrich, idet han gjerne vil hjelpe ham med «at rette hans stykke, saa at det kan bli trykt i ordentlig sproglig form».

Nogen slik avhandling blev aldrig offentliggjort. Derimot har jeg fundet to løse brudstykker med Dahls haand paa daarlig tysk, uten tvil foreløbige utkast til den lille skisse, Dahl tænkte paa at utgi.

Det korteste og sandsynligvis det tidligste brudstykke lyder saa: «Friedrich blev ikke rigtig forstaaet af sin Tid, i det Mindste kun af meget Faae. De Fleste saae hos ham en unaturlig, søgt Mysticisme. Men dette er ikke rigtigt. Var end

hans Foredrag ofte noget stivt, saa laae dog Grunddragene af en stor Naturtroskab og en fin Iagttagelse under det Hele, baaret af en Enkelhed i Opfatningen, som ofte grændsede til det Pinlige og Tomme. Og ikke sjelden synes Friedrich at have overskredet eller miskjendt Grændserne mellem Malerkunsten og Digtekunsten. I sine Seder og i sine Fornødenheder taalte han ikke og skyede han al den Overlæsselse, som nu knuger Verden. Derfor optraadte han i disse Ting som i Kunsten med en Slags Opposition, gik ogsaa, som det synes mig, i begge Henseender vel vidt.» I det utførligere brudstykke fremhæver Dahl endda skarpere, hvor litet selv samtiden forstod ham. «C. D. Friedrich har ingenlunde været Lykkens Yndling,» skriver han, «og det gik ham, som det ofte gaaer de dybeste Mennesker i deres Liv, af Faae bliver de forstaaet rigtig, af de Fleste falsk. Tiden saae i hans Billeder opkonstruerte Ideer uden Natursandhed. Derfor købte Mange hans Billeder kun meer som Kuriositeter, eller fordi de, især i Befrielseskrigens Tider, søgte og fandt en egen, jeg kunde sige politisk, profetisk Udtydning i dem, Hentydninger til en almægtig, usynlig Haand, som griber ind i Menneskenes Forvirring, og til Tysklands Befrielse fra Fremmedaagets Tryk.»

«Kunstnere og Kunstkjendere saae i Friedrich blot en Slags Mystiker, fordi de ogsaa selv kun søgte det Mystiske. Blandt dem var v. Kügelgen, Runge og andre. Hverken disse eller de saakaldte Kunstkjendere saae Friedrichs troe og samvittighedsfulde Naturstudium i alt, hvad han fremstillede; thi Friedrich vidste og følte ret vel, at det ikke er *Naturen* selv, man maler, eller kan male, men vore egne *Følelser* — dog disse maae være naturlige. Friedrich saae det paa en egen tragisk

Ved at lære Runges *kunst* nærmere at kjende vil man finde, at Dahl ialfald delvis gjør denne banebrytende aand uret.

Maade, der, om den ikke netop var søgt, dog ofte gik udover Grændserne for, hvad der kan fremstilles i Malerkunsten.»

«Dette har vel været en Følge af hans Eiendommelighed, og havde han ikke været saaledes, saa var han ikke blevet det, han var: en af de originaleste, eiendommeligste Mennesker og Kunstnere, som jeg har kjendt, hvis Lige ikke fandtes og vel heller ikke saa snart vil komme igjen. Mange har efterlignet ham, dog endnu har Ingen forstaaet at give dette stille Naturliv, som var saa eiendommeligt for Friedrichs Kunst, og som giver hans ofte tilsyneladende stive Billeder en særegen Tillokkelse.»

En rigtigere og alsidigere dom over Friedrich er til denne dag ikke git av nogen. Mænd som Carus og hos os *Høyen* har med den største styrke fremhævet hans kunstneriske dybde og hans betydning i det nyere landskapsmaleris udvikling. Men de har ikke, i hvert fald ikke med den styrke som Dahl, paa vist grænserne for hans kunst.

Dahl ser hans begrænsning i gemyttets overgrep i mystik ind paa enemerkerne for det rent digteriske, ind i det, som ikke malerkunsten formaar at gi uttryk. Netop derved viser Dahl, hvor fri han staar til den romantiske kulturbevægelse, hvor sund likeoverfor dens mer eller mindre sykelige utslag, friere og sundere f. eks. selv end *Carus*.

Men Dahl forstaaer ogsaa eiendommeligheten og dybden av Friedrichs gemytsliv. Det sykelig drømmende hos ham ser han nødvendig sammenbundet med hans sterkeste kræfter; og med hans egte, dype naturkjerlighed føler han sig helt og inderlig i slegt.

Nu er Friedrich glemt. Selv kunstforfattere kjender ikke længer den *virkelige Friedrich*. Endog en kjender av Tysk-

Dr. C. G. Carus: Friedrich der Landschaftsmaler. Dresden 1841. Tidligere i Kunstblatt for 1840, nr. 86 og 87.

lands nyere kunst som Franz von Reber gir et ensidigt billede av hans kunst: gennem sin ensidighet et vrægebillede. Han hævder hans betydning, han kalder ham «grundlæggeren av det tyske stemningslandskap». Men han nævner ikke hans naturstudium, han kjender ikke hans fine kjærlighet til 'alt skapt, selv det mindste i naturen. Ellers kunde han ikke, som han gjør, i Friedrichs kunst se «en tilslutning» — og væsentlig ikke andet end en tilslutning — «til det betydningsfulde ord i Sternbalds Wanderungen: Hvad skal jeg med alle grener og blade, med denne nøiagtige kopi av græs og blomster? Ikke disse planter, ikke bjergene vil jeg avskrive, men mit gemyt, min stemning, som i dette øieblik behersker mig.» Derfor paastaar ogsaa v. Reber, at Friedrich i tilslutning til dette Tiecks hyperromantiske grundord «ikke længer har villet indrømme den plastiske opfatning og det formgivende moment deres overveiende berettigelse»; men at han lar alle former og linjer svømme ut i lyrisk stemning.

Det er rigtigt, ogsaa Friedrich er mangan gang svømmet ut, — paa de punkter, hvor allerede Dahl hævder, at han i mystisk aand har overskredet malerkunstens grænser. Men Friedrich har ikke miskjendt formens, særlig tegningens betydning for malerkunsten. Har vi bare set et eneste eketræ, som han har tegnet eller malt, da har vi set nok til at forstaa, at disse ord i Sternbalds Wanderungen umulig kan passe paa hans kunst. Hver gren, hver kvist, hver liten fure i barken er avskrevet med en nøiagtighet, som grænser til det pinlige.

Efter tyske kunstforfatteres domme, som altfor ofte synes bygget paa et *litterært* kjendskap til den kunstneriske utvikling, ænere end paa selvsyn, kom jeg til Tyskland med de største fordomme mot Friedrich.

Jeg mente, at jeg i ham skulde finde en romantisk drømmer og ikke andet — hans naturfølelse utvisket, svøm-

mende i taaket almindelighet. Men bare det første lille bjerglandskap, som jeg saa av ham i Berlins nationalgalleri, viste mig noget andet. Saa sundt i farven, saa egte i naturiagttagelsen var faa, yderst faa i det hele store galleri. Og jo bedre jeg efter hvert har lært ham at kjende, jo mer har jeg maattet gi mit første indtryk ret. Vel er Friedrich en drømmer. Men han har ogsaa en vaaken virkelighetssans. Han er en av de tidligste og fineste naturiagttagere i vort aarhundredes tyske kunst — kanske den fineste og dypeste *saa tidlig*. Allermindst Tyskland — og den tyske landskapskunst — har raad til at tape en Friedrich. Og han er tapt, saalænge han er glemt, — ikke kjendt efter sit egte væsen og virkelige værd.

For os nordboer er det av interesse at vite, at en saa nøktern og positiv aand som Høyen hadde den samme opfatning av Friedrich og hans kunst som Dahl.

I Friedrichs malerkunst saa han en virkeliggjørelse av, hvad han selv dunkelt hadde anet, naar han hjemme hadde tænkt over landskapsmaleriets fremtid. I den unge studentforenings møter hadde han alt i 1821 i en av sine «Theses» opstillet følgende sætning: «*Skal Malerkonsten hæve sig til den Højde, som den havde naaet i det 16de Aarh., saa maa det ske ved Landskapsmaleriet;*» — en tanke, som syntes at dæmre i tiden, alt anet av Otto Runge i aarhundredets begyndelse.

I Friedrichs verker fandt han «ikke alene Naturen i høi Grad levende og tro fremstillet, men ogsaa dette mere skjulte Naturliv», som gir os vore egne følelser og anelser igjen, «besvarede af den store, vidé Natur» som av et ekko. «Friedrichs Særkjende er den Sandhed, hvormed han fremstiller Naturen, og den dybe Naturanskuelse, den inderlige Kjærlighed, som

N. L. Høyens Levned ved Ussing I s. 46 ff., sammenholdt med Høyens originalbreve fra Dresden vinteren 1822 til 23.

fremlyser af hans Landskaber. De der tro, at han er en ensidig Mystiker, der kun maler sørgelige Nattescener eller Taagebilleder, tage svarligen fejl. Jeg har rigtignok sét Maaneskinsstykker af ham fremstillede med overordentlig Sandhed og sværmerisk Vemod, men jeg har ogsaa sét venlige Solblink, muntre, kraftige Morgenstykker. Hvad der især gjør hans Stykker levende, er Fremstillingen af Luftpartierne. Den tykke, blaalige Vinterluft, den befrugtende, dunstfulde Foraarsluft, den rene Morgenhimmel, det forunderlige Magiske i Maaneskinnets Virkninger, de let og luftig opstigende Flod- og Morgentaager har jeg sét fremstillet med forbavsende Sandhed. Og nu den bløde rene Sne, de gjennemsigtige Ismasser, det beduggede, friske Mos, det karakteristiske i Fuglenes Flugt, alt dette vidner tilstrækkelig om at han ikke blot er en følede, men ogsaa en fremstillende Konstner. Ethvert af hans Arbeider udgjør et Hele: derfra den mægtige Virkning, naar man først er bleven fortrolig med hans tilsyneladende konstløse Behandlingsmaade.»

Om Friedrichs opfatning av kunst i det hele skriver Høyen: «Hans Grundprinciper ere uden Tvivl, at *Konstneren skal ud-tale sit Hjertes fuldeste og dybeste Følelse, at alt Fag- og Inddelings-Værk bør være dødt og magtesløst for Konstneren; enhver Gjenstand, som vækker hans Følelse, er værdig til at behandles; ikke Gjenstandene selv, men kun mangelfuld Be-handling kan blive ubetydelig; vil Konstneren fremstille noget Andet end hvad der stemmer med hans egen Følelse, bliver han en Løgner og hans Arbeide en Usandhed, altsaa et uægte Kunstværk.*» — Høyen selv har understreket disse sætninger i sit brev. Det er ogsaa merkelige tanker saa tidlig i vort aarhundrede, et træffende uttryk for Friedrichs egen tankegang.

Høyen var forholdsvis ung paa sin første utenlandsreise, omkring 25 aar, og av den grund sagtens det eiendommelig romantiske nærmere end senere i sit liv. Som et litet træk

kan nævnes, at Høyen til «Erindring om Juleaften 1822», som han feired hos Friedrich, forærte Dahl Wackenroders «Phantasien über die Kunst von einem kunstliebenden Klosterbruder» i Tiecks utgave av 1814. Vi træffer vistnok et og andet ungdommeligt, ikke modent i Høyens reisedagbog. Men likefuldt, for enhver, som kjender Høyens kjernesunde tankeliv, vil hans vidnesbyrd for egtheten og natursandheten av Friedrichs kunst være av vegt.

«Mange Domme ere fældede over denne Mand; en egentlig udtømmende har jeg endnu ikke hørt.» Hvad Høyen i disse ord har uttalt ved begyndelsen av 20-aarene, har fuld gyldighet den dag idag.

Der findes ingen uttømmende kunstnerbiografi over Friedrich, ingen, som gaar ut over kunstnerleksikonernes trange ramme. Det ser ut, som om han selv har villet det saa, villet ha sit navn, sin person i mørke; ikke et av hans billeder er signert, ialfald saavidt jeg har kunnet finde. — Hans biografi i de fleste leksikonner er fulde av feil. Paalideligst er den nyeste «Allgemeine Deutsche Biographie», undertegnet Pyl (uttales Pil). Den gamle Greifswaldprofessor har kjendt professor Friedrichs nærmeste slekt, og omfatter hans minde og hans kunst med dyp ærbødighet.

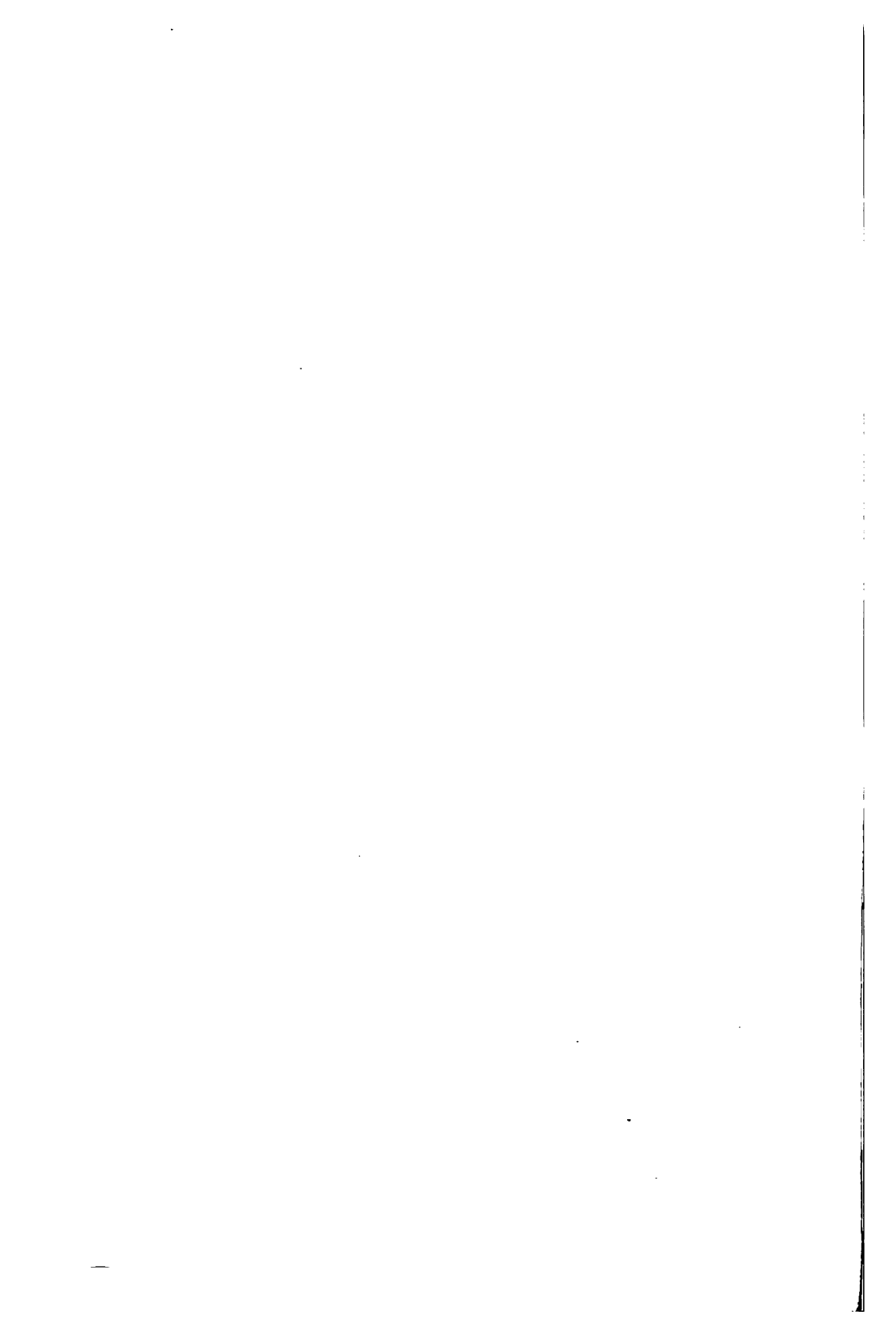
Høyen fortæller i et av sine breve fra Dresden, at Friedrich, under sit studium ved Kjøbenhavns akademi fra 1794, «gik Haas til Haande ved Udførelsen af de norske Prospekter». Da han kom til Kjøbenhavn, var han tyve aar gammel. Han blev der fire aar. I blade av hans skissebøker hos hans svigerdatter, malerinden fru Caroline Friedrich i Dresden, findes tegninger av «Emilies Kilde», datert 5te mai 1797, og fra Kjøbenhavns red den 3dje og 5te mai 1798. Hans arbeider fra disse aar, selv naturstudierne, er sterkt maniererte, med løvverket stivt skaaret som efter daarlige kobberstik og med en farve-

Wm. M. F. —

W. D. L. D. D.

lægning, som paa en gang er blek og broget. Hans figurer har allesammen Abildgaards overdrevne, lange forhold. I akademiets protokoller er han, efter meddelelse fra hr. sekretær Weilbach, bare nævnt to ganger, sidste gang 2 jan. 1798 som rykket op fra gipsskolen i modelskolen.

For oktober 1798 er der flere tegninger av ham fra Dresdens omegn. Den almindelige opgave, at han i 1798 flytted fra Kjøbenhavn til Dresden, viser sig saaledes at være rigtig. Hans tegninger fra de to følgende somre er likeledes fra Dresden og omegn.

I 1801 besøkte han sin fødeby Greifswald og gjorde en rik høst av tegninger fra Pommerns enkle, storlinjede kystegn. Hans ven og landsmand Otto Runge, en evnerik, ildfuld kunstnernatur, som med al sin gjærende, fantastiske romantik hører til Tysklands merkeligste kunstnerpersonligheter — en av de ufortjent glemte — traf ham her i Greifswald paa sin reise til Dresden fra Kjøbenhavn, hvor ogsaa han hadde studert ved akademiet, under Abildgaard og Juel. Han fortæller, at Friedrich længted tilbake til Dresden, hvor vi ogsaa finder ham næste sommer.

En skissebog fra sommeren 1806, som tilhører professor Lorens Frölich i Kjøbenhavn, er fuld av motiver fra Pommern og Rügen. I disse, og i tegningerne fra de nærmest foregaaende aar, har han allerede væsentlig utdannet sin eiendommelige stil

Sml. Friedrichs selvbiografiske notiser i hans ansøknng om at bli medlem av Dresdenerakademiet, datert 10de juni 1816, akademiets arkiv VIII Fol. 94 ff. Her sier han selv, at han i 4 aar utdannet sig ved Kjøbenhavns akademi, og at han paa veien til Dresden for kunstens skyld gjorde et ophold i Berlin. Han undertegner sig: Caspar David *Friderich*. —

Hinterlassene Schriften von Philipp Otto Runge II Theil side 456 og 365. Sml. «Kunsthalle zu Hamburg, zur Wieder-Eröffnung am 23. Dec. 1890», hvor Director *Lichtwark* gjenindsætter *Otto Runge* paa hans plads i Tysklands kunsthistorie. I sit nye verk «Hermann Kauffmann und die Kunst in Hamburg von 1800—1850» har han videre utviklet hans banebrytende betydning.

til en enestaaende ren og sikker haandskrift, mens hans raderinger fra 1799—1802, i Friedrich August II's samling i Dresden, er væsentlig avhængige av Klengel.

I 1807 synes han at ha reist i Bøhmen.

I et Brev til Otto Runge, datert Dresden 4de oktober 1808, skriver han: «At jeg skulde tænke paa at reise hjem i denne maanet, derom vet jeg endnu intet, og det maatte i det hele være meget magtpaaliggende, ja bent ut nødvendigt, ifald jeg skulde reise hjem, saalænge fienderne endnu er i mit fædreland.» Imidlertid var han i 1809 igjen i Pommern.

I 1810 tok han sammen med sin ven Georg Kersting, som hadde studert ved Kjøbenhavns akademi imellem 1804 og 1810, en fottur til Riesengebirge. Aaret efter gjorde han en studie-reise til Harzen.

Allerede ved denne tid var hans ry vokset saaledes, at kunstakademiet i Berlin, i sit møte den 12te november 1810, utnævnte ham til æresmedlem.

De mange anekdoter, som fortælles om Friedrich — mange av dem er baade karakteristiske og morsomme — viser, hvor sterkt samtiden var optat av hans personlighet. Paa alle dem, som kom ham virkelig nær, gjorde han det samme dype og varige indtryk som paa Høyen og Dahl. Saaledes fængsled Friedrich ogsaa *Carus*, som i ham fandt en ny lærer i fuld og inderlig samfølelse. Paa den utflugt, de gjorde sammen til Pommern og Rügen sommeren 1819, fik Carus syn for nye skjønheter i naturen, fremfor alt for landskapets linjeskjønhet,

I Naglers kunstnerleksikon, for 1837, fortælles det, at Friedrich ogsaa reiste i Italien. Denne meddelelse maa grunde sig paa en misforstaaelse. Alle Friedrichs nærmeste har negtet, at han har gjort en slik reise. Hans seneste biografer, som A. Hagen og professor Pyl, har heller ikke fulgt Nagler. Det er ikke umuligt, at Nagler kan ha hentet sin meddelelse fra ældre utstillingskataloger, som opfører billeder av Friedrich med italienske motiver, uten at dette er noget bevis for, at han nogensinde er kommet syd for Alperne.

paa samme tid som han lærte at forstaa bedre den enkle og rene linjeføring i Friedrichs kunst.

Et eneste træk er nok for os til at ane dybden og magten av Friedrichs aand. Den bekjendte mystiske naturforsker og teolog *v. Schubert* meddeler det i sine livserindringer. Det forklarer det «profetisk politiske», som Dahl sier man fandt i Friedrichs kunst.

De var et par sammen oppe paa Friedrichs atelier. Friedrich holdt netop paa med et eiendommeligt billede. Der var ikke noget andet at se end et taakehav og en himmel med skyer kjæmpende i storm. Kun enkelte fjeldtinder steg op av taakehavet.

Men oppe mellem de jagende skyer kjæmped en ørn mot stormen — kjæmped sig ut mot det lysere blaa — —

Det var i oktober 1806. Tyskland laa trampet under Napoleons fot. Vennerne talte sammen om fædrelandets ulykke. Friedrich talte med glødende had mot de franske, fuld av smerte over Tysklands skjændsel, men i haab, i sikker fortrøstning. Han delte ikke de andres frygt. Han pekte paa billedet, paa ørnen: Den vil kjæmpe sig ut, den tyske aand, ut av stormen og skyerne. Der er fjeldtinder, som staar fast og har sol — —

I disse aar stod Friedrich flere av Tysklands første frihetskeltet nær, mænd som *Theodor Körner*, *Moritz Arndt*, man har ogsaa nævnt general *Scharnhorst*. Hele sit liv igjennem bar han levende uvilje mot sit fædrelands fiender; han vilde ikke engang la sin søn lære fransk.

De forskjellige skildringer av ham, hos *v. Schubert*, *Wilhelm v. Kugelgen*, *Carus*, *Wilhelm Wegener*, gir et levende billede av hans ydre og indre skikkelse, — snart sagt i alt en motsætning

G. H. v. Schubert: *Der Erwerb aus einem vergangenem und die Erwartungen von einem zukünftigen Leben. Eine Selbstbiographie* II side 182 ff.

til den lille, vevre, spædlemmede, brunlokkede, spillende Dahl. Han var lang og knokkelsterk og mager, lys blond med et blekt, litt langagtigt ansigt og store dypblaa øine under sterkt buede, lyse bryn. Som ung bar han rikt, svært skjeg. Slik har han fremstillet sig selv i Carus's album, i det billede, som er gjengit her i bogen. I ydre og i dragt ligner han i dette selvportræt mest en vakker nordisk sjømand. Som født i svensk Pommern gik han ogsaa længe under navnet: der Schwede.

Wilhelm von Kügelgen fortæller i sin elskværdige bog: *Jugenderinnerungen eines alten Mannes*, at hans far, Friedrichs trofaste ven, Gerhard v. Kügelgen, hadde brukt ham som model til en fremstilling av kong Saul.

Som i Sauls sjæl hadde tungsindets dæmon ogsaa herjet i Friedrichs. Tungsetet blev der altid som et ar, levnet efter svære smerter og kampe. Som ung hadde han set en bror synke i isen, mens de gik paa skøiter sammen, uten at han kunde redde ham. En tid var hans tungsetind saa dypt — ogsaa i utilfredshet med sig selv som kunstner —, at han gjorde forsøk paa at ta livet av sig. Carus, som uthæver det sidste moment — hans strenge krav til sin egen kunst — som en av grundene til Friedrichs livslede, fortæller, at han ikke mere end en eneste gang fik Friedrich til at bli hos sig en aften sammen med nogen venner. Saa sky var han for fremmede. Men til sine nærmeste venner gav han sig hen, helt og uforbeholdent. Von Schubert, som kjendte ham tidligst, sier uttrykkelig, at det dype, tungsetindige alvor bare var den ene side av hans væsen. Mellem venner var han gemytlig og munter, fuld av spøk og djervt lune. Og han var en barneven som faa.

I sine livsvaner og sit levesæt var Friedrich til det yderste nøisom, og saa gavmild, at han kunde gi bort sin sidste skilling, — at sætte penger paa rente holdt han for synd. Baade i sit liv og sin kunst kjendte han ikke noget overflødig.

Alle, som fortæller om hans atelier, fremhæver, hvor overordentlig enkelt det var, von Schubert i 1806 like meget som Wilhelm Wegener, der kjendte ham i hans sidste leveaar. I Gutzkows tidsskrift: «Unterhaltungen am häuslichen Heerd» har dyremaleren Wilhelm Wegener tegnet en biografisk skisse av Friedrich, som har dobbelt interesse for os, fordi den ogsaa indeholder adskilligt om Dahl, der hadde vært hans lærer, og som han stod meget nær.

Han fortæller om Friedrich: «Hans atelier hadde en grønlig-graa farve, en umalet skrivepult av træ, et staffeli og en stol var hele utstyret. Paa væggen hang en ridselineal, en vinkelmaaler og en palet.» Han vilde ikke, at ydre ting skulde forstyrre billederne i hans indre. Denne trang til at være alene med sin indre verden, har Friedrich selv uttrykt i en av sine aforismer: «Luk dit legemlige øie, at du frit kan se dit billede med dit aandelige øie. Saa kan du bringe for lyset, hvad du har set i det dunkle, forat det saa igjen kan virke tilbake paa andre — utenfra indad.» Vi mindes uvilkaarlig «Digtets aand» av Welhaven, den av vore digtere, som mere end nogen anden har ret til at kaldes en «erindringens» digter. —

«Kom saa en ven til ham,» fortæller Wegener videre, «som han hadde lyst til at snakke med en stund, bød han vennen sin eneste stol og satte sig selv paa gulvet. Daglig i skumringen kom Dahl . . . ned til ham. I det hele lar disse to kunstnere sig ikke godt tænke skilt fra hverandre; ved sin forskjellighet i karakter og alder virked de gjensidig likesom utfyldende paa hverandre . . . Friedrich malte langsomt, fremfor alt i sammenligning med sin kunst- og husfælle Dahl. En dag sendte Friedrich bud op til Dahl, at han gjerne vilde

W. Wegeners skisse om Friedrich i «Unterhaltungen am häuslichen Heerd», Neue Folge. Vierter Band side 71—77. Hans skildring av Friedrichs atelier stemmer helt med Kerstings maleri.

se ham male paa et billede, og gik saa en morgenstund op til ham ovenpaa. «De skulde kommet iforgaars, da var jeg i fuldt arbejde,» sa Dahl, «idag skal jeg bare begynde paa noget.» Mens de snakker sammen, tar Dahl en blindramme med opspændt lerret, henter en studie av et norsk klippefuldt kystlandskap og en anden studie med en fiskerbaat, lægger begge blade ved siden av sig, begynder at tegne og male og faar saa utover formiddagen, mens han hele tiden snakker med sin ven, billedet færdigt, til Friedrichs største forundring. Og for likesom at sætte kronen paa verket kommer en herre og en dame ind i den berømte nordmands atelier, før Friedrich var gaat, og kjøper paa staaende fot det lille billede, som vakte deres største beundring ved sin friskhet og sandhet.»

«Friedrich derimot malte ikke, før emnet, han vilde fremstille, stod færdigt for hans indre øie; da tegned han det omhyggelig op paa lerretet og gav hele billedet en let tone omtrent som paa en sepiategning, her og der lot han lokalfarverne træde frem. Efter dette maatte billedet omhyggelig tørke, før han gav sig ifærd med den endelige fuldførelse.»

Saa menneskesky og stille han ellers leved, gjorde han altid julaften til en fest i sit tarvelige hjem. Og da vilde han gjerne se mange venner om sig. Flere dage i forveien gav han sig ifærd med at pynte. Han slog lister langs væggen for at fæste lys mellem grønt. Han laved en lysekrone av tøndebånd, omvundet med grønt, — et avskaaret grantræ vilde han ikke ha inde, han følte for ømt med alt levende liv.

Det lille, fine billede i Dresdenergalleriet med de to mænd, som staar sammen i et smaaromantisk klippelandskap og ser op mot maanen, er ikke andet end en slik undermaling, skjønt temmelig nær sin fuldendelse. Professor Dahl fik det som gave i 1819 eller 20. Efter Friedrichs død solgte han det til galleriet for 80 thaler. I hans dagbog for 15 sept. 1840 noterer han, at han har skrevet til minister von Lindenau, at han var villig til at avstaa det til galleriet, «dog ei uden man tillige beholder det, Enken har, som Friedrich malte kort før sin Sygdom i 1834». Det sidste blev ogsaa kjøpt samtidig for 150 thaler og findes i galleriet.

Et andet træk av hans naturkærlighet, mere jevnt og frit for al sentimentalitet, er meddelt i Wegeners skisse: I nærheten av Friedrichs hjem, ved det saakaldte Elbberg, hadde fiskerne og færgemændene plantet nogen piletrær, som brøt flodbredens lange, ensformige linjer og oplived alle de graa farver med sit fine grønne. En dag var de avkvistet. Da kjøpte Friedrich dem, forat de kunde staa i fred. —

Saaledes leved de to kunstnere inderlig forbundet, — knyttet endda nærmere sammen, efter hvert som familierne vokste. Om sommeren, naar haven var som en dagligstue, møttes de mellem bedene og i lysthusene under kaprifoliernes og aristolochiernes løvverk. De to sønner Adolf Friedrich og Siegwald Dahl blev begge malere og venner for livet.

Som medlem av akademiet hadde Dahl en slags forpligtelse til at gi unge kunstnere, som henvendte sig til ham, raad og veiledning. I «*Artistisches Notizenblatt*» for 1823 gir Böttiger følgende meddelelse: «... Vi glæder os over, at vi nu kan anføre to eksempler paa, at dygtige mestere tar sig av brave elever og søker at *opdrage* dem til kunsten i et fortroligere samliv. Den fortræffelige norske landskapsmaler J. C. Dahl, som nu allerede i flere aar er vor almindelig agtede medborger, skjønt endnu ikke professor ved vort akademi, har for nogen tid siden aapnet en saadan anstalt for unge lærlinger i sin rummelige bolig ved Elbens maleriske bred.» — Det andet eksempel, Böttiger nævner, er professor Friedrich Matthæi, der nød stor anseelse blandt de unge figurmalere som en dygtig lærer, og som derfor fik sterk søkning til sit privatakademi.

Ved det kongelige akademi blev der ikke undervist i malning.

Efter alle vidnesbyrd stod akademiet meget lavt ved denne tid. Wilhelm v. Kügelgen, Ludwig Richter, Rietschel o. s. v.

taler den ene skarpere end den anden om undervisningen. — Der var ingen fast læreplan. Hadde den unge møisommelig maattet bruke sin tid i første klasse til at lære at lægge streker, at «skraffere», efter gamle haandtegninger av de forskjelligste mestre, maatte han, straks han var kommet op i næste klasse, kaste bort skrafferingen som noget fuldkommen avlægs. Og i gips-skolen og høiere oppe søkte de fleste av lærerne, paa enkelte hæderlige undtagelser nær, langt mindre at fremstille det, de saa, end det, de vidste. En av dem, professor Pochmann, pleide paa elevernes tegninger efter gipsfigurer at sætte ind sorte øienstener og mørkt haar. Derfor brydde de unge kunstnere sig heller ikke om deres korrektur. De søkte at hjælpe sig, saa godt de kunde, paa egen haand, ved gjensidig kritik. Uten alle regler søkte de at fremstille, hvad de virkelig saa, strengt samvittighetsfuldt, smaalig, ved maalinger og ved en mosaikmæssig sammensætning af enkeltheter. — Disse træk er laant fra Wilhelm v. Kügelgen.

Det billede, Rietschel tegner, er om muligt endda trøstesløser: «Ingen kunstner eller lærer ved denne tid, som hadde tanke for en ung mand og gav ham raad! Og selv om de hadde villet det, hvorledes kunde vi ha tat imot deres raad? Vi følte allesammen altfor godt, at disse mænd hørte til en avlagt kunstperiode, Seydelmann, Schubert, Roesler, Pochmann o. s. v. — ingen elev hadde nogen agtelse for deres korrektur. Hartmanns personlighet indgjød vistnok mere agtelse, han var en meget dannet, fin og velvillig mand. Hans korrektur var samvittighedsfuld; men heller ikke han hadde noget vækkende.» — «Friedrich Matthæi alene var en glimrende undtagelse.» Og snart kom ogsaa Näke og Vogel til som friske kræfter.

Under disse forhold aapned Dahl sit privatatelier for unge landskapsmalere, men i langt beskednere former, end Böttiger fremstiller. Efter Böttigers uttryk ser det nærmest ut, som om Dahl hadde grundet et formeligt kunstnerhjem i sin nye rummelige leilighet, som omfatted ikke mindre end ti værelser. Men aldrig har mer end en enkelt kunstner ad gangen bod hos ham. Værelserne blev efter hvert fyldt av hans samlinger, som vokste slik, at han siden maatte leie fire nye rum i bakgaarden.

Vi har hørt vidnesbyrd nok om den tiltrækning, Dahl øved paa de unge malere baade ved sin personlighet og ved sin kunst. Allikevel blev hans lærervirksomhet umiddelbart ikke saa vidtrækkende i sine følger, som vi skulde tro. Naar vi undtar enkelte kunstnere, først og fremst Dahls landsmand Fearnley, er der faa av hans egentlige elever, som har vundet noget fremragende navn.

Dahls egen personlighet var neppe helt uten skyld i dette forhold. Men de dypeste aarsaker laa sikkerlig utenfor ham: i Dresdens matte og sløvende kunstliv, i Tysklands kunstutvikling bort fra Dahls naturkraftige retning mot en mere abstrakt idealiserende kunst.

Dahl var i høi grad vækkende for de faa, for de sterkere begavelser, som var istand til at ta lærdommen frit og selvstændig, i personlig omgang med hans levende aand. — Men til lærer i almindelighet var han neppe synderlig skikket. Dertil var han for urolig og for litet taalmodig, for litet herre over det sindige, klare uttryk. Jeg har eksempelvis hørt om en ung kunstner, som bare blev forvildret av Dahls retledning, mens han hos Friedrich fandt de klare og rolige raad, han trængte. Jeg har forøvrigt ofte nok støtt paa vidnesbyrd om, at Dahl tok sig varmt og levende av sine elevs vel.

I Dahls dagbøker, i akademiutstillingens kataloger og andre steder nævnes en hel del unge kunstnere som Dahls lærlinger

i disse aar: *Wilhelm Krause* fra Dessau, grundlægger av marinemaleriet i Berlin, Carl Christian *Sparmann*, som paa Dahls anbefaling blev valgt til tegnelærer for prins Napoleon, den senere keiser, Carl Julius *Leypold* fra Dresden, Heinrich *Crola* fra Meissen, Gustav *von Haugk*, som i et par aar bodde hos Dahl, *A. P. Denissow* fra Petersburg. Ogsaa en englænder Bruce nævnes i dagbogen. — Den første nordmand, som kom for at studere under Dahl, var *Peter Bull*, en svoger av statsraad Riddervold. Han kom til Dresden i september 1824 og drev det saa vidt, at han paa akademiutstillingen aaret efter fik utstillet en tre, fire numre, væsentlig kopier efter Dahl. Av danske malere nød krigsraad *Fabritius de Tengnagel* veiledning hos Dahl under et ophold i Dresden vinteren 1823—24.

Ogsaa efter reisen til Norge i 1826 vedblev Dahl at ta elever indtil omkring 1840, da hans mange gjøremaal og hans svækkede helbred nødte ham til at indskrænke sin virksomhet. Blandt tyske elever i dette tidsrum er de mest kjendte navne Curt *Grolig*, som siden hjalp Horace Vernet at male landskapsbakgrundene paa hans store slagmalerier i Versailles, G. F. *Papperitz*, Robert *Kummer*, dyremaleren Wilhelm *Wegener*, som senere blev lærer for Dahls søn, og to holstenere, som av Weilbach opføres mellem danske malere: Johan Paul *Mohr* og *Carniencke*, med mange flere.

Ikke sjelden raaded Dahl unge landskapsmalere, som vilde studere sjø, at gaa til Kjøbenhavn til Eckersberg. Det er ikke usandsynligt, at det var efter Dahls raad, at hamburgeren Christian *Morgenstern* slog sig ned i Kjøbenhavn for en tid, efterat han sommeren 1827 hadde gjort en studiereise i Norge med anbefalinger fra Dahl til flere av hans norske venner.

Om Sparmann se «Lebensläufe Meissenerkünstler» av Dr. W. Loose i 2det bind av Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Meissen.

Ogsaa en anden av Tysklands yngre malere, der likesom Morgenstern kom til at spille en fremtrædende rolle i det tyske landskapsmaleris udvikling, berlineren Karl *Bleken*, lærte at kjende Dahl meget tidlig. Allerede i 1823 besøkte han Dahl i Dresden med anbefaling fra David Friedlaender, og i 28 gjentok han besøket.

Baade i Morgensterns og Blekens tidligere arbeider findes træk, som staar Dahls opfatning meget nær. En kunstners indflydelse lar sig i det hele ikke maale alene efter den høide, som hans umiddelbare lærlinger under sin utvikling naar op til. Den middelbare indflydelse ad de mere skjulte veie er fuldt saa væsentlig og vidtrækkende.

I 1824 blev Dahl endelig ekstraordinær professor ved akademiet. Utnevnelser, som var datert den 17de januar 1824, fastsatte hans løn til 200 thaler aarlig, at regne fra 1ste januar.

Dahls utnevneelse hadde ikke, saaledes som det oftere er blit fremstillet, nogen likefrem sammenheng med professor Klengel's død. Landskapsmaler Klengel døde først mot slutningen av 1824. Det kongelige dekret sætter derimot Dahls utnevneelse i forbindelse med professor Schuberts død og «fordelingen av de lønninger, som denne hadde oppebaaret». — Ogsaa Dahls ven Friedrich fik ved samme leilighet tittel av ekstraordinær professor og 'et tillæg av 50 thaler til sin tidligere løn, medens selve posten efter Schubert blev tildelt den dygtige figurmaler Karl Vogel von Vogelstein, som allerede efter von Kügelgens død i 1820 var utnevnt til ekstraordinær (?) professor.

Dahls brev til Thorvaldsen like efter hjemkomsten i 21 hadde uttryk av skuffelse og ærgrelse over den vending, det hadde tat med hans ansøking; at han ikke blev utnevnt dengang, med det samme, tilskrev han «Cabaler». Hvorvidt

Dahl har hat nogen ret til at paastaa dette, lar sig ikke avgjøre. At hans nye og friske retning har møtt motstand hos tilhængerne av en utlevet og avfædig kunst, er utvilsomt. Det har vi blandt andet set av Ludvig Richters uttalelse. Paa den anden side hadde Dahl de mest indflydelsesrike mænd for sig.

Den egentlige grund til, at utnævnelsen lot vente paa sig saa længe, er uten tvil at søke i de økonomiske forhold. Da v. Vitzthums indstilling i 1821, som gik ut paa, at Dahl skulde faa en aarlig løn paa 200 thaler, ikke blev tat til følge paa høieste sted, blev det, som vi mindes, uttrykkelig uttalt, at det var «for ikke at forhøie kunstakademiets lønningsbudget».

Sachsen hadde lidt saa meget under krigen og av dyrtid og misvekst i de nærmeste aar efter freden, — der var saa meget at ordne og bringe paafote igjen, at det ikke er at undre sig over, om regjeringen viste stor forsigtighet.

Den nye stilling hadde ikke egentlig nogen indflydelse paa Dahls forhold som lærer. Han hadde ikke at lede undervisningen ved selve akademiet, bare nu som før at undervise de unge kunstnere, som søkte til ham personlig. — Hans forhold til akademiet var saaledes temmelig løst. Leilighetsvis tok han del i møterne, vi ser det av dagbogen for den 4de december 1826, som har dette knappe notat: «vred i Forsamlingen ved Academiet».

For mai og juni 1825 findes en række aktstykker i akademiets protokoller, som gjælder professor Dahl. Frenzel, inspektøren ved det kgl. kobberstikkabinet, og Dahl var kommet op i en strid med hverandre, som Frenzel var utidig nok til at bringe ind for generaldirektørens domstol.

Det hele er et komisk mellemspil, som gir et levende bilde av Dahls lettændte, opflammende heftighet: En torsdag formiddag i den almindelige aapningstid vil Dahl føre en reisende ind i kobberstiksamlingen. Men i døren blir han stanset

av galleritjeneren: Fru storhertuginde av Hessen-Darmstadt er for øieblikket derinde, og ingen fremmed har adgang.

Dahl bruser op: «han og den fremmede var likesaa godt et herskap som andre; desuten kunde han ikke komme igjen hver dag.»

Værre blev det, da tjeneren kort efter slap den fremmede ind alene. — I det høie herskaps paasyn leverer Dahl tjeneren et visitkort til Frenzel. Frenzel tar kortet. Paa den ene side finder han «den agtbare kunstners navn», paa baksiden følgende linjer:

«Den Slags Uforskammetheder, at man blir vist væk for andre fornemme Fremmedes Skyld, kan kun forekomme i Dresden.
J. Dahl.»

I den brevveksling, som fulgte, blev der ikke spart paa grovt skyts, hverken fra Frenzel eller Dahl. Det hindred ikke, at de senere kom paa venskabelig fot.

Just fra sammè aar, fra høsten 25, finder vi en fortælling om Dahl i professor Abrahams's «Meddelelser» av sit liv, fra en tur, de gjorde til Leipzig sammen: «Her maa jeg anføre et karakteristisk Træk af den herlige, men noget forstyrrede og stundesløse Dahl. Vi sov i samme Værelse. Om Morgenen Kl. 5 blev jeg vækket ved en forfærdelig Rumsteren i Værelset. Dahl stod i bar Skjorte, havde aabnet sin Kuffert, smed sit Tøi om paa alle Stole og var i den ivrigste Bevægelse. «Hvad er der paa Færde?» spurgte jeg. «Vi skal jo til Campe Kl. 9.» «Men Kl. er jo kun 5.» Imidlertid blev Dahl ved, og da Klokken var 9, var han neppe færdig.»

Dahl foretok ikke mange eller store studiereiser i denne tid. Norgesreisen, som stadig stod for hans tanke, blev skutt ut fra aar til aar paa grund av arbeide eller sygdom i hans hus. Det blev med mindre utflugter i Dresdens nærmere eller fjernere omegn, til Waldheim og Meissen, til Tharandt, Dipoldiswalde, til sachsisk Schweiz osv.

Om en av hans studieutflugter like utenfor byen fortæller Karl Förster i sin dagbog for 3dje mai 1822: «Seancen idag hos Vogel, som maler mit billede, blev tilslut meget morsom ved Dahls komme. Det elskværdige, gemytlige menneske er altid oprømt og livlig, hans underholdning ofte høist komisk; thi i sin store livfuldhet konstruerer han sjelden et ord rigtig; hertil kommer den ubehjælpelighet, hvormed han taler det tyske sprog, saa at næsten hvert ord i hans mund blir til en klædelig karikatur. Han hadde idag vært i Pieschen for at se solnedgangen; men det varte for længe for ham, og saa hadde han nøiet sig med at male svin, som han endnu var ganske henrykt over.» To blade i hans mappe, datert den 7de mai, viser, at han nogen dage efter igjen var ute i Pieschen for at male sine svin.

Dahls længste studiereise var til Riesengebirge i 1824. I følge med den polske general von Kniaziewicz, en varm kunstven, drog han den 12te august over Bautzen ind i Schlesiens. De tok forbi slotsruinen Greiffenstein, gjennom Warmbrunn til den maleriske slotsruin Kynast, op paa Riesenkoppe og til flere andre av Schlesiens vakreste punkter. Den 26de august var de igjen i Dresden. — I et brev til prins Christian Frederik fra den 25de oktober samme aar skriver Dahl om turen: «Jeg var særdeles heldig med Veiret og gjorde et temmelig rigt Udbytte, hvoraf noget allerede er i Arbeide.»

Den direkte forbindelse mellem prins Christian Frederik og Dahl, som hadde vært avbrutt siden deres opphold i Italien, var tat op igjen i 1824. Gjennem Irgens Bergh hadde prinsen istedenfor sin gamle bestilling av Rhinfaldet ønsket et billede av Vesuvs utbrud den 24de december 1820, efter en skisse, som han hadde set i Rom. Om dette veksled de flere breve.

Prinsen bruker de mest hjertelige uttrykk. I det første brev, datert Sorgenfri den 31te juli 1824, skriver han: «De har nok

isinde at rejse en Tour til Deres Fødeland da seer vi Dem ogsaa i Kiøbenhavn hvor De veed at De stedse erindres af Venner og Bekiendtere . . .

De har seet en talentfuld ung Billedhugger Bissen i Dresden paa hans Rejse til Italien — Han lover meget. — Jeg behøver ikke det veed jeg at anbefale Dem de danske Kunstnere og Rejsende, der besøge Dresden, de vil altid finde en fordums Landsmand og indsigtfuld Raadgiver i Kunstfaget i Dem kiere Professor Dahl.»

Hans ros over billedet av Vesuvs utbrud i et brev fra Kjøbenhavn den 22de januar 1825 er likefrem overstrømmende:

«Hr. Professor Dahl!

Den skønneste Prydelse for min Samling har jeg modtaget ved Deres mageløs skønne Malerie forestillende den glødende Lavastrøm paa Vesuv og Udsigten fra dette Bierg over Neapel og dens skønne Havbugt — Malere beundre den dristige og sikre Pensel, enhver som seer dette herlige Malerie forbauses og glædes over dets Effect og jeg beundrer tillige Fremstillingens store Sandhed . . .

Jeg vilde ret ønske at De engang kunde gjøre en Udfugt fra Dresden til vore Dem velbekiendte Egne, jeg er forvisset om at det ogsaa vilde glæde Dem; havde De blot været her afvigte Sommer ingen skulde have fulgt mig til Bornholm for at samle og opbevare Afbildninger af dette Lands klippefulde Kyster, af det gamle Hammershuus's Ruiner mod hvis klippefaste Fod de skummende Bølger bryder, ingen, siger jeg, uden De der, fremfor nogen anden, er vor nordiske Naturs Maler — Men De kommer der vel engang haaber jeg og ligeledes til

Billedet av Vesuvs Udbrud, som Dahl malte til prinsen i 1824, er ikke det samme, som nu tilhører det danske nationalgalleri — dette blev malt til Brøndsted i Rom i 1821 —, men et meget større, som nu tilhører hr. Scavenius til Klintholm.

Norge, da seer vi Dem ogsaa i Danmark, paa Sieland, og vil De omsider blive hos os da veed De hvor kiert det vilde være mig. —

Etatsraad Hansen som har glædet sig ved at see Dem og Deres Arbejder i Dresden er siden December Maaned her tilbage . . .

Jeg haaber stedse at modtage gode Tidender fra Dem og henlever min kiere Dahl Deres

forbundne og velvillige

Christian Frederik.

Prindsessen som har stor Glæde af Deres Malerie hilser Dem meget.»

I december 1825 fik Dahl endelig gjennem overhofmarschalk Hauch en bestilling paa to malerier «til Hans Majestæt Kongens Forgemark» paa Kristiansborg slot — den bestilling, som hadde latt vente paa sig like siden 1820, og som vilde ha vært saa meget værdifuldere for Dahl, om den var kommet i begyndelsen av hans ophold i Italien. Dengang, i rette øieblik, vilde den kanske ha vundet ham for Danmark.

Dahl hadde saa fuldt op av arbeide, at han ikke kom til at utføre disse bestillinger før i 1829 og 31, da han malte «Parti ved Vordingborg», et vinterbillede, og «Uveirsdag i en Fjord paa Norges Kyst», som begge tilhører det danske nationalgalleri.

I personligt forhold stod Dahl i dette tidsrum Danmark nærmere end Norge, i livligere brevveksling og i et stadigere samkvem med reisende — ikke mindst kunstnere.

I «Artistisches Notizenblatt» for 1829 nr. 13 meddeles det «efter forlydende», at et «eget værelse» paa Kristiansborg slot skal overlates Dahl — i likhet med Eckersberg og andre — «for hans *danske* landskaper».

Vi har alt hørt om Høyens ophold i Dresden fra oktober 22 til mars 23. Høyen satte stor pris paa Dahls omgang. Han omtaler ham altid med den største agtelse som en «ægte Landsmand», som «den dygtige og brave Dahl» o. s. v. Morsomt er det at se, at Danmarks vordende kunsthistoriker gav sig i formelig lære hos Dahl. I et brev til sine forældre den 20de december 1822 skriver han: «Hr. Landskabsmaler Dahl har været saa god at love mig Undervisning i Grundene for Kolorit og Farveanlægning, paa det at jeg siden desto grundigere kan lære at kjende de forskjellige Mesteres Arbejder og deres Maade at male paa. Jeg begynder derfor efter Nytaar at male hos ham.» Høyens biograf professor Ussing lægger dog muligens vel megen vegt paa dette elevforhold til Dahl, naar han sier, at Dahl derigjennem «har havt en væsentlig Del i Høyens Udvikling».

Dahls umiddelbare forbindelse med Norge i disse aar synes ikke at ha vært synderlig stor. Den har paa det nærmeste indskrænket sig til brevveksling med Lyder Sagen og Wilhelm Børs og til omgang med tilfældige reisende.

Dagbogen for 10de mars 1823 meddeler, at Lyder Sagen har meldt ham hans fars død i «Søfarendes fattighus» i februar 1823.

Mens han endda bodde i sin beskedne leilighet i «am See», mottok Dahl et besøk, som han satte stor pris paa. Hans dagbogsoptegnelser, som efter hjemkomsten fra Italien er yderst knappe, indeholder følgende notis: «Den 25de November 1822 Besøg af Kronprindsen af Sverig med Suite . . . Prindsen var meget naadig, er udmerket smuk og et lyst Hode; thi hans rigtige Omdømme har forbauset mig.»

Det følgende aar fik han igjen et ærefuldt og kjært besøk; han fortæller om det i et brev til Lyder Sagen, datert 1ste sept. 1823: «For nogle Dage siden blev jeg ret behagelig

overrasket ved at blive besøgt af Hr. Stiftamtmand Christie og Hr. Apotheker Monrad. Stiftamtmanden bragte mig Deres kjære Brev, hvorfor jeg takker Dem meget; hvor Brevet ei tilfredsstillende min Nysgjerrighed, maatte begge mine Landsmænd holde for og besvare Løst og Fast, Gammelt og Nyt, som jeg bragte paa Bane.»

Mangt og meget var hændt i alle disse aar siden 1811, da Dahl drog ut, og Christie var mellem dem, som tegnede sig paa hans liste. Mens Dahl med ungdommens freidige mot og evne hadde arbeidet sig frem til sin lykkelige stilling, hadde Christie staat blandt de forreste i arbeidet for at grundlægge og sikre det nye Norges selvstændighet. Det var overanstrengelsen efter dette arbeide, som han søkte at bøte paa ved denne reise. Han kom fra Karlsbad og opholdt sig en fire, fem dage i Dresden paa hjemveien.

Skjønt Dahl kalder sig «en slet Skribent» og regner de to bergensere for et levende brev til Lyder Sagen, indeholder allikevel brevet adskilligt av interesse. Han skriver: «Jeg selv har længe haft Løst at besøge Dem og min Familie i Bergen og næsten lovet mig selv til Foraaret at gjøre et Sommerbesøg i Norge. . . . Jeg har foresat mig, som jeg ogsaa har fortalt til Stiftamtmanden og Hr. Monrad, til Vinteren, efter et gammelt Udkast, jeg har tegnet for 16 Aar siden, at male Bergen, som det den Gang var — thi jeg erindrer endnu ganske nøie enhver Smaating — for i Fald jeg skulde være saa heldig en Gang endnu at see det igjen i Virkeligheden, da ei ganske at tabe det gamle Indtøk. — I de sidste 2 Aar har jeg idelig beskjef-tiget mig med at male efter de Studier, jeg samlede i Italien og Tyrol, og da jeg havde et temmelig stort Antal deraf, saa manglede jeg ikke Variation; men som det sedvanlig gaaer, naar *En* faaer et Partie af Italien eller Tyrol etc., saa vil en Anden have fast et lignende eller i samme Character, og naar

man ikke selv siger: nei! nu vil jeg male Noget af Norge, skeer det ei. Er det først der, saa bliver Liebhaberne ligesaa begjerlige efter det sidste som det første. Saaledes har jeg nu i lang Tid næsten ikke malet andet end norske Egne eller Søestøkker. — En ung tydsk Reisende, ved Navn Naumann, der studerte Mineralogie og især opholdt sig en Tid lang i Bergen og dens Omegn, havde i sin Tegnebog medbragt endeel Partier fra Hardanger, Voss, Lærdal etc., ligesaa nogle Søekyster, der var meget uskyldig opfattede, disse har tjent mig som Stof til flere Billeder, hvoraf mine kjære Landsmænd har scet et Par.» — Med sine «kjære Landsmænd» mener Dahl, som vi ser av det umiddelbart følgende, stiftamtmand Christie og apoteker Monrad. — «Ellers var jeg for Øieblikket meget fattig paa Billeder, især store; thi de Fleste vil kun have Cabinetsstøkker, hvilke og finder Afsætning som nyebagt Brød.»

I et anbefalingsbrev til Lyder Sagen, som han skrev for den tyske landskapsmaler *Etsdorf* den 20de mai 1824, skildrer Dahl de hindringer, som nødte ham til at opsætte Norgesreisen: «De troer neppe, hvor ofte jeg især i denne Tid tænker paa Norge, paa Dem og min Familie; men dette kommer ogsaa deels deraf, at min Reiseplan dette Foraar at gjøre en Reise — op til Dokker, som det heder paa Bergensk — blev udsat til en anden Gang . . . Mine huslige Forhold tillod det ei; thi paa een Gang havde jeg 3 Patienter, nemlig min Kone, der endnu er svag, min lille Datter, og endelig havde jeg det Uheld for 6 à 7 Ugers Tid siden, at min lille Søn havde knækket Laarbenet, og uden at man kan udfinde Aarsagen, formodentlig Uforsigtighed af Pigen.

Endskjøndt dette Uveir nu er forbie, saa var det dog for silde at tænke paa en Reise, ogsaa har dette kostet mig Betydeligt, især er jeg blevet hindret i mit Arbeide; derfor er

det nødigt, jeg bliver i Roelighed i Sommer for at tage igjen, hvad der er forsømt, og jeg har mange Bestillinger. —

Ved min Ven Cancellieraad C. Thomsen er De vel blevet underrettet om, hvordan det er her i Dresden, da samme forrige Høst opholdt sig her nogle Uger . . . Det er ikke alene i Norge, der findes smukke Egne, ved Dresden er det ogsaa smukt paa en anden Maade . . .

Kommer jeg en Gang til Bergen, saa har jeg i Sinde at tage et Par Malerier med, i Fald jeg faaer Tid til at udføre mine Ideer, som ofte ikke er de, der er bestilte; dog de fleste af disse — de, som ikke er malt paa bestilling — gaaer ligesaa hurtig bort som de andre. Det er en Løkke for mig, at naar jeg ofte ei agter en bestemt Idée — som en eller anden har ønsket utført — «saa maler jeg ganske andre Ting, og disse har jeg igjen 10 Gange bestilte. Saaledes har jeg nu malet en Søestorm 3 Gange — dog altid med Forandring. Troer De, at jeg i Bergen eller Norge overhode kunde afsætte Noget? Thi dette vilde jeg betragte som Erstatning for min Reise. At foretage Arbeider i Norge tillader Tiden ikke, og jeg vil kun samle Materialier.»

Heller ikke i 1825 kunde han komme avsted. I brevet til Christian Frederik av 25de oktober 1824, hvor han fortæller om reisen til Schlesien, skriver han: «Med en Reise til Norge er det noget ganske Andet, da dertil udfordres mere Tid og større Forberedelser baade til Reisen og til at ordne mine Familie-Anliggender. Jeg har derved for det første Aar slaact saadan en Reise af Hodet, især da jeg har endeel Arbeider, der vil give mig nok at gjøre næsten et heelt Aar.»

Han fik indtil videre nøie sig med at gjøre reisen til Norge i fantasien — i billederne, som rimfrosten tegned paa hans ruter, og som han tyded til landskap med fjeld og stup og dype daler. Flere slike rids findes i hans mapper.

Et par bøker, som kom ut i disse aar, maatte gjøre hans længsel efter Norge og Bergen endda mere levende.

Den ene var «Bergens Beskrivelse» av Lyder Sagen og Herman Foss, som han fik med en norsk reisende mars 1825. Dahl studerte bogen grundig; han nedskrev, hvad han fandt at rette, eller hvad han vilde ha rede paa, naar han kom hjem. I denne bog læste han ogsaa sin egen kunstnerbiografi, skrevet i varm og stolt medfølelse av hans faderlige ven.

Det andet verk var *Carl Friedrich Naumanns* «Beiträge zur Kenntniss Norwegens», Leipzig 1824. Paa to reiser i 1821 og 22 (senere ogsaa en tredje i 1823) hadde den fremragende unge mineralog gjennomstreift størstedelen av det søndenfjeldske Norge: østland og vestland, høifjeld og fjorder. Paa en av reiserne hadde han følge med hr. Caskel — svensk-norsk konsul i Dresden. Skjønt hans bog væsentlig hadde et videnskabeligt øiemed, hadde han samtidig fundet leilighet til at tegne billeder av landet og folket, som kan gjøre en nordmand varm om hjertet. Hvor levende har han ikke i et par træk skildret farten utfor Krokkleven: vi ser Ringerike vokse og bre' sig omkring Tyrifjordens speil. Og den norske fjeldbonde skildrer han med en sympati og en tro paa folkets fremtid, som river med.

Den første Norgesreise 1826.

Endelig kunde Dahl rive sig løs og iverksætte sin mangeaarige plan om at reise hjem til Norge. Han brøt op fra Dresden om morgenen den 10de april 1826 med hurtigpost over Leipzig til Braunschweig, som han naadde om aftenen den 12te efter at ha reist uavbrutt nat og dag. — Næste morgen kjørte han videre med ekstrapost til Hamburg, hvor han blev i nogen dage, fra-om aftenen den 14de til om morgenen den 17de april.

Han hadde flere venner og kjendinger i Hamburg, som kunsthandler Harzen, portrætmalerne Gröger, Peter Copmann med mange flere. Desuten hadde kunstforeningen i Hamburg netop faat sin første utstilling istand; Dahl hadde sendt seks billeder til den. Blandt disse et kolossalt norsk fjeldlandskap, som Böttiger regner for «kanske et av de største landskaper, som er malt», værdigt til en æresplads i det kongelige slot i Stockholm.

Under heldigere forhold kunde ikke Dahl komme her. Han var særdeles fornøiet med sit ophold. I et brev til sin hustru,

datert Lübeck den 18de april, skriver han: «I Hamburg har det behaget mig særdeles, og der har jeg truffet en Mængde Bekjendte og Ubekjendte, af hvem jeg blev modtaget med Beredvillighed og Gjestfrihed; kun Skade, at jeg kun kunde blive der knapt 2 $\frac{1}{2}$ Dag. Thi Hamburg har desuden særdeles meget Interessant og Seeværdigt, saavel af Kunst som af Natur. Jeg maatte ogsaa opgive mange Besøg, som jeg endnu tænkte at gjøre der, for at blive tidsnok færdig.»

I Lübeck blev Dahl opholdt, fordi dampskibet fra Kjøbenhavn var forsinket ved motvind og storm; men han nytted med glæde ventetiden til at se byen, «som har meget skønne Kirker og mange gamle Merkværdigheder».

Brevet, som han havde begyndt i Lübeck, fortsatte han i Kjøbenhavn den 22de:

«Jeg har alt været her siden iforgaars, kjære Mille, men har ikke haft et Øiebliks Roe; thi fra Morgen til langt paa Nat har alle mine Venner og Bekjendte lagt Beslag paa mig. — Jeg kom hid fra Lübeck efter en Overfart paa 24 Timer den 20de om Morgenen Kl. 10 $\frac{1}{2}$ og maatte endnu samme Aften drikke The hos Prindsen, der ligesom Prindsessen tog meget venlig imod mig. Saa snart jeg har ordnet mig lidt, maa jeg begynde at arbeide. Forøvrigt er jeg blevet modtaget overalt med saa megen Forekommenhed og Gjestfrihed, at jeg fast er i Forlegenhed. — Den første Middag, ligesom engang for alle, — er jeg indbudt til Thomsens Forældre — igaar Middag spiste jeg hos Etatsraad Hansen og saa hyggelig *en famille*. Møller, Hegers har jeg lovet at besøge en Aften — og hos Jensen behager det mig særdeles. Han har indrettet sig meget smukt og har en meget brav Kone og to vakre Børn; han har gjort store Fremskridt i Kunsten og er almindelig elsket og agtet. Han har en meget smuk Boelig, og hun som han har næsten plaget mig, for at jeg skal boe hos dem.

— Kl. 3 Eftermiddag. I Dag Morges blev jeg afbrudt, og snart skal jeg afsted i Middag til Prindsen — derfor faaer du atter et forhastet og kort Brev . . .»

«Den 5te Mai. Endelig efter lang Venten fik jeg i Dag Dit kjære Brev fra 10de til 27de April, som Thomsen bragte mig i Formiddag, netop som jeg var gaaet ud for at tegne i det Frie. Jeg har allerede været her i 14 Dage, og jeg har næsten ikke kunnet samle mig for lutter Besøg og Indbydelser fra Morgen til seent paa Nat, og derfor har jeg neppe haft et Øieblik tilovers til at begynde paa et Brev. Veiret er ogsaa saa daarligt og koldt her, at det ikke har været at tænke paa at tegne, og derfor vilde jeg først have alle mine Besøg ifra mig for saa siden uforstyrret at kunne tegne i det Frie; men dermed ser det slemt ud; thi mange Dage har jeg 4 Indbydelser...

Man har foreslaaet mig til Medlem ved Konstakademiet her, men dertil hører et Billede; det har jeg ikke Tid til at male nu, fordi jeg især vil gjøre Studier for Fremtiden. Det bringer mig større Fordele i Længden, end om jeg sætter mig til inde en 14 Dages Tid for at male et Billede til 14 à 16 Dukater, eller et Medlemsstykke . . .»

«Bestillinger har jeg nok af; men jeg tør ikke tænke paa at male — forat jeg kan faae taget saa mange flere Studier her og i Norge . . .»

«Det er Mange, som vil til Dresden, Nogle vil ogsaa besøge Dig. Flere har spurgt efter Dig og seet paa Dit Portrait. — En Frue Rahbek, en Art *Frau Cantorin* — den gamle, elskværdige fru Weinlig — «til hvīs Mand jeg var anbefalet i Aaret 1811, uden den Gang at gjøre Brug deraf — hendes Bekjendtskab har jeg gjort nu og vilde gjerne oftere besøge de gode gamle Folk, naar Tiden vilde tillade mig det. —

Den 6te Mai tidlig. . . . Fra Norge vil jeg kun skrive hver tredje Uge, først fordi det er saa langt borte, men ogsaa

fordi jeg maae ind i Landet, hvor man ikke kan regne bestemt paa Posten, men hvor man maae vente paa Leilighed i længere Tid.

Jeg er i Dag igjen ærgerlig over Veiret; thi det er koldt og regner. Jeg har maattet skaffe mig Veed her, og varer det daarlige Veir, saa kommer jeg først til Norge i Slutten eller i det Høieste i Midten af Juni. — Jeg har fundet tre à fire unge Mennesker fra Norge, som studerer Kunsten her, og et Par iblandt dem synes at have Talent. — Ogsaa maae jeg snart skrive til Norge for at leie Værelse; thi ellers blir det som her, hvor jeg først maatte boe i Vertshus. Der er det endnu værre, fordi der intet Vertshus findes, i det Mindste kun middelmaadige . . . »

«12te Mai 1826. . . . I Dag fik jeg Brev fra Hamburg, at man vil lukke Kunstudstillingen 1ste Pintsedag og strax sende mig Billederne — man beklagede, at man ikke kunde beholde det store Billede der, — Grunden er daarlige Tider; et lidet Maaneskinsbillede er solgt — og derfor var Prisen 11 Dukater — altid Noget . . .

Jeg er fremdeles optaget med mine Studier i det Frie og med at være udbuden og med at gjøre og faae Besøg; det er der heller ikke Noget at gjøre ved. Men det er ikke at tænke paa at faae malt Noget . . . »

Mellem Dahls skisser er der især en mængde tegninger fra Kjøbenhavns red av skibe, baater osv. Vi ser ogsaa, at han i mai maanet fik gjort flere mindre utflugter til Fredriksdal ved Furusøen, til Sorgenfri, hvor han besøkte prinsen den 10de mai og tok en tegning av det lille landlige slot til et billede, som han først utførte for prinsen fire aar efter.

Den 23de mai tok han med dampskib over til Koster paa Møen, hvor han blev tre fire dage for at samle skisser.

Paa Charlottenborg-utstillingen 1827 hang et fint litet billede med motiv fra denne reise: «Dampbaaden passerende

Ulvsund mellem Koster og Kallehave Færgesteder», malt for professor Klingberg. «Caledonia» skovler sig tungt avsted langt ute mellem øerne, midt i en spillende solstrime, og hjælper paa farten med et svært seil; det er i dampskibsfartens barndom.

Billedet er datert juni 1826. Dahl malte det altsaa efter tilbakekomsten til Kjøbenhavn; men det er friskt som en naturstudie. Trods sin fint dæmpede, graalige tone har det en eienommelighet lyskraft.

Endelig var Dahl den 17te juni i Roskilde, hvor han blandt andre tegninger tok et større blyantsrids av domkirken.

I det sidste brev, han skrev til sin hustru fra Kjøbenhavn den 5te og 6te juni, fortæller han om sine billeder: «. Mine Billeder er kommet hid, men saa seent, at næsten Alle var reist — dog skjøndt Prindsen reiser bort i Morgen tidlig, saa har han alligevel været hos mig i Formiddag. — Men Prindsessen havde hørt om mit mindre Tyrolerlandskab — det nemlig med en heel Deel Kvæg i Forgrunden — da hun ikke var rigtig frisk, lod hun Billedet hente — incognito, før Prindsen havde set det — for at overraske Prindsen med det til hans Fødselsdag den 18de Septbr. Jeg har altsaa nu igjen 60 Dukater i Vente — med Tiden; thi saa straks fik jeg det nok ikke, sagde Secretaire Adler til mig, fordi Prindsen har haft og har saa mange Udgifter, idet han reiser det bort Alt sammen med sin Frue Gemalinde. Dog naar jeg til Høsten reiser herigjennem, vil det være godt at tage med hjem.» — Dette landskap hænger nu i det danske nationalgalleri.

«Som sagt, havde Billederne været her før, havde jeg bestemt solgt allesammen, dog hvem veed, hvad det er godt for? — Billederne var atter meget medtagne ved uvøren Behandling, og især var Guldrammerne meget ramponerte . . .

. . . Medlemshistorien vil jeg ordne en anden Gang; thi hverken har jeg den Slags Billeder nu, eller har jeg Tid til at

male Billeder. Mine Billeder maae jeg søge at faae solgt, og jeg maae samle Studier.»

Den 13de juni forlot Dahl Kjøbenhavn for at reise nordover. Hans ven, søofficeren Henrik Thomsen, en yngre bror av Christian Thomsen, hadde skrevet en rute for ham til reisen gjennom Sverige med anbefalinger og oplysninger. — Blandt vakre steder underveis fremhæver han Hallandsaa, Kungsbacka og Gøteborg og veien fra Gøteborg til Trollhätta.

Trollhätta var det egentlige maal paa denne del av veien. Henrik Thomsen skriver: «Naar De sender Forbud» — om skyds — «strax om Aftenen, kan De reise om Morgenens meget tidlig og endnu see lidt i Trollhätta samme Aften, og Maaneskinnet, som De just vil have fortræffelig.»

I Trollhätta opholdt Dahl sig fra den 18de til den 20de juni. Fra disse tre dage findes, foruten enkelte tegninger, fire omhyggelig utførte studier i olje, en datert den 18de, de tre andre allesammen den 19de, — aandfulde, energiske; frisk natur i en dyp, dæmpet tone.

Det er denne storladne natur, han har længtet efter. Det er aars opsparte længsel, som har fundet utbrud i denne rivende raske og sammentrængt sterke produktion.

Om eftermiddagen den 21de juni drog Dahl med skyds videre nordover fra Gøteborg.

Han reiste hurtig uten større ophold. — Han satte over Svinesund alt ved middagstid den 23de, St. Hans-aften.

Otto Tank fra Fredrikshald, som sammen med Abel og Keilhau opholdt sig i Dresden like før Dahls opbrud, hadde i en utførlig reiseplan henvist ham ikke alene til sin fars, statsraad Tanks, prægtige gaard Rød og til sit eget værelse der, men ogsaa til en hel del andre herregaarder i Smaalenene: Commerceraad Wiels sted Bærby to mil syd for Fredrikshald, fru Zieglers sted Ween «yderst skjønt beliggende» en halv mils

vei fra Fredrikshald ved Femsøen; Hafslund, konsul Rohde, Borregaard, justitsraad Thrane, begge ved Sarpsfossen, fremdeles Zacharias Møller paa Thorsø, major Kræfting paa Næss, major Werenskiold paa Kjøberg, baron Wedel paa Ellinggaard, statsminister Sommerhjelm paa Tomb, assessor Elieson paa Evje, stiftamtmand Sibbern paa Værnø kloster.

Men ingen av disse herligheter, ikke engang Tistedalen eller Sarpsfossen fristed Dahl. Han ilte videre for at naa Kristiania saa hurtig som muligt.

Paa en erindringsliste for reisen, som Dahl hadde skrevet i Dresden, hadde han notert: «Den 23de Juni St. Hans-Aften om mueligt da at være i Bergen.» Den lyse sommernat med blussene, baalene og alle barndomsminderne, netop til den vilde han gjerne være i sin fødeby. Istedet naadde han Kristiania St. Hans-dags aften ad den gamle vei, som førte over Ekeberg ned til Oslo, med den vakre utsigt ut over byen og tjorden, — den, som Leopold von Buch alt tidligere i aarhundredet hadde sammenlignet med utsigten fra bjergene nedover mot Genf, Rousseaus by, og med Claude Lorrain's landskaper.

Men Kristiania var allikevel ikke Bergen. I det hele tyder flere tegn paa, at Dahl ikke har faat noget riktig heldigt indtryk av Kristiania, at han trods de gamle og nye venner, som han fandt, allikevel har følt sig fremmed, ikke møtt med det fulde, varme hjertelag, som hans egen varme kjærlighet til fædrelandet uvilkaarlig maatte vente. Schweigaard slaar paa noget slikt i et brev til Welhaven i 1834, skrevet kort efter et samvær i Dresden umiddelbart før Dahls anden reise til Norge: »Dahl er dog en høist fortræffelig Mand; jeg er meget nysgjerrig efter at vide, hvilke Honneurs der er viste ham i Kristiania; jeg har halvt om halvt Grund til at formode, at man

L. M. B. Aubert: Anton Martin Schweigaards Barndom og Ungdom. Breve, side 135.

ved hans forrige Besøg i vor Hovedstad ikke har vist ham den megen Opmærksomhed, som han fortjente.» Noget lignende læser vi mellem linjerne i et brev fra Stephen Heger til Dahl, skrevet fra Kjøbenhavn den 23de oktober 1826: «Det har forundret mig at høre, at man i *Christiania*, efter Thomsens Sigende, ikkun har bestilt smaa Arbeider hos Dem. Dette er forresten *Dagens Orden*; alt hvad der ikke kan *ædes*, have de fleste Rigmænd ingen Interesse for. — En Skildpadde som undertiden koster ligesaa meget, som et godt Malerie og som desuden *ædes* op i eet Maaltid, finder altid en Liebhaber.»

Dahl blev ikke længe i Kristiania, bare en uke. Under sit ophold blev han kjendt med malerne kaptein *Munch* og *Flintoe* og med *Linstow*, som aaret i forveien hadde lagt grundstenen til slottet. *Linstow* var den av disse tre, som Dahl kom i det nærmeste forhold til. Han var en fint dannet mand med mange interesser, elskværdig og behagelig. Men hans utdannelse som arkitekt var i høi grad overfladisk. Han «hadde ikke bygget saa meget som et hundehus», da han skulde til at bygge slottet, forsikrer Dahl.

Dahl gjorde flere smaa utflugter i byens omegn. Alt dagen efterat han var kommet, var han ute ved *Vækkerø* og tok en liten blyantsskisse av fjorden og øerne; aaret efter brukte han den som motiv til et maaneskinsbillede for *Jakob Aall*. — Nogen dage efter var han ute paa «*Wraatz's Løkke*» — *Frognes* — og tegned skisser. En utsigt ind mot fæstningen og *Hovedøen* fra denne dag utførte han i 1830 som billede for en oberstløytnant v. *Röhmer*.

Den 1ste juli løste han pas til reisen gjennom landet: til *Drammen*, *Kongsberg*, *Kristianssand*, *Stavanger*, *Bergen*, *Trondhjem* og tilbake igjen til *Kristiania*.

En av hans venner hadde utarbeidet en reiserute for ham med *Rjukan*, *Tinns prestegaard*, *Vøringsfossen*, *Maabodal*, *Gra-*

ven, Voss, Nærødalen, *Ytre-Kroken*, Justedalsbræen og Horungtinderne som de vigtigste merkepunkter. — Haandskriften er øiensynlig maleren Flintoes. Dahl var saa heldig at faa godt følge i major Mathias Wilhelm Eckhoff fra Stavanger, en ven av kaptein Gerhard Munthe. Munthes fædregaard Kroken var deres fælles maal.

Paa reisen tvers igjennem landet er Dahls skisser hans dagbog. Vi kan følge ham fra dag til dag. Den 2den juli ser vi Kolsaas med sine runde smaakupler svinde bakom bakkerne i Asker; dagen efter ser vi fra kjøbmand Albums have i Drammen Bragernæsaasen i mildt aftenlys over rykende smaahus og hytter.

Som kjøbmand Albums gjester blev Dahl og Eckhoff ogsaa hele næste dag i Drammen. — Han fik tegnet mange skisser denne dag; det er en fornøielse at se, hvor friskt, eienommelig norsk han oppfatter alt. En blyantstegning av Bragernæsaasen med en tre, fire lette toner i vandfarve kan ikke være norskere: stuen med den rødmalte bordvæg og det umalte bordtak, skigardsveien bortunder langs aasen, det er altsammen saa egte østlandsk, som om en av vore mest utprægede østlandsmalere hadde tegnet det.

5te juli er han alt forbi Haugsund og inde ved Fiskumvandet paa Eker. Vi ser de brede bygder og de østlandske laavebygninger og lave aaser, — bare med nogen faa streker og strøk netop det karakteristiske. Ved skiftet Dunsrud gav han sig bedre tid. Fra jorderne bak gaarden tegned han en litt mere utført skisse av utsigten nedover lierne til kirken og Fiskumvandet og aaserne. — Efter denne malte han i 1830 et billede for hofraad Hambro, med regnbue og kraftig solvirkning.

Fra den 6te, 7de og 8de juli finder vi en hel række tegninger fra Kongsberg. Den første er tat fra elvebredden et

stykke nedenfor broen, med elven og fossen og hammerverket og ogsaa litt av byen. Begge de følgende dage var han nede ved Labrofossen eller, som han dengang skrev: Laugerudfossen. Den lyse sommernat drog ham ut fra et muntert lag. Han nød stilheten og skjønheten og tegned. Paa et par tegninger fra den 8de juli har han skrevet «Kl. 10 Aften», paa en tredje «Kl. 11».

Han har stanset, hvor elven danner som et stille vand, mørkt av at speile graner, mens fjeldkuplen bakenfor fanger skjært, klart sommernatlys. Nærmest skummer fossen utover.

Dahl synes at ha likt sig godt mellem Kongsbergs familier, som viste ham en forekommende gjestfrihet.

Da Dahl den 9de juli i følge med Eckhoff brøt op fra Kongsberg, var det, som om han la civilisationen bak sig og gav sig ut paa det ukjendte og eventyrlige.

«Fra Kongsberg kan kløves og rides igjennem Jondalen til *Bolkesjø*, her sætter man over 2de Smaavand til *Viig*, hvorfra atter kan rides over Heien til *Tindoset*; her erholdes Baad og nu har man 2de Skydsskifter paa *Tindsøen* indtil *Vestfjorddalen*,» saa begynner Flintoes reiserute for Dahl.

Vi kan fremdeles følge ham i hans skisser: Først gjennom lavere trakter, lukket av tæt granskog, eller med fri utsigt op mot Jonsknuten fra «Rengulstein», hvor de to reisende holder rast med føreren og hestene. Siden høiere op, saa egnen næsten tar høifjeldspræg. Og endelig ved gaarden «Nisi i Jonsdalens Præstegjeld» ind i Telemarkens mægtige natur med dal og fjeld og vand og store skoger. Nisi ligger hoit paa bakken med løer og stabur — slik, som vi alle kjender en norsk fjeldgaard fra fottur.

Ved flere av stedsnavnene i det følgende har jeg fastholdt Dahls egen skrivemaate.

Den 10de juli staar han ved Tinnoset. Sjøen ligger blank opover med fjeldryg bak fjeldryg. Paa stranden staar en bonde med kløvhest sammen med to reisende; de venter paa baat.

Det er ikke Dahl og Eckhoff, — men en tysker, «Abel fra Stuttgart», som reiser i Norge med sin frue.

Saa gaar det samme dag videre opover Tinnsjøen til Mels kirke ved indgangen til Vestfjorddalen. — Dahls tur opigjennem Vestfjorddalen den 12te og 13de juli er betegnet ved en hel lang række blyantsskisser, den ene mere eiendommelig end den anden. Det er utroligt alt det, han har faat med i en fart. Bare fra den første dag findes en 12—13 tegninger, enkelte endog noksaa store og forholdsvis utførte.

I en let farvelagt skisse ser vi fra gaarden Milan Gausta's top mot himlen, rank og luftig med hvite snestriper. — Endda et par ganger samme dag tar han sigte paa den vældige kjæmpe baade fra Milan og Moen. Og han tar den en gang til om aftenen i sollys ovenfra dalen.

Vi ser kløvveien føre opover gjennom ur og bratte lier, og vi skimter røken av Rjukan længst oppe i dalen. Vi ser gaarden Vaaer ligge stolt oppe paa en bakke som en hel grænd. Fra Krokan kaster vi endnu en gang et blik tilbake nedover hele dalen.

Det var andre tider end nu, vi har hotel oppe paa Krokan, og champagnekorken springer. Dengang var Krokan bare en liten husmandsplads. Av en notis paa en av tegningerne ser vi, at manden, som hadde ryddet pladsen «paa dette farlige Sted», leved endda, da Dahl var der. — Heroppe var Rjukan det egentlige maal. Dahl tegned to skisser av den, begge i temmelig stor avstand, saa fossen bare danner et hvitt baand i fjeldkløften med aaserne over og med bjerkelieerne til siden og elven skummende i bunden.

Næste dag, den 13de, bar det nedover Vestfjorddalen igjen. Paa Milan hos Torger gjorde Dahl en længere stans likesom dagen i forveien for at faa en stor utført tegning av Gausta, som nu laa med let drivende skodde.

Hovedsognet med Atraa kirke og Tinns prestegaard ligger længere nord, øverst ved Tinnsjøen, men paa samme side. Her bodde et par unge, elskverdige prestefolk, Heyerdahls. Flintoe hadde anbefalt presten for Dahl som en «fortræffelig Mand» og fremhævet naturen omkring Tinns prestegaard som særlig malerisk med mange vakre smaafosser. Prestegaarden selv ligger ved Gjøist, som her gaar bred og strid, efterat den en mils vei ovenfor har dannet Lifossen oppe i en vakker fjelddal. Bent imot prestegaarden bruser Husvoldaaen nedover fra Husvolddalen mellem rik løvskog i mange smaafald. Og et stykke nedenfor prestegaarden falder Maarelven forbi gaarden «Mærum» ut i den samme vik av Tinnsjøen som Gjøist.

I sine skisser har Dahl git os et saa rikt billede av den vakre og storslagne natur omkring bunden av Tinnsjøen, som om vi selv skulde vært der og set det altsammen. Først utsigten fra Mærum utover løvsnaene og engene ned mot Tinnsjøen, som ligger mellem granklædte aaser, lukket av høie fjeld. Saa «Kirkebygden» med prestegaarden over trætoppene ved elven. Saa alle fossene, gjemt bort inde i granskogen og løvlien, og avdalene med fjeld og skog og lune grænder, — og bondegaardene med stabur og laaver ute paa bakken, med daldypet under og heier og aaser og høie fjeld rundt om.

Dahl gav sig god tid, fra den 14de til den 23de juli, uavladelig i aande fra første dag. Tok han ikke landskapskisser, saa tegned han telebønder og telemarksjenter.

Den 23de juli drog de fra Tinns prestegaard over Maarelven, som Dahl tok et par tegninger av, hvor den danner en vakker fos — motiver til flere av hans billeder — og op paa

fjeldet over til «Gaute paa Midbe» i Tessungdalen. Tessungdalen gaar sydover og munder ut ved den nordlige ende av Tinnsjøen i en vik øst for Kirkebygden. Oppe ved «Midbe» er den en aapen, bred skogbygd. Den laa vakker i kvelden med sol over aasene og blaa skygger i dalbunden.

De var fire mand ifølge, da de næste dag fra Nøstebø drog videre opover Tessungdalen for at gi sig ut paa sin fjeldfærd: Dahl, Eckhoff og førerne Ole Nøstebø og Svend Røland, — «begge dyre Personer».

I et brev til sin hustru har Dahl fortalt litt om sin «besværlige Reise»: «Jeg tilbragte tre Nætter paa Fjeldene, og to især var det meget koldt og uden Hus.»

«Oppe paa Landet lod jeg mine blaae Buxer trække med Skind, fordi jeg maatte ride hele Tiden, og de holdt paa at gaae i Støkker; thi jeg maatte ride næsten 60 norske Mile, saa jeg var ganske træt. Et Par Gange var jeg i Fare. Gud være lovet, at Alt er godt og vel overstaaet — thi ikke for Meget vilde jeg gjøre denne Tour een Gang til.»

De tegninger, som Dahl tok underveis over fjeldet, ofte fra hesteryggen, er svært flygtige; med ord utfyltde han det, som bare er antydnet i tegning.

Fra Tessungdalen la de veien først mere nordlig over Børsjøen til Jondalen i Numedal, siden ret vest bent paa Holmentjernlægeret inde paa Hardangervidden.

Alt første dag, over Tessungdalsfjeldet, hadde de fuld høifjeldsnatur med «Rensdyrmos», straa og her og der «grønt» lænde henover heiene, og utsigt utover mange fjeld — fra Gausta i syd til Hallingskarven i nord.

Siden drog de langs mørke, stængte «Vand med Reflex af Sneeflekke paa Fjeldet» eller langs større sjøer mellem ur og lyng og lav og nøkne aaser. — Dahls tegninger og notiser gir et levende indtryk av høifjeldets øde ensomhet.

Alt «Dahls og Eckhoffs Nattekvarteer» første natten hos «Tor Viaskjul fra Numedal» var noget nær under aapen himmel, tømmerveggen hadde hul saa store, at en mand kunde krype igjennem. Næste dag var vel den sværeste paa hele reisen: Det værste orke hadde de, da de skulde over Nordmandslaagen. — Paa et flygtigt blyantsrids ser vi hele følget staa paa stranden ved Laagen, som her danner et smalt, stille vand med sterke stryk nederst. I en lun helling i fjeldet paa den andre siden av vandet stiger røken tilveirs fra «Langerudstølen».

Denne scene har Dahl skildret i et fint litet maleri fra 1829. Da han nogen aar efter sendte Thiele i Kjøbenhavn dette billede til bytte med hans verk over Thorvaldsen, skrev han i følgebrevet, at de blev opholdt her ved Nordmandslaagen, fordi elven var stor og strid, og at det var med fare, de kom over.

Senere træffer vi følget igjen under natterasten ved Holmen-tjernlægeret, som Dahl har skildret i flere skisser. Det fortjener paaskriften, det har faat: «det slette Nattekvarteer paa det høieste Punkt af Hardangerbjergene». — Det er bare en stenmur oppe i en stenrøs, med nogen stenheller til tak og med fri utsigt til fjeldene gjennem aapningerne i væggen. En høi stang, som er reist utenfor, trængs vel, for at en kan skille lægeret fra stenuren.

Vi ser baade det indvendige og det utvendige av «Holmenkjærnhallen». Derinde sover Ole Nøstebø og Svend Røland de retfærdiges søvn oppe i en trang stenbriks. Utenfor, lænet mot taket, sitter Dahl og Eckhoff og ser utover vidden ned paa en flok kjør, som tygger drøv paa sletten. Klokken er tre om morgenen.

Tidligere samme nat tok han en anden tegning, datert den 26de kl. 12; den gir et helt høifjeldslandskap med Hardanger-

jøkelen sne- og ismasser fjernt i lys av sommernatten, mens fjeldene foran ligger mørke. Mange aar senere, i 1840, malte Dahl et litet billede efter denne tegning, et saa helt og fuldt høifjeldsbillede, som nogen senere norsk maler har malt; foran: viddens bløte, bølgende linjer med lav og mos og sten, saa de mørke fjeld i store, rolige masser og bakerst snefjeldene i lys rødme av midnatshimlens skjær.

Ingen del av vort land har mer end Hardangerviddens den triste, store, ensomme stemning, som heiloen har git en saa gripende melodi i sin lange, angstfulde fløiten. — Vi ser, at ogsaa Dahl har glædet sig ved den eiendommelige fugl. Han har tegnet den, som den sitter paa en sten med sin sorte, flaskeformige flek i brystet, og han gav den det navn, han hørte av bonden: «Fjeldtita».

Efter Dahls dateringer naadde han alt den 26de ned til Øifjord i Hardanger. Dagsreisen fra Holmentjernlægeret til Øifjord gir de mest storartet vekslende indtryk, fra høifjeldsviddens aapne utsyn med drivende skoddekruller om Hardangerjøkelen, langs Bjoreias brusende løp, igjennem bjerkelierne nedenfor Maurset til Vøringsfossens styrtning, og gjennem Maabødalens vilde snevringer til Øifjords fjordlandskap med baater, nøst og sjøfriskt liv.

Flintoe hadde git dem det raad at ta fører paa Maurset for at naa ned til foten av Vøringen, «den høieste af de bekjendte og vandrige Fosse» i vort land. Men de nøide sig med at se fossen ovenfra. Dahl tok flere skisser av det mægtige fjeldlandskap ovenfor faldet; vi ser det øverste av fossen styrte sig utover klipperne.

Veien ned igjennem Maabøgallerne var vanskelig og brysom; de maatte støtte hestene efter halen.

Det er her fra Maabøgallerne, at Dahl har hentet emnet til et av sine eiendommeligste billeder: birken i storm ute paa

styrtingen. — I det hele gav denne dagsreise et sjeldent rikt utbytte av tegninger. Alt oppe ved Leiras og Bjoreias sammenløp tegned han flere skisser. Paa en av dem, som han ofte har brukt, ser vi bonden med kløvhesten gaa over den gammeldags høispændte bro, som fører over Leira, med klippevæggen bak og fossen brusende under. En anden av dem gir utsigten opover Leiras dalføre i retning av Syssevandet. Fra høiderne bak Maurset tok han en større skisse av høifjeldslandskapet med Hardangerjøkelen øverst som en mægtig krone. Ogsaa fra Maabødalen tok han flere tegninger, baade ovenfra og nede fra daldypet, som laa i fuldt solskin med mørke slagskygger fra fjeldene, og endelig nede fra Overvandsbygden ved vandet, som elven danner, før den falder ut i fjorden.

Næste morgen begyndte Dahl med at tegne nede ved Øifjord. Saa bar det tilbaats utigjennem Hardangerfjorden, over det ytterste av Ausafjorden ind mot Ulvik.

Saa deiligt Ulvik var, hastet Dahl allikevel videre alt næste dag. Den eneste skisse, han tok der, er et løst omrids fra et av de vakreste punkter, hvor veien fører opover aasen henimot Graven. Over løvskog og mellem furukroner ser vi fjorden ligge som en lun innsjø med krans over krans av lyse bygder, bjerkelier og høie fjeld.

Paa den andre siden av aasen ved garden «Velke» i bakkerne, som fører ned mot Gravens-vandet, gjorde han en ny stans for at tegne. Skissen blev ikke færdig, men den er saa smilende lys bare ved nogen strøk av vandfarve: innsjøen ligger dypt nede, i en rund halvring, blaa, speilende blank med sol over fjeld og grænder.

Næste dag, den 29de, var Dahl tidlig paafærde. Alt kl. 5 var han oppe og tegned en vakker skisse av «Tykkebygden» paa Voss. Men han hastet videre; flere av hans skisser denne

dag ser ut, som om de var tat fra en skranglende kjærre. Han fik mange interessante mindeblade med, som han aartier efter har brukt til billeder: fra Tvindefossen, fra veien til Gudvangen op imot Stalheim med Jordalsnuten ragende frem midt op av Nærødalens dyp under en vældig regnbue. Den sidste tegning heroppefra er datert den 29de juli kl. 9.

Næste dag bar det raskt nedover Nærødalen — bare en enkelt skisse er gjemt fra denne fart — ned til Nærøfjorden, hvor de lot skydskjærren staa for at ta baatskyds utover fjorden like til Ytre-Kroken, hvor vi træffer dem den 31te juli.

Med denne dato findes en let farvelagt skisse av «Hundefossen», et stykke ovenfor gaarden, med hele den lune, lille avdal i skinnende sol.

Dahl hadde længtet til Kroken, fordi han ventet at finde brev hjemme fra, sendt efter sig fra Kristiania. Det var en stor skuffelse, at han ikke fandt noget. Han skriver til sin hustru med første post den 3dje august: «Du kan tænke, hvorledes jeg er til Mode ved saaledes at blive skuffet i Noget, som jeg har glædet mig saa til paa min besværlige Reise. At Du har skrevet, kan jeg vel vide. Det kommer vel af Thomsens confuse Væsen, jeg bad ham ved min Afreise fra Kjøbenhavn at sende alle Breve efter mig til Christiania til Posthuset der; han har vel i Stedet ladet Brevene gaa til Bergen . . .»

«Jeg boer hos en sjelden elskværdig Familie: Capitaine Munthe, og herfra har jeg endnu en vigtig Udflugt at gjøre op til Sneefjeldene og Norges største Isbræe, som strækker sig flere Mile indover; men Veiret er saa regnfuldt og koldt, at man ikke kan foretage Noget; før var det en Hede her som i Indien. Efter fuldført Tour kommer jeg atter hid igjen, og da iler jeg til Bergen. Der vilde jeg ogsaa male noget *Udført* efter Naturen, thi her paa disse Fjeldreiser maae man ile og kun gjøre Tegninger.»

«Gud være lovet, at det er forbie, og at vi dog havde godt Veir oppe paa Høifjeldene, og noget Udbytte har jeg dog haft af det . . .» Efter at ha fortalt om reisens farer og møie vedblir han: «Jeg har næsten hver Stund tænkt paa Dig, kjære Mille, og paa Børnene og Din Fader — og ofte, hvor det var saa skjønt, som her i denne Egn, har jeg ønsket Eder her; dog godt var det mangan Gang, at Du ikke var med.»

Her paa gaarden Kroken, paa et av de vakreste steder i vort land, var altsaa Dahl til gjest hos en slegt, som er berømt for sin nedarvede gjestfrihet. I brevet til sin hustru nævner Dahl med uttrykkelige ord alene sin nærmeste og egentlige ven historikeren kaptein *Gerhard Munthe*, som ved denne tid var lærer ved krigsskolen endda og holdt paa at utarbeide sit Norges-kart. Men indirekte nævner han ogsaa hans søskende og hans forældre: major Kaas Munthe og fru Bolette Munthe, født Pavels, som han altid mindtes med velvilje og taknemmelige følelser. I et kort med hr. W. F. Mühlau fra Dresden, som reiste i Norge i 1827, skrev Dahl til kaptein Gerhard Munthe: «Jeg beder Dem at bringe mig i Erindring hos Deres kjære Familie i Ytre-Kroken, som i flere Henseender altid vil blive et af de lyseste Punkter i min Reise igjennem Norge forrige Aar.»

Gaarden Kroken ligger paa den venstre bred av Lysterfjorden, nogen faa mil fra bunden av fjorden, overfor Solvorn. Det er vestlandsnaturen med dens alvorlige storhet og med den mægtige bredde, som er Sognefjordens fjelde egen, men mere mildnet og mere smilende, og med en spirende grokraft og en bugnende løvvekst, som ved høisommertid gjør Kroken til noget av det skjønneste, man kan se — en liten verden for sig selv med Rivanaasis spidse top i ryggen, med bjerkelieer i solglitter til siden, og skummende fosser, og vuggende, straaunge enger, og haver av kirsebær- og moreltrær, med en fjerdinglang almeland i lien over stranden længer ute.

Fjorden ligger lys jøkelgrøn med fjeld bak fjeld. Og paa den andre siden av fjorden, indenfor Marifjæren, hæver sig en blaahtvit jøkelsadel, «Hesten», en utløper fra Justedalsbræen, op mot den blaa himmel.

Dahl var ikke den eneste norske kunstner paa Krokene. Samtidig med ham var en ung maler der, som ikke mange aar efter vandt et navn i Europas kunst. — Dahl nævner ham i sit første brev fra Krokene: «Fortæl Frøkerne Stading, at jeg har truffet Landskabsmaler *Fearnley* her; han gaaer snart igjen tilbage til Stockholm.»

I kaptein Munthes slegt lever en tradition om Dahls første møte med Fearnley, som kaptein Munthes brorsøn, maleren Gerhard Munthe, har meddelt mig:

Dahl var en regnveirsdag usét kommet roende ind fjorden og gik opover bakkerne mot gaarden. Da han nærmed sig husene, saa han en sitte under et av staburene med staffeli og palet. Det var den unge Fearnley, elev av Fahlkrantz i Stockholm, som var paa studiereise i Norge og nu sat her under staburet i ly for regnet og malte landskapet foran sig — efter sin lærers metode. Dahl stiller sig bak ham, og da han ser den unge mand, blandt andre galskaper, male solskin i regnveir, blir han rasende og gir sig til at skjælde ham ut.

Ærgerlig over, at en vild fremmed blander sig i hans saker, blir Fearnley grov igjen.

Da han kom ind, blev han forestillet for — professor Dahl fra Dresden.

Dahl var som altid flittig, mens Fearnley gik og drev, indtil han en morgen ved frokosttid kom hjem med en studie, som gjorde Dahl saa glad og begeistret, at han loved at ta ham med som elev til Dresden.

I et brev til Dahl fra Kristiania i 1837 kommer kaptein Munthe tilbake til det friske og fornøielige kunstnerstævne paa

Kroken i 1826. Han fortæller, at han blir kjed av Kristiania; saa snart han er færdig med sine «antiquariske- og Karte-Arbeider», vil han nedsætte sig paa sit fødested Kroken i Sogn, og han haaber at se «Dahl hos sig paa sit lille Baroni», hvor han vil bygge sig et lidet malerisk Eden. «Hvem veed,» skriver han, «om det ikke tillige skulde lade sig føie saaledes, at Mr. Farnkraut (vulgo Fearnley) kunde blive at finde hjemme»: paa Kroken ligesom sidste Gang. For at fornye den gamle Scene fuldkommen, skal jeg, strax jeg erfarer Deres Ankomst, sende en Cureer efter Eckhoff i Stavanger — som jeg vil haabe De, ligesom sidst, vil corexe dygtig for hans barbariske al Kunst vanhelligende Tegninger.

Kun min Fader, min gode, gamle Fader lader sig ikke mere hente tilbage desværre. — Min Moder og Søkende leve Gud skee Lov friske og i bedste Velgaaende — og *Deres* Minde paa Kroken lever med og hos disse.»

Indtil den 8de august holdt Dahl sig væsentlig rolig paa Kroken og malte, saavidt veiret tillot det, studier i olje, ikke bare landskaper, men ogsaa sognebønder i nationaldragt.

Det straalende solskin, som han hadde hat første dagen, da han tok sin skisse av Hundefossen, holdt sig ikke længe. Alt næste dag, den 1ste august, var det ruskeveir og blæst. Men som Dahls studier viser, hadde han en levende følelse for fjordnaturens eiendommelige skjønnhet selv paa en regnveirsdag: Fjorden jøkelgrøn kokende, drivvaate skyer strykende langs fjeldsiderne med et blekt lysstreif i et øiebliks lette, og de vakre farvemotsætninger av det grønne i sjø og græs og løv mot alt det graa. Det var væsentlig veiret, som hindred ham fra at ta op til Justedalen, som han hadde tænkt: «Først den usædvanlige Heede, og siden Overgangen til Regn havde tøet op saa meget Snee paa Fjeldene, at alle Veiene og fremfor alt Broerne var revet væk, og dertil var Sprækkene i Isen blit større og

usikrere.» Saaledes voved han ikke at reise derop, saa meget mere, som han «kun havde Valget mellem enten at sløife Bergen eller Bræerne».

Foruten Justedalsbræen var Fortundalen med «Bergdalen» og Horungtinderne opført paa Flintoes reiserute — de sidste «som de høieste Fjelde i Norge». Ogsaa Otto Tanks rute fremhæved Horungtinderne under henvisning til 1ste hefte av «Magazin for Naturvidenskaber» i Kristiania, hvor Jotunheimen er skildret som et nyt og ukjendt land.

Efter dette beslutted Dahl sig til at gjøre en tur op igjen nem Fortundalen paa nogen dage, før han tok fat paa reisen utover Sognefjorden til Bergen. — Turen tok seks dage, fra den 8de til den 13de august. Ogsaa Dahls nye begeistrede elev fulgte med ham. Vi ser det av en tegning fra den 9de august, hvor Fearnley og en bonde, begge paa ryggen av en fjording, rider gjennom en strid elv.

Første dag gik turen til Feigum og Feigumfossen, derfra videre ind til Skjolden ved bunden av Lysterfjorden, som de naadde om aftenen i regnveir. — Næste morgen malte Dahl i olje en frisk og rik studie fra viken ved Skjolden. Derefter fortsatte de turen op igjennem Fortundalen, i vakrere veir, saa de rigtig kunde nyde den herlige vestlandsnatur med fjeldene, urene og den rike plantevekst, hvor bergfruen, skinnende hvit, nikker over fjeldbækkenes grønne skumhvirvler, og fossene, som kommer farende like ned fra fonnerne, stænker støvregn over fjeldfloraen i bjerkeliene.

Den 10de naadde de helt op i «Bergdalen», en sæterdal opunder Horungtinderne. Tinderne laa i sol, skarpe i omridsene mot himlen, snebækken bruste nedigjennem berghallen mellem mos og lyng, og slagskygger jaged over hallerne. Men der er ikke noget riktigt humør over tegningerne, hvad nu grunden kan ha vært.

Næste dag derimot gav en rik høst av karakterfulde skisser nede fra Fortundalen: først av grænden omkring kirken under Fortungallerne med ur og bratte stup, siden nede fra vandet, som elven danner, et stykke før den naar ned til Lysterfjorden.

Den følgende dag, den 12te august, tok de utover fjorden et stykke til den løvrrike, deilige strand omkring Dale kirke. Dahl tegned skisser saavel av kirken som av utsigten fra preste-gaardshaven, desuten ogsaa et rids av «Fladhammer, hvor Holberg har boet», da han som liten gut reiste over til Guldbrandsdalen.

Alt den 14de august sa Dahl Kroken og Lystertjorden farvel for at reise videre vestover til Bergen. Fearnley fulgte med ham de første par dage. De tok over Hillestad i Hafslo — i solskin — og ned igjennem Gildreskrea til Sogndalsfjorden. I Sogndal tok de ind hos presten Aabel.

Fra den 16de finder vi en omhyggelig utført tegning av dalen med kirken, den samme tegning, som han nøiagtig har fulgt — bare med tilføiet staffage — i det billede fra «Stedje i Sogn», som han malte i 1836 til Formann, og som nu tilhører «Bergens bys billedgalleri».

Næste dag var Dahl ute ved Slinde og tegned Slindebirken. I valg av synspunkt og i linjer falder Dahls tegning sammen med Fearnleys bekjendte radering og med hans maleri i nationalgalleriet. Det er sandsynligt, at de har vært sammen ogsaa denne dag.

Fra Slinde satte Dahl over fjorden til Fimreite, hvor den mægtige Sognefjords-natur føles som fylt med minder fra kong Sverres kamp om Norge. — Dahl tegned en skisse av den store bautasten med utsigten utover fjorden.

Fra Fimreite gik seiladsen utover Sognefjorden gjennom dens mest storladne partier til Fridthjofs Framnes eller, som det nu heter, Vangsnes.

Fra de følgende dage findes bare flygtige blyantsrids, tat under farten: fra Dahls fædrebygd — søndenfor Sognefest — Eivindvik og Guldalen, fra Skjervehavn, fra Masfjorden og videre nedover skjærgaarden nordenfor Bergen.

Den 21de om morgenen saa han Lyderhorn i det fjerne. Om aftenen saanme dag «i Regnveir» naadde han endelig Bergen, hvor hans logis hadde staat og ventet paa ham en hel maanet.

Dahls første vandring har sikkert vært op til «Søfarendes fattighus», til hans gamle mor. Besøket hos hende er det første, han fortæller om i brevet hjem til Dresden næste dag: «Jeg er overrasket glad ved endnu at finde min gamle skjælvende Moder, som næsten blev ude af sig selv af Glæde.»

Han har, under sit ophold i Bergen, tat en tegning av hende, som hun sitter i sengen, støttet paa den høire albue, med sammenlagte hænder, og ser alvorlig frem for sig, med ansigtet furet av rynker paa kryds og tvers, men med træk av en lignende finhet, navnlig om øinene, som sønnens.

«Hun har med alle sine Skrøbeligheder,» skriver han, «dog et temmelig muntert Sind; dog vil hun vel neppe leve længe, fordi hun ikke godt kan gaae, og nu er hun over 70 Aar.»

Hvor hun har glædet sig ved at se ham — ham selv. Ham har hun forstaat, om hun ikke har kunnet forstaa værdien av hans kunst. Hans varme hjerte har hun forstaat, hans kjærlige trofasthet, som hadde varmet hende aar efter aar. Og hans ry — ogsaa det har hun forstaat: hvilken mor er ikke stolt over sin søns ære?

Men hans kunst har hun vært for enfoldig til rigtig at sætte pris paa. Om hendes kunstsans har Lyder Sagens søn, provst Albert Sagen, meddelt mig et morsomt træk: «Da Dahls ypper-

Det er vel tvilsomt, om det har vært Olsens Tyrolerlandskap, som Dahls mor saa. Dette billede hadde vært utstillet i Hamburg i 1826, og Dahl lot

lige Tyrolerbillede, der kjøbtes af daværende Byfoged Olsen i Bergen, kom til Bergen og blev udstillet der, — var Dahls gamle ærværdige Moder med min Fader oppe paa Udstillingen for at se og beundre Sønnens Maleri. Hun stod længe og betragtede det med øiensynlig Glæde, og udbrød saa: «Og se den *Rammen*, — den *Rammen!*» «Ja» — svarede min Fader — «den har nu ikke Deres Søn gjort.» — Da *faldt* hendes Glæde pludseligt, — «aa, har han ikke gjort den?» — den syntes hun nok var det vakreste af altsammen, — saa min Fader maatte have megen Overtalelse behov for at faa hende til at tro, at Maleriet dog var det bedste.»

Dahls breve fra Bergen er knappere end hans tidligere. Han fandt ingen ro til at skrive: «Hele Stuen er fuld med Mennesker,» skriver han, «alligevel maae jeg fortsætte, ellers blir jeg ikke færdig, og Posten gaaer . . . Naar jeg blot kunde faae godt Veir en Tid, da kunde jeg endnu høste meget Udbytte, og det heder, at i Slutten af denne Maaned kommer det nye Dampskib her, og da kunde jeg seile lige til Danmark . . . Iøvrigt behager Bergen mig meget, meget bedre end Christiania, endskjøndt Alt fra Regjeringens Side bliver anvendt paa Christiania, og Bergen maae gjøre Alt af sig selv. Men her er dog langt mere Liv og Handel, og Alt tyder meer paa Velstand end i Christiania.»

I begge sine første breve fortæller Dahl, at han i Bergen «som i Kjøbenhavn er overhobet med Velgjerninger og Forekommenhed.»

For lørdagen den 26de august melder «De Bergenske Adresse-Contoires-Efterretninger»: «I disse Dage er ankommen

det komme til Bergen, mens han selv var der, men maatte la det gaa tilbage til Dresden igjen usolgt. Her kjøpte Andreas Olsen det et par aar senere. Nu tilhører det konsul Hans Konow i Kjøbenhavn, som har faat det efter sin far, August Konow.

til sin Fødeby Bergen, den bekjendte og vidtberømte Landskabsmaler, Professor *Dahl*.»

Søndagen den 3dje september festligholdt — efter Adresseavisen — Bergens indvaanere professor Dahls ankomst «ved et Middagsmaaltid paa Lyststedet Nygaard, hvori foruden Stedets Autoriteter, et talrigt Antal af alle Classer tog Deel.

Under Musik og Kanonernes Løsning blev Skaaler udbragte passende til Festens Anledning.» Til Dahls skaal blev en sang av Lyder Sagen sunget, og selskapets begeistring har sikkert lagt den varme og styrke i ordene, som Sagen selv følte ved dem. Første vers er en velkomsthilsen:

«Velkommen til Dit Fædreland,
Du Bergens Stolthed, Norges Hæder!»

Saa kommer en tak til ham som «Europas første Landskabsmaler»,

«Tak for hvad fra Din Aand vi saae!
Du mangt et Laurbærblad har slynget
I gamle Norges Krands — forynget
Har Du vor Moders Lokker graa.
Du Himmeleegn, ei Hjerte skifted',
Norsk var den Skole, Du Dig stifted'.
Norsk var Din Pensel, djærv og stærk —
Som Dovre staaer Dit Kunstnerværk.

Velkommen! ja, velkommen vær
Til Norges underskjønne Dale,
Hvor *Evedingen* lærte male!
Ak! at Du kunde blive her!
I Schweitzerland — paa Romas Høie —
I Herthas Lund — hvad saae Dit Øie
Vel skjønnere, end Norges Land?
Ak! at Du her ei blive kan.

Dog, elskte *Dahl!* Du er jo vor —
Som Landsmænd dele vi Din Hæder,
Vort Hjerte følger Dig, og glæder
Sig med Dig, hvor det vel Dig gaaer — —»

Sagens sang blev optat i hans læsebog.

Det blev ikke med denne ene fest for Dahl. Søndagen efter blev den gjentat omtrent likesaa storartët: I to breve fra den 8de og den 14de september taler Dahl om en stor fest søndagen den 10de september paa et lyststed utenfor byen, hvor de første embedsmænd og borgere i Bergen var samlet, nær hundrede i tallet, og hvor man ogsaa hadde indbudt Dahls brødre.

Den private selskabelighet var likesom i Kjøbenhavn saa opslitende stor, at Dahl maatte ta sig ordentlige hviledage for at holde ut.

Men veiret var og blev like ugjestvenligt, baade under dette ophold og paa de senere Norgesreiser — over Bergens vaaben har Dahl for spøk tegnet en paraply. Han klaged over veiret i hvert eneste brev. Den 8de september skriver han: «Veiret har i de sidste Uger forværret sig saaledes, at det ikke er at tænke paa at tegne eller male Noget.» «Forresten», lægger han til, «troer jeg, det ogsaa uden denne Hindring ikke vilde være mueligt at gjøre Noget, fordi jeg maa ofre Meget af mit Ophold paa mine Venner her.» Næste brev, den 14de, begynder med de samme klager:

«Min kjære, gode Mille!

Denne Aften er den første og eeneste her, jeg er hjemme, og jeg har med Vold revet mig løs i Dag, fordi jeg i Morgen, i Overmorgen og de følgende Dage er udbuden her. Nyelig har jeg været paa Landet paa et meget stort Gods, i en af de mest romantiske Egne omkring Bergen;» — hos proprietær Formann paa Lysekloster — «men tænk Dig et Regnveir, saa jeg i fire hele Dage ikke kunde komme ud af Huset. Alligevel maatte jeg, fast i Halvregn, gjøre en Tegning, fordi Eieren vilde have et Billede af mig. Det er nu den tredie Landtour, som jeg gjør her, og altid er jeg vendt hjem igjen med uforrettet Sag. Det er mig saa meget ubehageligere, da jeg seer saa

meget Skjønt, og netop Sager, jeg har Brug for — men ikke har jeg kunnet^e gjøre en Streg; thi i over ti Uger er næppe en Dag gaaet uden Regn, og Alle siger, at ikke en Sommer paa umindelige Tider har været saa.»

Det var et stort savn for Dahl, som han klaged over like til sin næste Norgesreise, at han fik se saa litet av Bergens omegn; han hadde glædet sig saa «uendelig til at kunne gjen-nemvandre Dalene og bestige Høiene», som han kjendte saa godt fra sin barndom.

Saa meget bedre tid hadde han til at nyde samværet med sine kjære, til at opfriske alle barndomsindtrykkene fra selve Bergen og til at søke opplysninger om sin slekt. Museet, som var grundlagt aaret før, optok ogsaa hans interesse; han søkte at støtte det ved at lægge grunden til en malerisamling. Adskilligt av sin tid ofred han paa at lære byens gamle mindesmerker at kjende. Han hadde en hel liste med sig fra Dresden over alt det, han vilde utrette. Denne indeholdt blandt andet ogsaa opplysninger om de gamle billeder i Bergens kirker og om al den vandalisme under form av reparation, som han selv hadde vært vidne til under sin læretid hos Müller.

Alle unødige og uforstandige reparationer var til alle tider en ærgrelse for Dahl. Sogneprest Sven Brun har fortalt om et optrin, som skildrer dette levende, og som netop passer ind i Dahls ophold i Bergen 1826: Biskop Neumann hadde sat istand sakristiet i domkirken og pudset op veggene med skinnende hvit kalk. En dag førte han Dahl dit for med stolthet at vise frem sit verk. Men Dahl var ikke kommet indenfor døren, før han slog hænderne sammen og skrek over sig: «for en vandalisme!» Muligens sigter Dahl til denne reparation i nogen notiser om domkirken, som han skrev i Dresden 1844: «I Sakristiet hang i min Ungdom endeel malede Portraiter af flere tidligere lutherske Biskopper i Bergen; men da saavel

Rammerne som Baandene, hvori de hang, gik itu, faldt de ned og blev deels hensat i et Aflukke, hvorom Ingen vidste mere at sige; thi i 1826, da jeg igjen besøgte min Fødebye, var Alt forandret; ogsaa med dette alle Portraiter sporløst forsvundne »

Netop om domkirken samled sig mange av Dahls minder. Han tegnede en blyantsskisse av den gamle port, som førte ind til kirken, og som til Dahls sorg blev nedrevet samme aar. I Dresden næste sommer malte han et litet vinterbillede efter denne tegning. Bak paa billedet har han skrevet paa tysk: «Her blev jeg døbt og confirmeret, Her ligger min Lærer Kierumgaard begravet til høire for Indgangen til Kirken. Her ligger ogsaa mine Forældre begravet, bag Kirken. Blandt mange Kjære, som ligger begravet her, er min uforglemmelige Ven og Velynder Andr. Porrath.»

Det saa et øieblik ut til, at Dahl skulde faat en ny elev i Bergen. Den unge *Welhaven*, som var blit student aaret i forveien, var hjemme hos sine forældre ved denne tid. Han hadde tegnet endel og hadde lyst til at bli maler. Efter en slegtstradition i Welhavens familie viste han nogen av sine forsøk til Dahl, som fandt interesse i dem og raaded ham til at reise ut for at utdanne sig som kunstner. Men han fik ikke lov av sin far; han maatte vende tilbake til Kristiania for at ta fat paa teologien. Av Bergens aviser ser vi, at den unge student Welhaven forlot Bergen nogen faa dage før Dahl for at reise ind til hovedstaden.

Det var alt lid et godt stykke ut paa høsten, og vilde Dahl naa det sidste dampskib fra Kjøbenhavn den 13de oktober, maatte han begynde at tænke paa hjemreisen. Et øieblik stod han tvilraadig, om han allikevel ikke skulde opsætte reisen for at avvente bedre veir. Men da veiret endelig omkring den 18de september bedred sig, var det allerede vel kjøligt til at arbeide ute. Dertil kom, at der just nu bød sig godt reisefølge.

Den tyske mineralog Löwe fra Dresden hadde gjort en samlerreise i Norge og skulde vende hjem til Tyskland. De blev enige om at slaa følge, og Löwe opsatte reisen et par dage for Dahls skyld. Det holdt allikevel haardt nok for ham at rive sig løs.

Den 19de september var han oppe paa fattighuset hos sin mor. Det var denne dag, han tegnede hende. Han saa hende aldrig mer.

I Adresseavisen for onsdagen den 20de september staar, umiddelbart under bladets tittel, indrykket følgende avskedshilsen fra Dahl: «En forandret Reiseplan forhindrede mig i efter mit Hjertes Attraae, mundtlig at takke alle dem, som ved deres forekommende Godhed har gjort mig Gjensynet af min kjære Fødebye dobbelt behageligt. Hvad jeg har fundet blandt saa mange ædle Mennesker i det ærværdige Bergen, vil stedse høre til mit Livs skjønneste Nydelser. Gud velsigne Bergen, og give mig Kraft til altid at være dens værdige Søn. Johan C. Dahl.»

Blandt avreiste for samme dato opfører Adresseavisen «Professor Landskabsmaler Dahl til Søndmøre». — Det første stykke har de altsaa sandsynligvis fulgt med en jægteskipper fra Søndmøre. Reisen videre gik over Evanger, Voss, Gudvangen, Lærdalsøren forbi *Borgunds* gamle stavkirke, over Filefjeld, forbi *Wangs* kirke, gjennom Valdres, Land, Ringerike, over Krokkleven og Jonsrud til Kristiania.

Herfra skrev han den 30te september til sin hustru: «I Gaar Eftermiddag naaede jeg hid efter 9 Dages Reise gennem Norges skjønneste Egne, begunstiget af det skjønneste Veir... Jeg maae reise saa hurtig, som mueligt, først fordi jeg maae naae det sidste Dampskib, som gaaer fra Kjøbenhavn til Lübeck i Aar, for det Andet for den indtrædende Vinters Skyld, og jeg gjør det saa meget lettere, som jeg netop har gennemreist de mest pittoreske og grandiose Egne i Galop.

Jeg skulde ønske, at Du og Børnene var her med Fader, da havde jeg overvintret i Norge; thi denne Sommer har ikke været fordeeltigst for mig i Henseende til Veirliget, som har forstyrret mig i Mangt, og blive her kan jeg ikke; *thi nu længes jeg hjem*. Derhjemme maae nu arbeides; ogsaa koster Reisen mig meget meer end det Dobbelte af, hvad jeg tænkte den vilde koste. Jeg er blevet her i Christiania næsten 2 Dage længer, end jeg først havde tænkt, og kan derfor neppe regne paa 1½ Dag til Opholdet i Kjøbenhavn; ach *der* er tusinde Ting at bringe i Orden — ogsaa at gaae en Tegning efter paa Stedet . . . Löwe forlængede sit Ophold i Bergen 2 Dage for min Skyld; nu maae jeg gjøre ham Gjengjæld, fordi han har saa Meget at gjøre med sine Mineralier.»

For at naa Kjøbenhavn maatte Dahl igjen ta fat paa den lange reise overland gjennem Sverige. Han la veien om Sarpsborg, hvor han tegned en skisse av fossen, og Fredrikshald, hvor han denne gang gjorde bruk av Otto Tanks indbydelse til et besøk paa Rød hos hans far, statsraad Tank. Et par flygtige blade i hans mappe er et minde om dette ophold.

Den 11te oktober var han i Kjøbenhavn, men drog alt, efter planen, videre om morgenen den 13de med dampskibet Prinsesse Wilhelmine paa dets sidste tur til Lübeck.

Efter et par dages ophold i Hamburg tok han den 18de oktober med post over Braunschweig og Leipzig til Dresden. Kl. 5 om eftermiddagen den 23de oktober var han hjemme.

I nummer 5 av «*Artistisches Notizenblatt*» for 1827 gir Böttiger en oversigt over Dahls vinterarbeide.

I en almindelig blomstrende referentstil melder han om hans tilbakekomst fra «Norges høiromantiske klippebugter,

I brev fra Abel, datert Dresden 29. III. 26, meddelt av prof. Bjerknes, nævnes det som Dahls plan at overvintre i Norge.

sund, bræer og vandfald, som *Henrik Steffens* netop har skildret saa levende i sin novelleyklus». Her i sit fædreland har Dahl «samlet en rik høst av skisser og erindringsblade, mer end 200 blade til bruk for fremtidige billeder».

Böttiger gir derefter en skildring av ikke mindre end syv landskaper, som han har set i Dahls atelier — allesammen norske: Fra indseilingen til Bergen, ute fra skjærgaarden, inde fra Sognefjorden, fra Vækkerø ved Kristiania osv. Det sidste var malt for *Jakob Aall* paa Næss jernverk.

I et brev, skrevet paa tysk fra Kristiania den 15de juli 1827, melder Jakob Aall, at han har mottat billedet. Han uttrykker sin glæde over det i meget varme uttryk: «Det vil bli den skjønneste pryd i min lille malerisamling, og jeg hænger det med agtelse for den fuldendte kunstner ved siden av de tidlige ungdomsarbeider, som jeg har fra Deres haand.» Det er hans hensigt at laane det til en liten utstilling av «norske kunstsaker i Kristiania», uten tvil en av dem, som tegneskolens bestyrelse jevnlig fik istand i disse aar.

Aaret 1827 blev et tungt aar for Dahl. No. 2 av hans dagbøger slutter med at melde om det tungeste tap, han kunde lide.

Hans hustru døde otte dage, efterat hun hadde født en søn, som i daaben fik navnet Siegwald Johannes, faddere var Dr. Carus og Friedrich.

Der ligger en sammentrængt smerte i dagbogens korte ord: «Den 24de August, to Dage tidligere end Daaben, tabte saavel den 9 Dage gamle Dreng og mine tre ældre Børn, hvoraf eet er i det 6te Aar, eet i det 5te Aar og eet i det 3die Aar

I en senere aargang av «Art. Notizenblatt» klager Böttiger over, at H. Steffens's forlægger ikke hadde villet gaa ind paa at illustrere «Walseth og Leith» med landskaper, radert eller litografert efter billeder av Dahl.

— jeg selv tabte alt det, der udgjorde min jordiske Løkke i en saa elsket Kone, med hvem jeg kun har været gift i 7 Aar, 2 Maaneder og 12 Dage — deraf gik et Aar med paa Reisen til Italien 1821 — og 8 Maaneder til en lignende Reise til Norge 1826 . . .»

Dette er indført i dagbogen samme dag, som han havde fulgt sin hustru den lange, tunge vei til kirkegaarden ved Pesterwitz paa høiderne over Plauenscher Grund, hvor hun blev begravet ved siden av sin mor.

Nederst paa siden har han skrevet: «Hermed slutter jeg min Dagbog. Dresden den 27de August 1827.»

Tilbud fra Kjøbenhavn. Forhandlinger med akademiet i Dresden.

Den 8de mai 1828 fik Dahl besøk av Ingemann og frue. Ingemann bragte Dahl en hilsen fra prins Christian, om han hadde «Lyst til at gaa tilbage til Danmark».

Kort efter mottok han et brev fra prinsens sekretær, **A**dler, datert Kjøbenhavn den 9de mai 1828, av følgende indhold:

Herr Professor Dahl.

Høistærede kjære Ven! Jeg har ved en tidligere **A**nledning yttret Dem det Ønske, at det maatte convenere **D**em at forandre Opholdsted og opslaae Deres Attelier i Kjøbenhavn, hvor Velvillie, Agtelse og Arbeide ikke vilde mangle **D**em. Efter høiere Autorisation gjentager jeg dette Ønske igjen **i** **D**ag. Den gamle Professor Lorentzen ligger nemlig paa sit **Y**derste og ved hans Afgang bliver en Plads vacant, som man vil **g**jøre sig en Fornøielse af at give **D**em, dersom De attraaer **d**en. De faste eller visse Indtægter beløbe sig til omtrent **400** *Species* foruden Prof. Lorentzens Dem bekjendte smukke **B**oelig og Attelier og de Forretninger, der paa ligge Dem, nemlig **h**ver

3. Maaned at stille Modellen og inspicere Skolerne vil ikke medtage megen Tid.

Deres Reputation, som Kunstner, er saaledes grundet at det egentlig ikke gjør Dem noget til Sagen, *hvor* De for Fremtiden tager Deres Opholdsted; et Arbeide af Dahl vil ikke være af ringere Værdie fordi det kommer fra Kjøbenhavn og man vil nok vide at opsøge Dem, hvor De saa ogsaa boer.

Det vil derimod, især for de kommende Dage, være Dem uendelig behageligere at boe iblandt et Folk, med hvilket De er i nærmere National-Slægtskab end med Sachserne og paa et Sted, som bringer Dem i nærmere Forbindelse med Havet og det høie Norden, hvor De dog egentlig har hjemme. Jeg beder Dem derfor at tage mit her — paa høiere Tilskyndelse, yttrede Forslag i Overveielse og ved Deres Svar sætte mig istand til at tilfredsstille Vedkommende. Skulde De ønske nærmere Oplysning om en eller anden Punct, som kunde interessere Dem, saa skal jeg paa Deres Anmodning strax skaffe den tilveie.

I Forventning af snart at høre fra Dem henlever jeg, med Høiagtelse og Venskab, Deres gamle Segretario

Adler.

Brevet har en længere efterskrift av 10de mai, som melder Lorentzens død. Desuten blev opgaven om Lorentzens indtægter rettet derhen, at de nøiagtig utgjorde «321 Species, deels af Academiet, deels af Finantserne». Hadde Dahl lyst til at indlate sig paa forslaget, kunde han jo selv stille sine betingelser; men han burde helst indskrænke sine fordringer «til 350 à 400 Species foruden den Bopæl med Atelier», som Lorentzen hadde hat.

Akademiet skulde «*efter Fundatsen vælge Professorerne*», men der vilde «*neppe fremstille sig nogen Concurrent*, som

kunde gjøre Udfaldet af dette Valg tvivlsomt,» dersom *Dahl* var «med paa Listen».

Det første, *Dahl* gjorde, da han havde faat dette brev, var — ikke at sende *Adler* svar, men at indlevere en «underdanig Promemoria» til Dresdenerakademiets generaldirektørgrev *Vitzthum von Eckstädt* for at melde ham om tilbudet fra *Kjøbenhavn*. «Jeg tør ikke,» skrev han, «uden videre afvise et saa ærefuldt Tilbud, der ikke er foranlediget ved noget som helst Skridt fra min Side; det forbyder saavel Hensynet til et mere udvidet Kunststudium, som til mine Familieforhold, fornemmelig Omsorgen for mig og mine fire Børn . . .

Det er uheldigt, naar en Kunstner lever for langt borte og er for længe fraværende fra de Gjenstande, som han vælger til Stof for sine Arbeider. Enhver søger vistnok Nydelse i forskjellige og vekslede Gjenstande, men Hovedtilbøieligheden, som ligger i os, vedbliver dog altid at være den samme. Hos mig er det maaske Forkjærligheden for Kyster, Fjeldegne, Vandfald, Skibe og Havne ved Dagslys eller Maaneskin. Væl har jeg ogsaa her Mangt og Meget, som kan tjene mig til Studiemiddel i det Smaa; men det egentlig Store og Sande mangler bestandig. Derfor er det nødvendigt at erstatte, hvad jeg savner ved mit nuværende Opholdssted, gennem hyppigere Reiser, og for at kunne gjøre dette uden at tage det fra mine Børn vilde det være det eeneste Middel, ifald *Hans Kongelige Majestæt* i *Naade* vilde indvilge i at forhøie min Gage med 300 Thaler, forat jeg derigjennem, kun med *Hans Kgl. Maiestæts Samtykke*, oftere kunde blive sat istand til at gjøre en Kunstreise paa nogle Sommermaaneder.

Vistnok kunde man indvende herimod, at min Gage ved et Tillæg af 300 Thaler vilde beløbe sig til 500 Thaler og altsaa naae op til det samme, som ofte kun de egentlig ansatte og virkelig lærende Professorer ved Akademiet erholder i Løn,

og af den Grund opkaste det Spørgsmaal: «hvad jeg gjør for det?» Dertil tager jeg mig den Frihed at svare, at jeg ikke godkjender Undervisningen i Academiet eller hjemme, hvor man har flere sammen paa een Gang, og hvor det, som bliver sagt den enkelte, bliver overført paa alle, for i og for sig selv tilstrækkelig, og skjønt jeg hverken i Academiet eller hjemme hos mig selv har fastsat bestemte Timer, men retter mig efter hvers Behov, saa kalder jeg ogsaa det Undervisning, naar jeg taler individuelt med hver enkelt, ofrer de meest haabefulde den nødvendige Tid og tager dem med ud i det Frie for bedre at kunne lære dem og overbevise dem om, at Billederne ikke er at hente inde i Stuen. Af det, som her er sagt, forklares mueligvis ogsaa, at i München er Landskabsmalerne forvist fra Academiet, hvad der dog ikke er *absolut* ment, tværtimod skal Landskabsmalerne dernede begynde i Academiet med at tegne Figurer og alle Slags matematiske Gjenstande rigtig. Thi naar Landskabsmaleren mangler denne Øvelse, saa kan han hverken blive en god Tegner eller Maler, og dette er det netop, man heller ikke, som det synes mig, tager nok Hensyn til ved vort Academie. Adgangen til Tegneskolen, til Perspectiv, Anatomie, Gibs- og Modelsalen bliver fra Begyndelsen af vanskeliggjort, og derfor sporer man hos de fleste af dem Mangel paa næsten alle disse grundige Studier.

Hvad angaaer min Iver for at være Eleverne ved vort Academie til Nytte, paaberaaber jeg mig alle deres Vidnesbyrd, som har haft Leilighed til at lære mig nøiere at kjende.

Hvad jeg har gjort — villig og med stor Opofrelse af min Tid uden nogen bestemt Forpligtelse — indtil denne Dag, vilde jeg for Fremtiden visselig udføre med ikke mindre Iver.»

Grev Vitzthum's foreløbige svar paa Dahls frimodige henvendelse var i enhver henseende imøtekommende. Han udtaler sin store glæde over, at Dahl er villig til at avslaa tilbudet fra

Kjøbenhavn, ifald hans gage i Dresden forhøies; og han nærer et meget grundet haab om, at ogsaa hans majestæt kongen naadigst vil tiltræde dette forslag «for paa denne maate at erhverve for det kgl. akademi en kunstner, der udmerkes ved en saa almindelig anerkjendelse og allerede nu øver en saa væsentlig indvirkning paa denne kunstgrens høiere blomstring i Sachsen.»

Men inden saken kan foredrages for kongen maa han først meddele Dahl en plan, som allerede for længst foreligger, nemlig at oprette en egen lærerstol ved akademiet «for landskapsmaleriet i høiere stil», og til dette øiemed at indrette et eget atelier i selve akademibygningen. Det er hidtil alene mangelen paa plads, som har staat i veien for planens utførelse. Men en utvidelse av akademibygningen, som ogsaa i andre henseender er trængende nødvendig, er alt saa godt som besluttet, og det er at forutse, at ogsaa planen om en lærerpost i landskapsfaget muligens vil kunne bringes til utførelse i en tid av 12 til 18 maaneter.

Dersom Dahl paa forhaand vil binde sig til i sin tid at overta denne lærerstol, skal hans gage efter ønske allerede straks forhøies fra 200 til 500 thaler.

Dahls promemoria er datert den 21de mai, grev Vitzthums svar den 26de.

Et brev fra baron von Rumohr til Dahl, datert Florens 14de juni, viser, at man holdt paa at bli utaalmodig i Kjøbenhavn:

«Ærede ven, jeg tar mig den frihet gjennom Arnold at sende Dem en tegning, som vel er noget tom, skjønt altid litt bedre end den, som jeg fik gjort til Dem den sidste nat i Dresden.

Kunde De ikke selv eller gjennom grev Baudissin engang si prins Christian tydelig, om han kan gjøre sig haab om at

faa Dem til Kjøbenhavn, saaledes som han ønsker. Jeg tror, at man gjerne vilde gi Dem hele sommeren fri, om De forlanger det. Og en smuk bolig, en fast stilling er i og for sig slet ikke at foragte. Man elsker og ærer Dem i Kjøbenhavn. — Dog, hvad De end i denne henseende mener, saa svar dog engang paa et saa velment tilbud.

Deres hengivne Rumohr.»

Den 3dje juni sendte Dähl endelig Adler et længere brev. Det viser, at han var vaklende endda. «Et saa vigtigt Skridt», skrev han, «maae nøie overlægges.»

«De kan vel tænke Dem, at Dresden ikke mere, for mig, kan have det Bindende og Tillokkende som tilforn, ikke heller er jeg blind for de Fordele, som saavel fra Konstens, som fra den Side betragtet, at være Fædrelandet saa nær, byder mig, og uagtet jeg med Grund kan sige *ubi bene, ibi patria*, saa maae jeg dog tillige sige — Fædreland bliver dog altid Fædreland.

De seer altsaa heraf, uagtet Kjøbenhavn ei kan sammenlignes med det venlige og milde Dresden, at jeg ei er utilbøielig at forandre mit Opholdssted, saa meget mere, da, som sagt, ingen levende Gjenstand binder mig synderlig, og da mine 4 smaae Børn endnu er i en Alder, hvor ethvert Gammelt eller det Tilvante let forglemmes . . .

Min Stilling her er i flere Henseender saa behagelig og frie, at jeg neppe veed at ønske en bedre, og af Arbeider har det aldrig manglet mig — og var det ei overordentlig store, saa har jeg dog ofte betydelige Arbeider bestelte af Fremmede, hvad *naturlig* for en Deel og især med Tiden falder bort i det meer afsidesliggende Dannemark. Dog for Konststudiet, idet jeg lettere kan benøtte Naturen i det Store, hvad jeg her

har i det Smaae, og *maaske* ved større Bestellinger fra Regjeringen, som her aldeles ei er Tilfælde, vilde dette erstattes. Saaledes har ethvert Sted sine Fordele og Mangler.»

Dahl gjør selvfølgelig ingen hemmelighet av sine underhandlinger med akademiet i Dresden. Tvertimot, han slutter aapent og greit sit brev saaledes: «I Fald Kongen tilstaaer mig de forlangte 500 Thaler, saa bliver jeg i Roe her og bruger disse Penge til oftere at gjøre Konstreiser til Norden, og paa denne Maade erstatte ved Reiser, hvad jeg taber ved Fraværelsen.

Og høie Vedkommende, som De, har da paa en Maade ei lidet bidraget til at forbedre min Stilling . . . og derved virket, at jeg blev sat istand meer og meer, imedens jeg er ung, at benytte den vide og udørkede Mark, Norden aabnede.»

Han oplyser om, hvad det er, som det egentlig staar paa mellem ham og akademiet: at man har den plan at gjøre ham til «Skolemester i Landskabsmaleriet». Det vil han ikke indlate sig paa. Hadde han villet det, hadde han forlangt meget mer end 500 thaler; ti han vil lide store tap ved det og desuten «selv være halv tabt for Konsten».

En stor del av hans brev er optat av spørsmaal om vilkaarene i Kjøbenhavn, om kongen i tilfælde skulde være tilbøielig til at tilstaa ham en ekstra godtgjørelse av 100 spd. for omkostningerne ved opbruddet, og om han i tilfælde kan vente indtil foraaret med at tiltræde posten og likefuldt oppebære lønnen fra den tid, han er utnævnt, o. s. v.

De to viktigste spørsmaal gjælder selve lærerposten ved Kjøbenhavns akademi: det første, om de har isinde ogsaa der som i Dresden at oprette en lærestol for landskapsfaget. Det indlater han sig ikke paa, det strider mot hans grundsætninger, «det fører til Maneer og fordærver al Individualitet til Skade for Konsten». Dernæst gjør han opmerksom paa, at han ikke

paa ti aar har tegnet efter «nøgen Figur». Han føler sig vistnok istand til at korrigere, men man maa dog ikke kræve for meget av ham i dette stykke især i den første tid.

I et brev, datert Sorgenfri den 14de juni 1828, svarer Adler med den største imøtekommenhet paa ethvert enkelt av hans spørsmaal. «... I *Almindelighed* kan De være forvisset om, at hvad der kan gøres for at forskaffe Dem en behagelig Existence, det vil med Redebonhed og Velvillie blive gjort... Der er ikke Tale om at oprette nogen egen Lærestoel for Landskabsmaleriet; Prindsen deler, med Hensyn paa denne Green af Kunsten, gandske Deres Anskuelser.» Med hensyn til modeltegningen skriver han: «Det paaligger vel Professorerne en Gang imellem at tegne efter den levende Model, men da denne Bestemmelse ikke overholdes af de Herrer Professorer, hvis egentlige Fag det dog er at tegne Figurer, saa vil man endnu mindre gjøre nogen stræng Fordring til *Dem* »

«Der er ingen Tvivl paa at De vil erholde den vacante Professorpost; dersom De bestemmer Dem til at forlade Dresden; Kongen, Prindsen og flere af Academiets betydeligste Medlemmer ønske at faae Dem hertil; der er intet Partie *imod* Dem, saavidt jeg kjender Forholdene, og skulde der desuagtet være noget, bestaaer det af Folk, hvis Tal og hvis Stemme ikke kan komme i Betragtning.»

Imidlertid raader Adler ham til, dersom det er muligt, allerede at indfinde sig i Kjøbenhavn i begyndelsen av oktober. I saa fald vilde det ogsaa være lettere at faa utvirket, at gagen blev regnet fra den tid, han blev valgt.

Brevet slutter varmt og hjertelig saaledes: «Foruden de Fordele, jeg i mine forrige Breve har antydnet som forbundne med Antagelsen af H. K. Høiheds Tilbud, maae jeg endnu gjøre Dem opmærksom paa Deres Børns Fremtid. De vil neppe nogetsteds finde saamegen Understøttelse til at faae dem

bragt i Vei, som her, hvad enten de vil følge Deres Fodspor paa Konstens Bane, eller de bestemme sig for anden Virksomhed. Ogsaa i denne Henseende yder den danske Regjering langt bedre Udsigter og sikrere Forhaabninger end den sachsiske. Jeg beder Dem ogsaa at lægge denne Betragtning i Vægtskaalen.

Det skal nu være mig kjært, om de Oplysninger, jeg her har givet Dem, maae gjøre Dem det lettere at tage en Bestemmelse og om denne Bestemmelse maae falde ud efter H. K. Høiheds Ønske. Man kan ikke indestaae for Fremtiden, men hvis en Souverains og hans Families Yndest og et heelt kunstelskende Publicums Agtelse og Velvillie giver nogen Sikkerhed, da kan man vel gaae i Borgen for at De ikke vil komme til at fortryde, at have forflyttet Deres Attelier fra Dresden til Kjøbenhavn.

Lad mig høre fra Dem og vær imidlertid forvisset om det Venskab og den Høiagtelse, hvormed jeg nævner mig

Deres hengivne Adler.»

Først da Dahl havde fuld oplysning fra justitsraad Adler, sendte han akademiets generaldirektør svar i en længere promemoria av (25de eller) 27de juni. Som undskyldning for, at svaret kom saa sent, nævner han, at han havde ventet paa nærmere oplysninger fra Kjøbenhavn. Sin redegjørelse for, at han ikke kan motta den lærerpost, som er tiltænkt ham, indleder han saaledes: «Deres Excellence er en altfor stor Beskytter af Kunsten og altfor fortroelig med Kunstneraandens Egenheder til, at jeg ikke frit skulde vove at udtale for Deres

Dahls promemoria av 27de juni findes ikke i akademiets arkiv; de videre forhandlinger godtgjør, at den er avsendt. I et første utkast med von *Blocks* haand har Dahl fremholdt, at han aldrig har mottat eller krævet godtgjørelse for sin undervisning. For ikke muligvis at støte professor Matthäi blev denne oplysning strøket i den endelige promemoria efter Kerstings raad.

Excellence de Betragtninger, som har været bestemmende for mig . . . »

«Kunstneren maae, efter min Anskuelse, i sit Kunstliv heelt følge sin Eiendommelighed. Uden Skade for sin Kunst kan han ikke optage noget Fremmedartet i sig og tør derfor heller ikke overtage nogen Forpligtelse, der kunde hemme hans individuelle Natur. Men paa min Eiendommelighed vilde det, det veed jeg sikkert, selv med den bedste Villie, virke forstyrrende og nedtrykkende, naar jeg skulde — om jeg tør bruge det Udtryk — binde min academiske Undervisning til Klokken, naar jeg, ofte midt i Begeistring for min Gjenstand, skulde tænke paa ikke at forsømme Undervisningstimerne, naar jeg skulde undervise i Malersalen mere end i Naturen, og naar jeg ved Siden af mange talentfulde unge Mænd kanske skulde have endda flere ukaldede at uddanne for Kunsten.

Ja, jeg vilde endog — i Tilfælde af, at jeg var den eneste ordentlige Lærer i Landskabsfaget — frygte for, at jeg, som mere nordisk Maler, skulde give alle, som har mere Talent for sydlige Landskaber, selv ved den omhyggeligste Hensyntagen til deres Individualitet, en falsk Retning derved, at jeg stod alene og virked alene. Men i mit nuværende Lærerforhold kan Enhver, som ikke netop føler sig tiltrukket af min Eiendommelighed, følge en anden Landskabsmalers Ledelse. Ofte har jeg selv anbefalet mine Elever dette sidste efter nogen Tids Undervisning, forat de mere kan lære at følge sin egen Genius end en Fremmeds, forat deres Originalitet meer og meer kan udvikles, og forat de ikke skal blive Elever af nogen Skole, men af Naturen, som hverken kjender Skole eller Maneer.

Alle de hidtil nævnte Betæneligheder falder bort ved den mig tilbudte Stilling i Kjøbenhavn. Dette veed jeg ikke blot af de før omtalte Brev og den nu modtagne Skrivelse, men ogsaa i det Hele fra gjentagne Ophold i Kjøbenhavn. De

derværende ordentlige Lærere har overhovedet kun at vie den egentlige academiske Undervisning nogle faae Aftentimer hver tredie Maaned. Selv da behøver de kun at komme af og til, og Act bliver blot stillet tre Gange om Maaneden. Jeg vilde der, uden at behøve at forlade Huset, strax kunne gaae fra mit Arbeide i min egen Malerstue saavel op til Læresalen som til en af mine Colleger, naar jeg undertiden maatte bede ham at overtage Undervisningen for mig, og derpaa arbeide videre i den forrige Stemning. Alle academiske Medlemmer har forøvrigt der — hvad den herværende Forfatning vistnok ikke tillader — lige Rettigheder. Alle har en Stemme i Raadet og danner et eneste Corps. Den ene er ikke den anden underordnet, og ingen enkelt har Lov til at sætte sig imod, om en anden vil, at Elever, som trænger det, gaaer endnu nogen Tid i Tegne- eller Modelskolen, saafremt der bare er Plads for dem. Enhver Professor har paa denne Maade tillige Anledning til at iagttage sine Elever ogsaa der, hvad der paa det herværende Academie ikke engang turde være tilladt for en Professor i Landskabsmalerie.

Alle disse Grunde tilsammentagne giver mig den klare Overbevisning, at jeg ikke tør overtage en ordentlig Lærestol ved det herværende Academie.

I saa høi Grad, som jeg føler mig forpligtet til underdanig Tak overfor Hans Kgl. Majestæt og Deres Excellence for den allerhøieste Naade og Gunst, som jeg saa længe har turdet glæde mig ved, og saa gjerne, som jeg kunde ønske at tjene mit kjære nuværende Fædreland endnu længer og alsidigere efter mine Kræfter, saa vilde jeg dog med tungt Hjerte maatte ansee det som min Pligt overfor mit Kunstnerkald, der henviser mig til at udvikle min Eiendommelighed som nordisk og nautisk Maler, at tage Hensyn til den Opfordring, som er udgaaet fra Kjøbenhavn, dersom ikke Hs. Mjst. til de ovennævnte Øiemed

uden enhver Forandring af mit Lærerforhold naadigst vilde bevilge et Tillæg af 300 Thaler . . .»

Som svar paa denne sin «underdanige Promemoria» fik Dahl, i brev av 3dje august 1828, meddelelse fra grev Vitzthum om, at hans majestæt kongen av Sachsen i reskript av 30te juli «paa hans derom indleverte allerunderdanigste andragende i naade hadde entlediget ham fra hans stilling som overordentlig professor ved det kongelige akademi for de bildende kunster.»

Med brevet fulgte tillike et utnævnelsesdiplom som æresmedlem av akademiet, og personlig vedfødied greven «den oprigtigste beklagelse over, at forholdene paa begge sider ikke vilde tillate» at knytte en saa udmerket kunstner endnu fastere til Dresdens akademi.

Efter reskriptet skulde Dahls tidligere løn allerede bortfalde fra 1ste september.

Den indstilling, som laa til grund for kongens reskript av 30te juli, findes i utkast i akademiets arkiv; den er i flere henseender oplysende og betegnende. Generaldirektøren gir først en redegjørelse av Dahls stilling ved akademiet. Han har siden januar 1824 oppebaaret en løn av 200 thaler uten derfor at være forpligtet til nogen anden tjeneste end at lede de akademielevers privatstudier, som paa egen tilskyndelse slutter sig til ham, et forhold, som er av den art, at det ikke tilsteder nogen tilforladelig kontrol, hverken med hensyn til den omhu, hvormed ledelsen sker, eller med hensyn til, om den blir git gratis eller mot betaling. Paa den ene side maa det vistnok ansees meget ønskværdigt at se «en kunstner av en saa avgjort begavelse og dygtighet, der nyder en meget utbredt berømmelse og anerkjendelse i ind- og utland, ogsaa for fremtiden tilhøre hans majestæts akademi og fortsætte sin virksomhet her i Dresden.» Paa den anden side strider det mot

de grundsætninger, som netop i den nyeste tid er faststillet, at anbefale selv en saadan kunstner til en saa betydelig gageforhøielse, naar han ikke til gjengjæld forpligter sig til at yde nogen bestemt tjeneste ved akademiet.

Allerede dengang det ved reskript av 23de juli 1823 foreløbig var bestemt at oprette en lærestol i landskapsmaleriet, hvis endelige oprettelse alene avhænger av, at man opdriver et hensigtsmæssigt lokale, hadde man blandt andre kunstnere i dette fag særlig hat Dahl for øie.

Ved et reskript av 6te oktober 1827 var det nu foreløbig bestemt, at der skulde sørges for en ny bygning. Under denne sakernes stilling syntes det ønskeligt at forsøke at forene begge formaal: at faa den nye lærestol besat og beholde Dahl for akademiet; i dette øiemed hadde derfor generaldirektøren meddelt ham, at hans andragende om lønsforhøielse skulde indvilges, ifald han vilde forpligte sig til i sin tid at tiltræde den nye lærestol . . .

Efter generaldirektørens mening beviser begge Dahls memorier, «hvor litet alvorlig han tar det med utdannelsen av sine privatelever, hvor begrænset derfor den indvirkning vilde være, som han kunde øve paa denne kunstgrens fuldkomniggjørelse i Sachsen ved en længere forbindelse med akademiet, hvortil endnu kommer, at ogsaa hans egne frembringelser aldeles ikke kan frikjendes for en vis ensidighet.» — Efter denne redegjørelse maatte selvfølgelig generaldirektørens indstilling komme til at lyde, som den lod.

Paa Dahl selv synes generaldirektørens meddelelse om hans øieblikkelige avsked at ha virket som et lyn fra klar himmel. Saa hadde han ikke ment det. Dette hadde han ikke ventet. —

I en skrivelse, stilet til kongen, gav han en kort oversigt over sakens gang fra først av indtil sit svar paa generaldirek-

tørens tilbud. I dette svar trodde han ikke med et ord at ha tydet paa, at hans ansættelse i Kjøbenhavn allerede skulde være en op- og avgjort sak for det tilfælde, at hans majestæt ikke skulde indvilge i hans underdanige bøn om lønsforhøielse, like saa litet som hans avreise fra Dresden skulde være fastsat til den nærmeste fremtid. Tvertimot hadde han ladt sit endelige svar til akademiet i Kjøbenhavn avhænge av hans majestæts aller høieste avgjørelse, og selv i ugunstigste tilfælde var det ikke hans tanke at forlate Dresden før i det tidligste om et aar . . .

«Det er altid forbundet med sørgmodige Følelser at beslutte sig til at sige Farvel til et Sted, hvor man saa gjerne bliver, hvor man har fundet saa megen Forekommenhed og Godhed», saa at det ogsaa av denne grund ikke faldt ham ind ubetinget at ønske sin avsked.

Under disse omstændigheter nærer han ingen frygt for at vække mishag, naar han i underdanighet tillater sig at ansøke hans majestæt om, at hans majestæt i det mindste endnu for et aar vil la ham beholde sin tidligere stilling ved akademiet med den samme løn av 200 thaler aarlig. I en række av aar har han med hele sin sjæl hængt ved hans kongelige majestæt og aller høiestes høie hus og elsket Sachsen som sit fædreland. Av dette hensyn har han ogsaa tidligere avslaat fordelagtige tilbud og efter evne søkt at være til nytte for kunsten i Sachsen. Derfor er han ogsaa nu villig til at opofre alle større pekuniære fordele, som er tilbudt ham fra Kjøbenhavn, uten al videre forhandling med de derværende myndigheter, ifald hans majestæt vil ha den naade uten nogen som helst forandring i hans tidligere forhold til akademiet efter sit eget for-godtbefindende at bestemme et tillæg til hans løn, som kan sætte ham istand til uten utgifter av hans egne midler fra tid til anden at foreta de reiser, som er væsentlig nødvendige.

for hans studier, dersom han ikke skal bli ensidig i sine frembringelser.

Skulde iøvrigt forholdene ved den fremtidige lærerpost komme til at stille sig saaledes, at de formaal, den tilsigter, kommer til at staa i overensstemmelse med hans individualitet, saa vil han skatte sig lykkelig ved i fremtiden at kunne vie hans majestæt sin tjeneste paa en mere fast og omfattende maate. —

Hans andragende blev naadigst indvilget.

I sin indstilling uttaler grev Vitzthum, at han uten at indlate sig paa de grunde, som Dahl fremfører «til retfærdiggjørelse for dette tilsyneladende tilbakeskridt», i flere henseender anser det for særdeles ønskeligt for akademiet, at Dahl ikke forlater Dresden, men ogsaa for fremtiden beholder sin tidligere stilling ved akademiet, naar dette kan ske uten nogen uforholdsmæssig forhøielse av hans løn. Og da Dahl selv mundtlig har uttalt, at han vil være tilfreds med et tillæg av 100 thaler aarlig, indstiller han, at hans løn for fremtiden sættes til 300 eller i det høieste 350 thaler.

Dahls tilbud om en fremtidig overtagelse av den akademiske lærestol for landskapsmaleri skulde derimot, i det mindste for tiden, være sat ganske ut av betragtning.

Ved kongelig resolution av 27de august blev Dahls løn endelig fastsat til 300 thaler aarlig.

I et brev til auktionsdirektør Fick i Kjøbenhavn av 27de november 1828 uttaler Dahl sig om grunden til sit valg :

«Det er Dem vel ikke ubekjendt, at jeg heller foretrak at blive i Roelighed i Dresden end at komme tilbage til Danmark, hvor jeg havde et saa godt og ærefuldt Tilbud; havde dette været mig til Deel for 8 Aar siden, saa vilde jeg med aabne

Arme modtaget det med de halve Fordele; thi den Gang saa jeg Alt i et brilliant Lys og nu derimod maaskee Alt i et altfor mørkt. Dog naar man er 41 Aar, seer man Alt anderledes end i sit 31te. Jeg er dertil en Slags Vanedyr, og selv til det mindre Gode fatter jeg en Slags skaanende Tilbøielighed. — Men klage kan jeg dog ei, først befunder jeg mig her vel, og dertil fik jeg et Tillæg til min Løn; har jeg vel ikke Overflod af *store Bestellinger*, saa har det dog aldrig fattes mig Arbeide, ja mere, end jeg kunde overkomme; thi saa meget som tilforn formaaer jeg ikke at arbeide.»

I det brev, han sendte justitsraad Adler med sit endelige svar den 7de september, fremhæver han likeledes sin frygt for opbruddet og for alle utgifter ved reisen og flytningen.

«Naar man har 4 Børn og er nødsaget til at overlade Alt til Fremmede, sælge sit Indboe og igjen anskaffe nyt, selv om det er aldrig saa simpelt, betænker man sig dog.» Dertil kom, at han samme sommer igjen hadde lidt et større tap, et av dem, han sier han hadde hat saa mange av siden 1826. Det hus, han hadde skaffet sin svigerfar ute i Meissen, brændte ikke alene alt indbo gik op i luer, men ogsaa en stor del løsøre, især bøker, som var Dahls personlige eiendom. Von Block kom til Dresden fra branden, som han gik og stod, bare med en due paa haanden — det eneste, som var reddet. Dahl regner tapet til 1000 eller 1500 thaler. Dette tap gjorde ham endda mere ængstelig for at ofre *sine sidste penge* til reisen, og det er under disse forhold ikke at undre sig over, at pengespørsmålet spiller en saa fremtrædende rolle ved hans underhandlinger.

Stiller man sig paa Dahls standpunkt, kan man nok forstaa, at han ikke gjerne vilde avslaa et saa glimrende tilbud uten noget som helst vederlag. Han var sig sit værd bevidst, han hadde grund til at mene, at man ikke vilde være uvillig

til at ofre noget for at beholde ham i Sachsen, og efter de lønningsforhold, som tidligere havde hersket ved akademiet, var hans andragende i og for sig slet ikke urimeligt. De reiser til Norden, som hans fjerne ophold i Dresden nødte ham til for hans studiers skyld, faldt særdeles kostbare. Reisen i 1826 havde saaledes kostet ham 1000 thaler i likefrem utgift. Valgte han altsaa at bli i Dresden, holdt han det for en billig fordring at faa ialfald nogen understøttelse til disse reiser.

Ikke mindre naturligt var det, at pengespørsmålet maatte gjøre ham ængstelig for at gaa til Kjøbenhavn. Like siden han forlot Danmark i 1818, hadde han ikke hørt andet end klager over de vanskelige vilkaar, som Danmarks kunstnere hadde at kjæmpe med.

I et brev fra 1822 skriver *Eckersberg* til ham: «Af Konstnytt herfra har jeg kun lidet at fortælle Dem, der frembringes kun lidet, med undtagelse af *det lidet* Kongen lader male til Slottet, da Publicum hverken har Smag eller Penge til det Slags Stads.» Og i 1823 skriver *Eckersberg* igjen: «De har, gode Ven, giordt vel i at vælge Dresden til Deres Opholdssted, her vilde De med al Deres Talent havt saare lidet at vente.» Likedan i 25: «Jeg troer, De har gjort meget vel i at vælge Dresden til Deres Opholdssted, thi her vilde de maaske neppe have kundet leve paa en nogenlunde behagelig Fod — De kjender det Kjøbenhavnske Publicum — som ei har forbedret sig.» Ogsaa Dahls ven *A. G. Eberhard*, som i 1825 hadde gjort en tur fra Halle til Kjøbenhavn, uttaler sig likesaa og gjort i samme retning: «Alle priser Dem lykkelig,» skriver han, «fordi De er gaat til Dresden; i Kjøbenhavn er det en meget daarlig tid for kunstnerne.»

Dahl var ikke bare nedtrykt og mismodig efter sin hustru død, men han følte sig tillike mindre arbeidsdygtig end før; alt saa tidlig som mot slutten av 1824 hadde hans ven

Eberhard bedt ham om at søke øienlæge. I et brev til Albrecht Jensen næste sommer klaged Dahl fremdeles over, at han maatte skaane sine øine.

Dahl var desuten kommet til at holde av «det venlige Dresden», hvor han hadde trofaste venner og nød almindelig agtelse og sympati. Det hadde heller ikke manglet paa overtalelser fra hans venner og velyndere, mens underhandlingerne stod paa.

Som det synes, fik de ogsaa et mere offentligt uttryk. I Böttigers Artistisches Notizenblatt for august nr. 15 læser vi følgende linjer: «Professor Dahl vil vistnok efter det ønske, som er uttalt saa høilydt og almindelig av de herværende kunstvenner, fremdeles vedbli at være *vor*.»

Ikke noget tyder paa, at Dahl angred sit valg. Baade brevet til Fick og til Adler viser, at han var tilfreds med den vending, som saken hadde tat. I det sidste skriver han: «Jeg har nu 300 Thaler, som vel er ubetydeligt, dog, da jeg intet har at gjøre med den nye Malerskole, men kan uforstørret blive i Roelighed, saa modtog jeg dette, til engang den Bygning, hvortil Kongen har anvist Pengene, og hvor der skal gives Undervisning i Landskabsmalerie, er færdig.»

«Jeg fandt det rigtigst, uagtet jeg i pecuniær Henseende har tabt derved, at lade det være med den akademiske Undervisning, uagtet det maaske vel i Meget lod sig forene med min Anskuelse, saa meget mere, da hverken Bygning, Plan til Indretning eller Læremethode er udkastet; dog i sin Tid er det mueligt» — at jeg kan komme til at overtage Posten — «dog jeg forstaaer eller begriber endnu ei Maaden, paa hvilken det kan skee.»

Dahl kom aldrig til at overta posten. Da akademiet blev omdannet i 30-aarene, blev den, i 1836, git til *Ludwig Richter*, foreløbig uten professortittel, efterat hans far allerede i nogen

tid havde ledet undervisningen i landskapsmaleriet efter Zingg's stive, pedantiske metode. Saa hjertevindende elskværdig Ludwig Richter selv er som kunstner og som menneske, var han allikevel ved sin hele retning litet skikket til at grundlægge et udviklingskraftigt *landskapsmaleri* i Sachsen.

Den nye lærestol med Ludwig Richter som lærer — efter en plan, som stod i den skarpeste modsætning til Dahls overbevisning — ærgred ham, saalænge han leved. Med indgrodt mistillid til den akademiske undervisning fastholdt Dahl like til det sidste de synspunkter, han havde hævdet. I et brev til landskapsmaler Balke i 1845 skriver han om sin unge søn: «Siegwald gjør gode Fremskridt og vil selv skrive til Dem; men dette Konstdrivhus, som man kalder Academie, optager al Tid, Dage som Aftener, og koster Penge for Familienne, foruden at det sluger det, Staten yder Konsten . . .»

I et brev til konsul August Konow, fra april 1847, udtaler han sig utførligere: «I Christiania vilde man haft Maler- eller Tegneskolen hævet til et Konstacademie, som vilde bringe Staten i forhøiede Udgifter og dertil opluge det Lidet, Staten kan anvende at samle til et National-Gallerie.»

«En Mængde Stømpere dannes der nok uden et Konst-academie, og er et stort Talent for Haanden, saa er intet lettere nu til Dags end i Udlandet at søge en større Uddannelse. Tegneskolen burde være en polyteknisk Anstalt til Uddannelse i de første Grunde i flere Konstfag — dette vilde lønne Statens Bidrag bedre . . .»

«Visse Folk har her i Sachsen bragt det dertil, at et stort Konstacademie med kostbare Ateliers er oprettet, som aarlig opluger 25000 Th., imedens en stor Mængde middelmaadige

Sml. Ludwig Richters Selbstbiographie, I, side 337 ff., hvor han skildrer sin læremetode. (Av tillægget, side 215, sees, at han i 1841 endnu ikke var professor).

Kunstnere dannes, og selv de faa gode kan Staten ei gjøre noget for; thi 25000 Th. er for et saa lidet Land, som Sachsen er, dog for Meget. — Dog nok om Sligt; min Indgave for 20 Aar siden er ei beagtet — uagtet jeg handlede mod min egen Interesse.» —

Med den nye akademibygning gik det ikke fort. Først nu staar den under tak, pragtfuld og storartet paa den Brühl'ske terrasse med forsiden ut mot Elben, endda ikke fuldt færdig.

Hadde professor Dahls principper seiret og hans kunstopfatning med dens faste og sikre hold i naturen og dens dype sandhetskjærlighet vundet frem til almindelig anerkjendelse — hadde ikke en ny strømsætning, alt mer og mer mot aarhundredets midte, trængt den i bakgrunden — vilde det uten tvil blitt en rikere og livskraftigere malerkunst, som nu skulde flytte ind i den nye bygning.

I Dresden til midt i 30-aarene.

Dahl hadde anden gang valgt Tyskland. Men selv om hans fremtidige virksomhet har sat sine spor i Dresdens kunstliv og i Tysklands kunst, er det allikevel Norden, som mer og mer blir den egentlige arbeidsmark for hans kunst og for hans interesser. At faa rikeligere midler til «at benøtte den vide og udørkede Mark, Norden aabnede», hadde netop vært det sidste og egentlige øiemed for hans underhandlinger med akademiet. Hans følgende livshistorie vil i langt høiere grad være et stykke norsk kulturhistorie end et led i Tysklands kunstutvikling.

Selve aaret 1828 var ikke gaat tilende, før et nyt baand blev knyttet mellem Dahl og Norge, med skjønne løfter for Norges kunst. Nytaarsdag 1829 kom *Thomas Fearnley* til Dresden. Han har selv skrevet sit navn i Dahls dagbog, med sin fødselsdag: 27de december 1802, og med sit hjemsted: Frederikshald.

Like siden Fearnley hadde sagt farvel til Dahl inde i Sogn 1826, hadde det vært hans ønske at kunne reise ned til Dresden og studere under Dahl.

Hans samvær med Dahl paa Kroken hos Munthes og hans studiereise med ham inde i fjordene hadde git ham et nyt syn. Vi har Fearnleys skissebog fra 1826 i vor haandtegnings-samling med tegninger, baade fra før han møtte Dahl — en tegning er just datert Kroken den 31te juli, den dag Dahl kom dit — og fra deres reise sammen op igjennem Fortundalen og til Sogndal. De sidste er som av en anden mand, paafaldende lik Dahls. Ogsaa i det, han *malte* samme høst, ser han med hans øine og søker han at male med hans teknik.

I 1826 maatte han tilbake til Stockholm. Aaret efter brøt han op for at reise ut, men blev syk, saa han ikke kunde begynde sin store utenlandsreise før i november 1828.

I Dresden blev han til den 20de juni 1830, altsaa paa det nærmeste halvandet aar. — Opholdet fik avgjørende indflydelse paa hans utvikling. Han knyttet sig paa det inderligste til Dahl, tilegnet sig hans kunstneriske grundsyn og arbeided videre i hans aand. Av alle de kunstnere, som har gaat i Dahls lære, er Fearnley ikke alene den største, men ogsaa den, som klarest har godtgjort, hvor sund denne lære var, hvor rik paa spirer, fordi dens inderste kjerne var en dyp ærefrygt for naturen.

Ogsaa gjennom ham har Dahl øvet indflydelse paa Tysklands kunst. I sin «Geschichte der Münchenerkunst im 19ten Jahrhundert» fortæller Friedrich Pecht, at Fearnley «gjorde stor opsigt med sine norske landskaper», da han omkring 1830 kom til München efter at ha studert under Dahl, «den tidligste og største av de daværende naturalister». Han regner ham mellem de ustadig omvankende kunstnere, som i kosmopolitisk aand «virker tilskyndende overalt» ved «at strø plantefrø i de forskjellige lande likesom trækfuglene».

Elleve breve fra Fearnley til Dahl, fra aarene 30 til 39, viser den mest uskrømtede høiagtelse og hengivenhet. Saaledes

skriver han: «Overbevist maa De være, om De ogsaa saa sjeldent faaer at høre fra mig, at jeg ikke agter saa høit hverken som Menneske eller Kunstner, nogen som Dem, Herr Professor.» — I sit første brev, som han sendte fra Berchtesgaden den 23de september 1830 med hjertelig tak for al den gjestfrihet, han hadde nydt i Dahls hus, skriver han: «Først naar man har forladt et Stæd, bliver det ret interessant, saa er det gaet mig med Dresden, hvor saa mange behagelige Erindringer tilbagekalder sig i min Sjæl, — hvilke jeg dog blodt maae tilskrive de Kunst- og Lærerige Underholdninger, jeg nød i Deres og Friedriks Selskab, og hvilket jeg meget vil komme til at savne her, — omendskjøndt en ganske anden Tone dog her hersker under Kunstnerne som i Dresden.»

Et brev fra Fearnley, datert Rom den 2den februar 1835, indeholder en skarp dom om Dresdens kunstliv — øiensynlig som en refleks av ytringer i et brev fra Dahl. «Den traurige Beretning om Kunstens Tilstand i Dresden har jeg vel hørt bekræftet af og til, og beklager jeg, at De ikke skulde leve paa et andet Stæd, hvor De kunde virke mere og bedre paa Kunsten og dens Dyrkere en just i Dresden, hvor jeg verkeligen anseer Dem som en Perle kastet hen for —»

Fearnley klager over, at Münchener-kunstnerne kjendte saa litet til Dahl, fordi de aldrig hadde hat nogen leilighet til at se billeder av ham. Bare enkelte, som hadde vært i Rom, hadde set hans arbeider hos Thorvaldsen. Han vilde, Münchener-malerne skulde se, at der fandtes kunst andre steder end i München. Mellem ham og nogen av hans venner, som f. eks. Dahls elev Crola, var hans arbeider et dagligt samtaleemne. Fearnley og hans venner «kjæmped paa Liv og Død», naar nogen søkte at gaa Dahl for nær.

Ogsaa Dahl paa sin side viste den største interesse for Fearnley og hans kunstneriske utvikling. Vi føler hans varme

hjørtelag for ham som en refleks gjennem Fearnleys breve. I et brev fra München 1831 skriver Fearnley: «Jeg bibeholder min Tittel, som De har givet mig nemlig Professoren uti Efect-landskabsmålingen». Han meddelte altid Dahl om sin fremgang og lykke, sikker paa at finde deltagende glæde.

Idelig og idelig fik han opfordringer fra Dahl om at slaa sig ned for alvor hjemme i Norge. — Efter Dahls anden Norgesreise i 34 skriver Fearnley til ham fra Rom: «Flere Breve fra Hjemmet erindrede mig om Deres Mening, at jeg ikke skulde forblive for længe i Italien. Jeg giver Dem derfor hermed den Forsikring, at jeg inden nogle Maaneder tænker at trække mig mod Norden. Jeg føler mig ikke lidet smigret ved den Tiltroe De med dette Raad synes at vise mig (at jeg maaskee skulde kunde med noget Held behandle den Nordiske Natur, som vel ogsaa passer meest med mine egne Følelser).» Høsten 1836 skriver han igjen til Dahl fra Kristiania: «Deres Ønske, at jeg engang skulde slaae fast Fod i Norge, har vist bestandigt voret ogsaa mit inderligste Ønske; men jo mere jeg tænker derpaa, jo flere Betæneligheder opstaaer der ogsaa hos mig — saa at jeg endnu ikke kan fatte nogen Beslutning, maaskee jeg til næste Aar kan blive mere enig med mig selv.»

Selv efter «den herlige Fearnleys» død klagede Dahl over, at han ikke hadde slaat sig ned hjemme. I et brev til national-galleriets bestyrelse den 28de mai 1843, hvor han foreslog at kjøpe Fearnleys sidste billede, skriver han: «Det var Skade, at Fearnley forlod Norge — og vilde som de fleste tilveiebringe noget, der vel skulde være Norge, men var det ei ganske — thi saa er de fleste af dette Slags Malerier en Kamp mellem Nord og Syd — og snart bliver det maaske som Lichtenberg siger, en Kamp imellem Konst og Natur, hvor begge blive paa Pladsen.» — I varme ord raadede han til at

kjøre et par av Fearnleys *studier*, «thi disse vare bedre end de udførte Malerier; thi her gav han sig selv, som han var og følte Naturen, naar han havde den for sig».

Fearnley var ikke Dahls eneste norske elev i disse aar. Endda, mens Fearnley var hos ham, kom bergenseren *Reusch* derned, efter først nogen tid at ha studert ved Kjøbenhavns akademi. Hans ophold i Dresden varte fra august 1829 til april næste aar.

Reusch synes at ha hat en utvilsom kunstnerevne; men som de fleste andre norske malere i denne første tid kom han for sent til, — han hadde alt fyldt sit 30te aar, da han kom til Dresden — og han opga snart at bli maler for at vælge en anden virksomhet som sit egentlige livskald. Men han la allikevel aldrig penselen væk, og hans varme kunstinteresse og levende almenaand blev grundlæggende for Bergens kunstliv. Hans venskab med Dahl blev stadig inderligere ut igjennem aarene i fælles samarbeide for Bergens kunstneriske og almene formaal.

Den næste norske maler, som studerte under Dahl, var *Jacob Calmeier* fra juni 1830 til mai 31. Han drev det ikke til noget videre som kunstner og synes ikke at ha hat nogen rigtig stø og energisk karakter. — Indtil 1835 stod Dahl i en livlig brevvexling med ham, og Calmeier var i disse aar hans kommissionær, først i Bergen — især som mellemmand mellem Dahl og hans trængende slegtninger — siden i Kjøbenhavn.

Efter sin hjemkomst til Norge i 31 gjorde Calmeier en studiereise paa Vestlandet sammen med to tyske landskapsmalere, Bönisch og Dahls tidligere elev Wilhelm Krause. De laa i Solvik paa Store-Sartorø, som Bönisch har fremstillet i et par kjedelige billeder i Berlins nationalgalleri.

I november 1833 fik Dahl en ny elev fra Norge, en ung bergenser med utvilsom evne, Ole Bulls bror, *Knud Geel-*

meyden Bull. Han blev i Dresden til mai næste aar, da han fulgte med Dahl hjem til Bergen. Ogsaa siden studerte han under Dahl, endda saa sent som til 1838. Efter den tid utvandrede han til Australien.

Efter Dahls Norgesreise i 34 kom ogsaa *Balke, Baade og Frich.* De to første vendte gang paa gang tilbake til Dahl og stod i brevveksling med ham; Baade like til Dahls død, Balke til henimot 1850.

Frich derimot kom bare en eneste gang til Dresden. Efterat han hadde opholdt sig der som Dahls elev fra høsten 36 til juli 37, drog han videre til München, hvor han under sterke indtryk av Rottmanns effektkunst — likesom et par andre av Dahls elever: E. Kirchner og Willers — slog ind paa en ny retning, grundforskjellig fra Dahls. Da han næste gang drog til Tyskland med stipendium i 1846, var det ikke til Dahl, han søkte, men til Düsseldorf. Av disse tre kunstnere var det bare Baade, som til det sidste blev Dahls grundsetninger tro: han valgte maaneskinsstemningen, som alt Dahl med forkjærlighet hadde dyrket, til sin snart sagt eneste opgave, og utviklet denne gren — ikke til større finhet og aandfuldhet — men til en mere effektfuld bredde end sin lærer.

Saaledes var der efterhaanden dannet en liten stab av malere, som saa sin chef i Dahl under det første arbeide for at grunde et kunstliv hjemme.

Dahls øvrige forbindelser med Norge blev ogsaa stadig flere og fastere i disse aar. Til de gamle, som Lyder Sagen, Wilhelm Børs, Andreas Olsen, stiftamtmand Christie og biskop Neumann, kom flere nye, som August Konow, Andreas Faye og Henrik Heftye, for at nævne enkelte av de aller viktigste. — Flere af dem, som Olsen, Neumann, Konow og Faye, kom selv til Dresden mellom aarene 1828 og 31. — I sin brevveksling og i sit samvær med disse og andre landsmænd strødde

Dahl en fylde av frugtbare tanker. Vi vil senere se dem gro og vokse, især efter hans anden Norgesreise 1834.

Andreas Olsen og August Konow, likesom biskop Neumann og Reusch blev alle, væsentlig gjennem Dahl, mer eller mindre ivrige samlere. Fremfor alt konsul *August Konow*, den rike bergensiske handelschef. Alt saa tidlig som omkring 1820 hadde han vist sin kunstinteresse overfor Dahl ved at kjøpe arbeider av ham. Efter sit samvær med Dahl i Dresden 1829 begyndte han fra 1831 med Dahls hjælp at lægge sig til et formeligt billedgalleri. Henimot 30 breve, mellem 1832 og 55, fra Dahl til Konow gir os indtryk av noget vist bredskaaret i hans karakter, træk av en mæcen — en sjelden type i Norge.

Med al sin forkjærlighet for sit egentlige fædreland stod Dahl ikke likegyldig overfor sit nye hjem. Ved sin deltagelse i dets kunstliv og i dets øvrige interesser vandt han nye erfaringer — til gagn for Norge.

Ut igjennem aarene blev han medlem av en række kunstneriske, videnskabelige, selskabelige og almennyttige foreninger: av kunstforeningen og kunstnerforeningen; av selskapet *Albina*, et samfund av høiere embedsmænd, kunstnere og forfattere; av selskapet for sachsiske oldtidslevninger, av havedyrknings-selskapet «*Flora*», stiftet av hans ven botanikeren *Reichenbach* — foreningens indbydelseskort av stivt, grønt papir har Dahl brukt til en mængde smaabilleder som gaver til venner og kjendinger. — Han var en av de første deltagere i en forening til dyrenes beskyttelse, som blev stiftet av den bekjendte fru *Serre*; han var endvidere medlem av foreningen til «*raad og daad*», som hadde stillet sig til opgave at hjelpe stræbsomme folk iveri, og av foreningen til understøttelse for løsladte straffanger. Endelig grundla han 1836 sammen med direktør *Frenzel*

og maleren Rudolph Meyer en forening «til understøttelse av trængende kunstnere og kunstnerinder og deres ubemidlede efterlatte». Han stod som foreningens virksomme formand i en række av aar like fra 1841 til 1852, da hans alder og svækkede helbred nødte ham til at trække sig tilbage fra alt. —

Fra begyndelsen af tyveaarene blev den ene kunstforening efter den andre grundlagt rundt i Tysklands større byer: i München, Hamburg, Berlin, Stuttgart, Nürnberg o. s. v. I 1828 fulgte Dresden efter. Den 7de april, da en kreds av kunstnere og kunstvenner var samlet for at festligholde 300 aars-dagen for Albrecht Dürers død, blev «den sachsiske kunstforening» grundet.

Dahl har sat sit navn under alle de tidligste aktstykker fra kunstforeningens første grundlæggelse, og han blev valgt ind i bestyrelsen ved valget den 28de april.

Med logisk klarhet var kunstnerisk sakkyndighet opstillet som grundsætning i foreningens love: Bestyrelsen skulde omfatte en formand ved siden av 4 kunstnere og 4 kunstvenner, med like mange stedfortrædere indenfor begge grupper.

Dens første bestyrelse var alle mænd, vi kjender: foruten Dahl malerne Matthäi, Vogel og Næke, sammen med grev Vitzthum, general Kniaziewicz, Böttiger og Hofrath Winkler. Til formand valgtes *von Quandt*, som hadde vært den ivrigste av alle ved foreningens grundlæggelse og var dens egentlige ledende sjæl, indtil han i 1833 frasa sig sit hverv, misfornøiet over, at han ikke fik styre foreningen i det spor, han haardnakket holdt for det ene rette. To aar efter meldte han sig formelig ut av foreningen.

Von Quandt, som snart kom til at spille en fremtrædende rolle ved omordningen av Dresdens kunstakademi, var en alvorlig kunstven; Julius Schnorr sier om ham, at av alle de kunstvenner, han hadde kjendt, var von Quandt den, som hadde

den sandeste, mest egne kunstfølelse. Hans kjærlighet til den nye tyske kunst var vakt samtidig med dens første store frembrud i Rom ved Overbeck, Cornelius og deres venner i det andet aarti av vort aarhundrede, og hans syn paa kunsten var væsentlig præget av deres tanker. I kunstforeningens aarsoversigter har han nedlagt mange prøver paa sin kunstopfatning; i aarsoversigten for 1831 til 32 uttaler han følgende sætning: «Det er nødvendigt ved valget av kunstverkerne at lede tanken hen paa det værdige og indholdsvegtige og derfor se i det mindste like saa meget, ja næsten mere paa det aandige indhold end paa det tekniske; thi kun derved kan kunstsansen utvikles og kunsten hæves.» Like saa sand denne sætning er, rigtig forstaat, like saa skjæbnesvanger har den vist sig at være for Tysklands kunst, misopfattet, — under det tekniske har man altfor ofte regnet det rent maleriske med alle de sider av kunsten, som gir farvesansen glæde og øiet behag.

Denne misopfatning laa ikke fjernt for von Quandt, hans *maleriske* sans kan neppe ha vært sterkt utviklet, at dømme efter en uttalelse av ham i aarsoversigten for 1829. Det gjaldt et landskap av Ludwig Richter «en utsigt fra Appenninerne i morgendug og morgenbelysning». Trods sin varme følelse for Richters lovende kunst stemte han imot at kjøpe dette billede, — emnet var ikke malerisk: «thi alt hvad der hindrer øiet i at se, det være sig mørke, taake, dug eller støv, er ikke malerisk, fordi denne kunst og dens glæde grunder sig paa synets sans».

Som sit første utenrigske medlem hadde bestyrelsen den ære at tælle ingen ringere end *Goethe*, som med virksom iver hadde faat oprettet en underavdeling av den sachsiske kunstforening i Weimar, og som i stadig brevveksling med von

Quandt vedblev at vise foreningen sin velvilje i den korte tid, han endnu leved.

I foreningens love var det fra først av fastsat, at ikke noget arbeide kunde kjøpes av en kunstner, saalænge han var medlem av bestyrelsen. Alt aaret efterat foreningen var stiftet, blev denne paragraf, som væsentlig skyldtes von Quandt, foreslaat ophævet og sat under ny avstemning. Den blev fastholdt; blandt dem, som uttalte sig til fordel for den, var ogsaa Goethe.

I aviserne for disse aar førtes gang paa gang klage over denne regel, især over, at professor Dahls billeder, som alle gjerne vilde vinde, paa denne vis blev holdt utenfor, og den har sikkert virket med til, at han bad sig fritat for nyt valg, da hans fireaarige embedstid utløp i 1832. Som grunde for sit ønske fremholdt han, at hans tid var sterkt optat, og at det var hans plan at foreta en længere reise det følgende aar. I et brev til Fick i Kjøbenhavn, i oktober 30, hadde han alt slaat litt paa en anden grund: «Konstforeningen her,» skriver han, «har en Hovedfeil, hvorover man ivrig trættes, nemlig at ingen af Komitémedlemmernes Arbeider kan kjøbes. Da nu netop de bedre Konstnere her er i Komitéen, saa holder det svært at faae noget Godt. Statutterne er derved meget hemmende, uagtet meget Godt har det og, da Partier ellers let danner sig selv i Komitéen. — Dog kan man ved at træde ud af Komitéen komme paa Valg. Erindre denne Punkt — dog Alt imellem os.»

Bestemmelsen blev heller ikke opretholdt længe. Paa generalforsamlingen i 1837 blev den efter forslag av bestyrelsen under Carus som formand strøket som «enestaaende» i tyske foreningers love og som skadelig for foreningens virksomhet.

Det følgende aar finder vi Dahl igjen paa listen over bestyrelsens stedfortrædere og fra 1840 som virkelig medlem av bestyrelsen.

I den sachsiske kunstforenings arkiv gjemmes et aktstykke, som indeholder det skarpeste angrep paa Dresdens kunstforhold, jeg har støtt paa. Dahls navn staar mellem underskrifterne.

Bestyrelsen av den sachsiske kunstforening med Carus som formand hadde flere gænger henvendt sig til de sachsiske kunstnere i München med klage over, at de viste saa liten deltagelse for foreningen i sit hjemlands hovedstad.

Som svar mottok foreningens bestyrelse en vidløftig skrivelse, datert München den 9de mai 1837, som i de sachsiske kunstneres navn gjorde rede for deres opfatning av kunstforholdene i Dresden, med voldsomme utfald mot kunstforeningen og akademiet. Klageskriftet blev siden forelagt ogsaa for de andre sachsiske kunstnere, baade i Dresden (Leipzig) og i Düsseldorf, og samled ialt 43 underskrifter. Mellem disse finder vi mænd som billedhugger Hähnel, malerne Albert Zimmermann, Bernhard Stange og Crola, glasmaler Vörtel og kobberstikker Thäter, allesammen i München, og blandt kunstnerne i Dresden, foruten Dahl, navne som Ludwig Richter, Oehme, Peschel, Gottfried Semper, Friedrich Pecht, kunstforfatteren, som endnu lever, med mange flere.

Med hensyn til utfaldene mot kunstforeningen og akademiet tok forresten de fleste, først og fremst alle Dresdenerkunstnerne, av diplomatisk forsigtighet sit forbehold. Derimot «kunde de ikke andet end godkjende den almindelige betragtning . . av hindringerne for kunstens trivsel i Dresden som noget agtig og rigtig». Paa dette hovedpunkt var alle enige.

Klageskriftet fastslaar straks som en kjendsgjerning, at Dresden ikke kan rose sig av noget blomstrende kunstliv. Det sachsiske folk har hverken i fortiden eller i nutiden, heter det, manglet kunstneriske kræfter. Naar altsaa ikke veksten er frodigere, maa det være den rette jordbund, som mangler.

I en monarkisk stat er det fyrsten, som i første række har at fremme kunstens tarv. Men fyrsterne av det sachsiske hus viste i tidligere tid liten deltagelse for samtidens kunstliv, de vendte sit blik mot fortiden.

De pragtfulde samlinger opstod. Derigjennem blev folket ogsaa vant til mere at vende sig mot fortiden. «Misleidet ved det glimrende navn av et tysk Athen eller Florens, mente det at eie kunstens brændspeil i sin midte, skjønt glansen bare var et laan . . . *Trods overflod paa kunst, var man fattig paa kunst.*» —

Som det synes, blev klageskriftet ikke uten indflydelse paa kunstforholdenes utvikling, særlig paa akademiets omordning gjennem nye, tilkaldte kræfter.

Dønningerne, som gik gjennem Europa efter julirevolutionen 1830, naadde ogsaa til Dresden. I september brøt det løs. For at komme folkestemningen imøte blev den egentlig ledende minister grev Einsiedel avskediget, og den gamle kong Anton, som, før han tiltraadte regjeringen, aldrig hadde faat leilighet til at fatte interesse for statsstyrelsen, tok den folkekjære prins Friedrich til medregent og gav sit folk løfte om en forfatning. Baron Bernhard von Lindenau, som aaret i forveien hadde overtat ledelsen av Dresdens museer, blev kabinetsminister i grev Einsiedels sted.

Disse tildragelser er omtalt i breve fra Dahl. I et brev til Fick — datert den 27de oktober, trykt i dansk «Nationaltidende» for 15de juli 85 — skriver han: «. . siden Dietrich er ingen Konstværker af nyere eller ældre Malere anskaffet. Man betragtede alt, hvad Konst og Videnskab var, mere som en Stadssag» — som en sak til stas — «og for at kunne sige:

Om forholdene i 1830 sml. C. G. Carus: Lebenserinnerungen II, s. 317 ff.

det har vi og, men ei som en Sag til Nøtte og Dannelse for Borgersamfundet. Dog man har senere og for seent indseet det, og det indslumrede i denne som i mange andre Henseender vil vel vaagne, og har paa en egen Maade yttret sig.

Af de offentlige Blade vil De vel have erfaret, hvad her er forefaldet, og meget godt vil og er allerede fremkaldet, Kongen og Prindsregenten gjøre alt for at hæve Landet og give det en Tidsomstændighederne passende Forfatning. Alt er nu roligt, og lidt efter lidt ordnes og organiseres det Øvrige. Hvad for Indflydelse det vil have paa Konsten og Konstansden, er uvist, slettere, *end den var*, kan den ei blive, thi fra Regjeringens Side blev aldeles intet kjøbt . . .»

Efter septemberuroligheterne blev der oprettet en kommunalgarde av byens borgere, og i denne traadte Dahl ind.

Han var med i gatekampen den 18de april næste aar. da to blev dræpt og fjorten saaret. Han skriver i dagbogen dagen efter med navns underskrift og altsammen understreket: «Natten til den 19de, rettere den 18de Kl. 10 omtrent, haft Vagt som Nationalgardist og udsat mig for Livs Fare ved Revolutionen, der kostede flere Mennesker Livet.»

I sin selvbiografi til Berlinerakademiet i 1835 skriver Dahl om sit privatliv: «Jeg levede meget lykkelig til 1827, da min første Hustrue døde.» Fra den stund har han bare tap efter tap at melde.

Morens død den 11te november 1828 kom ikke uventet for ham; men ogsaa det var et tap, som fyldte ham med vemod. Han har indført hendes død i sin dagbog umiddelbart efter sin hustrus dødsfald.

Den næste av sine kjære, som han misted, var hans lille fireaars-gamle datter Marie, «det udtrykte Billede af sin Moder». Hun døde av følgerne efter en skarlagensfeber den

18de september 1829. Et par maaneter efter, den 10de december, døde ogsaa hans søn Alfred, seks aar gammel, likeledes efter skarlagensfeber.

Ved denne tid gifted Dahl sig igjen. I januar 1830 holdt han i Schlesien bryllup med frøken *Amalie v. Bassewitz*, som hadde vært hans elev en tid i Dresden. Hendes familie hørte til den høiere preussiske adel, hun var en slegtning av den berømte general marschal Gneisenau. Hun var uten formue og ikke længer ung, født den 15de februar 1794. Av et brev fra Kuchler til Roed og Constantin Hansen, fra Dresden den 19de juni 1830, later det ikke til, at hun har gjort noget særdeles tiltalende indtryk paa Dahls venner.

Men det var et voldsomt slag for ham, da han misted hende efter mindre end et aars egteskap, den 11te december 1830, fire dage efterat hun hadde født en søn. — Han var lammet for lange tider. Maleren Bendz, som besøkte ham sommeren efter, fortæller i et brev hjem, at han har spist til middag hos Dahl og fundet den venligste mottagelse. Derpaa fortsætter han: «Idag fandt jeg ham munter og fornøiet. I det sidste Halvaar siden hans Kones Død har han ikke malet, men har nu taget fat igjen. Dahl har skiæmmet sig og meget tabt sit Humeur. Han bad os ikke tage det fortrydelig op, om han skulde vise sig lidt vanskelig. Megen Modgang har han ogsaa havt, han mistede iflor 2 Børn, hans lille Dreng mistede» — i skarlagensfeber — «det ene Øie og derpaa døde hans Kone.»

Ogsaa Dahls egen helbred hadde lidt. Hans øine var ofte svake, og baade i 1832 og 33 maatte han bruke brøndkur i sit hjem.

Et utdrag av Kuchlers brev er mig meddelt av hr. Emil Hannover. Brev fra Bendz i Danske Samlinger II. Række 1ste Bind, s. 318.

Ved hans anden hustrus død var igjen et baand, som bandt ham til Tyskland, revet istykker. Fra nu av var det, som om han resignerte paa nogen fuld og hel lykke for sig selv, men søkte en ædel tilfredsstillelse i et øket arbeide for almene interesser. Dette arbeide kom først og fremst Norge tilgode.

Alt i 1833 hadde det vært Dahls tanke at ta en ny tur op til Norge. Selv det følgende aar saa det en stund tvilsomt ut, om han skulde komme avsted, da koleraen, som hadde begyndt sine herjetog gjennem Europa, la store vanskeligheter i veien. Han trodsed likefuldt hindringerne og drog avsted.

I selskap med baron *von Seebach* og sin elev *Knud Bull* reiste han den 27de mai med ilposten til Berlin. Baade *Seebach* og *Bull* skulde følge ham til Norge; efter tidligere avtale skulde desuten to av hans kjæreste tyske elever *C. Schulz* fra Altona — som døde et par aar efter — og *Curt Grolig* støte til dem i Kjøbenhavn (eller Bergen).

I Berlin blev Dahl maaneten ut. Han hadde ikke vært der siden paa gjennomreisen til Dresden 1818. — Paa hans visitliste er opført en hel række kjendte og fremragende navne: akademiets direktør billedhuggeren *Gottfried Schadow*, billedgalleriets direktør kunsthistorikeren *Dr. G. Waagen*, billedhuggerne *Rauch* og *Tieck*, arkitekt *Schinkel*, Dahls ven og landsmand *Henrik Steffens*, malerne *Karl Begas*, *Hensel*, *Völcker* med mange andre.

Den 1ste juni kl. 9 aften drog han med ilpost over *Ludwigsburg* og *Schwerin* til *Lübeck* og derfra videre med dampskib til Kjøbenhavn, som han naadde den 4de juni.

I Kjøbenhavn blev han bare to dage under rastløst jag, optat av alle sine besøk og erender. Den 6te juni tok han

med dampskib over Gøteborg til Fredriksvern og Larvik, hvor han gav sig god tid som gjest hos sin gamle ven byfoged *Andreas Olsen*.

Dahl og Olsen var bysbarn og paa en maate akademi-kamerater. Under sit juridiske studium i Kjøbenhavn fra 1810 til 13, indtil han aaret efter (?) reiste hjem igjen til Norge, hadde Olsen forsøkt sig som maler og gjennomgaat flere av akademiets klasser.

De to hadde senere fornyet sit venskap i Norge i 1826, og i Dresden, hvor byfoged Olsen sammen med sin hustru hadde besøkt Dahl i 1828, og hvor han hadde vist sin kunstinteresse blandt andet ved at kjøpe Dahls Tyrolerlandskap og ved at la sig og sin hustru male av professor Roesler.

Dahls ophold i Larvik og omegn varte like til den 18de eller 19de juni, med utflugter til Fredriksvern og til Skien.

Den 19de juni finder vi ham i Kristianssand ombord paa «Constitutionen» sammen med sit reisefølge fra Dresden og landskapsmalerne Schulz og Sødring, en dansk kunstner, som i sine arbeider viser sterk paavirkning av Dahl.

Efter en kort stans i Stavanger, hvor Dahl fik et glimt av domkirken, kom de «St. Hans Aften i Regnveir til Bergen».

Lyder Sagen og hans hustru hadde alt saa tidlig som i februar indbudt Dahl til at bo hos dem i deres lille, koselige hjem oppe under Fløifjeldet. Ingensteds var hans minde ømmere vernet end i dette hjem: her stod hans vakre buste i

Efter akademiprotokollen hadde Andreas Olsen en kopi efter Spagnoletto paa foraarsutstillingen i 1813. Desuten melder protokollen, at «Nordmanden» Olsen den 3dje januar 1814 blev opflyttet fra første frihaandsklasse til anden. Derimot har han ikke vundet nogen av akademiets sølvmedaljer, som Krafts og Langes forfatterleksikon meddeler.

I slegtens eie findes et litet portræt i olje av ham, som gjælder for et selvportræt. Men mon det ikke skulde være av Dahl, som i fortegnelsen over sine billeder har opført et portræt av Andreas Olsen, malt i Kjøbenhavn i 1813?

gips — den, som Thorvaldsen hadde hugget i marmor — her hang billeder av ham rundt paa væggene, fra ungdomstiden i Bergen og Kjøbenhavn, fra Quisisana og fra Dresden. Utenfor vinduerne laa haven med de gamle lindetrær og et straalende blomsterflor, som aar for aar blev vakrere og rikere, ogsaa av frø, som Dahl sendte fru Sagen eller selv bragte med fra Dresden: nellikfrø «fra Overhofprædikant Ammons Have», georginer, konvolvulus o. s. v.

Det har sikkert ikke gjort Lyder Sagen mindre stolt og lykkelig at se Dahl midt i en hel liten kreds av elever: *Schulz*, *Bull*, siden ogsaa *Grolig*, desuten *Reusch* og en attenaarig bergenser med utprægede kunstneriske evner: Hans Christian *Knudsen*, som tegned og litograferte for kaptein Prah. Dahl fik en subskription igang for ham for at hjelpe ham til at fortsætte sin utvikling i utlandet. Men Knudsen vilde ikke, han hadde faat lyst til at bli missionær. Et minde om dette kunstnerstevne i Bergen 1834 er hans vellykkede litografi efter Dahls portræt ved Grolig, — som paa Dahls opfordring ogsaa utførte et portræt av Lyder Sagen.

Der er ikke meget at fortælle om Dahls ophold i Bergen denne gang. Det blev temmelig langvarigt, men gav forholdsvis litet utbytte for hans kunst. Hans tid gik for en stor del med til at male et billede av Bergen, en gave fra Bergens borgere til kronprins Oskar, som aaret i forveien hadde gjestet deres by.

Av «egen Tilbøielighed», for at leve i sine minder, hadde han alt tidligere, i 1833, utført et lignende maleri, som gav «et fordeelagtigt Billede af Bergen og dens skjønne Beliggenhed». — Böttiger, som saa det i hans atelier i begyndelsen av 34, gav en utførlig skildring av det med oplysninger om alle fjeldene og byens mere merkelige punkter. Det er nordlandsstevne, og havnen er fuld av skibe og baater. Skyerne

med solbruddet over fjeldene, det glitrende bølgespil, livet i staffagen gav i Böttigers dom «dette billede en fremragende rang mellem Dahls nordiske scener». Maalene er opgit til en bredde av 2 alen og en høide av 1 alen og $8\frac{1}{2}$ tomme.

Dahl stod alt i underhandlinger med August Konow om at overlate Bergens borgere dette billede for 300 spd. uten ramme. Men da han hadde ventet i 7 uker uten at faa svar, solgte han det for 400 thaler til hr. Buchan fra Bøhmen.

Dagen efter kom Konows svar, at Dahls tilbud var motat. Øieblikkelig tok han fat igjen paa det samme emne i større maalestok. Dette billede førte han ufærdigt med sig til Bergen. I konsul Konows «herlige Locale» fuldførte han det nu til almindelig tilfredshet, ogsaa til kronprinsens, mens han selv var ærgerlig over al den tid, det kosted.

Dertil kom, at han heller ikke denne gang var heldig med veiret. Den første tid, midtsommers, hadde han en forfærdelig hete, tilslut uavladeligt regnveir.

I et brev til August Konow, som kort efter Dahls ankomst til Bergen hadde tiltraadt en reise til utlandet, skriver Dahl i januar 1835: «Det evige Regnveir hindrede mig i at besøge Gravdal» — Konows landsted — «og at bestige nogle Bjerge, som idelig var mit Ønske, især Lyderhorn, Løvstakken og Ulrikken. Jeg havde gjerne villet tage et eller andet Partie ved og med Natland, som Deres Broder vel gjerne havde set, men ikke to Timers Opholdsveir; jeg gjorde Forsøg paa at male efter Naturen, men fik altid en vaad Kjole — og det var et Regnveir uden Lige; thi det skjøllede ned af Himelen.»

Enkelte utflugter fik han gjort. Fra 30te juni til 2den juli var han paa Lysekloster hos Formann sammen med Lyder Sagen og hans frue, von Seebach og Schulz. Han fik tegnet et par skisser, blandt andre et flygtigt rids oppe fra Lyshornet,

den 2den juli, som han to aar efter brukte til et storslagent høifjeldsbillede.

Den 23de august tok han skisser oppe ved Svartediket; den 30te og 31te ved Natland, den 2den september ved det nordlige indløp til Bergen o. s. v.

Meget av sin tid ofred han paa museet, især paa maleriavdelingen, og paa August Konows malerisamling. Desuten fortsatte han sit studium av Bergens gamle bygverker.

Det sier sig selv, at bergenserne ikke gjorde mindre ære av Dahl denne gang end forrige, baade ved offentlige og private fester — han førtes rundt som i en malstrøm av selskabelighet.

Det hadde vært Dahls tanke at ta til Hamburg omkring midten av september sammen med Grolig og Schulz. Men han haabed i det længste paa bedre veir for at faa større utbytte av sin Norgesreise. Han bestemte sig til at gaa overland til Fredriksvern for at ta til Kjøbenhavn med det sidste dampskib, den sidste tirsdag i september. — Den 15de september forlot han Bergen i selskap med proprietær Formann, hans reisefølge like til Larvik. De tok over Evanger, Voss og Gudvangen ind til Sogndal, til Formanns gaard Stedje. Herinde gav Dahl sig nok saa god tid; han tok skisser i Sogndal og ved Slinde, hvor han tegned Slindebirken ganske fra samme punkt, som han hadde tegnet den fra sammen med Fearnley i 26.

Den 21de drog de videre opigjennem Lærdal. Veiret var nu blit straalende, og alt for saa vidt godt og vel, bare at Dahl maatte skynde sig for at naa dampskibet. Men oppe i Valdars fik han høre, at avgangstiden for det sidste dampskib pludselig var blit sat til en tidligere dag, — noget, han med rette kalder «en utilgivelig Feil i et saa vidløftigt Land som Norge». Men han hadde endda haab om at naa en av

de «tre Paketfarere mellem Østlandet og Kjøbenhavn». Han naadde alt Hønefos den 25de. Derfra gik reisen videre over Skjærdalen, Modum og Eker til Drammen, hvor han stansed et par dage uten at ta ind til Kristiania paa grund av koleraen. Over Holmestrand og Tønsberg reiste han videre til Larvik, hvor han igjen tok ind hos sin ven byfoged Olsen. Fra hele reisen, især fra stykket mellem Bergen og Lærdal og mellem Hønefos og Larvik, findes en hel række flygtige skisser.

I dagene mellem den 4de og 7de oktober gjorde han sammen med byfoged Olsen en utflugt til Porsgrund og Skien. Han fik tegnet en god del skisser paa turen: fra «Klosteret» ved Skien, fra veien mellem Vasbotten og Kokkevold o. s. v., som han siden brukte til billeder. Men ogsaa paa denne tur maatte han bringe selskabeligheten de sedvanlige ofre, ved middage hos Cappelen paa Klosteret og hos Løvenskiolds paa Fossum o. s. v.

I Larvik fik han til sin store ærgrelse høre, at alle 3 paketafarere alt var gaat. Et øieblik tænkte han paa at ta med dampskib over til England for derfra at gaa tilbake til Hamburg; men dette mente han var for voveligt paa denne aarstid. Han hadde god grund til at prise sig lykkelig over, at han lot det fare: det engelske dampskib Superb, som han skulde gaat med, gik under.

Den 11te oktober holdt Olsen avskedsmiddag for Dahl og feired ham i sang, — som han altid gjorde ved hans komme og ved hans avreise. «Efter Middagsbordet» fik Dahl endda tat en skisse av utsigten ut mot kirken og fjorden, med fuldmaanen bak lette skyer — de væsentlige træk til hans billede av Larvik ved maaneskin i vort nationalgalleri.

Samme aften kl. 11¹/₄ gik han ombord i en lodsbaat for at sætte over til Strømstad, som han naadde næste middag. Han drog straks videre over Kungelf, Agnesberg, Kungsbacka,

Varberg o. s. v., idet han for koleraens skyld omgik Gøteborg og flere andre byer. — Hverken i Norge eller i Sverige kunde han faa sikker greie paa, om der blev holdt karantæne i Danmark eller ikke. Derfor bestemte han sig, efter alles raad, til at gaa like til Ystad og derfra med dampskib til Pommern. — Men dette blev en svært uheldig reise. For det første traf det sig netop saa ilde, at der «holdtes Markeder i alle de Egne», han reiste igjennem, vertshusene var prop fulde av et meget blandet selskap. Flere ganger blev han nødt til at reise videre midt paa natten i regnveir. Og da han endelig træt og forkommet, tidlig om morgenen den 19de, naadde Ystad, blev han møtt med den melding, at der var karantæne. Han blev henvist til et daarligt hus utenfor porten, og først ved middagstid næste dag fik han slippe ind i byen.

Mellem hans reiseminder ligger en kladd til et brev, rettet til den svenske statssekretær, som han skrev i sin forbitrelse over dette ufrivillige ophold, — det er noget av det mest forvirrede, han har skrevet; det ender med følgende linjer: «Dette har nu ganske afskrækket mig fra endnu en Gang at see op til mit gamle Fødeland Norge, hvor det fra Vuggen af blev mig besværligt.» Ja selv maaneter efter hadde hans ærgrelse ikke lagt sig. En voldsom gift og tandpine, som ikke gav ham ro hverken nat eller dag, mindet ham for levende om reisens plager. Den 1ste december skrev han til Thiele: «Deres mange og forkjerte Indretninger i Sverige var slemmere, troer jeg, end Sygdommen selv» — koleraen — «og hverken Pas, Sundheds-Bevis, Person eller Æresord blev respectert.» —

Den 25de oktober naadde Dahl Berlin, hvor han blev til den 4de november for at nyde godt av de mange interessante mænd, han hadde lært at kjende. Desuten var den aarlige kunststilling endda ikke lukket. En notis i Böttigers kunstblad indeholder et par linjer om Dahs indtryk av den: «I Ber-

lin saa han med prøvende blik den rike utstilling og lot . . Düsseldorfskolens landskaper vederfares fuld retfærdighet, skjønt han i disse gjerne hadde ønsket større mangfoldighet og sterkere fremtrædende originalitet.»

Dahl hadde selv to meget store billeder utstillet: en stranding ved den norske kyst, uten tvil et, som tilhørte hans ven baron von Seebach, og Labrofossen ved Kongsberg, et prægtigt billede, som alt var malt i 1828, og som Dahl længe ønsked at faa solgt til slottet i Kristiania, indtil det i 1836 blev kjøpt av en englænder, hr. Porter, sammen med et billede fra Fortundalen, begge til en samlet sum av omtrent 1500 thaler.

Om Dahls strandingsbillede skriver Curt Grolig i et brev, datert Altona den 12te jan. 1835: «Deres søstykke har vakt stor opsigt paa Berlinerutstillingen og har sikkert vært et haardt støt for de indbildte herrer sømalere der.»

Det var efter denne utstilling, Dahl blev valgt til æresmedlem av Berlinerakademiet.

Fra Berlin reiste Dahl til Mlitsch i Schlesien for at hente sin datter og sine to smaagutter hos sine svigerinder, frøknerne von Bassewitz. Under opholdet her tegned han en god del studier, især eketrær. Den 18de november var han igjen hjemme i Dresden.

Saaledes var hans anden Norgesreise endt. Endda den hadde vart næsten et halvt aar, hadde den ikke bragt det rike utbytte, han hadde haabet, og hans helbred hadde den git et knæk for livet. Det er ikke at undres over, at han i brevene til sine venner i denne tid skriver: «Mine nordiske Reiser er nu forbi.»

Ikke mere end to maaneter var gaat, før han igjen blev truffet av en ny sorg, som gik ham overordentlig nær til hjerte. Han misted sin «herlige», begavede lille yngste gut, Harald, efter 36 timers sygdom.

Da Dahl, efter at være utnævnt til æresmedlem av akademiet i Berlin, i de sidste dage av mai 1835 indsendte en kort fremstilling av sit levnetsløp, var det med sine sorger, han slutted — sønnens død som den sidste. Hans skildring ender saa: «Jeg lever nu ugift og gjør Brug af mine indsamlede Studier — hvad der kun gaaer mig langsomt fra Haanden paa Grund af mit nuværende legemlige Ildebefindende.»

For Norge.

Om ogsaa Dahl selv mente, at hans reiser til Norge nu var endt, var ikke hans interesse for Norge og Norges kulturliv kjølnet. Snarere fordoblet han sin iver for dets vel; hans arbeide for at redde det gamle — levningerne av middelalderens kunst — og for at skape nye kunstneriske institutioner utfoldet sig fra midten av 30-aarene altid rikere. Det er just nu, hans tanker begynner at virkeligjøres, baade i hans arbeide for at redde *fortidsminderne* og for at grundlægge *nationalgalleriet* og *kunstforeningerne* i vort land.

Naar en mand engang har vundet almen anerkjendt autoritet, da eier han i denne en kraft, som gjør det let for ham at virke. Bare en samtale, et par ord er nok til at bringe et arbeide i gang ved andre og sætte foretagender i verk, som uten denne autoritet og uten denne første tilskyndelse kanske i aartier maatte vente paa sin virkeligjørelse.

Alt i disse aar hadde Dahl vundet en autoritet saa stor hjemme, at ikke nogen norsk kunstner senere har naad en lignende. Det hædersnavn, Lyder Sagen hadde nævnt Dahl

med i sin sang 1826: Europas første landskapsmaler, blev ti aar efter høitidelig gjentat i Norges storting, — netop i det forslag, som gennem Riddervold blev fremlagt om, ved Dahls hjælp, at grundlægge et nationalgalleri. Ogsaa utenfor hans egentlige fag steg hans kunstneriske autoritet til en saadan høide, at «Bergens Stiftstidende» for 5te september 44 kunde uttale, at Dahls «Kyndighed i Middelalderens Bygningskunst er ligesaa stor, som hans Dygtighed i Malerkunsten».

Fra denne side set var det av vidtrækkende betydning for Norges kunstliv, at Dahl bodde ute. Det, som i andre retninger var et tap, var fra dette synspunkt en uvurderlig lykke. Selv fra Kjøbenhavn av hadde aldrig hans navn formaad at vinde slik en vekt, — og skulde han bod *hjemme*, hadde baade han og vi maattet betale denne vinding med ni tiendedele av hans anseelse. Naar Dahl altsaa stilles i forgrunden ogsaa paa punkter, hvor andres arbeide har baaret tyngste byrde, saa er det ikke for at røve æren fra dem — men alene for at hævde den første plads for den, som virkelig er den første. —

Tanken om at grundlægge et *norsk nationalgalleri* er først opstaat hos Dahl, og han er ogsaa den første, som har arbeidet for tankens virkeliggjørelse. Den lar sig med fuld sikkerhet følge i det mindste saa langt tilbake som til aaret 1827 — umiddelbart efter hans hustrus død, da han for sine fire børns skyld la planen til et testamente. Han hadde sin kunst, sin rike og lykkelige kunstneriske virksomhet; men han hadde ingen formue at efterlate sine børn i tilfælde av sin død. Hvad han eide, var paa det nærmeste kun hans samlinger; disse var den væsentlige gjenstand for hans testamente.

Endog saa tidlig som for den 16de mai 1824 har Dahls dagbog følgende note: «Brev fra Svigerfader . . . med Planen til Anvendelse af mine Konst-sager.»

Den 23de november 1827 har han notert i dagbogen: «Brev fra Svigerfader med Udkast til Testamentet». Von Blocks utkast foreligger endnu; der er to, det ene i en vidløftigere, det andet i en forkortet form. Begge indeholder et tilbud av Dahls kunstsamlinger til den norske stat, men ellers ikke noget om hans sidste vilje. Indledningen til det kortfattede utkast lyder saaledes: «Ønsket om at være mit Fædreland til Nytte og at bevare en Kunstsamling fra at splittes efter min Død, som jeg med megen Flid og Omhue væsentlig har samlet i denne Hensigt, bestemmer mig til at gjøre Regjeringen følgende Tilbud, idet jeg er overbevist om, at Synet og Studiet af gode, udvalgte Kunstgjenstande frembyder det hensigtsmæssigste Middel til unge Kunstneres Uddannelse, et Middel, som mit Fædreland savner.»

Det vidløftigere utkast — utvilsomt det ældste — utvikler nærmere den samme tanke. De offentlige kunstsamlingers værd for den kunstneriske opdragelse stilles op mot akademiernes skadelige virkning, som faar en knusende dom — i uttrykk, endda hvassere end de, vi kjender fra Dahls underhandlinger med Dresdenerakademiet aaret efter.

Det er hans hensigt at tilby den norske stat alt, hvad han eier av kunst, baade sine samlinger og sine egne arbeider. Samlingerne omfatter 127 oljemalerier, omtrent 300 haandtegninger samt en samling kobberstik, træsnit, litografier o. s. v. Dahls egne studier og skisser er opført til en samlet sum av 2000 thaler.

Det hele er han villig til at overlate for en rund sum av 10 000 thaler. Det stilles den norske regjering frit enten at overta samlingen straks eller først efter hans død mot en aarlig rente av kapitalen. Sine studier og skisser vil han under enhver omstændighet ha hos sig, saa længe han lever. Alle nye studier og skisser, som han imidlertid utfører, skal, uten tillæg til salgssummen, følge den øvrige samling efter hans død.

Utkastet indeholder endnu et tilbud: Dahl binder sig til aarlig at sende hjem et stort billede, malt av ham selv, efter en pris, som svarer til en tredjedel av hans sedvanlige priser.

Dette eiendommelige tilbud bør opfattes i lys av tiden. Ved dette tidspunkt, 1827, var Dahl den eneste norske maler av rang. Gørbitz leved i utlandet som portrætmaler, væsentlig løst fra Norge, og Fearnley hadde ikke naad sin fulde utvikling.

I denne første form er Dahls tilbud aldrig forelagt for den norske regjering. Indtil videre kunde han ikke gjøre sig haab om, at den norske stat skulde være moden til at ofre noget større paa kunst; i et brev, datert den 7de jan. 33, skriver han til August Konow: «Jeg glæder mig over ethvert Malerie eller Kunstverk, der kommer til Norge; thi skeer dette ei fra Privatmands Side, skeer det vist aldrig; thi Udsigten, at Staten vil bidrage Noget dertil, gives ikke!»

Imidlertid lot han ikke tanken om at grunde et nationalgalleri falde. Hvergang en leilighet tilbød sig, holdt han den øieblikkelig frem. Saaledes forut for auktionen efter general-krigskommissær Holm paa gaarden Gimle ved Kristianssand. Efterat han den 27de juni 1835 hadde faat et brev fra major S. Tobiesen i Kristianssand med fortegnelse over Holms samlinger av malerier, kobberstik, bøker o. s. v., skrev han alt den næstfølgende dag til tre av sine venner: til byfoged Olsen, til Henrik Heftye og til pastor Andreas Faye «om Auctionen» og «om Ankjøb til Musæerne».

I de nærmeste seks uker sendte han nye breve om auktionen til Henrik Heftye og Thomas Fearnley; ved et av brevene noterer han: «den 11te August Brev H. Th. Heftye og Major Tobiesen om Auctionen paa Gimle — anbefalet nogle Mal. Skab Marmorsager Statsraad Collett.» Av et brev til August Konow fra april 1836, hvor Dahl ogsaa taler om auktionen paa Gimle, forklares meningen av disse ord. «Jeg

raadede Enken eller Frue Arenfelt at sælge Alt uden videre og troer, det er gaaet ret godt. Hefte opgav jeg de efter mit Skjønne bedste Nummere, ifald Staten ved Hr. Statsraad Collett vilde tage Hensyn derpaa. Dog var dertil ingen disponibel Fond — dermed blev det.»

Det har vært nødvendigt at meddele disse tørre og knappe notater saa utførlig, fordi professor Dietrichson, som i sin fremstilling av det norske nationalgalleris historie har tillagt tegneskolens bestyrelse initiativet for nationalgalleriets grundlæggelse, har søkt den eneste støtte for sin mening i et aktstykke, som netop har hensyn til auktionen paa Gimle: en skrivelse fra tegneskolens bestyrelse til kirke departementet «dateret 6te august 1835», hvor den henstiller «til departementet at træffe foranstaltning til denne samlings indkjøb for statens regning «som et Fundament for et vordende Musæum».

Bestyrelsens skrivelse er datert 6te august, Dahls første brev til Henrik Hefte i Kristiania den 28de juni. Det ligger derfor nær at slutte, at det netop var Dahls forestillinger, som tilskyndet tegneskolens bestyrelse til at fremsætte sit forslag.

Imidlertid skulde Dahls tanke bli til virkelighet hurtigere, end nogen kunde ventet.

Efter forslag, fremlagt av Riddervold, bevilged, som vi vet, stortinget den 28de december 1836 en sum av 1000 spd. aarlig for de tre følgende aar «til Begrundelse af en Kunst- og Malerisamling».

I selve forslaget konklusion findes en indirekte hentydning til Dahl. I Riddervolds anbefaling av forslaget er Dahls navn skutt absolut i forgrunden: Efter «Den Constitutionelles» referat av stortingsforhandlingerne fremhæved han som en omstændighet,

Sml. Prof. Dr. L. Dietrichson: «Det norske nationalgaleri, dets tilblivelse og udvikling. I anl. af dets 50-aarige tilværelse.» Kristiania 1887, — et verk, som det følgende paa flere punkter utfylder og berigtiger.

«der væsentlig tilraadete Antagelsen af Forslaget», «at Prof. Dahl i Dresden, som med Iver og Varme har omfattet denne Idée og som villigen vil veilede Regjeringen i Anskaffelsen af Malerier, ikke skulde være utilbøielig til at træffe saadant Arrangement med Regjeringen, at hans ikke ubetydelige Malerisamling overlodes for en Priis, der ikke stod i Forhold til dens Værd.»

I senere breve utover aarene, blandt andre til Welhaven — som bare kjendes i løsrevne utkast —, uttaler Dahl ved flere leiligheter, at det var ham selv, som «søgte at formaae Hr. Pastor Riddervold, den Gang Storthingsmand, til at foreslaae aarlig at bevilge 1000 Spd. for at danne et Nationalgallerie». Om formen for denne henvendelse, om den er sked ved personlig brevveksling eller gjennom mellemmænd, sier Dahl ingenting. Det sandsynligste er vistnok, at Dahl har henvendt sig til Riddervold gjennom andre. Et brev til Dahl fra *Thomas Fearnley*, datert London den 27de februar 1837, indeholder nærmere opplysninger om det forslag, som gjennom Riddervold blev fremlagt for stortinget. Forslagets forfatter var hans bror, *Henry Fearnley*, dengang teologisk student og lærer ved Møllers institut, senere sogneprest til Eidskogen. Thomas Fearnley skriver: «De veed formodentlig om de 3000 Spd., som Stortinget har bevilget til Indkjøb af Malerier. Forslaget er fra Førstningen bleven udkastet af min Broder, der fik Pr. Riddervold, til at frembringe det i Stortinget. — Jeg havde nemlig nævnt til min Broder at De havde en saadan udvalgt Samling af Malerier, og om der ikke mueligens kunde blive foranstaltet saa fra Regjeringens Side at denne Samling kunde komme til Norge og gjøre en Begyndelse til et Slags Nationalgallerie. — Da De for mig havde yttret at De vilde

Sml. Halvorsens forfatterleksikon, hvor Henry Fearnley alt er nævnt som forslagets forfatter.

gjøre noget for Fædrelandet, og (over)lade denne Samling, for hvad Deres UdgiFTER maatte være. — Jeg har senere talt med flere herom i Norge, saa jeg formoder De allerede er bleven anmodet, om at forelægge dem én Plan, hvorledes dette kunde realiseres. Det skulde være mig inderlig kjær om De fremdeles var sindet til at afstaae Deres Samling, og at næste Storthing ikke vilde blive for gjerrig, — men vi tør destoværre ikke sætte nogen Lid til vore Landsmænd i Henseende til Generositet for Kunstens Opkomme.»

Dette brev kaster lys over stortingsforhandlingerne. Det forklarer ikke alene, at Dahls navn er skutt saa sterkt i forgrunden, men ogsaa, at det netop er Dahls tanker om et nationalgalleris værd for den kunstneriske utdannelse, som baade forslagetets forfatter og Riddervold støtter sig til under sin begrundelse. Dahl stod i livligt samkvem med Kristiania. Man kjendte hans plan og hans tanker hjemme: Riddervold fremhæved uttrykkelig, at «enhver Reisende kunde bevidne» Dahls interesse for, at ogsaa Norge skulde faa sit nationalgalleri.

Som vi vet, blev det allikevel ikke Dahls samling, som kom til at danne den *aller første* grundstok til vort nationalgalleri. Det blev billederne fra det enestaaende heldige indkjøb paa konferentsraad Bugges auktion i Kjøbenhavn — i august 1837. Men heller ikke ved dette indkjøb var Dahl uvirksom. I et brev av 30te mai, hvor han gjør August Konow opmærksom paa denne sjeldne leilighet til at øke sin malerisamling, sier han samtidig, at «den norske Regjering burde nu se til at faae noget Godt der og ikke spare paa et Par Rigsdaler».

Dahl var ogsaa selv tilstede ved auktionen. Fra først av hadde det ikke vært hans mening, da han netop var sterkt bundet av sine arbeider og ved utgivelsen av sit verk over de norske stavkirker. Men da han i slutten av juli maanet fik

opfordring fra konsul Konow om at være hans kommissionær ved auktionen, rev han sig i sidste øieblik løs.

Imidlertid havde «Direktionen for den kongelige norske Kunstscole», det nygrundede galleris bestyrelse, fra Kristiania rettet en opfordring til Dahls ven *Christian Thomsen* om at være dens kommissionær ved auktionen og stillet en sum av 1500 spd. til hans raadighet. Det er en selvfølge, at Thomsen ikke undlot at ta Dahl paa raad, han meddeler det uttrykkelig til direktionen i et brev, som findes i vort nationalgalleris arkiv. Med de forskjellige kommissioner, som Dahl hadde paatat sig: for Konow, for Reusch, Christie og Neumann og for Bergens museum, var det ham «kjært», at han ikke selv hadde faat opdraget fra Kristiania. Allikevel var han, efter sit eget utsagn, «dog ikke ganske uden Indflydelse paa det endelige Indkjøb». Om dette skriver han til Konow: «Kancellieraad Thomsen kjøbte gode Ting, dog dem, der næsten ei er meer at faae, lod han dog fare, saasom Pieter de Hoegh og især Ruisdael'erne.» «For i det Mindste at faa eet til Norge» av de tre Ruisdael'er, fulgte Dahl budet paa dem — for Konow — «til Noget over 700 Rigsdaler per Stykke».

Thomsen handled forresten fuldkommen konduitemæssig efter det opdrag, han hadde faat fra Norge, hvor «man ønskede de forskjellige genres i malerkunsten repræsenterede». Det gjaldt at faa saa *mange* gode billeder som muligt, for at kunne vise stortingsmændene, at man hadde faat meget for pengene.

Endnu seks aar efter auktionen klaged Dahl over, at man ikke hadde stillet en høiere sum til Thomsens raadighet: paa en gang alle de 3000 spd., som stortinget hadde bevilget. I et brev til nationalgalleriets bestyrelse av 28de mai 1843 skriver han: «og var det en Feil af Directionen ei at kjøbe for meer end eet Aars Penge, naar gode Leiligheder gives, som f. Ex.

i Kjøbenhavn i Bugges Auction, hvor udmærkede Malerier solgtes til Røverkjøb.» —

Efter sakens avgjørelse i stortinget var det altsaa tanken, at Dahls egen samling skulde danne det første, væsentlige grundlag for et nationalgalleri.

Det varte heller ikke længe, før underhandlinger blev aapnet. Saken blev foreløbig bragt paa bane i et brev, datert Kristiania 17de jan. 1839, fra Thomas Fearnley, som i slutningen av juli 38 hadde besøkt Dahl i Dresden. Han skrev nærmest for at melde Dahl, at hans to billeder, Larvik i maaneskin og fossen ved Haugsund, som Dahl hadde tilbudt regjeringen til det nye slot, begge vilde bli kjøpt av nationalgalleriet. Han bad ham sende dem snarest muligt i det sikre haab, at dette vilde gi stortingsmændene lyst til at gjenta sin bevilgning til nationalgalleriet ogsaa for den nye budgettermin. Forrige gang, i 1836, hadde Henry Fearnleys og Riddervolds forslag jo bare faat en overvegt av seks stemmer.

Med hensyn til hans «Gallerie» opfordred Fearnley Dahl til at indlevere et skriftligt forslag til kirkedepartementet, som kunde fremlægges i stortinget med opgave over hvert enkelt stykke i den hele samling. Forresten trodde han ikke, det kunde nytte med mer end malerierne; i det mindste maatte kobberstiksamlingen og studierne opføres særskilt, ellers vilde summen bli for stor. Noget sikkert haab om utfaldet kunde han ikke gi ham, man hadde endnu «liden Lyst til at depensere paa Kunstsager». Det eneste skulde være, at man vilde anwise paa de penge, som var avsat til nationalgalleriet. Men ulykken var den, at man ikke kunde «forsikre denne Indtægt» længere end for stortingets treaarige budgettermin.

Fearnley, som tiltraadte nationalgalleriets bestyrelse i 1840, var alt foreslaat som medlem i 1838.

Utover vaaren uttalte Dahl sig ved flere leiligheter, især i sine breve til Thomas Fearnley og Henrik Heftye, om saken, men uten at lægge nogen endelig plan eller stanse ved nogen enkelt ordning. Som en av de mest rimelige ordninger foreslog han denne, at 500 spd. eller den ene halvdel av galleriets aarlige midler blev avsat til efterhaanden at indkjøpe hans samling, medens den anden halvdel skulde brukes til indkjøp navnlig av samtidig kunst, «saa kunde i tre Aar et Musæum ordnes».

Hovedsaken for ham var, at den norske stat engang — om ikke før, saa efter hans død — kunde overta samlingen i sin helhet, om muligt ikke bare hans malerisamling, men ogsaa de øvrige kunstsamlinger: haandtegningerne, hans miniatyrer og missalier fra middelalderen tillikemed hans værdifulde «Vaaben- og Antiquitetsamling» og hans bogsamling, særlig kunstbøkerne.

Fra første stund av hadde han samlet med tanken paa Norge. I den første tid, i sin ungdom, da det endda var «hans faste Forsæt at tye tilbage til Fødelandet», var det nærmest hensynet til sin egen utvikling, som drev ham: det, han samled, «skulde nogenlunde tjene til at erstatte Mangelen af Konst og Konstsager, hvoraf Norge da aldeles Intet besad». Senere hadde hans plan efterhaanden faat et mer almennyttigt præg, det blev hans ønske ogsaa paa denne maate, gjennom sine samlinger, at fremme Norges aandskultur. Disse tanker har han utviklet i et brev til Herman Foss under sine underhandlinger med galleriet.

Dahls venskap med Christian Thomsen har uten tvil styrket denne plan. Det blev hans ærgjerrighet og hans glæde at bli, i det smaa, for Norge, hvad «Museums-Thomsen» var for Danmark.

Da Dahl i januar 1839 mottok brevet fra Thomas Fearnley, var det alt hans plan at reise hjem til Norge samme sommer.

Med denne reise for tanken, midt i al sin travle virksomhet, hadde han, forstaaeligt nok, liten lyst til at følge Fearnleys raad om at sende et formeligt forslag til regjeringen hjemme, hvor han ikke vidste, «hvem som var Kellner, eller hvem som var Kok». Men det hadde sikkerlig vært heldigere for hans hovedformaal og for galleriets vekst, ifald han hadde overvundet sin ulyst og ikke forsømt at følge Fearnleys raad.

Midtsommers reiste Dahl til Norge. Fra 30te juni til 19de juli slog han sig til ro i Kristiania. Under dette ophold førte han mundtlige underhandlinger med to av galleriets bestyrere, stadskonduktør Grosch og maleren Flintoe, og forela dem til avskrift en fuldstændig fortegnelse over sine malerier med opgave over, hvad de omtrent hadde kostet.

I en skrivelse til kunsthøgskolens bestyrelse, datert 4de august 39, tok stadskonduktør *Grosch* i varme uttryk ordet for at gaa ind paa Dahls tilbud — om at overlate sin malerisamling til den norske stat — og foreslog, at man aarlig skulde avsætte en sum til «Indkjøb af hans Samling».

I august maanet gik denne skrivelse rundt mellem bestyrelsens medlemmer, som allesammen i hovedsaken sluttet sig til tanken i Grosch's forslag bare med enkelte forbehold overfor de formelle sider ved saken. Mellem de uttalelser, som er av størst vekt i denne foreløbige overveielse, er følgende linjer av slotsintendant *Linstow*, som selv 2 aar før hadde set Dahls samling «under et tre Ugers Ophold i Dresden»: «Dahls Gallerie er samlet med Indsigt og Sagkundskab og vist ogsaa med Oeconomie. Overlader han derfor Samlingen efter Indkjøbspriis gjør man en god Handel. — Værker af den Art blive stedse sjeldnere at erholde. Alle Dahls Malerier er derimod ikke af lige Betydenhed. Den ansatte Priis viser alt dette. Meget af hans Samling er af den Art, at det skjönt det har Værd for den opgivne Priis dog ikke egner sig til at faae en stadig Plads

i en offentlig Samling; men da han ikke vil splitte Samlingen eller lade den udsøge, maa de følge med og kunne i Tiden udskydes.» Iøvrigt henviser han til Thomas Fearnleys og Baades kjendskap til samlingen.

Den sidste av direktionens medlemmer, som avgav sit skriftlige indlæg, var *Flintoe*, den 27de august. Han hadde i de mundtlige underhandlinger med Dahl i juli maanet opfattet hans tilbud paa en anden maate end stadskonduktør Grosch — langt mindre bindende for direktionen.

Det blev Flintoes opfatning, som direktionen endelig beholdt sig til overfor Dahl, i en skrivelse, datert den 20de sept. 39, væsentlig av følgende indhold: «Gjennem en af Directionens Medlemmer og Lærer ved Kunstskolen, Landskabsmaler Flintoe, er modtaget det Tilbud fra Herr Professoren: successive som Leilighed maatte gives — saasom i Følge med andre Leverancer af Deres Arbeider, naar Plads i Pakkasserne tillader det — godhedsfuld at ville tilstille Directionen 4 à 6 Stykker ad Gangen af Deres Maleriesamling, med hosføiet Priis, af hvilke Directionen kan gjøre Indkjøb for den Sum, der ved Budgetterminens Slutning maatte være i Behold af det til et Nationalgallerie af Storthinget Bevilgede . . .»

«De Stykker, som muligens Directionen ikke maatte see sig istand til at kjøbe, skulle blive omhyggeligen opbevarede til Herr Professorens videre Bestemmelse for samme.»

Denne meddelelse naadde Dahl, umiddelbart efterat han var vendt tilbake til Kristiania fra en reise til Vestlandet.

Uopholdelig sendte han galleriets bestyrelse følgende svar, datert Kristiania d. 22de september 1839: «Den sidste Clausul i Directionens ærede Skrivelse af 20de September, hvor der tales om Malerier af min Samling, som ikke skulle blive kjøbte, — bringer mig til at antage, at der maa være en Misforstaaelse i den ærede Directions Opfatning af mit Tilbud. Det har

aldrig været min Mening, at Samlingen skulde splittes ad. Jeg vil kun sælge mine Malerier, naar de kjøbes sammen. Dog er det naturligt, at det hele Gallerie, fra Tid til Tid, og efter Omstændighederne, i Partier bliver erhvervet og saaledes deelviis opsendt til Norge.»

Dagen efter forlot Dahl Kristiania for at reise hjem til Dresden.

Utover vaaren blev underhandlingerne foreløbig optat igjen i et privat brev til Dahl fra hans ven, artillerikaptein og stortingsmand *Herman Foss*, som imidlertid hadde tiltraadt nationalgalleriets bestyrelse. Det var av vegt for ham at bortrydde en misforstaaelse, som kunde «lægge uovervindelige Hindringer i Veien for Opfyldelsen af et fælleds Ønske». Det var, saa vidt han hadde bragt i erfaring, «heller ikke Directionens Mening at ønske Samlingen splittet, uagtet den vel kunde ønske enkelte Sager . . . udelukkede»; men selv om dette ikke kunde ske, trodde han dog, at direktionen vilde «være villig til at tage den hele Samling». Imidlertid var «det en absolut Umuelighed for Directionen *nu* og *paa engang* at afslutte Handel om den hele Samling». Baade galleriets bestyrelse og regjeringen var bundet av de former, hvori stortinget gav sine bevilgninger. For den gjældende budgettermin vilde bestyrelsen sandsynligvis kunne ofre «et Beløb af 2000 Sp. eller maaskee noget mere» til indkjøb av malerier fra Dahls samling.

Foss ender sin redegjørelse saaledes: «Det er min fulde personlige Overbeviisning, at De, Hr. Professor! aldeles intet risikerer ved nu at inlade Dem paa Salget af en saa stor Deel af Samlingen, som man nu har Midler og Competence til at kjøbe; da der er al mulig Sandsynlighed for at næste Storthing vil bevilge en lignende Sum til Øiemedet og at denne da vil blive anvendt til Fortsættelse af Samlingens Erhvervelse. Vedbliver De derimod den Fordring, at den hele Samling nu

skal kjøbes paa engang, saa maa nødvendigviis den hele paatænkte Handel gaae overstyr. Dette vilde være særdeles ubehageligt for alle Deres kunstelskende Landsmænd, der baade for Samlingens og Samlerens Skyld ønske at see Deres samlede Kunstskat som Grundlaget for den første Kunst- og Malerisamling, der oprettes paa offentlig Bekostning i Norge . . .

De private underhandlinger med Foss endte med, at nationalgalleriets bestyrelse tok imot et forslag fra Dahl om foreløbig at kjøpe 30 malerier av hans samling efter et utvalg, som han selv hadde foretat, til en pris av 1044 thaler preuss. courant, — men uten nogen juridisk forpligtelse med hensyn til kjøpet av den øvrige samling.

Som vi vet, blev kjøpet fortsat ogsaa i to følgende budgetterminer, i 1843 og 1846, da 46 nye billeder av Dahls samling blev indlemmet i nationalgalleriet for en samlet pris av 2270 thaler preuss. courant eller omtrent 1515 spd.

Men disse kjøp blev ogsaa de sidste. Ti da direktionen i jan. 46 utbetalte den tilbakestaaende del av salgssummen til Dahls mellemand i Kristiania, Henrik Heftye, lot den samtidig melde, at galleriets «formindskede Resourcer og Mangel paa Plads» — efterat det hadde maattet opgi sit lokale i slotsbygningen, som det hadde frit, og leie et nyt for 200 spd. aarlig — nødte den til «at anmode Professoren om ikke at hidsende flere Malerier uden efter bestemt Forlangende af Directionen».

Noget slikt forlangende kom aldrig.

Efter Dahls død fornyed hans arvinger tilbudet. De var villige til at overlate den norske stat malerisamlingen — i alt 442 numre — for en sum av 13,296 thaler preuss. cour. eller 8,864 norske specier, efter de priser, som professor Dahl selv

Dahl opfører i sin indtægtsbog for de 30 billeder 1039 thaler, 18 groschen.

hadde opført, og saaledes at kjøpesummen kunde utbetales «i 6 Aar med $\frac{1}{6}$ Deel aarlig» med første betalingsfrist sat til 31te juli 1860. I sit tilbud til departementet av 15de april 1858 skriver hr. Siegwald Dahl: «Gjennemtrængt af Overbeviisningen om Samlingens ægte Værd, ønskede min afdøde Fader, at hans Fødeland fortrinsvis skulde høste Frugten af hans Flid og Møie ved dens Tilveiebringelse. I sin efterladte sidste Villie har han derfor gjort sine Arvinger det til Pligt, forinden anden Disposition over Samlingen træffes, at tilbyde den norske Stat samme mod en billig Kjøbesum, fordeelt paa en længere Aarrække.»

I sit svar paa dette tilbud meddeler kirke departementet under statsraad Riddervolds ledelse i et brev av 8de juni 1858, at «Tegne- og Kunsts skolens Direction . . . under ingen Omstændighed finder at kunne anvende noget af det til Galleriet bevilgede Beløb til Indkjøb af bemeldte Samling», like saa litet som departementet «efter Omstændighederne . . . har fundet at kunne andrage om Fremsættelsen af en naadig Proposition i saa Henseende for det nu forsamlede overordentlige Storting». — Den frist, som av professor Dahls arvinger sættes som bindende for deres tilbud — til den 31te august 1858 —, tillader heller ikke «Sagens Udsættelse til næste ordentlige Storting, hvortil kommer, at Dpt. efter de foreliggende Oplysninger alene ikke ser sig istand til at give noget foreløbigt Tilsagn om at virke for Handelens Istandbringelse».

Efter dette svar, fremfor alt efter slutningslinjerne, som ikke indeholdt det mindste tegn til nogen imøtekommenhet, skilte Siegwald Dahl sig med det meste av sin fars samlinger; det var politisk usikre tider, og han voved ikke at sitte med saa store — uassurerte — værdier.

Forhandlingerne mellem kirke departementet og nationalgalleriets bestyrelse om tilbudet fra Dahls arvinger hadde

i virkeligheten ikke vært *fuldt* saa avvisende som departementets svar. Det indlæg i saken, som tegneskolens — eller hvad der sier det samme: nationalgalleriets — bestyrelse hadde utfærdiget som svar paa departementets henvendelse, er indledet med den eiendommelige bemerkning, «at man i Directionen . . for Tiden . . ikke» hadde «noget Medlem med tilstrækkelig kunsthistorisk Kundskab» til efter de foreliggende Oplysninger «at danne sig nogen velgrundet Mening om Billedernes enten historiske- eller Kunstværd».

Mellem de 9 mænd, som har sat sit navn under bestyrelsens svar, findes ikke en eneste billedkunstner, bare to arkitekter; den mand, som sat inde med den største kunsthistoriske sakkundskap i vort land i disse aar, Emil Tidemand, var blit vraket, da hans valg, tidlig i 40-aarene, var bragt paa bane.

De 9 mente allikevel at kunne lægge et godt ord ind for kjøpet av Dahls malerisamling, — mindre i tillid til de skriftlige vidnesbyrd om dens værd, som forelaa fra kunstforstandige mænd i Dresden: professorerne Steinla og Grahl og kobberstikkabinettets direktør Gruner, end paa grund av den store agtelse, de næрте for den berømte landsmand, fra hvem forslaget var utgaat som sidste ønske, — her mente de i sandhet at ha en god grund at staa paa. Opbeværet i et passende lokale vilde «den Dahlske Samling kunne ansees som et værdigt Monument for den første indfødte Normand, der har erhvervet sig et europæisk Kunstnernavn, og derved ligesom brudt Isen for Efterfølgere af hvem Nationen har Ære». Dens erhvervelse vilde uten tvil være «saare ønskelig og gavnlig for den fremtidige norske Kunsts Interesse».

Men disse vakre ord misted meget av sin kraft ved den tilføielse, som sluttet sig umiddelbart til dem: «Imidlertid maa Directionen . . fremsætte som en absolut Betingelse for Indkjøbet, at den budgetterminviis bevilgede Sum til det norske

Nationalmuseum» — 1000 specier aarlig — «ingenlunde for et Tidsrum af flere Aar eller for nogen Deel dertil anvendes.»

«Det norske Nationalmuseum vil nemlig neppe nogensinde komme til at indeholde nogen systematisk historisk Samling af Billeder, hvorfor Directionen ogsaa stedse i de senere Aar er gaaet ud paa — hvad den fremdeles ubetinget antager at burde vedblive med — at anskaffe Billeder fra den langt rigere nyere Tid.»

Direktionen var altsaa ikke selv villig til at gjøre det mindste offer. Ikke med et ord minded den statsraad Riddervold om de gamle underhandlinger, som galleriet for tyve aar siden havde indledet med professor Dahl, og om de forudsætninger, som dengang var gjort gjældende ved kjøpet av de første billeder fra hans samling. Mellem de 9 var der ialfald to, som selv hadde tat del i disse underhandlinger, professor Holst og stadskonduktør Grosch — den egentlige forslagsstiller i 1839.

Galleriets bestyrelse hadde ikke manglet tid til at lære Dahls malerisamling at kjende. Det var *mer* end tyve aar, siden Riddervold, i sin tale i stortinget, hadde pekt paa den som grundlag for et vordende nationalgalleri. Efter dette gjør det et eget indtryk at se det ønske, som de 9 ender med at fremsætte i sin svarskrivelse til departementet for det tilfælde, at regjeringen ser utvei til at opdrive de nødvendige midler — at «Adolf Tidemand, som Medlem af Kunstskolens Direction, kunde formaaes til . . . at gjøre en Afstikker til Dresden, for at tage Samlingen i Øiesyn . . . Man havde da gjennom den Kyndigste i vor Midte en aldeles paafødelig Veiledning, og saa at sige af eget Øiesyn, den fornødne Kundskab.» —

Efter aktstykkerne blev saken endda en gang — for sent — bragt paa bane mellem departementet og tegneskolens bestyrelse. I en underhaands-meddelelse til kirkestyrelsen hadde Dahls gamle ven Christian Thomsen talt for kjøpet av Dahls

samling, som «ved Siden af en stor Del Malerier af ringere Betydning ogsaa indeholdt nogle af utvivlsomt stort Kunstværd især af nederlandske Mestere». «Efter hans Formening» var den «snarere for lavt end for høit ansat.»

Efter dette henvendte departementet sig paa ny til tegneskolens bestyrelse, som i sit svar av 24de februar 1859 foreslog at sende en kunstforstandig mand — helst «Fuldmægtig Emil Tidemand» — til Brüssel for at kunne vareta galleriets tarv ved den auktion, som Dahls arvinger hadde tillyst der til den 7de mars. Midlerne maatte i tilfælde «tilveiebringes som et Forskud paa Bevilgningen for næste Budgettermin».

Ogsaa dette forslag seg ut i sandet — i en ny departemental skrivelse.

Det er umuligt nu at grunde sig nogen sikker mening om, hvor stort tap vi har lidt ved ikke at bli eiere av Dahls samlinger. Med hensyn til hans malerisamling lar der sig imidlertid opstille en sandsynlighetsberegning:

De 76 billeder, som Dahl solgte til nationalgalleriet, var av ham opført til en samlet sum av 3314 thaler eller omtrent 2200 spd. Enhver, som har forutsætninger for at dømme om slikt, vil finde denne kjøpesum særdeles billig. Professor Dietrichson, som i sin fremstilling av nationalgalleriets historie har uttalt, at denne «transaktion . . ikke i det hele kan siges at have tilført museet nogen synderlig værdifuld forøgelse», selv han kalder Dahls priser «overordentlig billige». Til sammenligning kan nævnes, at galleriet i det samme tidsrum, i 1840, gav 600 spd. for et eneste billede, rigtignok i den tro skyldige mening, at det var en Leonardo da Vinci.

Ved den sidste værdsættelse — i 1892 — av nationalgalleriets malerier er værdien av de 76 billeder fra Dahls samling sat til mer end det tredobbelte av den oprindelige kjøpesum.

Dahl hadde sagt, at han vilde sælge sine billeder til den pris, som de «omtrent kostede» ham. Det er en misforstaaelse av hans ord, naar man istedenfor dette uttryk har villet ind-sætte uttrykket «til Indkjøbspris»; samlingen hadde gjennem aarene kostet Dahl meget mer end det blotte utlæg ved indkjøpene.

Selv om der mellem de 76 malerier ikke egentlig er noget, som kan kaldes førsterangs kunst, findes der i hvert fald mellem dem mange værdifulde og interessante stykker, som vort galleri ikke gjerne skulde savne. Det er f. eks. de tre portrætter av *Anton Graff*, blandt dem det ufuldendte dameportræt, noget av det aandfuldeste, en kan se av denne kunstner. Det er *Adriaensens* fine billeder med de døde fugle. *Baburens* djerve og eiendommelige fremstilling av Kristus som tolv aar i templet. *Gennari's* (?) *Kimon* i fængslet. *Isack Mouchérons* stemningsfulde aftenlandskap, vakrere end nogen anden Moucheron, jeg har set. Det fine og aandfuldt sikre blomsterstykke av «en ubekjendt fransk Mester», sandsynligvis ikke nogen mindre end *Monnoyer*. «Familiemaaltid i en bondestue» av den ældre *Horemans* o. s. v. Føier vi til disse 9 stykker en 5, 6 av de bedste ældre billeder, som *Beham*, *Cranach*, *van der Ulft*, *Magiotto*, da har vi fuld værdi for de 8—10 000 kroner, som alle 76 stykker tilsammen har kostet, og vi har resten frit. Ikke mindst de mange prøver paa tysk landskapskunst fra slutten av forrige aarhundrede har kunsthistorisk værd for vort nationalgalleri som naturlig tidsbakgrund til at forstaa landskapsmaleriets opsving i vort aarhundrede.

En likefrem slutning sier os, at de billeder, som Dahl tænkte at sende senere efterhaanden, i gjennemsnit ikke kan ha staaet *under* den første sending i værd. Med de usikre salgsvilkaar maatte pligten over for hans arvinger forby ham *straks* at vælge ut alle de bedste stykker av sin samling.

Baade overfor sine egne og overfor nationalgalleriet var han henvist til at gjøre et nogenlunde jevnt blandet udvalg.

I sin brevveksling med Foss i 1840 regned Dahl sin malerisamling til omtrent 200 numre. Fortegnelsen, som han overgav nationalgalleriets bestyrelse i 39, viser, at den alt dengang indeholdt kunstverker, som det efter al sandsynlighed vilde vært av stor interesse for galleriet at eie. Fortegnelsen opfører to billeder av Everdingen, det ene signert med hans forbogstaver, det andet med hans fulde navn; de roses begge i sterke ord av Dahl. Fremdeles skovparti med vandfald av Ruisdael, landskaper av Jan Both, av Jan Hackaert og av Dubbels — et noksaa stort, signert — to av Goyen — ialfald det ene signert — og to av Aert van der Neer, «Fiskemarkedet i Amsterdam» av den aandfulde arkitekturmaler Emanuel de Witte, tre stillebensstykker av de Heem'erne, et landskap med fjærkræ av Jacomo Victor, flere billeder av Antonio Canale og Bernardo Belotto (Canaletto) o. s. v. o. s. v. De fleste av alle disse skal ha vært udmerket vakre arbeider, som Dahl hadde hængende i sit atelier. Av andre billeder fremhæver Dahls nærmeste især en sovende amor «av Caravaggio» og et dameportræt fra 1643 i fuld legemsstørrelse «værdigt en Velasquez», av Dahl regnet for en Varotari, som nu tilhører grev Moltke-Huitfeldt i Paris. Den høieste pris, som Dahl hadde sat paa noget av disse billeder, var 150 thaler, alene med undtagelse av en Greuze, som han satte til 300.

Av nyere kunst omfatted hans malerisamling i 1839 tre landskaper og en figurstudie av hans ven Eckersberg. Av

Enkelte av billederne i Dahls samling er senere ad omveie indlemmet i offentlige gallerier, som «Virginia's død», nr. 1895 i Dresdenergalleriet, kjøpt i 1870 — som en Holbein — for noget over 1000 reichsmark, og «Fiskemarkedet i Amsterdam» av *Emanuel de Witte*, en stor sjeldenhet, som nu er en pryd for museet i Leipzig, — en av Tysklands første billedkjendere værdsetter det til en 5, 6000 kroner.

Graffs portrætter var der ikke mindre end syv stykker, foruten de tre, som blev indlemmet i vort nationalgalleri. —

Dahl følte sig skuffet ved, at hans planer for galleriet ikke blev til virkelighed. Han saa sine hensigter miskjendt og møtte interesseløshet og likegyldighed ved denne og ved andre leiligheter selv fra hold, hvor han ikke havde ventet det. Med hensyn til nationalgalleriet skrev han, sandsynligvis i begyndelsen av femtiaarene: «For de Ofre, jeg ved Indkjøb og Udlæg havde gjort for Nationalgalleriet, havde man ikke Midler, men til Andet og for dem, der godt forstod at slaae Plader, som man siger, var der Penge nok.»

Ganske fraset hans eget forhold til galleriet, var Dahl utilfreds med den form, som bestyrelsens sammensætning hadde faat. Han fandt forbindelsen med tegneskolen uheldig. Av lærerne der og av de øvrige bestyrere kunde man, for de flestes vedkommende, ikke vente nogen virkelig sakkundskap. Det var Dahls opfatning, at «en eeneste indsigtfuld, duelig Mand, med en eller to andre, burde raade for Nationalgalleriet».

Av Dahls kopibog ser vi, at han har utviklet sine tanker om nationalgalleriet i et brev til Welhaven, tidlig i 52. Som det synes har han og Welhaven begge to vært enige om ledelsens uduelighet. Men skal vi tro Dahl, var *Welhavens* mistillid — ved denne leilighet, som i saa mange andre forhold — saa dyp og grundig, at han tvilte paa selve nationalgalleriet som institution. I et brev fra Dahl til hans svigersøn av 7de mai 1853 findes følgende linjer: «naar Prof. Welhaven i sin ofte ubesindige Exaltation gaaer hen til Statsraad Riddervold (den samme Mand, som tidligere paa mit Forslag i Stortinget bragte den Sag med National-Galleriet tilveie) og fortæller ham det uhensigtsmæssige ved at danne et National-Gallerie, og paa denne Maade belaste Budgettet med en sliq unødige Udgift, hvad skal saa Statsraad Riddervold tænke, og

er det ei at fordærve *sin* og den gode Sag? — Prof. Welhaven synes at spille en lignende Rolle som Prof. Høyen i Kjøbenhavn, en Kunstdespot, som tror med sit Snakketøi at nedslaa alt, og det, der ei er efter hans Kogebog, duer ei.» I et tidligere brev fra Dahl til hans svigersøn fra 52 findes følgende linjer om samme sak: «Professor Welhaven har i sit *Brev til mig* ytret om Gallerieprojectet, at Sligt var en Idée greben af Luften og derved en Udgift mer kastet ind i vort Statsbudget — og havde i saa Henseende talt med Statsraad Riddervold derom.»

Mindes vi nationalgalleriets kummerlige kaar ved denne tid, da det flakked husvild om fra det ene daarlige lokale til det andre, saa man ikke engang rigtig kunde værdsætte selv det lille, man eide — da kan vi, saa utroligt det synes, allikevel til en vis grad forstaa, at netop en mand som Welhaven kunde komme til at se mørkt paa forholdene og faa den tro, at staten kunde bruke sine midler til kunstens fremme paa en frugtbarere maate end til et nationalgalleri. Netop i disse aar lot kongen Oskarshal opføre og smykke av den norske kunst.

I et brev til Welhaven av 10de mai 1852 søkte Dahl at faa ham til at se mere trøstefuldt paa nationalgalleriet. Dahls kopibog har følgende utdrag av hans brev: «Nationalgalleriet er ei en Sag lige greben af Luften; naar kun andre Mænd med Kundskab og Pietet sættes i Spidsen, kan endnu noget Godt og Stort komme deraf —»

Fra første stund var Dahl opmerksom paa vanskelighetene ved at faa en sakkyndig ledelse; disse laa i selve vore kulturforhold. Alt i sit brev til August Konow, i mai 1837, da han ønsked, at den norske stat vilde gjøre indkjøb paa konferentsraad Bugges auktion, skrev han: «Men hvem skal kjøbe Malerier? Jeg veed ikke en eeneste, der har Kundskaber nok dertil; selv deres Konstnere forstaa kun lidt deraf, — de ere blinde Egoister og ensidige; og til Sligt hører ogsaa flere Aars

Studium, der saa at sige ligger udenfor vort Konststudium.» I 1843 skrev han i et brev til nationalgalleriets bestyrelse: «Jeg ved meget vel, at intet er vanskeligere end at købe Malerier, dette er ogsaa det utaknemligste; thi en Slags profetisk Aand maa besjæle een, og man maa see mer end med Øinene. Dertil hører ogsaa en mangesidig Konstanskuelse: at erkjende alt i de forskjellige Konstretninger for at værdige alt. For at være Kjender af gode Ædelstene, og af gode Heste, hører egne Gaver; men noget lignende i endnu høiere Betydning finder Sted med Malerier og Konstsager.»

Det er interessant at se, hvor tidlig Dahl selv har forstået at skatte f. eks. en maler som Pieter de Hooch. Han fortæller konsul Konow i 37, at et maleri av denne kunstner, som han «for 20 Aar siden kunde have haft for 10 Rigsdaler, nu betales med 3, 4 til 500 Rigsdaler». Og han lægger til: «Jeg saae dengang, at denne var en fortrinlig Maler»; men jeg «havde hverken Penge eller Autoritet».

Nu betales gode billeder av Pieter de Hooch med like saa mange titusender.

Det var ikke bare gennem sin egen malerisamling, Dahl søgte at skaffe det norske nationalgalleri gammel kunst. Alt i 1837 havde han gennem Henrik Heftye gjort opmærksom paa et billede av Everdingen, som var at faa privat i Dresden. Da han ikke fik svar, og prisen 800 thaler oversteg hans egne kræfter, foreslog han det for Dresdenergalleriet, hvor det nu er indlemmet, «det store vandfald», nr. 1836. Et forsøg paa at faa kjøpt et billede av Rembrandts skole paa den Reimer'ske auktion i Berlin, i 1843, førte heller ikke til noget; Dahl blev overbudt av Berlinergalleriet. Ved grev Sternbergs auktion i 1846 tilbød han igjen at være mellemmand for galleriet, da han «som Medlem af Directionen», siden 1844, ansaa «det som sin Pligt at virke for dets Vel». Men formanden Herman Foss

svarte, at galleriets budget var anvendt «indtil sidste Skilling». Ikke bedre gik det ved senere forsøk. Det var efterhaanden blit den herskende mening inden galleriets bestyrelse, at man ikke længer skulde kjøpe ældre malerier, men alene holde sig til samtidens kunst.

Det var i disse aar, Düsseldorf-skolen blev prist hjemme som den ypperste, samtiden eide, i de aar, galleriet betalte billeder som Carl Sohns «Tasso og de to Leonorer» med en pris av mellem 5 og 600 spd.

I et brev til sin svigersøn, i 1852, retted Dahl skarpe anker mot galleriets bestyrelse, som forsømmer «de bedste Leiligheder for billige Priser at erhverve de sjeldneste, bedste Malerier af ældre Mestere, ja lader dem endog gaa bort fra Landet» — som efter biskop Neumanns død —, «imedens de anskaffer, for ei lave Priser, moderne, mest Modevarer».

Anderledes var ikke forholdene; længer var ikke vor kulturutvikling naad, — som Dahls svigersøn med styrke fremhæved i et brev til Dahl 6te septbr. 1852: «I Dine Yttringer om Nationalgalleriet og dettes Bestyrelse er jeg aldeles enig, men jeg frygter for, at der endnu vil hengaa længere Tid forinden nogen Forandring til det Bedre vil indtræde, da den almindelige Kunstsands hos os endnu ikke staar paa det Standpunkt, at Betydningen af et National-Galleri kan fattes.»

«Jeg har bidraget til at oprette Kunstforeninger
i Christiania, Bergen og Thronhjem.»

Av Dahls kopibog for 1846.

Det samme fædrelandssind og det samme arbeide for at skaffe Norge kunst, som grundla nationalgalleriet, har ogsaa skapt vore kunstforeninger. Almenaand og nationalfølelse var

den første og væsentlige drivkraft ved deres grundlæggelse og har præget hver linje i Schweigaards «Indbydelse», den, som han i 1836 paa boghandler Johan Dahls og egne vegne retted til sine medborgere om at danne en kunstforening i Kristiania. I de første linjer opstiller han som formaal for dens virksomhet: at støtte kunsten, opmuntre unge kunstnere, at vække kunstsans og sikre nationen verker av erkjendte mestre. Er betingelserne for at danne en saadan forening ugunstigere hos os end «i de Lande, der nærmest maa tjene som Forbillede», saa er paa den anden side «ogsaa Opfordringen og Bevæggrundene til ved *private Kræfters Forening* at virke til at vække Kunstsands langt stærkere her end andetsteds . . vi have hverken et kongeligt Hof eller store samlede Formuesmasser; i Monarchiet kan ikke Kunsten her søge sin Beskyttelse, den maa henvende sig til vor Republicanisme . . Den samme Associationstendents, der allerede saa ofte har viist sig stærk og uegennyttig, maa komme den til Hjælp . . »

«Hvis vi hos vore Efterkommere skulle sikkre Nationen mod Bebreidelser for Mangel paa Interesse for dem af vore Landsmænd, der ved deres Talent have skaffet vort Land en ærefuld Anerkjendelse blandt Fremmede, saa maa vi selv gjøre det første Skridt; thi vi have nu ingen Repræsentant, der for Eftertidens Domstol kan bære den moralske Ansvarlighed.»

«Det er paa Grund af disse, af Hensyn til Nationalæren og Nationaludviklingen hentede, Betragtninger *vore* Medborgere herved indbydes at sammentræde som Constituenten af en vordende Kunstforening.»

Mere ideelt kunde en kunstforening ikke indlede sin virksomhet. Like fuldt kan foreningens videre utvikling gjennem tiderne ikke undgaa den dom, som Ernst Førster har uttalt om kunstforeningerne i sin almindelighet: «Desværre, privat-

besiddelsen, utsigten til vinding gjennom lodtrækning danned et hovedmotiv til deres grundlæggelse som til deres raske vekst.»

I Schweigaards indbydelse er denne side av foreningens virksomhet trængt i bakgrunden, han stiller utsigten til at vinde som det underordnede. Noget større og mere alment stod for Schweigaards tanke som en fremtidsutsigt: «Kunde man forudsætte en saa levende Interesse for det her fremsatte Forslag, at de aarlige Sømmenskud bleve tilstrækkelige til Grundlæggelse af en Kunstsamling, hvorved Selskabets Acquisitioner kunde blive uadsplittede, og hvis Locale tillige kunde tjene til Udstillingssted for vore indenlandske Kunstnere og Kunstelevers Frembringelser, saa vilde et reent nationalt Øiemeed opnaaes ved det private Selskabs Virksomhed.»

Hvordan lar det sig saa forklare efter denne indledning og dens ideelle tankegang, at planen for Kristiania kunstforening kom til at lyde fattigere end nogen anden, at dens statutter, efter det, jeg ved, er de eneste av alle, som, i motsætning til sine forbilleder, ikke med uttrykkelige ord fremhæver et almennyttigt formaal for sin virksomhet? Deres første paragraf lød i utkastet av 22de juli 1836 saaledes, som den lyder uforandret endda den dag idag: «Foreningens Midler anvendes til Anskaffelse af Kunstværker. Disse fordeles aarligen ved Lodtrækning mellem Medlemmerne»; men utleveres først efter «et Aar» at «have været udstillede i Foreningens Locale.»

Dette forhold er for paafaldende til, at vi ikke maa søke en forklaring:

Boghandler Dahls og lektor Schweigaards indbydelse til en kunstforening fulgte med «Den Constitutionelle» som bilag den 22de april 1836. Alt et par uker i forveien, den 7de april, hadde presten Riddervold for stortinget fremlagt forslag om at grunde et nationalgalleri.

Men, som vi kjender fra nationalgalleriets historie ved professor Dietrichson, blev begge planer indviklet i hverandre av stortingets kirkekomite. Dens indstilling, av 4de juli, gik ut paa, at forslaget ikke skulde bifaldes, — under henvisning til Schweigaards plan om at grunde en kunstforening. Netop selve den vegt, som indbydelsen hadde lagt paa foreningens almennyttige øiemed og nationale bærevidd, — fremfor alt det ønske, den indeholdt om med tiden at kunne grunde et *fast galleri*, var altsaa blit faretruende for en anden og endda viktigere institutions grundlæggelse. Efter dette er det neppe for dristig sluttet, at det var hensynet til nationalgalleriet, ønsket om at redde dette, som ledet kunstforeningens stiftere til at gi den endelige plan en saa mager og fattig form med et saa privat egoistisk præg.

Som vi vet, blev nemlig stortinget i 1836 pludselig opløst. Det forslag, som Riddervold hadde fremlagt, kom ikke under avstemning; og kunstforeningens grundlæggere fik tid til at gi dens love en form, som umulig kunde brukes som argument imot nationalgalleriets grundlæggelse.

Da forslaget kom fore paa det overordentlige storting i de sidste dage av samme aar, kunde assessor Holst henvise til kunstforeningens endelige plan med den ytring, «at den mulige Vildfarelse i Komite-Indstillingen skrev sig derfra, at Kunstforeningens Statuter dengang endnu ikke var bekjendte».

Foreningens maal stod dog like ideelt for stifternes tanke. Statutternes fattige form uttrykte ikke noget avdrag i deres følelse for opgavens værd. Den «Tribut», Welhaven digted til den nystiftede forening, altertavlefondet, som blev grundet, «det faste galleri», som blev oprettet, er altsammen vidnesbyrd om dette.

Men senere, i de kriser, som Kristiania kunstforening har gjennomgaat, har det vist sig skjæbnesvangert, at dens love fra først av fik en saa tranghertet form.

Ogsaa den del, professor Dahl tok i foreningens grundlæggelse, taler for, at man fra først av hadde tænkt paa at gi foreningens formaal et klart og fyldigt uttryk i selve planens ordlyd.

I «Nordisk Universitetstidsskrift» for 1856 finder vi følgende linjer av G. A. Krohg: «Kunstforeningen i Christiania har nu bestaaet i 20 Aar. Prof. Dahl i Dresden havde gjort flere af sine hjemmeværende Landsmænd opmerksomme paa Vigtigheden af en saadan Stiftelse.»

Dahls interesse for planen lar sig følge flere aar tilbake. Høsten 32 skrev han i et brev til August Konow i Bergen: «Med Konstforeningen vil det hverken gaae, som det lader til, i Bergen eller Christiania, dog Tiden vil jevne meget.»

Da han i 1834 tiltraadte sin anden reise til Norge, hadde han opført følgende tre ord paa sin erindringsliste: «Christiania. Heftye. Konstforening.» Det var like før opbruddet, at han saa Schweigaard hos sig. I sit brev til Welhaven, hvor Schweigaard taler saa varmt om Dahl, fortæller han uttrykkelig, at Dahl hadde ændret sin oprindelige reiserute: at han ogsaa vilde ta Kristiania med, ikke bare Bergen. Efter dette ligger det nær at tro, at det var Dahl, som hadde faat Schweigaard til at interessere sig saa varmt for hans plan om en kunstforening i Kristiania. Den vegt, som Schweigaards «indbydelse» to aar efter la paa planen om et fast galleri, var uten tvil hentet fra Dahl, fra de formaal, som han hadde opstillet for foreningens virksomhet. Paa et løst blad mellem Dahls papirer, datert Dresden den 24de januar 1836, med overskrift «en Konstforening i Norge» er tanken om et nationalgalleri paa det nøieste knyttet til tanken om at grundlægge en kunstforening: han vil ha 600 spd. aarlig avsat til dette øiemed. Av Dahls dagbog fremgaar det desuten, at han alt saa tidlig som i mai 36 hadde skrevet hjem til Kristiania om «Konstforeningens Organisation», —

senere klaged han over, at de ikke hadde fulgt hans «første Plan: at sætte 1 Actie til 3 Spd.».

Da lovene for *Bergens* kunstforening skulde fastslaaes et par aar senere, var man fri for ethvert fremmed hensyn til en stortingskomites misforstaaelser; i Bergen blev Dahls utkast lagt til grund for den endelige plan, saaledes at vi i lovene for Bergens kunstforening har et klart uttrykk for hans grundopfatning av en norsk kunstforenings opgaver.

Lyder Sagens dattersøn, Johan Bøgh, har i sin fremstilling av «Bergens Kunstforening i femti Aar» git saa klare og greie oplysninger om disse forhold og om foreningens historie — som samtidig er et kapittel i professor Dahls historie —, at det her er nok at fremhæve de vigtigste hovedtræk med en enkelt utfylgende oplysning.

Alt saa tidlig som i mars 1832 har Dahls dagbog følgende notat: «Brev til min Ven Lyder Sagen, deri Udkast til en Kunstforening for Bergen.»

Paa hans erindringsliste for reisen i 1834 fandtes ogsaa følgende linjer: «Konstforening i Bergen og Bidrag fra andre Steder. Plan. Musæer flere Steder i Landet. Udbytte Ideer, Malerier etc. med Dampbaadene om Sommeren.»

Endelig den 24de februar 1837, paa sin fødselsdag, skrev han et nyt utkast til statutter for en kunstforening i Bergen — nærmest tænkt som et foreløbigt forslag, ikke som endelig utformet plan — og sendte det til konsul Carl Konow.

Om sakens videre gang fortæller stiftamtmand Christie i et brev til Dahl, datert 16de juli 1838: «I Henseende til den vordende Konstforening her paa Stedet har Konsul Carl Konow,

I «Morgenbladet» for 1892 nr. 685 og 691 er avsnittet om «Prof. Dahl og de norske kunstforeninger» meddelt litt utførligere end her.

saavidt jeg veed, ikke udrettet andet, end at levere mig Deres Udkast til en saadan Forenings Oprettelse, hvorpaa han havde tegnet sit Navn. — Landskabsmaler Reusch er derimod den, jeg skylder den kraftigste Biestand til at faae Foreningen oprettet. Ved ham forskaffedes circa 50 Underskrivter paa Planen. — Selv har jeg, uden at agte paa de Indsigelser, som mødte mig fra mange Kanter, og deriblandt fra dem, hvorfra jeg mindst burde ventet det, tilvejebragt de øvrige Subscribenter, dels ved Anmodninger til Venner og Bekjendte, og dels ved at sende Planen rundt om i Byen efter en lang Liste, jeg havde forfattet. Paa denne Maade er Interessenternes Antal allerede 110. — En Commission af 5 Personer er valgt til at udarbejde og foreslaae Love for Foreningen, hvilke forhaabentligen blive færdige i næste Maaned eller i September. — Jeg er ganske enig med Dem i, at Lovene ikke bør være vidløftige, men saa kortfattede som mueligt; og jeg skal, som Medlem af Commissionen søge at bidrage mit dertil.»

De to hovedprincipper i Dahls utkast er paa den ene side foreningens almennyttige formaal, paa den anden kravet om sakkyndighed ved dens ledelse. § 4 i Dahls utkast lyder saaledes: «Forretningerne bestyres af en Forstander og sex Medlemmer, hvoraf den største Halvdeel maa bestaae af Kunstnere eller Kunstkyndige.» Denne fordring er bortfaldt i den endelige plan, uten tvil fordi det vilde være vanskeligt eller umuligt at opdrive disse kunstnere og kunstkyndige. Man blev staaende ved en lignende betragtning som den, der tidligere var hævdet i Kristiania: «At det største Antal af Directeurerne . . . stedse bør være Kunstkyndige, forstaaes af sig selv, uden at nogen udtrykkelig Forskrift desangaaende ansees nødvendig eller hensigtsmæssig.»

Derimot fik foreningens almennyttige formaal en saa smuk form i den endelige plan, at den maa regnes Bergen til ære:

«Den bergenske Kunstforenings Øiemed er: At vække Sands og Kjærlighed for den bildende Kunst. At bidrage til at fremme indenlandsk Kunst. At medvirke til Tegneskolens Vedligeholdelse.» Det sidste formaal skyldtes Lyder Sagens nidkjære og utrættelige iver for tegneskolen.

En anden sak hadde ligget Dahl paa hjerte. Hans utkast hadde sat det som et af foreningens «Øiemed at grunde . . et Gallerie for Byen, især af indenlandske Konstværker», og han hadde opstillet flere planer for samarbeide med Bergens museum til dette maal. Et tillæg til hans første plan — av den 25de mars 37, som findes i klad — foreslaar, at like til en *tredjedel* av foreningens samlede indtægt skal stilles til museets «aarlige Disposition til Anskaffelse af Konstværker for Bergens Bye».

Dette var bare et fyldigere uttryk for den iver, Dahl fra første stund hadde vist for at grunde en malerisamling som underavdeling av museet.

Intil videre maatte Dahls plan vige for Lyder Sagens omsorg for tegneskolen, — som forresten Dahl fuldt delte. Men Dahl slap aldrig sin yndlingstanke av sigte. Og da Bergens kunstforening i begyndelsen av femtiaarene var færdig med at tjene Sagens tanke, idet tegneskolen, ikke mindst ved Dahls støtte, endelig opnaadde offentlig tilskud, optok foreningen øieblikkelig Dahls plan og la stadig større kraft paa dens virkeliggjørelse. Endelig efter lange tiders møiefulde arbeide lykkedes det for en halv snes aar siden at finde en tilfredsstillende ordning, saaledes at kunstforeningens faste galleri og museets malerisamling blev sammensmeltet i «Bergens bys billedgalleri», som Bergens kunstforening den dag idag statutmæssig støtter. Saaledes var tanken endelig virkeliggjort, —

«den Tanke, som hin store Kunstner fødte,
og som vi ville kalde *Dahls Forøring.*»

De to verslinjer er hentet fra et digt, som er meddelt i Johan Bøghs bog.

Saalænge Dahl leved, fulgte han foreningens virksomhet med raad og daad. Gjennem Lyder Sagen og Reusch blev den ledet i hans aand, og ialfald i disse venners levetid finder vi ikke spor til nogen misstemning overfor kunstforeningen i Bergen, mens hans breve og hans kopibog vrimler av klager over kunstforeningen i Kristiania. I et brev til Reusch, fra den 24de januar 1846, har han sammenstillet sit forhold til de to kunstforeninger; i et utdrag i hans kopibog heter det: «Med Maaden i Christiania er jeg ei tilfreds og har bedet Heftye til 1847 at udmelde mig; jeg har ei sendt Malerier til Christiania, uden det forlanges, og snart er min Tid forbie, da er jeg hverken med Malerier eller Forekommenhed nogen i Veien. De Herrer der ere *liberale Tyranner*, tale pluralis vi — men lade andre Folk ei den mindste Frihed. Mig har det glædet ei at blive misforstaaet» — i Bergen — «som det synes i Christiania — i Bergen har jeg vel aldrig tvivlet; men det er dog velgjørende for mit Hjerte at see saadant udtalt.»

Hvad Dahl savned ved ledelsen av Kristiania kunstforening, var den kunstneriske sakkyndighet og det rette syn paa foreningens nationale opgave. I et brev til Reusch fra 1853 sætter han sin datters skjøn op mot hele bestyrelsens kunstforstand, hun forveksler i det mindste ikke «Emnet med Maleriet, som de kloge Herrer i Kunstforeningen der». Og i et utdrag, i hans kopibog, av et brev til proprietær Formann fra 1846 heter det: «Maatte Baade nu snart sættes istand at fortsætte sine Studiereiser og besøge Paris, inden hans freskeste Aar ere henrundne . . . Kunstforeningen i Christiania gjør ham mer modløs end» den gir ham «Opmuntring, og afkjøber ofte Udlændere deres kokette moderne Varer, og saaledes kommer Kunstforeningen i Christiania mig for, som naar Svalerne har bygget et Rede, og derefter komme de slemme Spurver og indtage det for dem.»

I «Bergens Stiftstidende» for 31te december 43 findes et brev fra Dahl, som indeholder et varmt indlæg for den unge norske kunst: «Antallet af Kunstnere er i Norge . . . voxet betydeligt, skjønt Dygtigheden ei har tiltaget i samme Grad; thi Mange ere kaldede, men Faa udvalgte; — dog selv her i Udlandet er ei Alt Guld, som glimrer. Man maa gjøre sig Umage for at opmuntre det fremspirende Talent, selv om det, der leveres, er mindre Fuldkomment, men dog paasee, at der ei tærskes paa tomt Straa . . . Norge tæller allerede endeel Malere, som der hvert Aar burde tages Hensyn til og hvem Malerier burde afkjøbes. Skeer dette, vilde Konstforeningen komme ud af mangan Forlegenhed, og gavne ved at virke til en fædrenelandsk Konstretning, ved blot at købe hvad der røbede Talent og Genialitet, om end i sin Fremspiren, og ved at afvise hvad der stundom ved en tom Farveglands indsniger sig blandt Folket og fordærver Smagen og virker skadeligt paa de unge, uskyldige (ufordærvede) Naturer.» I Dahls kopibog er tanken uttalt endda uttrykksfuldere: «min Ide dermed ei blot at understøtte Konsten — men om mueligt *holde Smagen ufordærvet og danne en original Skole, især i Landskabsmaleriet.*»

Redaktionen av «Bergens Stiftstidende» opfordred «Den Constitutionelle» i Kristiania — kunstforeningens og Welhavens organ — til at avtrykke Dahls brev med hans tanker om en norsk kunstforenings opgave. Men bladet hadde ikke bruk for disse tanker, de skurred uten tvil i kunstforeningens øren, efterat den netop hadde fratat Tidemand bestillingen paa en altertavle til Vor frelsers kirke for senere at la den utføre ved en tysk maler. —

Naar Dahls dom over Kristiania kunstforening ut igjennem aarene er saa skarp, bør vi lægge merke til, at dens ledere, først og fremst Welhaven, var hans personlige venner og

beundrere. Dette gir hans domme en vis historisk vekt, som neppe nogen helt vil underkjende. —

Ved midten av 40-aarene fik Dahl den glæde at se en ny kunstforening grundlagt i Trondhjem efter tilskyndelse fra ham selv. I begyndelsen av 1846 mottok han fra bestyrerne av den nystiftede kunstforening i Trondhjem gjennom sekretæren C. N. Schwach meddelelse om, at omtrent 220 aktier var tegnet, og at foreningen saaledes kunde begynde sin virksomhet med en sum av omtrent 440 spd., tillike med bøn om at være mellemand ved deres indkjøp og ikke negte sit «unge Barn en velvillig Medvirkning til dets Opdragelse og Fremvæxt».

Dahl utførte hvervet til deres fuldkomne tilfredshet, likesom han i et brev til Schwach, den 8de februar 46, meddelte gode raad for foreningens ledelse. Som saa ofte i disse aar, midt under Düsseldorf- og Münchenerkolens unatur og effektjageri, retted han en alvorlig advarsel mot de «nyere kokette Mode- eller Skolemalerier, hvormed overalt opvartes; thi det er ei Alt Guld, der glimrer . . . Den nyere Skole er vanskelig at bedømme; dog kan man let see, om Landskaber bærer en individuel Character af personlig Opfatning, Land og Sted. De fleste ere kun i Almindelighed et Landskab o. s. v. med et givet Navn — men Natur og Sandhed feiler som oftest. De sige os intet og henføre os ei til nogen Verdensdeel — thi de ere Stuearbeider.»

«An's Vaterland, an's theure, schliess dich an,
das halte fest mit deinem ganzen Herzen!»
Schiller.

Av alt Dahls arbeide for Norge er der ikke noget mere uegennyttigt og mere storskaaret end hans arbeide for at redde

Schillers linjer er av Dahl selv brukt som motto for et utkast med tittel: «Biedrag til Grandskninger over Norges Fortids-Bygninger. 1836.»

vore historiske mindesmerker. I dette er hans fædrelands-kjærlighet og hans aands alsidighet likesaa kraftig utpræget som i hans kunst.

Dahls interesse for vore oldtidslevninger var tidlig vakt. Hans to tegninger av kirken ved Augvaldsnes, som han tok paa nedreisen til Kjøbenhavn i 1811, vidner alt om historisk sans.

Under hans ophold i Kjøbenhavn utvikled uten tvil ven-skabet med Christian Thomsen disse interesser. Fra turen, de gjorde sammen til Skaane høsten 1817, foreligger tre tegninger av Lunds domkirke, som alle langt mere er uttryk for en bevidst kjærlighet til de gamle arkitektoniske minder fra Nordens fortid end for en rent kunstnerisk glæde i det maleriske.

Paa sine reiser og i omgang med fremragende kunstlærde fik han leilighet til at utvide og utdype sine kunsthistoriske interesser. Nogen ord, som Dahl selv har uttalt om kundskaps-rik og aandfuld omgang og om gjensidig utveksling av tanker og kundskaper, kan danne det bedste motto for hans eget arbeide i vor kulturutvikling som mellemed mellem et av de mere fremskredne kulturlande og Norge: «Intet forhøyer mer det selskabelige Liv end Meddelelsen af vore gjorte Erfaringer. Men disse . . . anvendes kun med Nøtte, naar de finde Anklang og ei bliver en blot Conversation. Selv de mindste Smaating, et blot Vink kan, rigtig anvendt, bringe Nøtte, og som Medlem af den kongelige sachsiske Alterthumsverein er min Kreds udvidet. Selv paa en fremmed Jordbund har jeg lært adskilligt, som ergendser mangt i mit Fødelands Fortidshistorie, der før var mig dunkelt.»

«Ved et lidet Offer, det, man bringer en slig Indretning, vindes det dobbelte for os selv; thi man lærer og belæres og renser sine Anskuelser fra Ensidighet.»

Fra første stund fik Christie og de andre grundlæggere av Bergens museum en ivrig medarbeider i Dahl — i alle

retninger, ikke alene for de kunstneriske og de historiske samlinger, men ogsaa for de naturhistoriske, idet han optraadte som mellemmand mellem museet og samlingerne i Dresden.

Men først ved hans verk om de gamle stavkirker fik hans arbeide et mere offentligt og almenkjendt præg.

Da Dahl første gang gjested Norge i 1826, fandt han tilstandene hjemme trøstesløse. «Om en historisk Undersøgelse af de gamle Kirker var der ikke Tale, lige saa lidet som om at vedligeholde dem.» Efter Grue kirkes brand den 26de mai 1822 var det ved kgl. resolution forordnet, at de gamle kirkedøre, som allesammen gik indover, skulde ombygges, en lov, som førte til den skjændigste vandalisme. Desuten var en hel del av de gamle kirker blit for smaa, mange av dem var alt ødelagt ved utvidelse og tilbygning. Overalt, hvor det var nødvendigt, vedtok man at bygge nye kirker efter smagløse tegninger (av Linstow), utgit ved kirkedepartementet.

Med denne fremstilling har Dahl indledet et brev, som han skrev til A. von Minutoli i 1848 for at forklare hensigten med sit «Kirkeværk».

I et tidligere utkast til hans verk over stavkirkerne, utførligere end den endelige, trykte tekst, har han gjort fuldstændig rede for sit verks tilblivelse. Begyndelsen av hans tyske manuskript lyder i oversættelse saaledes: «Da jeg i Aaret 1826 var i mit Fædreland Norge, fattede jeg den Beslutning at tegne endeel af de interessanteste gamle Trækirker; men den knappe Tid tillod mig det ikke, og da jeg i 1834 igjen besøgte Norge, var flere af disse gamle Kirker forsvundne og afløst af nye Træbygninger ofte i en intetsigende Stil. Saa meget mere levende blev min Beslutning om at bevare for Efterverdenen gjennem Tegninger nogle af de interessanteste, som endnu var tilbage . . . Ugunstige Veirforhold og andre Omstændigheder hindrede mig imidlertid ogsaa denne Gang,

saaledes at jeg først i 1836 gav en Elev af mig Hr. Schiertz, en dygtig Tegner, det Opdrag om mueligt at udføre dette; dog ogsaa for ham var Veiret høist ugunstigt, saa at han maatte indskrænke sig til enkelte Kirker og Brudstykker; men ved Oversendelsen af disse Tegninger bemærkede han, at han bygger sit Haab paa Aaret 1837 for at fortsætte det paa-begyndte. Men det er mig fremfor alt om at gjøre at see Foretagendet iværksat saa snart som mueligt, og jeg har derfor gjort en Begyndelse med det, jeg for Øieblikket besidder; thi Øxen ligger allerede ved Roden af Træet, og Dommen er udtalt: de gamle Trækirker vil lidt efter lidt afløses af nye moderne; thi i Stedet for at bibeholde disse gamle, skjønne, ægte nationale, ja jeg kunde sige: med de religiøse Begreber inderlig forbundne Former og omdanne disse efter Tidens Fordringer i forstørret Maalestok, blir de paa denne Maade tilintetgjort . . .»

Den trykte subskriptionsindbydelse til Dahls illustrations-
 verk «Denkmale einer sehr ausgebildeten Holzbaukunst aus
 den frühesten Jahrhunderten in den inneren Landschaften Nor-
 wegens» er dateret Dresden i april 1837. Det første hefte med
 6 blade tegninger fra Borgunds kirke er anmeldt i «Berlinische
 Nachrichten» for 9de august samme aar. Sommeren utover
 arbeided Schiertz videre i Telemarken ved Gaara kirke i Bø
 og især ved Hiterdals kirke; i november samme aar kunde
 Dahl utvide sit verk med 6 blade fra Urnes kirke og 9 fra
 Hiterdals kirke foruten 3 ekstrablade, hvor blandt andet den
 gamle brudestol, som Schiertz hadde fundet i Bø samme
 sommer, er avbildet.

Til redaktionen av sin tekst hadde Dahl søkt den bedste
 videnskabelige hjælp, som var at faa paa dette tidspunkt:
Rumohr, grundlæggeren av middelalderens kunsthistorie. Den
 første halve side av teksten er omtrent ord til andet avfattet

av Rumohr selv. Han fant Dahls oprindelige indledning, saaledes som den er meddelt ovenfor, for vidløftig og foreslog den avkortet til sin nuværende form. I det hele maa de kunsthistoriske tanker væsentlig — for ikke at si helt — henføres til Rumohr, som yded Dahl sin hjælp ikke bare til det første hefte, men til det hele verk. Det umodne og uholdbare, som paa visse punkter hefter ved de kunsthistoriske synsmaater, har altsaa sin grund — ikke i mangler ved Dahls viden — men i selve den kunsthistoriske forsknings uutviklede standpunkt. Overalt blev ogsaa verket tat imot med paaskjønnelse, ikke alene fordi gjenstanden i og for sig var av interesse, og fordi verket gav de første utførligere meddelelser om en høist eiedommelig kunstform, men ogsaa fordi det, ved Rumohrs hjælp, opfyldte sin tids videnskabelige fordringer. Overalt, hvor det blev omtalt, blev det oppfattet i videnskabeligt alvor og ikke bare som et fortjenstfuldt diletantarbeide, — av Kugler, i «Museum» i 1837, ikke mindre end av Pierre-Victor i hans meddelelse til la Société libre des Beaux-arts i Paris, tidlig i 40-aarene, efterat Gørbitz hadde oversendt Dahls verk til selskapet.

I de avsluttende bemerkninger i sit verk har Dahl pekt paa, at han ogsaa hadde andre av vore kunsthistoriske mindesmerker for øie. En plan foresvæved ham om at meddele avbildninger og skildringer av vore mest fremtrædende stenbygninger fra middelalderen: domkirkerne i Trondhjem, Bergen og Stavanger, med Haakonshallen, det saakaldte Walkendorfs taarn og Mariakirken i Bergen og flere.

Endda han uttrykkelig uthæver, at en slik plan vilde føre ham for langt bort fra hans egentlige livsgjerning, fulgte den allikevel med ham ut igjennem aarene, like til kort før hans død. Han blev fremdeles ved med at øke sine materialsamlinger og efter bedste leilighet at utvide sine historiske og kunst-

historiske kundskaper, gjennom læsning og ved at veksle tanker med mænd som Andreas Faye, Keyser, P. A. Munch og andre.

I en række av aar vedblev Schiertz at tegne for Dahl. Ogsaa andre av hans unge venner blandt kunstnerne, som Reusch, Lars Hansen — som var med at grunde kunstforeningen i Trondhjem —, Bøe og flere, hjalp til med at øke hans samling.

I visse maater følte Dahl sig skuffet ved den mottagelse, hans verk hadde fundet i Norge. Fra offentlig side var der vist liten eller ingen interesse. Karl Johan hadde personlig tegnet sig for nogen og tyve stykker, som han lot utdele i Sverige. Men ingen offentlig institution i Norge, med undtagelse av universitetsbiblioteket, kjøpte hans verk. Av sine store utlæg fik Dahl ikke mere end omtrent halvdelen ind igjen. Saa sent som i 1848 meddelte han, paa uttrykkelig forespørsel fra A. von Minutoli, at han endda hadde en 900 til 1000 thalers utgift av sit verk.

Han klaged over, at hans arbeide ikke hadde utrettet mere. Det hadde vært til hinder for dets utbredelse, at det hadde vært for dyrt, og at det var paa tysk.

Imidlertid stilled der sig altfor mange vanskeligheter iveien for hans planer om en utvidet utgave av hans verk ogsaa med norsk tekst. Han hadde «hverken Duelighed, Øvelse eller Tid» til at gi sig av med at skrive for offentligheten, og heller ikke nogen i Dresden, som var duelig til at hjelpe ham. Desuten skræmte utgifterne ham.

Da endelig «Foreningen til norske fortidsmindesmerkens bevaring» ved Dahls medvirken var stiftet i 1844, fandt han hovedøiemedet med sit litterære verk væsentlig opnaad. Likefuldt fastholdt han, indtil et par aar før sin død, planen om at utgi et tillægshäfte i tre blade, det ene med hovedportalen fra kirken i Vang, som nu staar i Brückenberg i Schlesien, de

to andre med fremstillinger fra St. Svithuns kirke i Stavanger som en prøve paa de norske stenbygninger i middelalderen. Litografierne foreligger alt trykt, og han har efterlatt en tysk haandskreven tekst fra 1853, gjennemset og rettet av professor P. A. Munch. Denne tekst slutter med disse ord: «Min første Hénsigt med Udgivelsen af mit Værk er saaledes opfyldt, idet der i mit Fædreland Norge har dannet sig Selskaber, som arbeider for at bevare disse og lignende Mindesmærker. Tillige har Herr Regierungsrath von Minutoli udgivet et omfattende Værk saavel over disse Bygninger -- hvortil jeg har givet ham alle mine Materialier og Studier, dem jeg ikke nu længer mener at have nogen Brug for — som over Throndhjems Domkirke, hvilket skjønne Værk er fuldkommen tilstrækkeligt til at udbrede et omfattende Lys over denne Slags Bygninger ogsaa i deres historiske Fremtræden.»

«Sluttelig har vi snart at vente et Værk over Norges Hovedmonument, nemlig Domen i Throndhjem, hvilket gedigne Værk, udgivet af Regjeringen, intet lader tilbage at ønske i architectonisk Henseende.»

Dahls hensigt med sit verk over de norske stavkirker illustreres ved hans arbeide for at redde kirken i Vang fra tilintetgjørelse.

Alt paa sin første Norgesreise i 26, da han la hjemveien over Vang, ivred han imot, at den skulde rives ned, og gav veiledende raad til en utvidelse uten at skjæmme stilen og de ypperlige utskjæringer. Da han næste gang, i 34, kom gjennom Valders, synes forholdene at ha vært uforandret. Men da han saa kirken igjen i 39, var store dele tat væk, «som Svalegange, det høye Chor» — aphis? — «m. m.», og en ny trækirke, en av de almindelige «Ladebygninger», stod næsten fuldført ved siden. Men Dahl opgav ikke at faa reddet den for vort land. Hans

brev til A. von Minutoli fra 1848 gir den klareste fremstilling av de utveie, han prøved: «I 1839 besøgte jeg Norge, og da Kirken i Vang var bestemt til at nedrives, opbød jeg alle mine Kræfter først for at opstille den i Bergen og beholde den som et Musæum for kirkelige Oldtidslevninger; men forgjæves. Slotsdirectionen i Christiania var ligesaa lidet tilbøielig til at opstille den i Slotsparken, sætte den i Stand og beholde den som et Slotsapel. Statholderen grev Wedel Jarlsberg, der interesserte sig for dette som for alt godt, vilde opstille Kirken paa sit Gods, men andre Omstændigheder og hans paafølgende Død gjorde en Ende paa denne Plan. Jeg skrev derfor», i juli 1840, «til den daværende Pastor Schnitler og spurgte om, hvorledes Sagerne stod, og fik det Svar, at ifald jeg vilde gjøre noget, maatte jeg beslutte mig, — inden næste Aar skulde den gamle Kirke bort, og Tomten tilligemed Gravene i den være rømmet og planeret, hvad Kjøberen maatte overtage o. s. v. Saaledes stod Sagen, da mit Brev skulde afgaa til Pastor Schnitler, hvori jeg havde givet ham det Opdrag at kjøbe Kirken paa min Regning, forat jeg kunde beholde Forzingerne og igjen sælge alle de øvrige Dele og Materialerne paa Stedet, hvorved det hele mueligens kun vilde komme til at koste mig et Par Hundrede Thaler . . ., da ved et Tilfælde Deres afdøde Hr. Fader, Generallieutenant von Minutoli, beærede mig med et Besøg og bragte hans Majestæt, den daværende Kronprinds, Underretning om Sagen.»

Kirkens videre historie er kjendt, hvorledes Dahl (paa kongen av Preussens vegne) gjennem presten Schnitler fik tilslag paa kirken ved auktionen den 18de januar det følgende aar for en sum av 86 spd. 31 skilling — med omkostninger 94 spd. 105 skilling —, og hvorledes den endelig i en meget forskudslet skikkelse et par aar efter blev gjenreist for en liten schlesisk menighet i Riesengebirge.

Dahl hadde selvfølgelig ingen som helst fordel av denne handel, tvertimot et helt aars utlæg av omkring 1000 thaler for omkostninger ved kirkens flytning. Det eneste, han personlig vandt, var, at alle tegningerne, som Schiertz hadde utført før og under kirkens nedtagelse, og som blev brukt ved dens gjenreisning i Schlesien, senere blev overlatt til Dahl og indlemmet i hans materialsamling som dens værdifuldeste skat. Disse tegninger, som ikke er offentliggjort, gir os en klar forestilling om kirken i dens oprindelige skikkelse med de tre pragtfulde dørindfatninger, med de utskaarne kapitæler og malerierne i korets vægger og hvælv.

Dahl kunde ikke tilgi sine venner i Kristiania, kaptein Foss og især arkitekt Linstow, at de ikke viste interesse for hans forslag om at reise kirken i slotsparken, hvor den ikke alene vilde ha vært til nytte som slotskapel og til pryde for byen, men ogsaa et «National-Mindesmærke» og en «Model til lignende Kirker» istedenfor Linstows «Ladebygninger». «Dog hvor kan det være anderledes, da jo disse Herrer, som skulde forstaae sligt, eller deri har en Stemme, fra Ungdommen af er gjort sløve for alt, der ei er græsk Bygningskonst, græske Profiler og græske Søileordener. Dette er Følgen af Konstacategoriernes Indflydelse eller enkelte Mænds Anmasselse som Hansen, — Kristiansborgs og Vor frue kirkes bygmester — «. . . der for halvhundrede Aar har fordærvet en heel Generation.»

Overfor denne likegyldighet hilste han den preussiske konges interesse for det gamle mindesmerke som en forbunds-fælle i sin kamp for at vække sansen hjemme. Han opfattede kirkens flytning som en «Protest» mot sine landsmænds sløvhed, vel skikket til at ryste dem av søvne. Saaledes blev den

Da Dahl i 1853 fik «den røde ørn» orden, 4de klasse, av den preussiske konge, var dette uten tvil en paaskjønnelse av hans bry med stavkirken.

gamle kirkes overflyttelse til Tyskland en likefrem fortsættelse av Dahls litterære verk, dets vakre og værdige slutningsvignet.

•Haakons Hal og Olafs Kirke
reise ville de af Grus.»

Henrik Wergeland.

Før de staar reist med taarn og med tinde, virkelig og haandgripelig, løfter de sig i digterens og kunstnerens tanke. *Deres* begeistring er den første drivende kraft. Dahls begeistring og utrættelige kjærlighet har en væsentlig del i Bergens kongehal og Trondhjems domkirke, som de reiser sig og fuldendes fra dag til dag.

Den ømmeste kjærlighet og de største sorger har han hat for Kongshallen i Bergen, den gamle stolte bygning i hans fødeby fra Norges storhetstid. Alt i slutningsordene i sit verk om stavkirkerne hadde Dahl nævnt Haakonshallen. Da han var i Bergen i 39, skrev han paa opfordring av Lyder Sagen et stykke om den for «Urda», hvor han uttalte sit ønske om, at den maatte sættes istand og faa et ædlere bruk end at tjene til kornoplag. Da Sagen aaret efter meddelte Dahls stykke, skrev han: «denne herlige Hal lod man saaledes forfalde, at fast Ingen igjennem Aarhundreder egentlig har vidst noget om dens Tilværelse, førend vor aandrige og livfulde Dahl igjen oplivede dens Minde.» «Denne Bygning var . . hans Øienslyst, og naar den paa vore Spadseregange kom tilsyne, standsede han ofte og spurgte mig med Enthusiasme: «Men kan De da see Dem mæt paa dette herlige Værk?» I et Brev til mig skriver Dahl, at han til sit Hjem i Dresden tog Veien over Berlin, hvor han besøgte sin Ven Schinkel og viste ham sine Tegninger af Stavanger Kirke og af den her omtalte Bygning . . Ved at see Façaden af Bergens Magazinbygning sagde han: «hvilke skjønne Forhold! — hvilken grandios Simpелhed!»»

Dahl var i disse aar saa levende optat av at gjenreise Haakonshallen, at han endog forfatted et digt, overskrevet: «Ved Indvielsen af Kongehallen i Bergen.

Ifald den kommer istand? — ?»

«I denne hellige Halle
Sad Kongen og holdt Raad.

.....
I denne hellige Halle
Sad Kongen og var glad.

.....
Den Tid er nu vel længst forsvunden.
Dog Efterslægten har den funden.
Ja som en Phønix end fremstod
Vort Norge af den gamle Rod.»

Han gjorde flere utkast til bygningen saaledes, som han tænkte den gjenreist, og til dens utsmykning: til loftet, til glasmalerierne i de gamle vindusbuer, til dørindfatningerne o. s. v. Han vilde bruke utskjæringerne i Vangs gamle stavkirke til hallens utstyr, og han vilde skjænke den sin «gamle Kongestol», — stolen, som Schiertz hadde fundet i Bø.

I det lange brev til Lyder Sagen, fra april 41, som er trykt i «Vidar» for 88, utvikled han dette, men ogsaa alle de tvil, som holdt ham tilbake. Skulde han haabe at faa saken igang, maatte han selv reise til Norge, om muligt helst ogsaa til Stockholm. Han vidste, at han vilde møte motstand; og selv om han fik drevet saken saa vidt, at der blev bevilget en anden bygning til kornmagasin, saa stod endda det Herkulesarbeide tilbake at «faae Kommandantens Heste- eller Kostald bort» fra indgangsdøren. Og han ventet ikke synderlig offervillighet hos Bergens borgere. «Kort», skriver han, «jeg havde ikke Løst til at nedlægge mit Amt for at reise til Norge — og, som den gamle, ædle Hans Egede, selv løbe omkring med Circulairen i Lommen for at opfordre til Biedrag, hvorved jeg oven i Kjøbet — maaske? var blevet udled som en halvgal

Mand — se Hans Egedes Dagbog Pag. 23—24—25.» Av samme grund lot han ogsaa Vangs kirke gaa til Tyskland, han var «træt af at byde den frem som surt Øl.»

Men han lot ikke sin yndlingstanke falde. Da han sommeren 1841 fik besøk av Lyder Sagens søn hr. Albert Sagen, den gang teologisk kandidat, nu prost til Hetland ved Stavanger, skrev han ved hans hjælp «en Indbydelse til Restauration af den gamle Kongehal i Bergen», som blev indrykket i «Bergens Stiftstidende» for den 26de december 41.

Indledningen er et veltalende uttryk for Dahls poetiske opfatning av historien og de historiske mindesmerker: ogsaa disse illustrerer den dype sandhet, at «die Weltgeschichte ist das Weltgericht», ogsaa de har et ord at tale med om folkets liv, om hvad der har voldt dets fald og dets fremvekst.

«. . . Magazinbygningen paa Bergenshuus Fæstning, eller det gamle Kongeslot kan endnu med forholdsvis ringe Midler restaureres; det staaer endnu til os, at gjengive Landet en af dets mærkeligste Bygninger, og paa den Maade at opfriske Aarhundreders halv forglemte Historie iblandt Folket. Jeg har længe næret denne Plan, idet jeg, hvergang jeg har været i min Fødeby, med Smerte har seet denne Bygning saa fjernet fra sin forrige Bestemmelse, saa vanhædret fra sin historiske Hellighed . . .»

Dahl ender med at meddele, at han «har formaaet en duelig tysk Architect,» — H. E. Schirmer — «der for Tiden opholder sig i Christiania, til uden Godtgjørelse at forestaae Arbeidet».

I breve til sine venner i Bergen gjorde han utførligere rede for sin plan. Han foreslog, at Bergens første mænd — blandt disse selve kommandanten paa Bergenshus, foretagendets fødte fiende, — skulde sætte sig i spidsen for saken, danne en komite og utstede en indbydelse. «Naar 6000 Borgere hver giver 1 Spd. og atter 6000 hver en liden Skjærv, saa blir det

en saa anseelig Sum, at Konge-Hallen kunde sættes i anstændig Stand.» Men hans planer gik meget videre; han vilde ikke bare ha selve gildehallen istandsat, men hele bygningen med «Kirken» — den saakaldte slavekirke i underste etage —, saaledes at kongshallen blev sat i forbindelse med kommandantboligen, som skulde indrettes for de kongelige, naar de besøkte Bergen.

Mens stortinget var samlet i 42, henvendte han sig, især gjennem sin ven Andreas Faye, til stortingsmændene fra Bergen og søkte at vække deres deltagelse for saken. Hans indbydelse blev desuten indrykket i «Rigstidenden».

Men det gik, som han hadde forutsagt. Da han fik sin indbydelse tilbake, hadde 18 bergensere tegnet sig: foruten Lyder og Albert Sagen, mest smaaborgere, for bidrag fra en halv og indtil tre specier.

Harmfuld over slike erfaringer kunde Dahl kalde bergenserne for «Sildetønder» og sætte sit haab til «en skjøn-sommere Efterslægt».

Men hans interesse holdt sig like vaaken, og han forsømte aldrig nogen leilighet til at tale kongshallens sak.

Kjelderne i det saakaldte «Walkendorfs taarn» blev brukt til krudoplag. Derfor henvendte han sig direkte til kong Oskar den første — for at spare alle omveie —, i et egenhændigt brev, som han i mars 1845 oversendte gjennem statsminister Due, — hvor han fremholdt det som «ønskeligt, at et Krudtdepot blev opført paa et mere isoleret Sted paa Fæstningen». Dette blev gjort paa Dahls opfordring.

Saaledes kunde den gamle kongshal ligge i fred — til videre. Den 12te april 1851 skrev Dahl til August Konow: «Nu er det til Borgerne at omhandle at faa den gamle Magazin-Bygning til en bedre Bestemmelse, og kan jeg ei mere inklade mig paa sligt; thi min Tid er snart forbi, og er jeg for langt

borte; min sidste nordiske Reise har jeg vel gjort? — og maaske ogsaa snart min jordiske?»

Men ikke mere end en maaned senere, i et brev til Reusch, dateret 12te mai 51, finder vi følgende linjer: «Jeg seer af min Datters og Svigersøns Brev, at man nu optager Ideen at istandsætte Kongehallen i Bergen. Jeg har vel endnu lovet min Understøttelse og Raad; men Gud veed, om mine nu aftagende Kræfter tillade det.»

Dahls svigersøn, nuværende generalkrigskommissær Bull, havde i et brev fortalt om «det kraftige og indtrængende Op-*raab*», som digteren *Andreas Munch* havde rettet til nationen om at ta sig av kongshallen. Hadde Dahls opfordring til Bergens borgere i sin tid ikke ført til noget, vilde det — mente Munch — være umuligt for nogen anden at faa saken fremmet ad *privat* vei. Man maatte faa folket til at opfatte den som en nationalsak og derigjennem faa staten til at ta sig av den.

Straks Dahl hadde faat disse efterretninger, skrev han til arkitekt Nebelong, Oskarshals bygmester, som aaret før, under Dahls ophold i Kristiania, hadde ytret sin deltagelse for Haakonshallens gjenreisning. Han sendte ham sine tegninger og bad ham, om muligt, at faa saken forelagt for stortinget, mens dette var samlet, og ved leilighet lægge et godt ord ind for den hos kongen. Dahl hadde ellers ikke synderlig tillid til Nebelongs skjøn, Oskarshal ærgred ham som noget dukkestel, noget «Neps»; i selve brevet advarte han ham imot — dersom det skulde lykkes med Haakonshallen — «at inklade sig for meget med at anbringe de mange nyere kokette Smaating, men holde det hele simpelt og i Masse, som Characteren af det Gamle viste.»

Hadde Dahl vidst, hvad *vi* nu vet, hadde han neppe faldt paa at henvende sig til Nebelong. I «2den Beretning om Ladegaardsøens Hovedgaard, 1872—1875» finder vi følgende

meddelelse om «Oscarshalls Opførelse» — fra nærmeste hold, fra den samme, som var mellemmand mellem Oskar den første og kunstneren: «Et Spørgsmaal, der allerede strax vakte Dissents, var *Materialet*». General Wedel med flere var for «huggen Steen, hvortil Øen selv, fra Steenbruddet ved Huk, kunde levere fortrinligt Materiale . . Architecten derimod» foretrak «Mursteen med Cementpuds . . navnlig fordi Ornamenterne i dette Materiale lettere lode sig udføre. Architectens Mening blev den seirende.» Dette «Misgreb» kosted siden en fast aarlig sum av 300 spd. til akkordarbeide ved en «omfattende Reparation» av de utvendige dele, som «hvert Foraar er bleven nødvendig». Her kunde det nok vært grund for Dahl til at si, som han skrev ved en anden leilighet, da det gjaldt domkirken i Trondhjem: «Underlige Ting i gamle Norge!»

Da «Foreningen til norske fortidsminde-merkers bevaring» tok saken i sin haand, skrev Dahl til foreningens formand, hr. antikvar Nicolaysen, den 6te aug. 52: «Jeg ønsker af Hjertet, at Deres som ogsaa Foreningens gode og patriotiske Bestræbelser bedre maatte anerkjendes og løkkes end mine! Dog har jeg liden Tiltroe dertil, thi overalt støder man paa Modstand, Betænkeligheder, Smaahedsaand, ja Uforstand, saa at selv det mest soleklare nottigit ansees for unøttigt.»

I dette brev uttalte han ogsaa langt sterkere end før sin mistillid til arkitekt Nebelong, efter at ha set ham gjøre «et slikt elendig Conditor-Tempel» av Hiterdals gamle stavkirke.

Dahl opleved ikke at se selve verket sat igang. Men han hadde i hvert fald den glæde at se tanken optat med alvor og kraft av andre og stillet frem for folket som en national æressak. Først litt efter litt kunde den modnes, saaledes at dens iverksættelse virkelig kunde bli til hæder for vort land. Dengang Dahl første gang talte Kongshallens sak, ja i virkeligheten saa længe han leved, var det kunsthistoriske kjendskap

til den gotiske stil endnu ufuldkomment, — og vi hadde neppe arkitekter, som var opgaven voksne. Dahl hadde selv en følelse av dette. Saaledes skrev han til L. Sagen, den 22de febr. 43, misnøid over det utkast til en restaurationsplan, som en tysk kunstner hadde utført: «Ogsaa har Rode ei opfattet min Ide saa gandske i den Tids og Nordens egentlige Aand . . . Dog skeer sligt engang i Tiden, maa man tage en duelig Architekt dertil, hvor det da af sig selv bliver noget andet. Jeg vil haabe endnu bedre? —»

— Dahls interesse for Trondhjems domkirke var tidlig vakt. I brevet til hr. Albert Sagen fra sept. 42, trykt i «Vidar» for 1888, fortæller han, at han «i meer end 22 Aar har søgt, indirect, at virke derhen, at der blev gjort noget fra Statens Side» til at vedlikeholde og gjenreise Trondhjems domkirke.

Ikke før rørte man paa sig hjemme i Norge for at bringe foretagendet igang, før Dahl traadte til med sin sedvanlige virkelyst. Og da forhandlingerne endelig var bragt saa vidt, at kirkedepartementet i dec. 41 sendte arkitekt *H. E. Schirmer* til Trondhjem for at undersøke domkirken, fulgte Dahl hans arbeide skridt for skridt like fra den første begyndelse.

Hvor nær Dahl stod den hele plan, forstaar vi bedst, naar vi hører, at Schirmer, som naadde Trondhjem 5te jan. 42, alt sendte Dahl et langt og utførligt brev den 9de, for at sætte ham ind i sakens gang fra først til sidst, med skildring av domkirkens tilstand. Schirmers brev — som er skrevet paa tysk — gir uttryk for hans beundring for de «herlige rester» og for hans følelse av opgavens vanskelighet: «Ingen vil fortænke mig i, at jeg følte ængstelighet ved at skulle prøve mine svake kræfter paa et saa herligt gammelt verk.»

Det var med anbefaling fra Dahl til Linstow, at «den unge Schirmer fra Leipzig» i april 38 reiste op til Norge. Og det var efter Linstows — og Dahls — anbefaling, at kirkedepartementet tok ham til at undersøke domkirken.

Den 9de juni skrev Schirmer, fra Kristiania, et endda længere brev til Dahl med tak for Hoffstadt's verk: «Gothisches Abc-Buch», 1ste hefte, som Dahl hadde sendt ham, og hvor Schirmer fandt nyttige fingerpek. Han beklaged, at han ikke for øieblikket saa sig istand til at sende Dahl sin indberetning med utførlige tegninger, fordi originalerne var oversendt departementet; men han vilde sende dem, saa snart det lot sig gjøre. Han bragte ogsaa sine restaurationsplaner paa bane og søkte at gjøre Dahl rolig med hensyn til et rygte, som muligens hadde naad ham, at grunden under kirken skulde være usikker. Dette gjaldt alene koret: «Denne del er ellers den bedst vedlikeholdte; men da grunden er sunket, og da pladsen er for indskrænket til, at man kan komme til hjælp med hjelpepiller eller forankringer, saa maa man ta ned den hele bygning og igjen sætte den sammen fra nyt av, noget, som uten vanskelighet lar sig gjøre, da alt er sammensat av skjønne kvaderstene (klebersten).»

Det varte ikke længe, inden Dahl fik høre ganske anderledes foruroligende efterretninger fra Norge end denne. Den kommission, regjeringen hadde nedsat, de herrer assessor C. N. Schwach, ingeniørkaptein Theodor Broch og arkitekt Schirmer, hadde, da det kom til stykket, fremsat forslag om at ta ned alt, som laa østenfor taarnet, og flytte «høikoret» nærmere ind til dette.

Ludvig Kristensen Daa har i sit tidsskrift «Den norske Tilskuer» for 1851, da det gjaldt at redde Gamle Akers kirke fra en lignende vandalisme, git en utførlig fremstilling av forslaget's skjæbne: «. . denne Her Schirmers Restaurations- eller Nedbrydningsplan var passeret uanfægtet gjennom de samme Autoriteter, som nu have godkjendt dens Tvillingbroder angaaende Akers Kirke. En kongelig Kommission i Thronhjem, Stiftsdirektionen, Kirkedepartementet, den norske Regje-

ring: alle havde underskrevet Her Schirmers Forslag med det kurrante, at de ikke havde noget væsentligt at erindre imod det. Omsider var det, forsynet med Kongens Underskrift, forelagt Stortinget som Proposition.» Denne sidste ytring er for saa vidt misvisende, som regjeringens forslag alene gik ut paa indledende og foreløbige skridt.

Dahl synes at ha faat den første efterretning om sakens stilling gjennem en notis i «Leipziger Zeitung» for den zode august, — hvor forholdet var fremstillet *værrer*, end det var: som om ogsaa stortinget hadde tiltraadt regjeringens forslag. Dette var ikke tilfældet. Budgetkomiteens indstilling, som er datert den 30te august 42, foreslog bevilget en sum av indtil 3000 spd. for at undersøke og avtegne domkirken; men efter Ludvig Kristensen Daa's tilskyndelse foreslog komiteen at knytte til bevilgningen et absolut forbud mot at rive ned nogen væsentlig del av den oprindelige bygning. Ved avgjørelsen i stortinget den 8de sept. blev det komite-indstillingen, ikke regjeringens forslag, som seired.

Saasart Dahl hadde læst efterretningen i «Leipziger Zeitung», satte han sig i bevægelse. Han talte med flere arkitekter i Dresden, som alle delte hans mening om en forstandigere plan for kirkens gjenreisning. Han skrev straks til Schirmer, — men han vilde ikke skrive offentlig hjemme; thi derved «gives Anledning til Meningsstrid og Vigtiggjøren af Folk, der vil gjøre dem gjældende, uden at de forstaa noget». Derimot fik han en av sine venner til at skrive et indlæg i «Leipziger Zeitung» for den 31te august for at indanke saken for utlandets dom.

I et brev — som er avtrykt i «Vidar» for 88 —, datert Dresden d. 17. sept. 42, sendte Dahl dette indlæg til hr. Albert Sagen med opfordring til at offentliggjøre det hjemme. Det er dette, som ligger til grund for Dahls opraab i «Bergens

Stiftstidende» næste vaar. Han uttrykker sig saaledes i brevet: «Naar De har et ældgammelt Digt», som «for Materialet, hvorpaa det er skrevet, f. Ex. i det 7de, 8de Vers er lidt defect, dog saa at det kan restaureres i sin første Sammenhæng — men isteden for at gjøre dette, skjærer da disse 2 Vers bort, binder de 6 første Vers til det 9de, — da er den fortløbende Tanke afbrudt, og det hele har tabt. Saaledes er nu omtrent den af Comitéen fattede Resolution . . . vel for at . . . spare vil man tage det . . . høie Chor ned, fløtte det nærmere til Kjerken eller Choret, skjære et Støkke af Grunden, hvorved Kjerken kommer ud af alle *Forhold*, taber ei alene i sin fortløbende Sammenhæng og historiske Betydning, men ogsaa betydeligt af sin Helligdom. Ikke er alene at tale om det hellige Sted, hvor St. Olafs Been hviler, Brønden og flere ærværdige, ja hellige Minder, som paa denne Maade kommer udenfor Kjerkens Grundplan; men man er ved denne Forandring nødsaget til at bortbryde den prægtige Kongedør, der er nødvendig som en Hovedindgang, og isteden derfor at gjennem-bryde de stærke Mure i det sydlige Kors for der at anbringe Dør og Vindue. Dette fordærver ei alene Kirken, men koster langt mere end at lade dette alt staa til at restaureres og bringes til et heelt igjen — thi der ligger en egen Digtning i alle disse Bygninger, dem man ei maa antaste.» Ved en anden leilighet skrev han: «lad den heller falde og staae som en smuk Ruin.»

Det er tvilsomt, om Dahls brev til Schirmer av 24de august og hans indlæg i «Leipziger Zeitung» for den 31te

Av mænd, som med interesse fulgte stortingets avgjørelse i 42, har jeg hørt, at det dengang var en almindelig mening, at Daas optræden skyldtes indvirkning fra Dahl. Det kongelige forslag er datert 28de juni, saa det er muligt — skjønt neppe sandsynligt —, at Dahl har kjendt det før den 20de august. Hans ven Andreas Faye var paa stortinget dette aar.

august har kunnet øve nogen indflydelse paa sakens avgjørelse i stortinget den 8de september. Men i hvert fald tillægger Daa i «Den norske Tilskuer» Dahls optræden avgjørende vegt for domkirkens skjæbne: «Det er altsaa hverken Her Schirmer, eller vore Smagsdommere eller nogen af Norges Autoriteter at tilskrive, at Thronhjems Domkirke ikke allerede for længst er nedreven . . . At den staar endnu, kommer sig kuns af, at Storthingets Nægtelse af Bevilgning gav Folk Betænkningstid, hvilken har baaret saa gode Frugter, at nu alle samtlige disse samme Kunstdommere og Autoriteter have indseet, at Nedrivelsen vilde have været Barbari.»

«At det er Dahls ovenanførte Afhandling og Udlandets Dom, som har hele Fortjenesten af dette Omslag i den offentlige Mening, er ligesaa rimeligt, som det er uskjønsomt, at denne hans Fortjeneste ikke erkjendes af dem, der have høstet Ære ved at benytte hans Ideer.»

I et tidligere nummer av «Den norske Tilskuer» for 51 bruker Daa det udtryk, at «. . . vor store Landsmand Professor Dahl . . . havde bortvist denne Ødelæggelsesplan». —

Det var i overensstemmelse med Dahls ønske, at Schirmer gjorde en utenlandsreise, før han fortsatte sine undersøkelser av kirken; Dahl haabed at faa tale med ham og utvikle sine tanker om en grei og praktisk byggeplan. Dette skedde samme aar; i december 42 kom Schirmer til Dresden.

Skjønt Dahl aldrig hadde vært i Trondhjem, hadde han et kjendskap til bygningen som faa; han hadde hat andre kilder til at lære den at kjende end de, som forelaa offentlig:

Striden om Gamle Akers kirke i 1851 førtes med skarpe ord, især voldsomt overfor Schirmer. Efter hr. antikvar Nicolaysens fremstilling av forholdene ved domkirken i «Aftenbladet» for 55 talte Schirmer for at la «høikoret» bli staaende paa den oprindelige plads, da han «antog, at Grundvolden under Højkoret var solid nok»; men de to andre medlemmer av kommissionen seired med sin mening.

samme vaar hadde den yngre von Minutoli vist ham originaltegningerne til sit verk over Trondhjems domkirke.

Under møtet med Schirmer var Dahl, som altid, dryssende rik paa tanker. Han nøied sig ikke med hovedsaken, en mængde enkeltheter fylgte hans fantasi: han tænkte paa klokke og paa glasmalerier; til glasmalerierne hadde han alt en kunstner at foreslaa. Og domkirken skulde gjøres til et Westminsterabbedi i det smaa, med mindesmerker over vore fremragende mænd.

I et av sine breve hadde Schirmer skildret den vestlige fløi, som ligger i ruiner den dag idag, i al sin glans med aften solens straalers ind av «rosens» farvede ruter. I sin ildfulde, sangvinske glæde skrev Dahl til Thorvaldsen i Rom, at der her var god plads for en marmorfrise, rundt denne del av kirkens skib, og han satte stævne med ham i Trondhjem til sommeren 44, sammen med deres fælles venner Jørgen Knudtzon og Alexander Bailli.

Alt som vi lærer Dahls levende indbildningskraft og aldrig hvilende aandslivlighet at kjende, stiger uvilkaarlig *Henrik Wergelands* aandelige billede frem for os. Det er den samme dryssende tankerigdom, den samme begeistring for at virke, den samme barnlige glæde ved at bygge op, den samme ild, den samme flugt, det samme jag. Temperamenternes likhet er saa stor, at det ligger nær at tænke paa et virkeligt blodslegtskap. Begges fædre, vet vi, var fra samme prestegjeld, det vilde ikke være underligt, om slegterne hadde vært indgiftet i hverandre. —

«Foreningen til norske fortidsmindesmerkens bevaring» er, som vi foreløbig har hørt, stiftet under medvirken av Dahl.

En nær slegtning av Henrik Wergeland har første gang uttalt for mig tanken om slegtskap mellem ham og Dahl.

Vi har set, at han selv opfatted foreningens opgave som en fortsættelse av sin egen virksomhet for at redde vore oldtidslevninger. Ogsaa foreningen har paa sin side vedkjendt sig Dahls tidligere arbeide for den samme sak ved at vælge ham til sit første æresmedlem.

Han var selv umiddelbart virksom ved dens grundlæggelse. Under sit ophold i Bergen i 44 hadde han lat indrykke en indbydelse i «Bergens Stiftstidende» for søndag den 25de august, hvor han opfordred Bergens borgere til at tegne sig som medlemmer av den forening, man var ifærd med at stifte i Kristiania. Karakteristisk nok opstilled han det som foreningens nærmeste opgave at vedlikeholde «de ædlere og nationale Former af vore Kirkebygninger, og . . at virke for, at de nyere efter Tidens Tarv byggede Kirker faae et mindre profant Udseende, end de hidindtil opførte. Denne Forening, der maaskee vil komme til at udstrække sin Virksomhed i hele Norge, og hvoraf jeg allerede har tegnet mig som Medlem, vil endvidere drage Omsorg for, at Planer og Tegninger til deslige Kirker blive meddeelte, som og at Reparationer foretages paa en passende Maade.»

Den plan, som foreningen fastsatte for sin virksomhet paa den grundlæggende generalforsamling den 16de december samme aar, gik alene ut paa at bevare vore fortidsminde-merker og gjøre dem kjendt, og «overhovedet . . at tilveiebringe Materialier for en norsk Kunsthistorie og, saavidt muligt, at bearbeide dem». Men opgaven at bevare er en omfattende: den vil i mange tilfælder bli at bygge op igjen det, som endda kan reddes. Saaledes blev den nydannede forening snart en arvtager, blandt meget andet, ogsaa av Dahls arbeide for at reise Haakons hal og Olafs kirke.

I et brev til Dahl fra mars 45 tillægger foreningens sekretær kammerherre Chr. Holst Dahl initiativet til foreningens grund-

læggelse: «Ved at tilstille Hr. Professoren medfølgende Resultat af Deres Opfordring i Sommer, til at stifte et Selskab for Norge af den omhandlede Tendents, tillader jeg mig at udtale det Ønske at saavel Indbydelsen som Statutterne og den Skrivelse, hvorved Hr. Professoren optages som vort første Æresmedlem, maatte blive omtalt i en tydsk Avis.» Dette skedde ved F. Kugler i «Kunstblatt» for 1845 no. 98.

Foreningen gav et nyt uttryk for, hvor fuldt den vedkjendte sig Dahls virksomhet, da formanden hr. Nicolaysen i 1854 til-egned ham sit og foreningens verk «Mindesmerker af Middeldalderens Kunst i Norge». Det gjorde Dahl varm om hjertet at læse, hvad Nicolaysen skrev i sin tilegnelse: «Kongehallen i Bergen, der i lang tid var ligesom aldeles forsvunden, blev af Dem igjen indsat i folkets erindring, og hvad ingen, før Dem, tilfulde havde seet i vore stavekirker, søgte De med personlig opofrelse at bringe til samtidens og eftertidens erkjendelse. Med ædel harme har De ofte ivret mod den ubesindighed, som vender odden mod sit eget folks historie ved at ødelægge og forvanske dets mindesmerker, og derved har De i væsentlig grad bidraget til at fremkalde den forening, som søger at varetage disse anliggender . . .»

I sin takkeskrivelse og ved *flere* leiligheter talte Dahl om at sende antikvar Nicolaysen sine materialsamlinger, «Frugten» av sine «mangeaarige Forskninger til Norges Kunst- og Kulturhistorie».

De blev aldrig sendt. De foreligger efter ham i to store folianter, en større og en mindre. Den mindre foliant indeholder hans verk over stavkirkerne: alle materialier til det, tegninger, med trykte og haandskrevne tekster, de sidste tillike i fransk og engelsk oversættelse. Den største foliant indeholder alle hans øvrige samlinger, mellem disse en del kunsthistoriske tegninger fra forskjellige dele av vort land.

For at dømme om disse samlingers værd maatte man ha specialstudier i vor middelalderlige kunsthistorie. Det meste i dem er uten tvil kjendt, — skjønt de paa den anden side gjemmer saa vigtige ting som tegningerne til Vangs stavkirke, i alt en snes stykker. I sig selv er disse samlinger det ærefuldeste vidnesbyrd om hans aands omfang og om hans hjertelag for Norge og dets minder. Fra blad til blad utigjennem undres vi over alt det, han har vidst, alt det, han har set og lagt merke til, — alt det, han har rukket at faa med i farten, om det saa bare er et flygtigt rids av en alterkalk, av et gammelt jernbeslag paa en kirkedør, av blyindfatningen paa et vindu o. s. v.

Dahls kjærlighet til de gamle minder var gjennomtrængt av den dypeste ærefrygt for historien. Et av sine vakreste uttryk har denne ærefrygt faat i hans bøn om skaansel for de gamle gravhauger. Gang paa gang kommer han tilbake til dette i brevene hjem; et av dem er offentliggjort i «Den Constitutionelle» for 28de dec. 43: «Jeg er . . . Antiquitetsliebhaber, men dog paa en anden, og saa at sige mere konservativ Maade, end dette Liebhaverie nu synes at forfølges i Norge, hvor det forekommer mig, at man forstyrrer og confunderer Oldtidsminderne for at skabe Musæer . . . Gravhøiene ere selv de naturlige og sande Musæer for deres eget Indhold. At man i fornødent Fald aabner dem for at faae en bestemt historisk Vished, end de blotte Folkesagn, *billiger jeg fuldkomment* . . .»

Dahls advarsel var for en del myntet paa hans gamle venner i Bergen, Christie, Neumann med flere, som i sin iver for at samle til museet hadde git formelig anvisning til at plyndre gravhaugene.

I sin ærbødighet for historien hadde Dahl alsidig sans for *alle* tiders kultur: Ved istandsætning av kirker og offentlige bygninger er man altid «tilbøielig at hæve en Tids Frem-

bringelser paa den andens Bekostning, og paa denne Maade er mere Skade og Barbarie skeet end den, Tidens Tand nogen-
sinde anrettede. Derfor ere de sjeldneste og bedst vedligeholdte
Ting oftest der at finde, hvor alt er eller har været som forødet
og forglemmt.» — «En Kjerke maa bære Præg af Historien og
Forandringer af Tidsaanden og er saa at sige tillige et talende
Bevis, og selv dette bidrager ei lidt til Forhøielse af det
ærværdige og hellige.» Ut fra denne tankegang vidste han at
tale alle tiders, alle stilformers sak, selv rokokoen.

Paa denne maate var altsaa Dahls opfatning av kulturmin-
desmerkerne ikke bare kunstnerisk poetisk, men som *historisk*
tillike videnskabelig. Som han stilled renaissancetidens kunst-
verker op mot kunsthistorikeren Vasari, saaledes stilte han vore
middelalderlige mindesmerker op mot Snorre, skjønt Snorres
Kongesagaer snart sagt var hans kjæreste bog, — og som han
ofte hadde vært vidne til, at Vasari blev «slaat over Fingrene»
av den nyere tids forskninger, saaledes fandt han ogsaa hos
Snorre et og andet, som trængte til at prøves ved vore
mindesmerkers levende og talende vidnesbyrd.

Selv var Dahl i videnskabelig forskning bare dilettant;
hans virksomhet som kunstner levned liten tid til studier.
Men paa samme maate, som vi for videnskapsmanden Dr. *Carus*
kunde hævde, at hans syn inderst og dypest var kunstnerisk,
hans talent som kunstner altsaa virkelig produktivt, ikke det,
Goethe kalder en «falsk tendens» — den fødte dilettantismes
kjendetegn —, saaledes hadde ogsaa Dahl det geniale instinkt,
som er den virkelige, den skapende forsknings grundkraft. Og
ialfald indtil Emil Tidemand har ikke nogen nordmand hat saa
mange kunsthistoriske kundskaper som Dahl.

Det sier sig selv, at Dahl med sin livlige aands evne til
at gjætte og forbinde, netop som dilettant, kunde drives til
vilde og umulige slutninger.

Neppe nogen anden end en videnskabelig dilettant kunde rose A. von Minutolis verk over Trondhjems domkirke saa uforbeholdent og sterkt, som vi har set Dahl gjøre, da det blev offentliggjort i 1853, — skjønt det forresten er forklarligt nok, at dette vakre verk, som meddelte et rikt bidrag av Dahls egne oplysninger og tegninger, og som stilled nordmændene og Trondhjems domkirke paa en saa fremragende plads i den middelalderlige bygningskunsts historie — som indledende og banebrytende for den gotiske stils utvikling —, straks ved sin fremkomst maatte vække hans glæde og blende hans kritiske sans.

I Dahls optegnelser findes forresten ytringer, som viser, at Dahl ikke altid stilled sig ukritisk overfor Minutolis paastande. Alle hans egne synsmaater, som han hadde nedtegnet ut igjennem aarene, gik i en motsat retning, i det rette spor: i sine hovedtræk opfatted han Norges middelalderlige stenarkitektur avledet og paavirket vestenfra. —

Vi har fulgt Dahl i hans virksomhet for Norge i dens store hovedformaal. Ogsaa utenfor disse hovedformaal har hans interesse for Norges kulturarbeide vært virksom i et omfang, som altid paa ny overrasker, naar vi blader i hans dagbøker, hans optegnelser og i hans kopibog, som fra 1843 og utover til hans død aar for aar gir os et rikere indblik i hans omfattende brevveksling.

Det var snart sagt ikke den ting, som han ikke interesserte sig for, og som ikke, hvis den tillike var norsk, laa ham varmt paa hjerte. Norge stod for ham, han sier det selv, som «et helligt Land», hver reise hjem som «en Pilgrimsfærd».

Nogen linjer i et brev til Lyder Sagen fra 1843 gir et levende billede av hans utrættelige arbeidstrang: «De troer neppe, hvor meget jeg foruden mit egentlige Fag som udøvende Konstner og det dertil hørende Studium dog i Aar og Dag,

trods min ofte lidende Tilstand, er nødt til at udrette og overse; — ofte er en $\frac{1}{2}$ Søndags Rolighed mig en Vederqvæelse — men en altfor stor Roe er dog, troer jeg? ei godt, og holder jeg paa den Bergenske Anskuelse, nemlig som visse Kjøbmænd har, at sætte dem til Roe er selv ufordelagtig for Sundheden. Selv i den seneste Alder og med svage Kræfter kan dog meget godt og nøttigt for os selv og andre bevirkes. Derfor, min kjære Ven! lad snart høre fra Dem, og det imedens Tid er; thi hvor længe vil det vare? saa er vi med den hele Generation, der har med os indaandet det 19de Aarhundredes Luft og oplevet dets Begivenheder, og virket det Gode, vi formaaede — flydt med hen i Tidens Strøm.» Han kan med god grund minde om den «gamle Viismands» ord: «Jeg er et Menneske, og det der angaaer Menneskene, angaaer ogsaa mig.» — Jeg vil endnu meddele nogen træk av dette humane sind og av denne almensans, som gjennemtrængte al hans tanke og virken:

Da Ole Bull, Dahls personlige ven, i 1850 hadde grundlagt det norske teater i Bergen, hilste han det med glæde. I et brev til sin svigersøn sier han: «Jeg har bidraget meget til at bringe det istand», — uten tvil ved at faa sine venner i Bergen til at interessere sig for planen under sit besøk i 1850.

Mellem Dahls papirer findes et løst blad, som handler «om Folkelivet og Fornøielser»; han klager over, at «der er gjort lidet eller intet for de ringere Folkeklasser i Bergen, mindst for de uskyldige Livsglæder». Det samme blad indeholder ogsaa hans dom over den kulturfiendtlige pietisme, som av misforstaat fromhet har «gjort al Konst undværlig og bortvist den fra alle hellige Steder». Til gjengjæld dømmer han kunsten og digtningen medskyldige i dette forhold gjennem

I 51 kjøpte Dahl et forhæng til det nye teater, — et teppe, som nogen aar før var malt til en fest i Dresden for Julius Schnorr, og som de sachsiske kunstnere hadde skjænket kunstnerenkekassen.

sine misbrug, fordi netop disse «Misbrug er Skyld i at fromme Sjæle tabe al Tiltroe til Konsten og seer i den ligefrem Grunden til al syndig Løst og Fordærvelse».

I sine optegnelser har Dahl flere steder uttalt sig om sin egen personlige opfatning av kristendom og religiøsitet, — som f. eks. i disse linjer: «Dog gik det mig som Saulus (Paulus) i den Fald: senere blev det sandere mig klarere, og ofte det, som var en tom Kirketroe og fordærvet Christuslære, blev mig en reen Kilde, hvor jeg fandt en udtømmelig Sandhed. Det, der tilforn ofte ved Frøgt for den personifiserte Djævel og Helvede . . . o. s. v. — blev mig nu mere en hellig Pligt og Grundsætning — og Tiden er jo Evighedens Begyndelse, — den yngste, yderste Dag alle Dage — og Gud overalt ser og dømmer vore Handlinger.»

— Haandverksstanden og dens vilkaar laa Dahl varmt paa hjerte. Han advarte i et brev til August Konow, i 1833, mot i overilet reformiver at avskaffe haandverkerlaugene; «thi uagtet dette Institut er noget, der mere tilhørte Middelalderen, saa troer jeg, at selv Nutiden, og især Norge, for det første bør beholde dette . . . I et saa oprørt Øieblik, som vores, er det saare nødvendigt at handle med roligt Overlæg — og søge i Idéen at sætte sig flere Aar frem i Tiden for at se, hvilke Kjæmpeskridt dog vor Tid har gjort, og vogte man sig ei at gyde Barnet med Badet ud . . . Havde jeg Tid, kunde jeg meddele en hel Afhandling over denne Gjenstand.»

Da haandverkerforeningen blev oprettet i Bergen mot slutten av 40-aarene, satte Dahl stort haab til dens virksomhet; han ventede gjennem den en utvikling av almensansen, som han ellers hadde savnet saa tidt og saa sterkt.

Som vi vet, hadde venner av Tidemands kunst under «altertavlestriden» bestilt et freskobillede hos ham til universitetets

festsal, fordi de vilde holde ham skadesløs, da kunstforeningen gjennem Welhavens velmente magtbud hadde tat fra ham bestillingen paa en altertavle til Vor frelsers kirke i Kristiania. Men efterat flere aar var gaat, og Tidemand hadde gjort det norske folkelivsbillede til sin livsopgave, frasa han sig bestillingen. Komiteen for freskobilledet henvendte sig da til Dahl om raad.

Gjennem brev til Welhaven, i november 1850, lot han foreløbig svare, at han «for Tiden ikke kjendte nogen svensk eller dansk Konstner, der var denne Opgave ret voxen, og af de duelige tydske Malere» var «en romantisk Ridderhistorie at vente». Han raaded til «ei at overile sig, men lade Pladsen henstaae, og ved Indvielsen henstille Kong Fredrik den Vites og Oskars Buste, sat paa Konsoler; disse var Festens sande Repræsentanter — og findes vel i Tidens Løb en Konstner, der er værd at udføre dette Arbeide.»

Om den tekniske utførelse skrev han «at Frescomalerier ei er at anbefale i vort Norden», allermindest for universitetet i Kristiania, som «næsten ligger i en Sump». Dahl var imidlertid villig til at skaffe en duelig kunstner, ifald man ønsked hans raad.

Efter dette skrev professor C. A. Holmboe, en av de oprindelige indbydere, til ham i begyndelsen av det følgende aar og sendte tegning av pladsen for freskomaleriet. I sit svar foreslog Dahl den bedste, han i det hele kunde foreslaa, en av Tysklands genialeste malere, *Adolf Rethel*, — som var bosat i Dresden i disse aar, naar han ikke arbeided paa sine freskomalerier for raadhuset i Aachen. Dahl gjorde opmerksom paa, at Rethel paa grund av dette arbeide alene kunde gjøre et utkast, selve utførelsen maatte han overlate til en av sine

elever. Derfor saa Dahl helst, at det blev ved hans første raad: at utsætte det hele, indtil engang en norsk kunstner kunde løse opgaven. For det tilfælde, de ønsked freskomaleriet utført straks, av en nordisk kunstner, henviste han til *Konstantin Hansen* i Kjøbenhavn — —

Ogsaa dengang det gjaldt mindesmerket for Christie i Bergen, tok man Dahl paa raad. Alt kort tid efter Christies død bragte man saken paa bane. Men den fandt ikke medhold hos Dahl; et mindesmerke i marmor passed ikke for Norges klima, ogsaa «et godt Konstværk af *Bronce* vilde blive for kostbart». Dahl opfatted «Musæet som det sande Christies Monument», som man efter bedste evne skulde søke at utvide og utvikle, — blandt meget andet ved at samle Bergens forskjellige offentlige biblioteker til et stort fællesbibliotek for byen til en underavdeling av museet, en tanke, som nu er blit til virkelighet.

I et brev til Reusch et par aar senere gjentok Dahl det samme raad: «Vil De hilse Toldkasserer Christie fra mig, han maa trøste sig med, at hans sal. Broder selv har sat sig det bedste Monument i Musæum selv. Man lade da de Herrer saakaldte Æstetikere gaa; thi for det 1 er det, at Pengene for et anstændigt Monument ei er tilstrækkelige — for det 2 findes der i Norge eller imellem de studerende unge Billedhoggere ingen, der kan gjøre noget ordentligt — Mechelsen undtagen, — denne er gammel og egensindig. Konsten er desværre nu for Tiden bleven en sminket Koquette — Kokette! —»

Da det kom til stykket, tok komiteen for mindesmerket imot et tilbud fra en ung kunstner om at utføre en statue i galvanoplastik for 3000 spd. og henvendte sig til Dahl for at

Som alle vet, staar universitetets festsal den dag idag uten noget freskomaleri. Summen blir brukt til at fylde gavlen paa midtbygningen med en broncegruppe av en av vore billedhuggere.

faa raad og oplysninger om arbeidets utførelse. Skjønt Dahl misbilliged baade planen og komiteens valg av kunstner, paatok han sig trods sin «lidende Tilstand» og alt sit arbeide at søke oplysninger. Sit svar til komiteen, gjennom Reusch, sluttet han saaledes: «Saa som Tingen nu staar, raader jeg dog ei at tage Arbeidet bort fra Borch; thi ei alene kommer jeg at bære Skylden, men det vilde krænke ham. 3000 Spdl. er Penge nok for en liden ubetydelig Statuette af 8 Fods Høide, — som paa en offentlig Plads vilde tage sig kommerlig ud. — Den eneste Betingelse, man kunde gjøre, er, at han indsender en modelleret Skizze, som giver os Manden i vor Tids Costyme, hvori han daglig gik og stod. Dernæst at paalægge ham at udføre Arbeidet under Prof. Bissens Ledning; visselig vil Prof. Bissen paasee, at ei noget Arbeide udgaar fra hans Værksted, der ei er hans Skolarer værdigt. Havde man forinden søgt min Mening, saa vilde jeg raadet anderledes . . .»

«For Tiden lever den unge Middelthun i Rom og skal med Held studere som Billedhugger — jeg har aldrig seet noget af ham. Dog var her noget at haabe?»

I begge Dahls raad, baade i det til Kristiania og det til Bergen, er det ikke omsigten alene og den sunde sans, som slaar os, men ogsaa hjertelaget for den norske kunst, hans tro paa dens fremtid. De opgaver, som den i øieblikket ikke kunde løse, vilde han ha gjemt for den, — heller end at se dem løst ved fremmede.

Uvilkaarlig mindes vi, som et motbillede til dette, Welhaven og hans optræden i albertavlestriden. Da Tidemand ikke vilde stille sig under Welhavens faderlige forsyn — ikke føie sig i hans vilkaar: at reise ut igjen til Europas rike og frie kulturliv «fra Norges bøotiske luft» — tok Welhaven opgaven fra ham og gav den til fremmede. Ikke av et lune, men følgeriktig og klart bevidst ut fra et sammenhengende grundsyn.

Ogsaa Welhaven elsked kunsten, — hadde kjærlighet og satte haab til den norske kunst og sang varmt og inderlig for dens fremtid. Men hans tro var naget av mistillid. Hans længsel efter Europas kultur, hans arbeide for at vinde den for Norge, var gjennemhullet av mistro til vore egne kræfter. Hans haab stod til fremtiden. Men for kræfterne i samtiden — netop de fremtidsskapende kræfter -- hadde han ikke skjærpet sans.

Dahls kjærlighet til Norge var paa det inderligste sammenbundet med hans hjertelag for hele Norden. Da Irgens Bergh's efterfølger som dansk chargé d'affaires i Dresden, kammerherre *von Coopmanns*, i 1839 var forflyttet til Brüssel, og posten efter ham blev inddraget, skrev Dahl spøkende til ham: «Jeg er nu Repræsentant for Skandinavien: Danmark, Sverige og Norge.»

Dahls hus stod aapent for snart sagt hver nordbo, som kom til Dresden. Hr. Emil Hannover har meddelt mig utdrag av en utrykt reisedagbog fra 1839, som ofte nævner Dahl. En av dagbogens optegnelser fortæller: «Da jeg i Eftermiddag gik hen til Professor Dahls Bopæl for der at erkyndige mig om Maleren Schiertz's Bopæl, til hvem jeg har et Brev fra Westphael, og Pigen paa min Dialect hørte at jeg var en Dansk, gik hun uden videre ind og meldte mig, og jeg maatte nu strax nolens volens ind til den berømte Landsmand, for hvem jeg først vilde ladet mig forestille af Schiertz. Den lille vevre Nordmand med det livlige Ansigt, de kloge Øine og det vildthængende lange Haar tog imod mig i sin Arbeidsstue saa hjerteligt og fidelt, som om vi vare gamle Bekjendte. — Der var en ung norsk Maler Baade til Stede, og i et Nu vare vi tryllede hjem i det kjære gamle Norden, hvis Natur Dahl i sine herlige Billeder har gjort Verden bekjendt med, og om hvis bekjendte Mænd han i den fjerneste Frastand kan vedlige-

holde den nøiagtigste Localkundskab, lige indtil de ubetydeligste Hændelser i deres senere Liv.»

Dahls fødselsdag indtraf, mens den danske reisende opholdt sig i Dresden. Han blev buden til middag hos Dahl den dag sammen med Baade og malerne Schiertz og Rohde, som begge havde vært i Norge; «thi Dahl vilde, at der paa denne Dag kun skulde tales Dansk hos ham og kun opvartes med danske Retter. Paa gammel Vis gik en Pokal med glødende Syracuser rundt ved Bordet, og af denne drak vi med Begeistring den herlige Kunstners Skaal . . .»

«Dahl var i et ret lystigt og overgivent Lune, og fortalte os meget om sin Ungdom . . . Han har, som mange Enkemænd og Pebersvende, der fører Huusholdning, den slemme Feil at brumme uophørligt over Opvartningen, og han var i et evigt Skænderi med sin 14-aarige Datter og Mamsellen, der ikke kunde gjøre ham nogen Ting tilpas ved Bordet; men man saae, at de vare vante dertil, og de lode ham roligt brumme.»

Mamsellen, som her er nævnt, var *Henriette Weiss* fra Meissen. Hun styrte Dahls hus til hans død, altid villig, elskværdig og opofrende, — uten at la sig anfegte av al hans heftighet og brummen. Som den kjærligste mor for hans børn i deres opvekst fik hun en mors kjærlighet igjen, hun leved i Siegwald Dahls hus like til sin død i 1886, i en alder av 84 aar.

Dahls heftighet gjorde ikke livet let for hans nærmeste. Men de saa, at han selv led mest, — han vidste ikke alt det gode, han skulde gjøre for at mildne, hvor han hadde saaret.

Det, man kalder stort hus, hadde Dahl ikke leilighet til at føre. Men alle de nordiske reisende, som søkte ham i hans hjem, kunde i regelen være like saa sikre paa at træffe trofast nordisk gjestfrihet hos ham og alle hans, som norske retter paa hans bord. Mamsel Weiss hadde lært at bake fladbrød

og lute lutefisk og hadde de lækreste norske saker under sine hænder: egte bergensk gammelost, feteste røkelaks, fineste spekesild, — sendinger fra August Konow, Formann, Wilhelm Børs, Andreas Olsen og Henrik Hefstye.

Mange er de kjendte og fremragende nordboere, som har gaat opover stentrinnene i den smale trappeopgang i nummer 9 (33) an der Elbe: Oehlenschläger, Thorvaldsen, Bissen, Jerichau's, H. C. Ørsted, Henrik Steffens, Ingemann, Henrik Hertz, H. C. Andersen, Aarestrup, Schweigaard, Ole Bull, Adolph og Emil Tidemand, Henrik Ibsen, den svenske billedhugger Fogelberg, von Beskow, Böttiger o. s. v. o. s. v. Ogsaa av danske malere finder vi navne fra to slegtled, like fra Albrecht Jensen, J. P. Møller og Ernst Meyer til Roed, Købke, Skovgaard og Lorens Frølich.

Som Dahl aapned sit hjem, var han ogsaa villig til at aapne sin pung, hvor det trængtes. Undertiden kunde han bli utaalmodig, som naar han skrev til sin gamle ven Baade og fortalte: «Jeg bores overalt. Jeg er ingen artesisk Brønd.» Han kunde bli træt og ærgerlig, hvor han møtte uvederheftighet (han var paa sin vis meget nøieregnende i det smaa); men han lukked sig ikke overfor virkelig trang. De summer, som han igjennem aarene gav ut til understøttelse og gaver — først og fremst til slegtninger, men ogsaa til fremmede, især reisende haandverkssvende — kan samlet regnes til en hel formue. Han sier selv leilighetsvis, at han siden omkring 1810 til sine paarørende i Norge, i Dresden og i Schlesien «har ofret omtrent 20 000 Thaler». —

Næst Norge holdt Dahl Danmark for sit andet fædreland. Vi har ikke set ham gjøre nogen som helst forskjjel paa norske og danske. Da den slesvigske krig brøt ut i 48, kaldte han krigen mot Danmark «en himmelskrigende Uretfærdighed», og

han viste sin deltagelse i gjerning ved at sende et par malerier til indtægt for de faldnes efterlatte. I disse urolige tider følte han sig ikke engang selv sikker i sit eget hjem for «de brutale Dänenfresseres» had til Danmark. Mellem sine egne ældre arbejder havde han et stort deiligt maaneskinsbillede av Kjøbenhavn, han fandt det tryggest at sende det til Norge: han var ikke sikker for, at pøbelen ikke vilde bryte ind i hans værelser og ødelægge det paa hans væg.

Til det sidste hang han med personlig hengivenhet ved sin gamle velynder kong Kristian VIII. Ved efterretningen om hans død skrev han til Thiele: «Jeg kan ei nok sige Dem, hvor saare det har bedrøvet mig at erfare Kongens Død . . . Jeg for min Deel . . . har meget at takke ham for, og denne — min taknemlighet — «vil aldrig udslettes af mit Hjerte.»

I kongens sidste levetid satte de begge en fælles ven et vakkert æresminde ved at reise en støtte paa Rumohrs grav. I sit utkast til en indskrift paa mindestøtten — væsentlig den samme, som er indristet i stenen — har Dahl kaldt Rumohr «Grundlæggeren af et dybere Studium af Middelalderens Kunsthistorie», «den alsidigste Kjender af tidligere Kunst» og den «ædle Befordrer af den nyere». Som «Kunstkjender» holdt han ham for «den største i den nyere Tid».

Ved siden av Dahls høiagtelse for Rumohr er det paa-faldende at høre hans nedsættende dom om Høyen. I et brev til Fick i Kjøbenhavn — trykt i dansk «Nationaltidende» for juli 85 — skrev Dahl i 1829: «Men — Høyen! der tragter efter en Professor-Plads, dette har meest frappert mig, thi først bruger man ei slige Folk, for det Andet er det et dumt, blindt og tillige med sin Boglærdom opblæst Menneske, der skader Konsten meget mere, end man skulde troe.» Med tanken paa

Den enkle og edle mindestøtte paa Rumohrs gravsted paa kirkegaarden i Neustadt er utført av arkitekt Semper.

tilbudet aaret før om at flytte til Kjøbenhavn som professor fortsætter han: «Gud skeep Lov, at jeg er her i min Roelighed, thi var jeg i K., vilde jeg neppe bare mig for at træde op imod slige Herrer, der, som sagt, blænder og bedøver Verden med deres dumlærde Snak.»

I 1828, altsaa kort før Dahls uretfærdig hensynsløse uttryk, hadde Høyen offentliggjort sin første kritik over den aarlige kunstutstilling paa Charlottenborg. Forledet av den trang til at sammenligne, som har ført saa mangen alvorlig kritiker paa avvei, hadde han stillet Dahl og I. P. Møller op mot hverandre — rigtignok med det tillæg, at professor Møller var «langt fra saa udrustet af Naturen til at opfatte og fremstille» som professor Dahl, mens han til gjengjæld tilkjendte Møller «en varmere og inderligere Følelse». At sammenstille en genial begavelse og en jevn almindelig evne er et kritisk misgrep: gjennom Høyens karakteristik av begge faar læseren det grundfalske indtryk, at — alt i alt — var I. P. Møller en like saa stor kunstner som Dahl. Den skarpe, men væsentlig rigtige, dom, som Høyen uttalte overfor visse sider av Dahls kunst, har uten tvil ærgret ham, uvant som han var til at høre en alvorlig kunstkritik av panegyrikerne i Dresden.

Dahl vedblev forøvrigt at staa paa en venskabelig fot med Høyen ut igjennem aarene, de sendte hverandre leilighetsvis hilsener, og Dahl besøkte ham i Kjøbenhavn paa sine reiser.

Det er muligt, at Dahl med tiden fik retfærdigere tanker om Høyens dygtighet. Men han var ikke tilfreds med den maate, han brukte sin magt paa. Han satte ham i samme klasse som von Qvandt (og som Welhaven) mellem «Konsttyrannerne», — skjønt Høyens og Dahls grundsyn i mangt var det samme. Høyen kjæmped jo i Danmark for det samme, som Dahl ønsked grundlagt i Norge: en national kunst. Og

den danske kunst, som vokste frem i inderligt aandsslegtskap med Høyens grundsyn og paa mange maater styrket av hans begeistring, denne egte og sunde kunst hadde Dahls sympati — i langt høiere grad end den samtidige tyske.

Fordi Høyen med kraft og i følgeriktig begeistring har *villet* noget — noget sandt og egte —, har han uten tvil i mangt et enkelt tilfælde handlet som en tyrann. Men den enkelte uret, som begeistringens og overbevisningens tyranner gjør sig skyldige i, veier litet i vegtskaalen mot deres livs samlede gjerning med sin kjernesættende kraft.

Der var det inderligste aandsslegtskap mellem Høyen og Rumohr som kunsthøiere. Høyens kunstvidenskabelige opfatning var, om ikke likefrem grundlagt, i hvert fald i høi grad styrket ved Rumohrs, saaledes som han hadde fremlagt den i «Italienische Forschungen» i 1827.

Begge var talsmænd for en konkret, positiv opfatning av billedkunsten og la hovedvegten paa dens *kunstneriske* side og paa dens *historiske* utvikling. Begge vilde de verne sin egen samtids kunstutvikling mot den spekulative filosofis abstraktioner, vilde fri den fra systemets dødvegt og løse den ut av en ensidig skjønhetlæres lammende baand.

Det gjør ikke Høyens ære og værd mindre, at han var den lykkeligste av de to. Han var lykkeligere i kampen, hans grundtanke seired i den danske kunstutvikling, som — stort set — har formet sig ulike sundere end den tyske og den tysk-norske.

Om Høyens forhold til Rumohr sml. I. L. Ussing: N. L. Høyens Levned side 159 f. Sml. ogsaa slutningen av kapitlet om «Den germaniske Æsthetik og Skulpturen» i Julius Langes bog om «Sergel og Thorvaldsen», hvor det heter om danske forhold: «naar Rumohr og Høyen slog deres positive Viden om Kunsten sammen, saa kunde den til Nød nok holde en alt for livlig Spekulation i Skak».

Senere reiser.

Ved midten av 30-aarene fik Tyskland sine første jernbaner. Den første større jernbane, som blev bygget, var linjen mellem Dresden og Leipzig; et mindre stykke av den var færdig sommeren 38. I 1837 begyndte en regelmæssig dampskibsfart paa Elben, nedover mot Meissen paa den ene side, opover mot sachsisk Schweiz paa den anden.

Sin reise til Danmark i 37 maatte Dahl gjøre paa gammel vis med hurtigpost til Berlin og videre til Stettin og Swinemünde.

Hovedmaalet med denne reise var at gjøre indkjøb paa auktionen efter konferensraad Bugge, som August Konows kommissionær. Med det samme vilde han for sin helbredsskyld bruke søbadene, som han hadde forsømt i 1834 av mangel paa tid. Hans femtenaarige datter fulgte ham paa reisen.

Dahls ophold i Kjøbenhavn blev ikke langvarigt, fra den 18de august til den 22de september, og det var et eneste jag av arbeide og selskabelighet. Han skrev til Konow: «Nu er

jeg her i 15 Dage, og disse ere næsten gaaet med at kjøbe, besee — besørge Kasser til Malerierne, og er jeg endnu ei færdig dermed. Gjerne vilde jeg med min Datter, der er med mig, see mig lidt omkring; men Veiret er nu fra en stor Hede gaaet om til Storm, Regn og *næsten* Kulde. Desuden er mig igjen Veien, som i 1834, gjort vanskelig ved *Cholera* og Sperring; thi overalt taler man om Sygdom, saa jeg for Øieblikket er i Tvivl om, paa hvilken Maade og Vei jeg skal vende tilbage.»

For Konow kjøpte Dahl 57 eller 58 malerier til en pris av litt over 2000 rigsdaler, for sig selv 19 billeder til en sum av 310 daler, foruten hvad han kjøpte til venner og til museet i Bergen.

Hjemreisen gik over Kiel, Hamburg og Leipzig i følge med Schiertz, som hadde støtt til ham i Kjøbenhavn efter at ha samlet nye tegninger i Norge til «Kirkeværket». De naadde Dresden 2den oktober.

Næste aar, 1838, gjorde Dahl et par mindre utflugter, først til Leipzig og senere, mellem 28de september og 6te oktober, til Dessau og omegn for at ta studier av eketrær i de prægtige skove ved Wörlitz.

I april 1838 fik Dahl efterretning hjemmefra Bergen om, at hans ældste bror, snedkermester Truls Dahl, var død og hadde efterlatt enke og syv uforsørgede børn i trange kaar. Dette dødsfald var den nærmeste grund til Dahls Norgesreise det følgende aar. Om sin reiseplan skrev han i et brev til August Konow: «Jeg bliver nu kun kort Tid i Byerne, eftersom min Hensigt er at samle nogle Motiver og Studier for at opfriske mine tidligere, — og især at se mine gamle Venner og Bekjendte, samt ordne nogle Familie-Anliggender, og da *vel* for sidste Gang at sige Fødelandet Farvel. Thi hverken min Tid eller Helbred tillader mig at gjøre slige nordiske

Reiser for Fremtiden, og jeg har ladet flere næsten fuldendte bestilte Arbeider staa for at benytte denne Tid og, om mueligt, være i Christiania, inden Storthinget sluttes.»

Den 11te juni reiste han «med Dampvognen» fra Dresden til Leipzig, tok fra Magdeburg til Hamburg med dampskib og naadde Kjøbenhavn den 16de om eftermiddagen. Hans ophold i Kjøbenhavn varte til den 28de juni. Ved siden av al selskabeligheten fik han tat endel studier, mest av skibe og havnemotiver.

I Kristiania tok Dahl ind i Hotel du Nord i Dronningens gate, hvor han blev til sin avreise til Bergen den 19de juli.

Hans ry hadde ved denne tid naad sit høidepunkt. Til sit navn som kunstner, hædret ved hans utnævnelse til medlem av akademierne i Kjøbenhavn, Stockholm og Berlin, hadde han føiet et nyt ry ved sit verk over de norske stavkirker. Ogsaa flere av hans billeder var efterhaanden naad op til Kristiania, især gjennom *familien Heftye* og ved den nygrundede kunstforening.

Det var foran et eiendommeligt vendepunkt i vort aandslivs historie, at Dahl denne gang gjested Norges hovedstad. Det var ved det tidspunkt, da landets ledende aander — selv de tilbakeholdende, som tidligere hadde vært skræmt av norskhetsivernes vilde frembrusen — blev revet med, i et romantisk sværmeri for det nationale, — da de med sin fører Welhaven begyndte at fornemme «en evindelig Lokken og Opfordring mellem Fjelde og i Skove . . . i dette . . . Land, hvor Nordens poetiske Aand suser som gjennom en ubetraadt Urskov», og da Jørgen Moe formed programmet for det følgende tidsrums digtning, i fortalen til sin lille samling av folkeviser, og opstilled «den Hovedfordring til et Lands Skjønliteratur, at den i rene,

luttrede Billeder skal *afspejle Folkets Liv*. Den romantiske kulturbevægelse havde endelig grepet det unge Norge og rakt det ønskekvistnen, som bøied sig ned og pekete mot de skjulte kilder: folkeeventyret, folkevisen og folkemelodien.

Og «paa en vis maade gjordes der i begyndelsen af firtiaarene to opdagelser paa én gang. Det var ikke bare folkepoesien, men ogsaa den norske natur, som dengang blev opdaget.» Ledet paa vei av sine digtere og sine malere blev den dannede almenhet grepet av begeistring for sit fædrelands store, alvorlige natur.

Men Dahl var forut for dem *alle* i sin kunst, — ved sit verk over de norske stavkirker forut for de fleste. Dette verk var paa sit omraade en lignende gjerning, som den Asbjørnsen og Moe, Lindemann og Landstad senere utførte paa andre omraader.

Hvor langt digtningen endda var fra at naa Dahls landskapskunst, det føler vi bedst i «Norsk Alpedal», som slutter Welhavens digtsamling fra 1839, — skjønt vi i andre av hans digte i denne samling møter toner saa egte og fulde som denne strofe av hans «Bergens Stift»:

«Kjender Du de svale,
mørke, kirkestille Dale,
uden Arner, uden Sti og Navn?»

Det var igrunnen dette — at digtekunsten endda laa efter —, som Jørgen Moe uttrykte i 1840, i sin fortale, saaledes: «Endnu mindre end Folkets Liv . . har vor Fjeldnatur fundet et Gemyt, der . . formaaede at befrie dens Poesi fra Forsteningen, hvori den ligger tryllebunden.»

Sine dype ord i «en Tribut til Kunstforeningen», fra 1836:

«I Fjeldet bor vor Kunst og Poesi;
den drømmer der endnu i Landets Bringe,

der har den vist os Glimtet af sin Vinge
 i Dalens Sagn, i Dalens Melodi.
 Men for det unge, nylig vakte Folk
 den trænger til en Leder, til en Tolk,»

slutter Welhaven med at peke paa Dahl som den første store tolker.

Og sit lille stykke om «en Kunst-Udstilling i Kristiania» i 1841 avslutter han saaledes: «Ved Professor Dahl er den nye Kunst-Stræben i vort Fædreland vakt og næret . . . Med sin hele livlige Sjels Kraft har han grebet veiledende ind i dette begyndende Livs Udvikling. Det er godt at forlade et klippefuldt, tarveligt Hjem, naar man saaledes i Aanden og Verket kan vende rig tilbage. Professor Dahl har en Trøst under Savnet af sit Fædreland. Thi han kan lægge en Borgerkrone til sin Kunstnerhæder.»

Ved dette sit andet ophold i Kristiania fik da Dahl ogsaa al den ære, som hovedstaden, efter Schweigaards brev til Welhaven, havde forsømt at vise ham under hans forrige ophold i 1826.

Vi har endnu listen over hans indbydelser fra 2den til 11te juli: Den 2den middag hos lektor Schweigaard. Den 3dje aften hos justitiarius Bull med hans familie paa landet. Torsdag den 4de juli middag kl. 3 hos grev Wedel-Jarlsberg, — prins Oskars fødselsdag. Aften hos professor Hansteen. Den 5te paa Skøien hos stiftamtmand Thygesen. Aften hos bygningsintendant von Linstow. Lørdag den 6te middag hos finanssekretær Kierulf paa Bakkehuset. Om formiddagen kl. 10 med løjtnant Wergeland for at se fæstningen. Søndag, middag kl. 3 hos Wegener paa Frogner. Om formiddagen kl. 9 med Flintoe for at se tegneskolen. Mandag den 8de middag hos boghandler Dahl. Aften hos kaptein Foss paa Uranienborg. Tirsdag den 9de stor festmiddag for ham i

Hotel du Nord. Aften hos kaptein Foss. Onsdag aften hos stiftsprost Munch paa hans løkke ved Uranienborg. Torsdag den 11te middag hos prokurator Rasch. Aften hos Dr. Heiberg.

Festen i Hotel du Nord er i korte træk skildret i «Den Constitutionelle». Omtrent 80 gjester deltok i festmaaltidet. Efterat Welhavens digt var sunget, holdt kaptein Foss festtalen, som endte med slutningsverset av Welhavens sang for hædersgjesten:

«Hans Genius har Norges Aand
omvifstet med sin Vinge; —
vi række ham vor Broderhaand
og lade Bægret klinge.»

Umiddelbart til Foss's skaal knyttet sig en ny sang, av Andreas Munch. Baade talen og sangene var en tak til Dahl for, hvad han var for Norge, — Welhaven tolked det klarest i disse linjer:

«I Tanker vugges Folkets Bryst
ved disse Trylleverker;
vi hilse dem med Haab og Lyst
som Vaarens første Lærker.

— — — — —
Han har i Kjæmpers Fødeland
først fattet Nordens Mening.»

Munch saa i Dahl en offerprest, som tænder kunstens alterild imellem Norges fjelde. Foss klaged over, at Norge ingen plads hadde at by sin «ædle Søn».

I dagene mellem 12. og 16. juli fik Dahl tat enkelte skisser: utsigt til fæstningen over Tyveholmen fra Filipstad, en utsigt ut over fjorden fra Kongshavn og en skisse oppe fra «Vor frelsers gravlund» med utsigt over Kristianiadalen og fjorden, fra Akershus i øst og til den nye slotsbygning i vest — næsten altsammen bare mark og skov og haver, hvor der nu er by. Men slottet oppe paa høiden, observatoriet

langt derute over trækronerne hæver sig som en ny hovedstads symboler, som en ung stats og en ung kulturs merketegn. Og gjemt bak tykningen dernede «i Sumpen» er de i fuld gang med den nye universitetsbygning.

Den 19de juli forlot Dahl Kristiania, i følge med Baade. Fra den 20de til den 23de juli opholdt han sig paa Hønefos og samled i disse fire dage et rikt utbytte av studier, dels av fossen og elven og tømmerfløtningen, dels av byen og bygden.

Fra Hønefos gik reisen raskt op igjennem Land og Valdars, saaledes at de alt var i Solvorn, Baades hjem, den 29de.

I 1826 hadde veirforholdene hindret Dahl fra at reise op til Justedalsbræen. Nu drog han uopholdelig derop sammen med Baade; alt den 30te juli var han et godt stykke inde i dalen. Næste dag var han i fuldt arbeide med at samle skisser — i blyant og vandfarve — oppe ved kirken og gaarden Myklemyr. Den 1ste (og 2den) august tok han lignende skisser oppe ved Krondalsbræen og Nigardsbræen — allesammen mere eller mindre flygtige, men sjelden aandfulde og av slaaende sandhet.

De maa alt ha reist nedover dalen igjen temmelig tidlig den 2den. Ikke mindre end fire skisser fra Ytre-Kroken og Urnes kirke er nemlig allesammen datert 2den august. Og med al denne hast var Justedalsbræen et hovedmaal for hans studiereise til Norge.

Den 4de august var han igjen i Solvorn, den 5te i Sogndal. Derfra gik reisen videre over Gudvangen, Voss og Bolstadøren — alt den 9de var han i Bergen, hvor han var indbudt til at bo hos sin gamle ven Wilhelm Børs.

Alt fra Kjøbenhavn hadde Dahl hat følge med Baade, som hadde forlatt Dresden før ham, — efter Johan Bøgh paa grund av en øiensygdøm, som nødte ham til flere aars hvile. I Kristiania søkte Dahl skriftlig for ham om et toaarigt stipendium paa 150 spd.

Dahls første tanke havde vært at bli ganske kort i Bergen, i det høieste en otte dages tid. Han blev der over en maaned. Dette var vistnok hovedgrunden til, at han maatte stryke den ene efter den andre av sine reiseplaner: ikke bare Hardanger og Folgefonden, men ogsaa et besøk i slegtens gamle hjemstavn ved Eivindvik. En anden, meget vidløftigere, plan opgav han først i de allær sidste dage: at ta over Søndfjord, Nordfjord, Opstryn, Romsdalen og Dovre til Trondhjem og derfra videre til Stockholm, hvor det var hans ønske ved personligt samvær at faa kronprins Oskar til at fatte interesse for de norske fortidsminder.

Dahl hadde fuldt op at gjøre, saalænge han var i Bergen: ordne sine familieforhold, vække sans for Haakonshallen, om muligt faa Vangs gamle stavkirke flyttet til Bergen, ta tegninger av Tyskekirken, «*eftersee*» de gamle kirkebygninger med deres gravmæler og indskrifter, fremlægge forslag om en omhyggeligere behandling av gravhaugene, virke for museet, foreslaa det aapnet en gang om uken, gi en fortegnelse over dets malerisamling, skaffe det eget signet, kopiere Bergens gamle vaaben, tegne Poraths og Kierumgaards gravsteder, faa den nye kunstforening i gang, opnaa fri fragt for kunstverkerne og om muligt sætte den «i en Slags Forbindelse med Selskabet for Norges Vel». Det meste av dette og meget mer stod opført paa Dahls erindringsliste — like til et forslag om at bortforpagte græsset paa kirkegaarden til indtægt for kirkekassen. Hjemme i Dresden, alt for et par aar siden, hadde han gjort utkast til en bygning med slagteboder og brandvagt paa Bergens torv, — for ikke at tale om en museumsbygning.

Som opgaver i umiddelbart forhold til sin kunst hadde han foresat sig at tegne partier av havnen, av skibe, av matroser og bonder og, om muligt, at skaffe sig «en Bondedragt in

natura»; han vilde op paa Løvstakken og Ulrikken, ta et billede av Bergen fra Haukelandsbakken o. s. v.

Søndag den 18de blev der holdt et festmaaltid til ære for Dahl i selskapet «Den gode Hensigts» lokale, hvor der samledes «saa mange Personer af alle Stænder, som Rummet tillod». I skaalen for Dahl uttalte stiftamtmand Hagerup: «Vi tør frit paastaae, at i hvor velkommen De end vil være, hvorsomhelst De sætter Fod paa norsk Grund, saa vil De dog intet Sted finde en inderligere Modtagelse, et varmere Haandtryk, end her.» — Det samme lød endda fuldere og mere umiddelbart i Lyder Sagens sang:

«Og derfor klinger Festpocalen,
Og derfor er der Fryd i Hallen,
Ja, i den hele — hele Bye
At see dens Stolthed her paanye.»

For Lyder Sagen var det en opmuntring at se Dahl igjen netop nu. Han hadde mistet sin hustru samme vaar og led tungt under savnet.

I nekrologen over Lyder Sagen heter det om Dahl: «hans Kjærlighed til sin Velgjører er næsten rørende at se». Saaledes søkte han ogsaa nu at glæde sin gamle ven paa alle maater, og ingen bedre glæde kunde han gi ham end at arbeide sammen med ham for deres fælles historiske og kunstneriske interesser.

— Dahls nærmeste formaal med opholdet i Bergen var at ordne forholdene efter sin avdøde bror og i det hele ta sig av sin slegt. Paa sin erindringsliste har han uttrykt sin hensigt saaledes: «Det var godt, ifald nogle af de talentfuldeste af mine Brødres Børn af begge Kjøn lærte noget; derfor vilde jeg gjerne efter Evne anvende en god Skoleunderviisning paa dem, enten i Bergen, eller tage dem her til mig i Dresden . . De kunne maaske med Tiden finde et bedre Udkomme i

Hjemmet, ja saaledes ogsaa blive en Støtte og Veileder for den øvrige Familie.»

Han tok denne gang, som paa alle sine reiser, mandtal over hele sin slekt. Det var hans ældste bror, snedkermester Truls Dahls enke med 7 barn, næsten alle mindreaarige. Dahls yngre bror — malermester, senere kirketjener til Korskirken — Henrik Dahl hadde i 1839 likeledes 7 barn, som paa 2 nær allesammen var uforsørget. Den ældste av dem, Johan Dahl, blev kirketjener efter sin far og lever endda. Den tredje av Henrik Dahls sønner, Carl Blix Dahl, reiste aaret efter ned til Dresden, hvor hans farbror sørged for hans underhold i 5 aar, mens han blev utlært som sæbesyder og voksbleker. Efter læretiden opretted han, sammen med maleren Lars Hansen, et sæbesyderi i Trondhjem.

Dahls eneste søster Ane Margrethe, som var ugift i 1839, blev siden gift med skræddermester Andreas Roggen.

Den 12te september forlot Dahl Bergen sammen med sin ven konsul Jürg. Chr. Jürgensen, som fulgte ham saa langt som til Voss. Fra Gudvangen tok han videre op igjennem Lærdalen i deiligt veir. Han reiste saa raskt, at han alt var fremme i Kristiania den 19de.

Paa reisen i Bergens stift traf Dahl sammen med *Thomas Fearnley* — det sidste møte i deres liv. Fearnley hadde fra først av tænkt at gjøre sin studiereise i Norge denne sommer sammen med den bekjendte *Carl Friedrich Lessing*. Han skrev til Dahl fra Kristiania den 17de januar 1839: «til Sommeren har jeg gjort op en Plan at reise med Lessing (: fra Düsseldorf :) her i Norge. Inderligt morsomt skulde det være om De ogsaa kunde komme, og slaae Compagnie eller støde sammen med os paa noget Sted i Landet.» Da det kom til stykket, gjorde Fearnley sin studiereise ikke med Lessing, men med *Andreas Achenbach* og Breslauer. Av Dahls notiser ser

vi, at han har truffet dem, men han har ikke opgit naar og hvor.

Fra Kristiania over Larvik og Fredriksvern reiste Dahl med dampskib til Kjøbenhavn, hvor han opholdt sig fra den 26de sept. til den 7de okt. som etatsraad Treschows gjest. I disse dage traf han Thorvaldsen, som han ikke hadde set siden samværet i Rom i 1821.

Fra Stettin til Berlin og videre til Dresden hadde Dahl følge med professor Joachim F. Schow og frue, født Dalgas, hans gamle veninde fra Neapel; han hadde hele veien plads i deres reisevogn.

I Berlin opholdt han sig en uke. Kunstutstillingen var aapen endda; «gode Ting, manieret Tid» er hans eneste notat i dagbogen.

Ogsaa denne gang nød han godt av samværet med de mange interessante mænd, han kjendte: Schadow, Rauch, Waagen, Steffens, Tieck o. s. v. Især med Schinkel hadde han meget at avhandle.

Efter en utflugt til Potsdam kjørte de tre reisefæller videre til Dresden, som de naadde den 19de oktober.

Dahl var formelig blit overlæstet med bestillinger paa reisen, mest i Norge og i Kjøbenhavn og tildels i Berlin. Men netop fra denne tid blir hans klage over svakhet i øinene sterkere og hyppigere. Da han sommeren efter sendte den første del av sin malerisamling til nationalgalleriet i Kristiania, opfattet han sit brysomme arbeide med denne sending som en hvile for sine øine. I 41 skrev han til byfoged Olsen: «mine svage Øine vil neppe tillade mig at male meget for

Da Schinkel, som i sin tid hadde gjennomgaat stadskonduktør Grosch's tegninger til den nye universitetsbygning i Kristiania, av Dahl hørte om den lave, sumpige plads, bygningen hadde faat, gav han ham medhold i, at den burde vært lagt høiere, nederst i bakken foran slottet.

Fremtiden»; aaret efter fortæller han Balke, at han maa skaane sine øine, han kunde «intet gjøre uden Brillen», saa arbeidet gik ikke længer saa hurtig som før. I den første halvdel av 40-aarene merkes ogsaa øiensvækkelsen sterkest i hans farve, som ikke sjelden virker for fiolet.

Efterat jernbanen mellem Dresden og Leipzig var færdig, gjorde Dahl jevnlige turer til denne by. I kjøbmand Preussers musikalske hjem, som talte Mendelsohn og senere Gade mellem sine stamgjester, hadde han et elskværdigt tilhold. Ofte, naar hans nordiske venner gjested ham i Dresden, fulgte han dem, for en dag eller to, til Leipzig, saaledes blandt andre *Christian Thomsen*, som besøkte ham i august 1840, og *Thorvaldsen*, som aaret efter paa sin hjemreise fra Italien i følge med baron Stampe's opholdt sig en 14 dages tid i Dresden, i dagligt samvær med Dahl, og feiret av alle som en konge.

Under dette ophold var Thorvaldsen major *Serre* og frues gjest baade i Dresden og paa deres gods ute ved Maxen. Ved siden av *Carus's* hjem danned fru *Serre's* hus gjennem dette tidsrum det andet store midtpunkt for Dresdens aristokratiske aandsliv paa en lignende maate som *Tiecks* og som fru von der *Reckes* hjem ut igjennem 20- og 30-aarene.

Dette var Dahls sidste møte med Thorvaldsen; efterat de skiltes i Leipzig, saa de hverandre ikke mer.

Dahls næste større utflugt — fra 5te til 15de sept. 43 — gjaldt domkirken i Bamberg, som han vilde studere til sammenligning med vore middelalderlige kirkebygninger, og slottet Pommersfelden med sin bekjendte malerisamling. —

I 1844 gjorde Dahl sin fjerde Norgesreise. Alt i mars skrev han til en ven: «Maaske jeg denne Sommer gjør en liden Tur til Norden for at faa nogle Studier, dem jeg nu to Gange efter hverandre gik Glip af paa Grund af det ugunstige Veir.» Til Balke, som hadde brutt op fra Dresden i april

samme aar, skrev han midt i mai: «Jeg har nu nærmere overlagt Sagen saaledes, at det dog er bedst at benytte Tiden i Aar. Da jeg vel neppe oftere gjør nogen nordisk Reise meer, og det tillige er skeet for at vise mine Børn mit malerisk herlige Fædreland, saa vil jeg tage dem med, gjøre Turen over Berlin, Stettin, Kjøbenhavn til Christiania, saaledes, at vi er der den 12te Juli omtrent; thi da er Naturforskerne samlede der. Jeg sender mine Børn med Dampskibet til Bergen, tager selv over Dovre til Trondhjem, med Dampskibet derfra igjen til Bergen, henter mine Børn, gaar fra Laurvig til Gothenborg og *maaske* over Stockholm tilbage.»

Alene første del av denne plan blev fulgt. Alt inden avreisen fra Dresden bad han Balke i et nyt brev om at kjøpe en brukt reisevogn til fire personer, kusken medregnet. Dahl vilde selv følge sine børn over land til Bergen.

Der gik nu jernbane og dampskib like til Kristiania, saa ruten kunde faststilles paa dagen. Den 17de juni brøt de op fra Dresden. Den 21de tok de med dampskibet fra Stettin og allerede den 25de videre fra Kjøbenhavn over Gøteborg til Kristiania.

De leied en privat bolig i Grænsen. Siegwald Dahl, som ved denne tid var 17 aar gammel og hadde utviklet sig til en flink og rask tegner, tok en skisse av utsigten fra vinduerne: like under ligger Grænsen med smaa enetages huse og en gammel vandpost langt ute i gaten; over haver og trøtter hæver universitetet sig bak stilladserne, alt i sin fulde høide, og oppe paa bakken ligger slottet frit og stort, men avklædt av et sparsomt storting, — uten nogen søilerække paa altanen, — med skraat tak, omtrent som et stateligt ølbryggeri. Noget bedre var slottet oprindelig tænkt af *Linstow*, — omtrent saaledes som det staar der nu. Dahl kjendte Linstows plan fra hans besøk i Dresden i juli 1837. Et rids av det, som Linstow

tegnet for Dahl, ligger i hans mapper; og mellem hans papirer finder vi en dom over Linstows kyndighet som arkitekt. Efter en skildring av, hvor høit bygningskunsten engang i gamle tider stod i Norge, skriver Dahl: «En Skam er det nu at see, hvor erbarmelig Nutiden staar hos os i Norge. — Den gode og retskafne Linstow, der efterat det saakaldte Slot var næsten færdigt, kom her til Dresden, hvor jeg gjorde ham bekendt med vore dueligste Architecter, som rent ud erklærede mig, at Linstow ei forstod det mindste af egentlig Architectur, . . . Linstow tilstod mig selv, at havde han været saa klog som nu, saa vilde han have bygget et Slot eller Kongsgaard paa en anden og bedre Maade og med mindre Bekostning. — Linstow havde kun Amalienborg» — vel snarere Kristiansborg — «i Kjøbenhavn i Hodet — og dette var hans Ideal.»

Under dette ophold i Kristiania høstede Dahl større utbytte for sin kunst. Han fik ikke tat saa faa skisser, blandt andet ved sine besøk hos justitiarius Bull, Ørstedernes svoger, en av «Vennekredsen» fra 1811, som bodde paa Jomfrubraaten paa Ekeberg. Her oppe fra «Svenskesletten» er der over dunkle furukroner den herligste utsigt utover Kristianiafjorden og øerne. Justitiarius Bulls søn — generalkrigskommissær Bull —, som faa aar efter blev Dahls svigersøn, har fortalt om det mægtige indtryk, denne utsigt gjorde paa Dahl. En dag han kom derop, gav han sig ikke tid til at pakke ut sine malersaker, men for av vognen like hen til utsigten og satte sig til at tegne.

Fra den 9de til den 11te juli laa Dahl sammen med sin søn og med Balke paa gaarden Kirkebø i Maridalen. Endda det var øsende regnveir, fik han tat en hel del skisser, fra Kirkebø med ruinen, fra Maridalsvandet, fra Skjær sjøelven og Maridalshammeren.

Fra denne utflugt tok Dahl tilbake til Kristiania, til naturforsker møtet.

Imidlertid hadde Balke ordnet alt til reisen, hadde laant en gammel kalesjevogn av Linstow og paatat sig selv at være kusk.

Paa Mjøsen tok de med dampskib til Gjøvik. Dahls skisser fra farten paa Mjøsen, — blandt andet ruinerne av Hamars domkirke — er datert den 21de juli. Over Mjøsen, som paa hele reisen til Bergen, hadde de det herligste veir. Balke, som har fortalt om turen i sine haandskrevne livserindringer, sier, at Dahl var henrykt.

I Gjøvik satte de sig igjen i vognen. Men det viste sig snart, at den var for tung. Paa hver station var det «et helvedes leven», skydsskafferen løfted paa det svære kjøretøi og negted at skydse — ofte maatte Dahl la spænde for like til fire hester. Og veiene dengang, de gik bent op og ende ned — Kvamskleiven, Skogstadbakkerne, Vindhellen og Gallerne.

Ellers var reisen glimrende. Dahl kunde ikke valgt en heldigere rute for at vise sine børn sit «herlige Fædreland». Først de brede, frugtbare bygder omkring Mjøsen. Saa det første glimt av snefjeldene over skogene paa Toten under farten ned mot Randsfjordens grønne, solglitrende bygd. Langs elveløpet susende mellem graner — den alvorlige, stille natur forbi Tomlevolden og Bruflat, op mot Tonsaasen. Saa herlighet paa herlighet hele Valdars opover, et nyt fagert syn ved hver sving, — altid mere storartet, stigende i mægtig skjønhed, overvældende for den, som ser det altsammen første gang, kjær som det kjæreste minde for den, som ser det igjen. Husenes solbrændte tømmervægger oppe paa høiderne, med lier og berg i ryggen og græsvolder og akerflekker og skogholt og skigarder nedover mot veien, engene lyse og skjære av blomster og alle slags vuggende straa. Bygderne om Slidrefjord endda skjærere grønne mot granskogen opefter alle aaser med grønne smaagrænder og gaarder og husmandspladser sprengt ind her og der, men med sit lyseste smil i sjøens blinkende blaa speil

og med storhet og høihet av snefjeldenes blaanende række øverst i dalen, — did veien fører videre forbi Øilo, ind i trangere egne med fossende elvestryk og bratte fjeld, bare med en fattig gaard eller husmandsplads hist og her inde i skogene og ensomheten. Saa Vangsmjøsen, med litt av en vestlandsfjord, men alvorligere stemt: gran, hvor Vestlandet har bjerker og smaaskog. Endelig bærer det op mot Filefjeld og Nystuen. Skogen slipper, blir bare lier av smaabjerker, fjeldene lægger sig aapne og lyse, med bergsildre, marikaape, syre og glemmigei langs hver bæk og multemyrer og fjeldbeiter og sætergränder bortefter flaterne. Der er et farveskifte over alt sammen fra dvergbirkenes dunkleste grønne til fjeldsiljens dunbløte sølvgraa og til smaatjernenes himmelrene speil. Det er en lyst bare at aande!

Det er ikke forbi med dette. Snart ruller Bergensstifts natur sig op for os, med større magt, med større alvor, — og det gaar i hurtigere veksling, vi følger elven, som den styrter sig nedover, mellem bratte stup, nede i dype svælg — og fjeldene blir høiere, vildere, mere tyngende; men saa er det den velsignede frodige plantevekst, som brer sin ynde over dalfuren, bjerkene glitrer, solsiden skinner, og skyggesiden tar et dypere, luftigere blaate. — — Tilslut hviler vi ut i Sognefjordens rolige alvor.

Dahl hadde fuld glæde av at vise sine børn al denne herlighet. I et brev til byfoged Olsen aaret efter fortæller han om sine «Børns entusiastiske Henrøkkelse for Norges Skjønhed» og om «det herlige Veir».

De naadde frem til Lærdalsøren den 26de juli og drog næste dag utover Sognefjorden med dampskibet til Bergen. Her var de hele tiden Vilhelm Børs's gjester, de hadde Vaagen, Tyskebryggen, Tyskekirken og Fløifjeldet like foran sine vinduer.

Søndag aften, med det samme Dahl var kommet, møtte en stor del av Bergens borgere op foran hans bolig for at synge en velkomstsang, forfattet av Lyder Sagen.

Dahl blev ikke meget længe i Bergen denne gang, vel tre uker, — delte sin tid mellem en opsplitende selskabelighet og flittigt arbeide. Naar han tegned eller malte ute i det fri, hadde han nu en talentfuld søn ved siden av sig, med samme brændende arbeidslyst som han selv.

Den 21de august brøt de op. Samme dag meddelte «Bergens Stiftstidende», at kunstforeningen hadde tilstillet Dahl en gammeldags sølvkande med indskrift: «Bergens Kunstforening til dens Stifter Professor J. C. Dahl, August 1844».

I en anden notis meddeles det, at det hadde vært Dahls hensigt at ta til Trondhjem for at se domkirken, men han hadde opgit det efter overtalelser fra sine venner, fordi det var for sent paa aaret; men mest frygted han for, at hans oppraab om at reise kirken bare vilde bli en røst i ørkenen.

De tok med dampskibet ind til Lærdalsøren, hvor vognen stod og vented paa dem. Balke var reist tilbake til Kristiania efter nogen dages ophold i Bergen, og Schiertz overtok nu hans plads som kusk. De la veien gjennom Hallingdalen. Over Hemsedalsfjeldet hadde de godt veir og kunde bruke «den fortræffelige nye Vei» et stykke; men snart blev veien like daarlig, og de fik øsende regnveir. Paa en skisse av Siegwald Dahl gaar elven langt op paa vognhjulene, Schiertz vasser i svære skaftestøvler foran hestene som lods. — Over Hønefos og Krokkleven naadde de Kristiania en av de sidste dage i august og reiste efter en dags hvile eller to med dampskibet til Kjøbenhavn.

Efter en ukes samvær med gamle venner fulgte Dahl — sammen med den unge maler Frants Bøe — efter sine

Frants Bøe studerte i disse aar i Kjøbenhavn med understøttelse av Dahls venner i Bergen: August Konow med flere.

børn ned til Nysø til baron Stampe's, — Thorvaldsens gamle sommerhjem. Savnet efter Thorvaldsen, som var død samme vaar, bandt dem inderligere sammen. Herute var det større ro, og Dahl fik, i dagene fra den 10de til den 14de september, tat flere skisser fra den milde, fredelige egn om Præstø, som han kjendte saa godt fra sine første studiereiser.

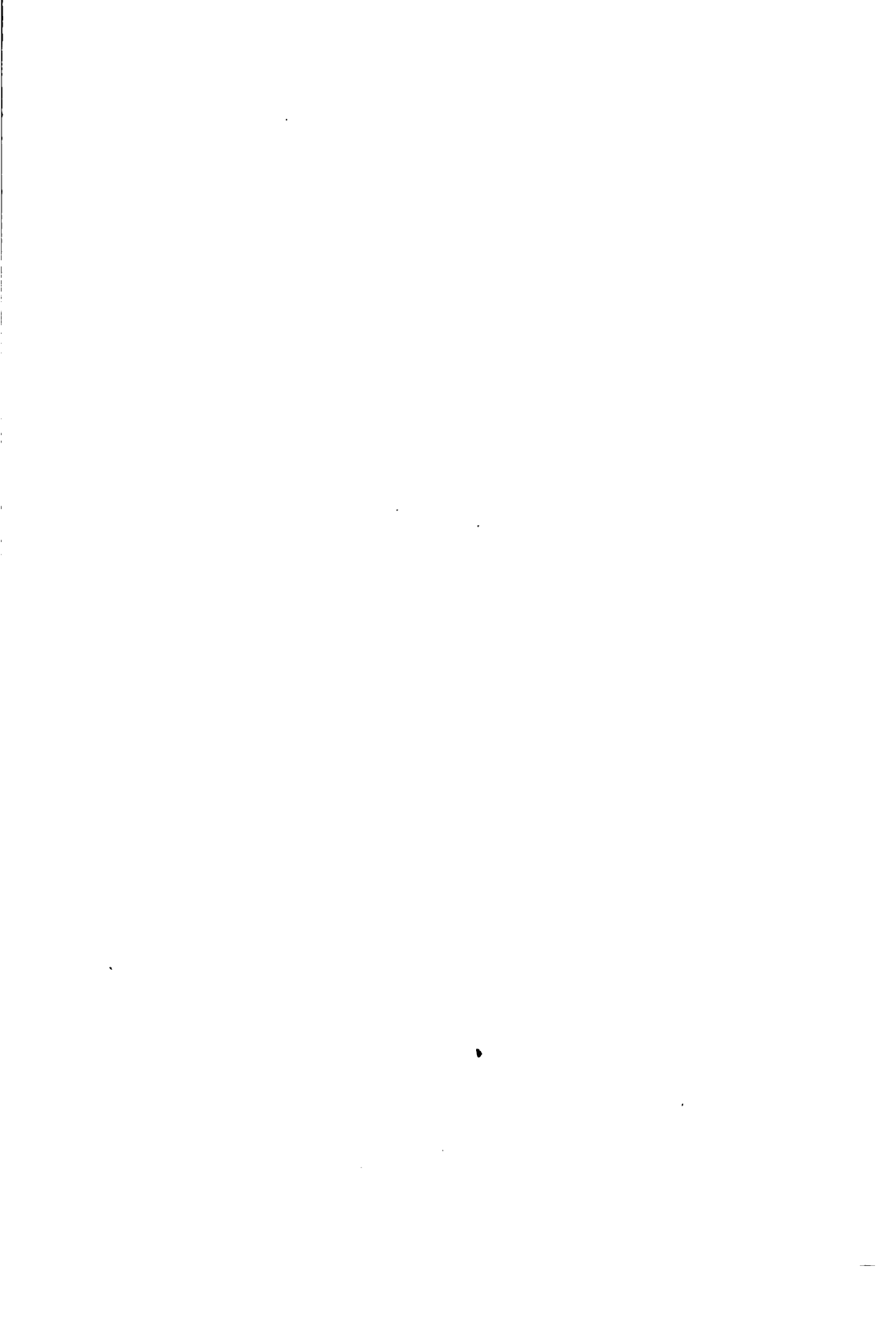
Under Dahls ophold i Kjøbenhavn blev der git en større fest for ham, med sang av Carl Ploug.

Paa reisen til Dresden, over Stettin og Berlin, sluttet portrætmaler Gertner sig til Dahls følge. Den 30te september besøkte de Tieck i Potsdam; den 9de oktober var Dahl hjemme igjen i Dresden.

Gjennem børnenes kjærlighet til Norge var et nyt baand knyttet mellem Dahl og hans gamle fædreland, og det varte ikke længe, før han igjen tænkte paa en ny Norgesreise. Da baronesse Stampe i mai 1846 indbød ham med børnene til Nysø for sommeren, skrev han tilbake, at han var hindret det aar, men at han hadde lovet at reise med sin søn til Stockholm og Norge næste sommer.

Høsten 1846 fik Dahl efterretning om, at Joakim Friele vilde sælge Lungegaarden. Han søkte straks opplysning om salgsvilkaarene. «Havde jeg denne Eiendom,» skrev han, «saa vilde jeg af og til besøge Bergen,» kanskje overvintre et enkelt aar. I hvert fald vilde det være et smukt sted for hans søn, dersom han skulde faa lyst til at slaa sig ned i Norge. Det ene av de to kapeller kunde indrettes til malerstue.

Da det kom til stykket, var kjøpesummen for høi. Den gamle bygning trængte vidløftige utbedringer, og han kunde ikke skaffe de nødvendige kontanter uten stort tap. Men endda saa sent som i 1851 skrev han til Konow: «Det var mig ret fatalt, at Revolutionen her forhindrede mig i 1848 og 49 at gjøre Turen til Norge og Bergen, da vilde visseligen ei

Carl Beyer. Januar 1847.

Dahl.

er blev Elvstrøm i angegården gaaet i sig for at se, om det var muligt at finde almen nød. Der vil jeg have høvet sagt at fikrede demme bygdene hvor der var en saadan Paaand indbetale Rektorat havde en god Anvendelse. Nu er det mer ad den Tid og en Tid den gamle Bespaard var og min Paaand havde det Middel til at vinde derom, men om det vilde være. Det vilde det blev til Konow hadde det til at se, at den saadanne paa et Arbejde sig til sigende med sin saadanne hellig og i malmulige omstændigheder. Han vilde det for en fæl av Bergens fæl og det vilde sig til sig.

Den næste reise blev tilkævet ikke til Norden, men til det Land, der er det 22de marts 1847, blev han en reise med reisen. På jeg, da i mit 30. Aar, efter en reise til og gjennem de Indførsel af Kunst og Litteratur har jeg en Keiserlige reise og naar sig til sig og til de saadanne over Taake.

Den 1de april forlot sig til Dresden sammen med sin reise og vilde sig til von der Haken. Fra Leipzig vilde sig til de saadanne reise og til at blive i Tyskland og vilde sig til de saadanne reise og til at blive i Tyskland og vilde sig til de saadanne reise og til at blive i Tyskland.

Den 1de april forlot sig til Dresden sammen med sin reise og vilde sig til von der Haken. Fra Leipzig vilde sig til de saadanne reise og til at blive i Tyskland og vilde sig til de saadanne reise og til at blive i Tyskland. Den 1de april forlot sig til Dresden sammen med sin reise og vilde sig til von der Haken. Fra Leipzig vilde sig til de saadanne reise og til at blive i Tyskland og vilde sig til de saadanne reise og til at blive i Tyskland.

L. E. C.

den omtalte Eiendom Lungegaarden gaaet mig glip; thi ei for mig alene, men især til anden, almen nøttig Brug vilde jeg efter Evne have søgt at indrette denne Bygning, hvor det gamle store, nu som Pakrum indrettede Refektorium havde faaet en værdigere Anvendelse. Nu er intet mer af den Slags i Bergen, thi den gamle Bispegaard var og i min Plan, og jeg havde givet Maler Calmeyer et Vink derom, men denne var ei at lide paa.» I et tidligere brev til Konow hadde Dahl skrevet, at Lungegaarden vilde passe til et «Gewerbe-Institut» eller lignende med sin smukke beliggenhet mellem lille og store Lungegaardsvand. Han holdt det for en feil av Bergens formandskap, at det ikke kjøpte bygningen. —

Dahls næste reise blev allikevel ikke til Norden, men til Paris. I et brev, datert den 25de mars 1847, skrev han om sin plan med reisen: «Da jeg, nu i mit 60de Aar, ofte er lidende, og jeg gjerne vilde indføre Siegwald i Kunstnerverdenen, saa har jeg en Recreationsreise for og gaar sandsynligvis ogsaa til Paris strax over Paaske.»

Den 8de april forlot Dahl Dresden sammen med sin søn, major Serre med frue og fru von Bartheleben. Fra Leipzig til den franske grænse hadde de ikke adgang til at bruke jernbane. De kjørte i vogn gjennom størstedelen av Tyskland, gjennom byerne Halle, Weimar, Gotha, Frankfurt o. s. v., senere tok de med dampskib nedover Rhinen til Köln.

Under et par dages stans i Weimar var Dahl meget sammen med *Preller* i hans hjem. De hadde længe kjendt hverandre, og i Prellers begeistring for Norges storslagne natur var et nyt baand knyttet mellem dem. Like efter hjemkomsten fra sin Norgesreise i 1840 hadde Preller skrevet til Dahl, at han var henrykt over Norge, trods det slette veir. For det avsnit av Prellers kunstnerliv, som hans biograf har kaldt «den

nordiske epoke», blev denne reise av væsentlig betydning. Dahl og Preller har endog i enkelte tilfælde valgt landskapsmotiver fra de samme egne, f. eks. Svartediket ved Bergen.

I et brev til sin ven kobberstikkeren Julius Thaeter har Preller skildret sit indtryk av Norge saaledes:

«Norge, som vi noget nær har *kropet* igjennem indtil omtrent tyve mile forbi Bergen, er et vidunderligt land for en maler. Skade, at det ikke er muligt at stanse alle de steder, en har lyst; thi den reisende kan ikke faa selv det aller nødvendigste. Jeg glemmer ikke let, at vi for den elendige sommers skyld fik utrettet saa litet. Men mindet om dette herlige, grandiose land og om Nordsjøen, som man der oppe ser i hele sin pragt og herlighed, tar jeg med mig i graven, og i himlen vil jeg endnu mindes denne tid. — Bergen som by og dens indvaanere er slik, at en øieblikkelig kan la sig overtale til at bo og bygge der. Hvor lar Norge sig ikke ta paa en ganske anden maate, end *Dahl* har tat det!» —

Denne sidste ytring er uttryk for grundforskjellen i begges maleriske retning. Og endda hadde Preller saa sent som i 1840 ikke helt løsrevet sig fra Dahls kunstneriske opfatning. Hans lille billede av Svartediket ved Bergen, datert 1840, i galleriet i Weimar, og en studie fra Skudsnæs paa Karmøen — hos hans søn landskapsmaler professor Preller i Dresden — likeledes signert 1840, har saa mange karakteristiske træk tilfælles med Dahls kunst, at man med grund maa kunne tale om en paavirkning. De nordiske billeder av ham, som vi i regelen ser i gallerierne, har derimot tat et ganske andet præg: mere stil, en enklere linjeeffekt og større bredde, men paa ingen maate mere egthet eller større natur. De har liten eller ingen smak av Norge.

Dahl skatted ogsaa Preller. Han fandt hans stiliserende kunst egnet til at gi uttryk for ideale Odysse-kompositioner. Men som egentlig *landskapsmaler* satte han ham ikke synderlig høit.

Reisen til Paris videre gjennom Melle-Tyskland gik langsomt og møisommelig. Det var en overgangstid i reiselivets utvikling: de stumper av jernbanelinjer, som stykkevis var lagt, lokked flere til at reise, end den gammeldagse ordning med postvogner og hesteskyds let og naturlig kunde føre. I regelen fik Dahl og hans følge utasede hester, og lange stykker av veien, hvergang det bar imot, maatte hele selskapet gaa. Dertil kom, at de hadde koldt og daarligt veir og Dahl sin stadige tandpine. De naadde Paris omkring den 20de april.

Tre breve fra Dahl, skrevet fra Paris til hans datter for at forelæses for Carus — hvor han meddelte sine indtryk av byen og av dens kunst — er tapt, og det, Siegwald Dahl mindes fra oppholdet, er heller ikke stort.

De saa alt det, de kunde overkomme, var ofte paa salonen, i mange atelierer, men først og sidst i Louvre. Dahl var i disse aar optat med at utarbeide nøiagtig katalog over sin malerisamling; det var derfor vigtigt for ham at sammenligne sine bilder med malerierne i Louvre. Han fandt til sin store glæde, at han eide et stykke av Titian, en gjentagelse av «le Concile de Trente» (nr. 448 i Louvrekatalogen for 78). Trods sin svake helbred og sine seksti aar holdt han ut i galleriet, fra det blev aapnet om morgenen, til det blev lukket om eftermiddagen.

I bibliotheque nationale studerte han Karl den skaldedes bibel og lignende pragtverker, hvor han i miniatyrerne fandt slegtskap med ornamentikken i de norske stavkirker.

Tuilierierne fik han adgang til at se paa den behageligste maate: Greven av Paris's mor, enkehertuginde Helene av Orleans,

en født prinsesse av Mecklenborg, hadde ytre ønske om at se Dahl og førte ham selv omkring i slottet.

Gjennem fru Serre blev Dahl indført i flere saloner, blandt andet i mrs. Austin's, en av de første i Paris, hvor statsmænd, forfattere og kunstnere samledes. Her saa Dahl mænd som Thiers og Guizot.

Dahl var ogsaa adskillig sammen med den javanesiske prins Raden Saleh, en god bekjendt fra Dresden. Han leved nu som maler i Paris, hvor han hadde indrettet sit lille hus med en forfinet, næsten kvindelig elegance. Han malte et portræt av Dahl under deres samvær i Paris.

En egen motsætning til Raden Salehs fine hjem dannede Balkes enkle husholdning. Under sit stadige reiseliv hadde han nu for en tid slaat sig ned i Paris med sin familie, hvor Dahl besøkte dem, buden til middag paa lutefisk.

Fru Serre kjendte *Delaroche* og hans svigerfar *Horace Vernet* fra Rom. De blev flere ganger indbudt i Delaroches hjem, hvor han viste sig som den fineste og elskværdigste vert. Et par aftener, som de sat sammen, tegned han Dahls portræt, — det billede, som er gjengit her i bogen. Samtalen gik for nogen del paa italiensk, som Dahl hadde gjemt nogen brokker av, men mest med fru Serre som tolk.

En skuffelse for Dahl var det, at han ikke fik se Horace Vernet; han søkte ham forgjæves baade i Paris og ute i Versailles, hvor han hadde fast tilhold under arbeidet med sine vældige slagbilleder.

Ved dette tidsrum delte Horace Vernet og Delaroche verdensryet mellem sig. Ikke mindst her i Norden gjaldt disse to længe for de største av alle franske malere. I en forelæsning i 1851 gav professor Høyen dem den første plads

I begyndelsen av 50-aarene var Delaroche Dahls gjest under et besøk i Dresden. Dahl gjorde en utflugt med ham til Pillnitz.

inden de retninger, som han «vilde kalde de egentlig betegnende, de skjønnest og sundest betegnende for den nyere franske Konst», — en dom, som forlængst er underkjendt av en senere tids kunstkritik. Om Horace Vernet har vi en lignende uttalelse fra norsk hold, i et brev, som Knud Bergslien skrev fra Paris til Reusch d. 18de dec. 50, efter at ha vært ute i Versailles sammen med Adolph Tidemand: «Tidemand beundrede i Særdeleshed Horace Vernets Arbeider, og jeg maa ogsaa sige, for min Deel, at jeg deler Beundringen med ham, fordi det er, som han ogsaa sagde, den største Naturlighed, som man kan tænke sig.»

Den av de franske malere, som næst efter Vernet og Delaroche nød størst verdensry ved denne tid, var uten tvil *Ary Scheffer*; Høyen uttalte i 1851 at, «Englænderne anse ham næsten for den interessanteste franske Kunstner». Dahl hadde megen glæde av sine hyppige og lange besøk i hans atelier, hvor samtalen gik frit paa tysk.

Av andre malere, de var hos, mindes Siegwald Dahl Léon Cogniet, og han tror bestemt Delacroix, som efter Høyens uttryk fra 1851 endda var «et Tvistens Æble mellem de forskjellige Partier».

Aarets salon hørte ikke til de særlig fremtrædende. Flere av de mest navnkundige malere, som Ingres og Delaroche, hadde ikke utstillet, og av landskapsmalerne savnedes mænd som Huet, Cabat, Decamps og Jules Dupré, mens Corot — efter Gustave Planche i *Revue de deux mondes* — drog alles øine til sig ved en deilig liten aftenstemning.

Det mest opsigtvækkende billede var *Romains de la décadence* av Couture, som snart ved sit ry kaldte elever i skarevis til sit atelier, ikke mindst tyskere og nordboer. Ogsaa Gérôme tiltrak sig for første gang større opmerksomhet ved sit billede av en «Hanekamp» i en enkel «nygræsk», litt precøs stil.

Begge disse verker fik snart en avgjørende indflydelse paa den tyske maler Anselm Feuerbachs retning.

Hvad Dahl i Paris har set og lagt merke til av mænd som Delacroix eller av Courbet, Rousseau, Millet, Daubigny, kjender vi ikke; disse sidste var endda ikke helt modne, eller de blev med magt holdt i skyggen av den officielt godkjendte kunst. Vi savner i det hele Dahls egne uttalelser. Men det vet vi: han tok et almindeligt indtryk av de franske kunstners dygtighet, av deres overlegne teknik og av deres naturligere opfatning.

Efter omtrent en maanets ophold i Paris tok Dahl og hans søn med jernbane til Brüssel, hvor han vilde hilse paa sin ven kammerherre von Coopmanns, den tidligere danske gesandt i Dresden.

Av atelierbesøk i Brüssel mindes Siegwald Dahl to: hos dyremaleren Verboeckhoven og hos den berømte Gallait; ogsaa Dahl hadde tat del i den almindelige beundring for hans store billede «Karl den femtes tronfrasigelse», da det i 1843 paa sin epokegjørende runde gjennom Tyskland var utstillet i Dresden.

Fra Brüssel drog de videre over Aachen og Köln. I Aachens mynster og i Kølnerdomen kunde Dahl følge middelalderens kirkelige bygningskunst like fra Karl den stores tid indtil dens høieste blomstring. Uten tvil har han i den sidste by tænkt paa Trondhjems domkirke — foran Kølnerdomen, som han saa reise sig og fornyes under travle arbeideres hænder. Ogsaa den hadde kjendt sin fornedrelse, — like til den at tjene som pakrum. Men befrielseskrigens selvfølelse hadde ogsaa naad den, og gjenreist den paa sin æresplads i det tyske folks selvbevidsthet, som et symbol paa det tyske riges enhet. Domkirken i Trondhjem — skulde ogsaa den engang reise sig i sin gamle herlighet som et aarhundreders tegn paa et gjen-vakt folks agtelse for sig selv og sin historie — —

— Den 1ste juni var de hjemme igjen i Dresden.

Paa Dahls kunst kunde Pariserreisen ikke øve nogen væsentlig virkning, dertil var han neppe ung nok av aar og for modnet og fæstnet i sin eiendommelighet. Men den styrked hans helbred og forfrisket hans sind — gjorde ham vel ogsaa i nogen mon sikrere i sin kunstneriske overbevisning.

Tanken paa hans «Søns Udvikling» — dette uttaler han ikke en gang, men mange ganger — var en av hovedgrundene for ham til at vælge Paris som maal for sin reise; det er vel værd at lægge merke til. Idet han vilde «indføre sin Søn i Kunstnerverdenen», var det til Paris, han førte ham. Han følte og vidste, at Paris var brændpunktet for samtidens kunstliv.

Ikke mere end et par maaneter efter sin hjemkomst skrev han til Baade og «raaded ham til ei at blive saa længe i München, men heller gaa et Par Maaneder til Paris». Selv klaged Dahl over, at han ikke var kommet der som yngre.

Aar efter aar utover gav han det samme raad til andre kunstnere. Saaledes sendte han — gjennem Welhaven i brev av 8de mai 1851 — professor Hansteen det raad, at hans datter, frøken Asta Hansteen, burde gaa til Paris, ikke til Düsseldorf. I kunsten hjemme saa han for meget «tydske, især Dysseldorfske Brillen».

Alt saa tidlig som i 1846, i et Brev til Baade, hadde Dahl kaldt Düsseldorfskolen «en Skole, der i Norge er som den alene saliggjørende Kirke».

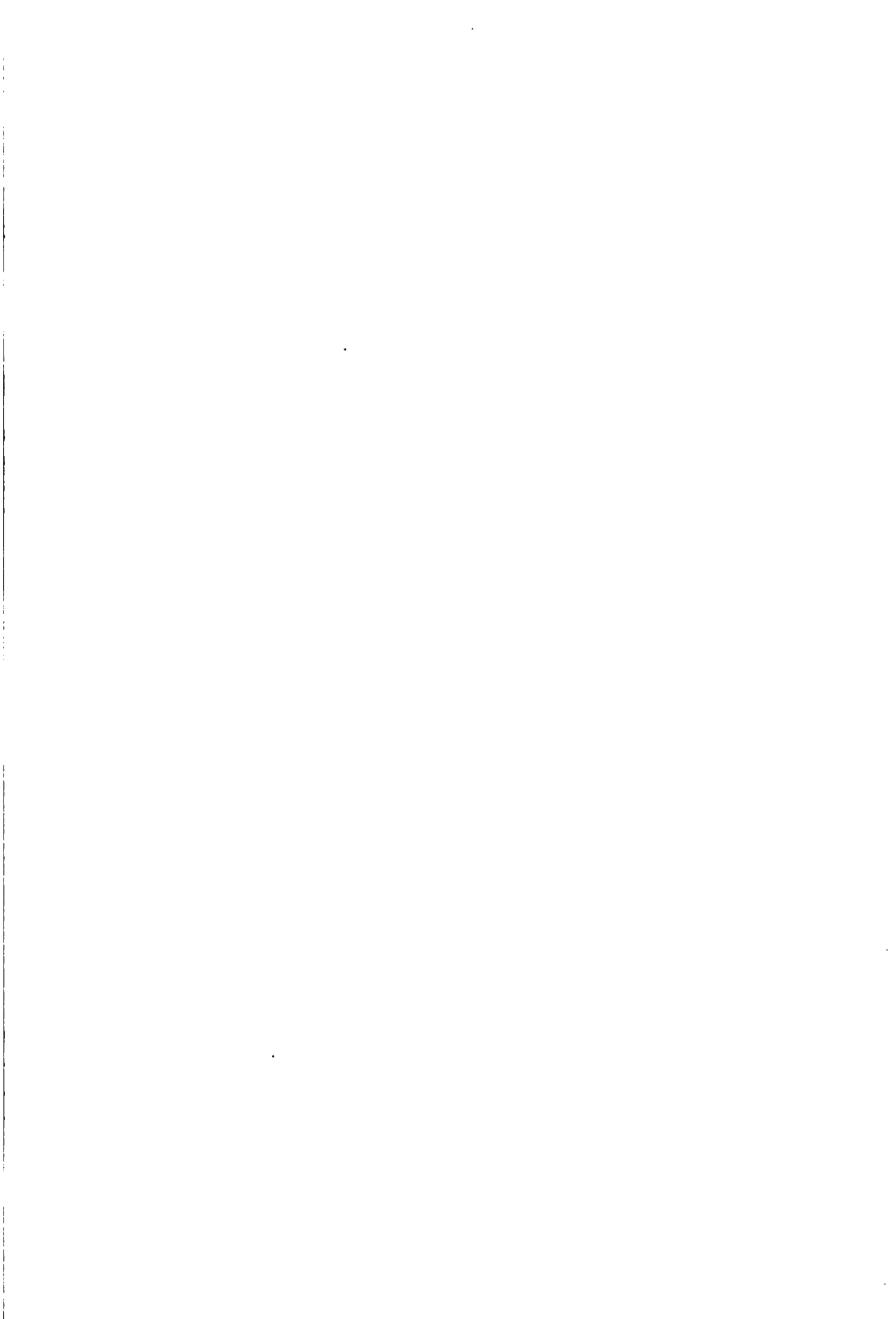
Det fyldigste uttryk for Dahls syn paa kunstutviklingen i de forskjellige lande har jeg fundet i et brev til Reusch, datert den 6te april 1851, altsaa to dage før hans brev til Welhaven:

«. . . Hovedsagen med at see fra Tid til anden det, der frembringes i Udlandet» — gjennem kjøp av fremmede verker — «er at opfreske vore egne Anskuelser og faa gode, rene Principper. Men naar Principperne ere, for Størstedelen, fordær-

vede, kan dog sligt skade det uskyldige Talent. Vogte man sig for slige falske Brilller, som farver alt rødt og gult, uden at tage noget andet Hensyn end at behage den store Masse, der let lader sig blende af en koket Glands. Det bedste, Mennesket kan faa i sin Ungdom, ere gode moraliske Grund-sætninger — dette gjælder og i Konsten.»

«Jeg undrede mig, at man i Christiania» — som Dahl havde besøkt i 1850 — «ei kjøbte af de danske Malere, men kun Tydske, især Dysseldorfere, hvor der visseligen er mange fortræffelige, — men og maadelige Kunstnere, der ogsaa veed at slaa Plader. Skolen i Dannemark er langt renere og mere naturtro end i Tydskland i Almindelighed nu til Dags; ogsaa er i Dannemark gode Kunstnere i flere Fag, selv Billedhuggere. — Send derfor heller den unge Begynder først til Kjøbenhavn, og siden, naar han har faaet meer Erfaring, videre, især til Paris.»

Dahl delte allikevel ikke helt de danske landskapsmaleres syn. I et brev til Baade, datert 4de januar 1852, trykt i «Samtiden» for 1890, skriver han: «At det ikke staar gandske godt med Konsten i Dannemark, er vel sandt, og at Simonsen, Sørensen kun lidt beagtes, er at beklage; men dog er Skovgaard et stort Talent. Skade, at man *blot* fremtrækker den rene Naturanskuelse, som virkelig især i Dannemark er at beagte . . , — at man vel seer et aabent Øie og Sands for en ren Natur; dette fandt jeg hos Skovgaard og andre. Dog det *er ei nok*, at Luften er blaa, Træerne grønne og Stenene graa. Nu maa man lære at se mere — og se de forskjellige Stemninger i Naturen og gjøre Brug af sine Studier. Dog denne Maade er mindre fordærlig end at løbe efter Publikums Smag, som nu tildags vil se alting gult og varmt — ingen blaa Luft — graagrønt — ja brune Skyer — sammensatte Compositioner, *Stiil*, *Stemming*, kort det samme, som for 200 Aar siden bragte Konsten

Delaroche 1847.

J. L. L. Dahl

for at kunne se dem i det Helt

og som de staaende i den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

den paa den

1844

J. C. Dahl

ned til blotte Decorationer. For dette — er det og Tidens Krav — vogte man sig!»

Dahl vender sig altsaa ikke bare mot tyskernes «unaturlige Compositioner», men — skjønt mindre skarpt — ogsaa mot den stemningsløse objektivitet, som han mente at finde hos de danske; det er en *forening* av natur og stemning, han søker. Derfor tilføier han: «dette er min Anskuelse, og tror De vel, at ikke de gode Landskabsmalere i det 16de» — eller rettere i det 17de — «Aarhundrede ogsaa kunde se? og havde disse ei Harmoni, Stemning i deres Arbeider?» Dahl fandt i de gamle hollænderes *natursterke* kunst den *stemning*, som han savned hos de danske.

«De Ting, man har sendt os fra München, ere ei alt Guld, som glændser. Lad nu Schnorr (?) tale disses og Bendemann og flere Dysseldorfs Sag. Nogle udmerkede er vel der» — i Düsseldorf — «som Leu og andre, men de mange Middeltalenter løbe med, som det var noget stort. Dysseldorf har ei virket saa velgjørende paa de fleste unge Malere fra Norge, som man tror; en renere, uskyldigere Anskuelse er ofte at ønske.»

«Det forekommer mig, som ogsaa i Konsten var Demokrati og Aristokrati; og haaber jeg at Partierne forener sig til Konstens Held!»

Det var ikke bare Düsseldorferskolen og den tyske manierisme, Dahl dømte; han advarte mot det maniererte, hvor som helst han støtte paa det. Saaledes skrev han i januar 1853 til Reusch: «Bergslien advares for at blive manierert; thi Antwerpen-skolen er farlig. Denne Mand haabede jeg passede for en Lærerpost i Bergen eller Christiania.» —

Ved hjemkomsten fra Paris fandt Dahl en ny indbydelse fra baronesse Stampe, som aar for aar gjentok sin opfordring til Dahl om at tilbringe sommeren paa Nysø; det var, som om

hun ønsked at fylde den tomme plads efter Thorvaldsen. Men Dahl hadde reist nok for dette aar.

Imidlertid fulgte samme sommer hans datters forlovelse med kgl. fuldmægtig Anders Sandø Ørsted Bull og allerede næste vaar deres bryllup.

Han stod nu endda ensommere end før. Det er med et vist vemod, han taler om sin datters giftermaal i sine breve; han skriver til assessor Schwach i Trondhjem: «Min Datter er nu norsk Borgerinde, det Faderen ei er. Ham trængte man ei — og nu i sit 61de Aar for gammel.»

Det var mindre de urolige forhold i 48, som hindred Dahl fra at slaa følge med sin søn, da han nogen tid efter bryllupet reiste efter de nygifte op til Norge; det var snarere alt det, han hadde at ta vare i sit hus.

Næste aar, i 49, var det hans faste plan at gjeste sin datter. Men da kom revolutionen iveien.

Mens det unge kuld av malere, som februarrevolutionens dønninger hadde jaget hjem til Norge, feired den unge norske kunst i fester, skjønne som et morgengry, glimrende som en illusion, gjennomleved den gamle banebryter de svære dage i Dresden, som gav Alfred Rethel nye emner til hans «dødningsedans».

Dahl har skildret disse dage i et brev til sin svigersøn, skrevet midt under kampen, men aldrig sendt. Det er begyndt den 5te mai 1849.

Først gir han et overblik over den politiske stilling. Kongen hadde oppløst stænderforsamlingen. Folket trængte ind paa ham for at faa ham til at erklære sig for den nye tyske rigsforfatning, som netop var antat i Frankfurt. Men de mest

Om festaftnerne paa Kristiania teater den 28de til 30te mars 49 — med «Brudfærden», «Sæterbesøget» o. s. v. — se L. Dietrichsons verk over Tide-
mand I, side 183 ff.

frisindede av ministrene maatte trække sig tilbage; kongen erklærte, at han vilde slutte sig til Preussen, og flygted med de tre ministre, som blev staaende, til fæstningen Königstein. «Nu erklærede de fleste Stæder at ville staa eller falde for Rigsforfatningen, saa og her i Dresden, hvor allerede i forgaars Kampen er begyndt, og hele Byen er fuld med stærke Barrikader . . . Igaar var det temmelig roligt, og et Regiment er traadt over til Folkesagen og for Rigsforfatningen; men endnu staaer Partierne lige overfor hverandre; og hvad de i Gaar lovede og var enige om, har de» — regjeringspartiet — «i Dag igjendkaldt, da der fra Gørlitz er kommen preussiske Tropper . . — Naturlig begyndte Militairet først at skyde paa Folket, og paa begge Sider er der mange Offere, alene 15 døde af Borgerne; thi man begyndte at skyde med Kartæsker. Det feiler overalt paa Vaaben, og igaar ere alle Huuse besøgte; hvor Vaaben, saavel gamle som nye, fandtes, blev de taget til almen Brug. Min Vaaben-Samling har jeg givet til Priis og har kun en god Pistol og en Dragon-Sabel som Verge selv. Hidtil har ingen Excesser fundet Sted, og al Eiendom er uantastbar . . . Ellers er Byen som en Fæstning. Alle Fremmede ere fløgtede . . . I dette Øieblik» — om morgenen den 5te mai — «er det, som naar man venter et Tordenveir, det er trøkkende lommert i den politiske Verden, som i Naturen. Hvorledes vil dette endes? —»

«Aften kl. 7 den 5te Mai.

Kongen med hans despotiske Ministre sidder paa Königstein og lader Kampen fortsætte fra Kl. 1/23 Eftermiddag. Der skydes med Kanoner imod Folket, hvoraf dog en stor Deel staaer som en Muur, uagtet det feiler dem de fornødne Vaaben til et ordentligt Forsvar . . .»

«d. 6. Formiddag Kl. 10 1849.

Silde i Aftes Kl. 11 var Kampen indstillet; men fra Kl. 3 i Morges er den til dette Øieblik fortsat med større Militær-

Kraft og Kanoner af de største Kaliber for at bemægtige sig Barrikaderne. Kongen vil, som det lader til, ei give efter, og er det mig ubegribeligt, at man med den ringe Modvægt kan holde sig saa længe. Efter Skraldet at dømme, saa maa Militairet have angrebet fra flere Sider . . . Man benytter Dampskibene at sætte Militair over fra Antonsstadt til denne Side Elben» — like foran Dahls vinduer — «for at angribe Byen fra denne Side og at afskjære al Kommunikation og Tilførsel af Levnetsmedler og saaledes udhungre Byen, — hvor ethvert Huus er som en Slags Fæstning og forsvares. Dog kan denne Tilstand ei vare længe, vil jeg haabe — Gud denem forlade, som Aarsag er til denne Nød!

D. 6. Nachmittag 3¹/₄.

Endnu denne frøgtelige Tilstand, der nu vedvarer i 24 Timer, og er det mig ubegribeligt, at Borgerne kan holde det ud saa længe, thi mange ere *blevne*; dog troer jeg meest af Militairet. 6. Mai om denne Tid ifjor havde jeg endeel Venner til et Middags- og Afskedsmaaltid, og Champagne-Propperne fløi om Ørene; i Gaar og i Dag kan man neppe see ud af Vinduet; thi ofte piber en Prelkugle forbie. Saa gaar det i dette vexlende Liv.

D. 8. Mai.

Endnu den samme Tilstand, der nu vedvarer fulde 6 Dage og Nætter uden et egentligt bestemt Resultat. Ach! de mange . . . Offere paa begge Sider, og den Forbetrelse —! Ifjor omtrent paa denne Tid kjørte I begge og vi allesammen for at bievaane Vielsen. Uagtet den, som det øvrige, ogsaa maatte skee i al Il — dog var det noget andet med Uroen end i Aar og i denne Tid, hvor man ei noget Øieblik er Livet sikker, og bort kan man heller ei; thi vie have to Øvrigheder, og til ingen er Adgang for at faa et Frireise-Pas. Vie ere nødte til at blive i vort Luftslet, som naar» — kampen kommer

til — «denne Side, let kan størte sammen. Endeel, de vigtigste Ting, ere henlagte og staar i Kofferter for at bringes i Hvælvingerne i Magazinet i Baggaarden hos min Vært, og selv maa jeg blive for i det mindste at paase i kommende Tilfælde at redde os selv og endeel af mine dyreste Ting. —»

«Jeg har ingen Ro hverken Dag eller Nat — og selv i Drømme seer jeg dette skrækkelige Slagteri for mig — thi jeg lever i en bestandig feberagtig Tilstand, og Dage og Nætter synes os dobbelt lange . . .»

«Dresden d. 9. Mai 1849.

Endelig er disse 7 Skrækkens Dage overstaaet, og Demokraterne ere fløgtede, — men har været Aarsag i, at Sachsen og især Dresden er slaæet et Saar, som ei er at erstatte. Det er ikke muelig, at en saa mordisk Kamp i den Grad, i 7 Dage og Nætter, findes i Historien, — ei heller at beskrive den Ødelæggelse, den har efterladt sig. Nedbrændt er det store Operahuus med alle til det nye Theater hørende kostbare Decorationer, Theaterskræddernes Lokalitet og den store kostbare Garderobe for Theateret, — endeel af det dertilstødende Zwinger med Naturaliesamlingen og det zoologiske Cabinet, samt den store naturhistoriske Høresal og Professor Hübners Ateliers. Dog nok for i Dag — siden 6 Dage uden Postefterretninger. —»

Ingen kunde vel være mindre radikal revolutionær i sine politiske meninger end Dahl, — og allikevel er der uttryk i hans brev, som gir ham skin av likefrem at sympatisere med en folkereisning, sat i scene og ledet av russeren Bakunin — en av de rødeste røde. Forholdene var indviklede: paa den ene side kongen og en uforsonlig regjering, paa den anden side folket og bak folket rigsforsamlingen i Frankfurt. Det var et av de mange tilfælde i historien, hvor den seirende faar ret.

Vi møter lignende følelser i Alfred Rethels breve fra de samme dage, mens mænd som Richard Wagner rørte stormklokken, og Gottfried Semper kjæmped paa barrikaderne.

I et brev til August Konow et aar senere taler Dahl med ro. Der fortæller han tillike, hvorledes det i virkeligheten gik til, da revolutionsmændene trængte ind til ham og forlangte hans vaaben: «. . De kan see heraf, at jeg ei ligetil for Tiden sidder i det løkkeligste Land, og har ei stor Tiltroe til den Roelighed for Øieblikket, varer det og flere Aar. Den nuværende Slægt er altfor forvirret, og Religion, Ret og Pligt er for en *Deel* intet betydende. — Vel er man medunder» — paa enkelte hold (?) — «kommet til Erkjendelse; thi en stor *Deel* indseer nu, at paa denne Maade bliver de Rige fattige, uden at de Fattige bliver rigere — ja omvendt, thi de forstyrrer selv deres egne Næringskilder. Mine Samlinger af Antiquiteter, Vaaben især, er indpakket og af sidste staa flere svære, store Kasser i Tøihuset, medens de øvrige Rustninger og deslige staa i et Parterre-Local i min Boelig her. Kasserne ere for svære at kunne transporteres op i mine Værelser her, og er jeg i Angst, ifald Oversvømmelser skede i min Fraværelse. — Igjen at opstille disse Sager, dertil har jeg ingen Løst, thi tidlig eller seent maatte befrøgtes en lignende Revolution, hvoraf jeg har nok med den eene Gang, og dog var glad at kunne affærdige disse Trupper med nogle Ting, og fraholde dem ei at trænge ind i mine Rum, hvor Kanoner og deslige brugbare Ting vare, og derved vandt Tid at skrue Laaser, Lavetter fra hverandre og saaledes gemme og forpakte det vigtigste og for dem brugbareste. — I hvert Tilfælde havde jeg slemt at gjøre, thi et stort Ansvar kunde have opstaaet deraf; dog jeg slap med min Neutralitet, thi Politikken er ei min Sag, men her var det saa, Politikken kom tilsidst til mig i min fredelige Stue.»

En ven av Dahl, som hadde set en flok revolutionsmænd — en 30, 40 stykker — trænge ind til en fælles ven, en ivrig jæger, for at røve vaaben, hadde skyndsomt meldt Dahl dette, saa at han og hans søn fik tid til at omraa' sig — — Da flokken trængte op i hovedleiligheten i fjerde etage, fandt de entreen fuld av lanser, lunteflinter, ljaer fra Kosciusko's tid o. s. v., altsammen saker, som paa det nærmeste var ubrukelige. De forsynte sig og gik — og trodde, at dette var hele samlingen. Men ovenpaa i femte etage og nedenunder i gangen hos Friedrich's var det fuldt av gode vaaben: kanoner paa lavetter, «feltslanger» — kartæskekanoner fra trediveaarskrigen —, geværer, pistoler o. s: v. Dahls navn fandtes paa alle hans vaaben; dette gjorde saken endda farligere for ham.

Dahls rike vaabensamling — en av hans værdifuldeste samlinger, som han hadde hat flere bud paa ut igjennem aarene, men som han selv ønsked at tilby Norge — blev næsten aldeles ødelagt. De værdifuldeste ting, som han foreløbig maatte utlevere til tøihuset, blev staaende utsat for regn og takdryp; Siegwald Dahl solgte det efter sin fars død som gammelt jern.

Dahl hadde lidt meget under disse «6 à 7 Døngs Kamp, hvor Eiendom og Liv stod i Fare». Hans nervesystem var oprevet, endnu aaret efter klaged han over følgerne. Hele sommeren utover var han sykkelig og uoplagt til arbeide. Fra sin datter fik han gjentagne opfordringer om at komme til Norge: han var blit bedstefar. Men han kunde ikke forlate sit hjem: han hadde i maanetsvis seks preussiske soldater i indkvartering. —

Paa seks aar hadde han ikke set Norge. I juni 1850 brøt han op. Det blev hans femte og sidste Norgesreise. Like til en måanets tid, før han drog avsted, tænkte han paa at gaa med dampskib til Stockholm og videre over land til Trondhjem,

som hadde staat paa næsten alle hans reiseplaner like fra 26, men som han aldrig fik se. Da det kom til stykket, lot han sig nøie med Kristiania og Bergen. Den 4de juni forlot han Dresden i følge med sin søn, som nu hadde utviklet sig til en dygtig portræt- og dyremaler. Omkring midten av juni var de i Kristiania, hvor Dahl leied en hyggelig privatbolig ved Drammensveien, bare med Studenterlundens imellem sig og sin datter. Oprindelig var det hans plan at reise til Trondhjem og Bergen først i juli. Men veiret var uroligt, tildels med trykkende hete; han opgav derfor reisen indtil videre og slog sig til ro i Kristiania

Til Dahls stadige omgang i denne tid hørte især Schirmer, Linstow, professor Hansteen og Welhaven.

Welhaven var saa godt som daglig indom Dahl. Efter hvad Siegwald Dahl fortæller, gik samtalen ofte høit i heftig meningsveksel, «det fulgte altid støi med Welhaven». Hans gamle venskap for Dahl og hans beundring for hans kunst holdt sig usvækket til det sidste; baade som formand for kunstforeningen og ellers, hvor det bød sig leilighet, viste han sin interesse i gjerning. Det var efter Welhavens tilskyndelse, at kong Oskar i 1849 kjøpte elveløpet med ørnen til slottet, og kongen vilde senere, i 1852, ogsaa uten tvil kjøpt sidestykket til det, et sagbruk i Valdres, dersom ikke netop prins Gustavs død var indtruffet. «Jeg har lært at kjende Welhaven som en sand og varm Beundrer af Din Kunst», het det i det brev, som Dahls svigersøn sendte ham for at melde salget av billedet til slottet.

Welhavens søstersøn professor Ernst Sars har likeledes i sterke ord fremhævet Welhavens beundring for Dahl. Welhaven, som ellers ikke sparte nogen, hverken ven eller fiende, talte aldrig om Dahl uten med den største høiagtelse.

I Welhavens slegt findes et billede av Dahl, et sjøstykke fra den ytre skjærgaard med en mægtig skyhimmel, sjelden bredt og livfuldt malt, en gave fra Dahl til Welhaven. Det bærer aastallet 1850 og er efter al sandsynlighed malt her i Kristiania under dette ophold.

Trods sit personlige venskap for Welhaven hadde ikke Dahl, efter alt hvad vi har hørt, synderlig høie tanker om Welhavens kunstsjøn eller om hans tiaarige virksomhet som kunstforeningens formand. Dahls karakteristik av de «kloge Herrer» i Kristiania kunstforening: «de liberale Tyranner», som «forvexler Emnet med Maleriet», gjaldt uten al tvil ogsaa hans ven og beundrer. Ved denne karakteristik har Dahl pekt paa den væsentlige grundforskjel mellem det kunstneriske syn og dilettautens.

Det vil ikke være vanskelig at godtgjøre rigtigheten av Dahls dom gjennem de prøver paa kunstkritik, som Welhaven har efterlatt. Paa samme tid, som Welhaven hadde savnet adgang til at utvikle sin medfødte maleriske sans, hylded han en filosofisk opfatning av billedkunsten, som med Hegelsk-Heibergsk ensidighet fremhæved den abstrakte tanke «som Kompositionens egentlige Kunst-Ide» og levned forholdsvis litet rum for øiets umiddelbare glæde. I Dahls og Welhavens forhold til Fearnleys studier, som var utstillet i Kristiania i 1842 like efter hans død, finder vi kunstnerens og dilettautens syn stillet i skarp motsætning. Mens Dahl talte i de varmeste

Med undtagelse av aaret 1848 var Welhaven uavbrutt formand for Kristiania kunstforening fra 45 til 55.

Sml. om Welhaven i Illustreret norsk litteraturhistorie av Jæger, s. 356 ff. —

Welhavens kritik i «Den Constitutionelle» vakte uvilje i Kristiania. I et av de indlæg, den fremkaldte, meddeles det. «at samtlige de udstillede Studier og Skizzer . . . vare . . . ordnede af Kunstnerne Morgenstern og Etdorff i München og af dem befundne Fearnley værdige», og «at de alle af ham selv vare nummererede og indførte i en Katalog».

uttryk om sin avdøde vens studier — som det ypperste i hans kunst, fordi han «her gav sig selv, som han var og følte Naturen, naar han havde den for sig» —, skrev Welhaven et helt langt stykke i «Den Constitutionelle» om «Thomas Fearnleys malede Studier», ikke for at uttrykke sin beundring for alt det livfulde og vakre, men for at dadle, at saa mange smaating var utstillet og frembudt til auktion, — «en Masse Ubetydeligheder», som efter hans mening hellere burde være brændt.

Alt meget tidlig, i begyndelsen av 40-aarene, var Welhavens kunstskejsjon underkjendt, ikke privat og av en ven som Dahl, men offentlig av en bitter motstander: av Emil Tidemand under albertavlestriden. Den overlegne vending, som Welhaven brukte til at avparere dette utfald, gir det sande billede av vore kunstforhold, saalænge Welhaven leved, ja paa det nærmeste like til vore dage, indtil de dygtigste kunstnerkræfter av vort slegtled slog sig ned her hjemme: «Alle saadanne Inhabilitets-Sigtelser i Kunstdommer-Faget ere for Tiden hos os unyttige og intetsigende, fordi vi mangle ethvert Forum og ethvert Tribunal, hvor saadanne Materier dybere kunne drøftes og prøves.»

I 1826 hadde Dahl opmuntret Welhaven til at bli maler. Fra hans ungdom findes adskillige tegninger, baade landskaper og portrætter; men de er fra et for litet utviklet standpunkt til, at vi kan grunde os nogen sikker mening, om hans kunstnertrang har vært et naturligt utslag av en skapende kunstnerisk evne, eller om den i likhet med Goethes bare har vært en «falsk tendens». I hvert fald blev Welhaven ved sine livsvilkkaar og ved vore kulturforhold hindret fra at naa en finere utvikling av sin medfødte maleriske sans selv bare som opfattende evne.

Dette finder vi træffende uttrykt av en av hans samtidige i et brev fra Dahls svigersøn, skrevet i mai 1853 som svar

paa Dahls klage over Welhavens merkelige forhold til nationalgalleriet: «I Din Dom over Welhaven, at han i Kunstsager er en Despot, er jeg ganske enig, og beklager kun at vore Kunstforholde hidtil have været saa lidet udviklede, at han har været istand til at skaffe sine eensidige Anskuelser Indpas; thi den Mand, der skal kunne optræde for at regulere Smagen i Kunstsager, maa ikke blot have en medfødt Sands for det Skjønne, men ogsaa have et fortroligt Bekjendtskab til en Del af de Frembringelser, som af Kunsthistorien engang ere stemplede som fortrinlige; om jeg ikke feiler, er det Mangelen af saadant Bekjendtskab, der har givet Welhaven hans ensidige Retning. Det vilde for os have en ganske overordentlig Indflydelse, hvis en gedigen Kunstner op slog sin Bopæl her, og han med et uhildet Blik forenede Mod og Kraft til at sige sin Mening lige ud.» —

Ut igjennem 40-aarene hadde gamle *Gørbitz* levet i Kristiania, men stille og tilbaketrukket uten nogensinde at være medlem hverken av kunstforeningens eller tegneskolens og nationalgalleriets bestyrelse. Professor Dietrichsons uttrykk om ham, at han «spillede en betydelig Rolle i det unge Norges første vaagnende Kunstliv», maa saaledes indskrænkes til at gjælde den virkning, som enhver dannet og dygtig kunstner kan utøve i sin kreds gjennom sin personlige omgang. Og som en søkt portrætmaler, længe den eneste, kom *Gørbitz* i forhold til mange.

Efter et brev fra kaptein Gerhard Munthe til Dahl, datert Kristiania den 7de september 1837, var *Gørbitz* brutt op fra Paris sommeren 1836 «efter 30 Aars Fraværelse . . . for at gjensee sit Fædreland og fornemmelig sin Fædrenebye». Da Munthe skrev sit brev, var han ikke kommet fra Bergen til

I Nationalgalleriets katalog av professor Dietrichson (og i hans verk over Adolph Tidemand) heter det mindre nøiagtig om *Gørbitz*: «I 1835 vendte han hjem til Norge og bosatte sig i Christiania.»

Kristiania endda, og man stod i den tro, at han vilde reise ut igjen. Men, som vi vet, tok han fast bo i Kristiania, hvor han leved til sin død i juli 1853.

De levninger av hans bogsamling, som jeg har hat leilighet til at se, stadfæster, hvad vi ellers har hørt, at Gørbitz var en fint dannet mand med mangesidige interesser ogsaa utenfor sin kunst.

Dahl's besøkte ham under sit ophold i Kristiania, og Siegwald Dahl tok en tegning av den gamle herre, som han sitter i sin lænestol — fin, lun og stilfærdig.

En maanets tid efterat Gørbitz var død, uttalte Dahl sig varmt og vakkert om ham som maler i et brev til Reusch, datert d. 19de aug. 53: «Gørbitz var et sandt Kunstgenie, men da han noget seent kom til Kunsten, var han svag i Tegning — og maatte han blot holde sig til større Portraitter. Han var mangesidig, og hans Landskaber — som hans Portraitter in Migniatür som i Pastell — vare aandfulde, og Landskaberne vare meere sammenhengende og følt end mangan sig større følende Landskabsmaler . . . Vilde De see at henvende Dem til hans Familje, Pütter's, og give mig nærmere Underretning om hans Levnet, thi et godt Eftermæle fortjente han.» —

Under sit lange ophold i Kristiania kunde Dahl se kunstforeningen i ro. Den hadde ved denne tid et nogenlunde godt lokale i Prinsens gate nr. 12. Like til 60-aarene var den bare aapen om søndagen; men tilstrømningen og almenhetens interesse var meget stor, især siden billedkunsten var kommet paa mote med malerne, som revolutionen i 48 hadde drevet hjem fra Düsseldorf.

Mellem de billeder, som Dahl saa, hang uten tvil endnu de fleste fra forrige aars utlodning, med undtagelse av dem, som var utlaant til den skandinaviske utstilling i Stockholm;

blandt disse sidste var just nogen av de bedste som Tidemands «Politiserende Bønder», og sandsynligvis ogsaa Gudes «Elveløb» fra Hallingdal. De norske malere, som hadde solgt billeder til kunstforeningen i 49, var Gørbitz, Calmeier, Baade, Bøe, Printz, Frich — av Frich var der kjøpt ikke mindre end 6 numre — Tidemand, Gude, Cappelen, Eckersberg, Bodom, Bagge, Mordt, Bernt Lund og dennes hustru fru Hedvig Lund.

Av utenlandske malere var indkjøpt «et vakkert landskap av Lessing» og «en frieslandsk Fiskerfamilie» av Rudolf Jordan, uten tvil det billede av denne kunstner, som nu tilhører nationalgalleriet. Fremdeles malerier av Herrmann Kauffmann, svensken Palm, og den danske blomstermaler Jensen. Ellers møter vi saa litet kjendte navne som Bonnet, Duntze, Hampe og Mevius.

Vi har tidligere hørt Dahls dom over, hvad han saa i kunstforeningen (og i nationalgalleriet). Indkjøpene, de norske maleres arbeider, publikums sympatier, altsammen hadde en smak av Düsseldorf, som ikke tiltalte ham. Den norske natur, han saa fremstillet i de fleste av disse billeder, kjendte han ikke som egte.

I disse aar var det for det meste *Frich*, som «spilte hovedpersonen oppe i kunstforeningen; i hver krok hang der et broget, stivt billede av ham». «Han gjorde sig overalt bred med sine eggekake-billeder», — altsammen uttryk hentet fra hans egen samtid, fra aarene 48 til 51.

Fra begyndelsen av 40-aarene til sin død i 58 leved Frich i Kristiania, hvor han var lærer ved tegneskolen og medlem av tegneskolens og nationalgalleriets bestyrelse helt fra 41 til 57. Der findes god og egte kunst fra Frichs haand, især

• mellem hans studier er der mange friske og vakre saker. Men sammenligner vi hans bedste arbeider med hele mængden av hans livsverk, da føler vi, hvor litet heldig hans lange ophold i Kristiania har vært for hans kunstnervirksomhet, og hvor litet skikket han var til at hævde nogen førerstilling herhjemme. Hans kunstnerpersonlighet var ikke sterk nok til at hæve almenhetens smag og forstaaelse, han sank selv altfor ofte ned til at bli «publikumsmaler».

Dahl er ofte skarp mot Frich. Han hadde tidlig set, hvorledes han til litet held for sin kunst hadde foretrukket Rottmanns veiledning og Düsseldorf for hans egne sunde raad; og han hadde liten tillid til sin tidligere elev i hans virksomhet som medlem av nationalgalleriets bestyrelse.

Samme sommer som Dahl saa Norge og Kristiania for sidste gang, blev Frich væsentlig færdig med sine 8 store landskaper til spisesalen paa Oskarshal. Ikke længe efter Dahls hjemreise til Dresden var de utstillet i Kristiania sammen med de fleste av de andre billeder, som var bestilt for Oskarshal: «norsk bondeliv» av Tidemand og de to første av Gudes fire landskaper.

Det lille, nette lystslot i cementpuds var bygget av Oskar den første som et hjem for den unge norske kunst.

Det var den nye tysk-norske Düsseldorferskole, som denne kunstelskende konge omfatted med sin varmeste tilslutning. Oskarshals bygmester Nebelong — og hans raadgiver Emil Tidemand, Düsseldorferskolens begeistrede talsmand — handled i fuld samstemmighet med sin konges kunstneriske sympatier ved at gi Düsseldorferskunsten en saa fremtrædende plads ved bygningens maleriske utstyr, — uten at nogen opgave blev levnet for den aldrende professor i Dresden.

Da de norske malere, særlig Düsseldorferskunstnerne ved den skandinaviske utstilling i Stockholm samme sommer — i

1850 — hadde gjort en opsig, som blev avgjørende for den svenske kunst ved at indlede en formelig utvandring av svenske malere til Düsseldorf, var kongen den første til at opmuntre den nye vending. I sit verk over Tidemand fortæller professor Dietrichson, at da Oskar den første i 1850 gav sin understøttelse til den unge d'Unker — den, som viste de andre svenske malere veien til Düsseldorf —, var det paa den uttrykkelige betingelse, at han «skulde søge sin Uddannelse i Düsseldorferskolen, den han, som han yttrede til d'Unker, «ansaa som den bedste for Begyndere.»» Den samme opfatning hadde alt Emil Tidemand uttalt i «Morgenbladet» for 1847 saaledes: «Er Spørqsmaalet . . . om, ved hvilken Skole det begyndende Talent bør modtage sin Dannelse, da vil jeg, selv med Fare for at beskyldes for forstokket Autoritetstro, ubetinget anbefale Düsseldorf.»

Saaledes kjæmped troen paa Düsseldorfer-skolens overlegenhet sig frem til seier herhjemme, skjønt ikke uten motsigelse, især fra mænd, som følte varmt for Danmark og for dansk kultur, eller som kjendte Dahl personlig. Alt saa tidlig som i 1847, ved den tid, da G. A. Krohg, Danmarks ivrige ven, ledet «Den Constitutionelle», indeholdt dette blad en kraftig opfordring til de norske kunstnere om at «afkaste det düsseldorfske Aag . . . og grunde en norsk selvstændig Malerskole». Ogsaa flere tegn tyder paa, at selv Welhaven, som fra først av delte den almindelige beundring for Düsseldorf, omkring midten av 50-aarene kom til en anden opfatning: ved den tid opmuntred han paa det ivrigste malerinden frøken Schreiber til at ombytte Düsseldorf med Paris.

Den skarpeste dom, som offentlig er kommet tilorde mot Düsseldorferskolen herhjemme i dette tidsrum, blev just fremkaldt ved utstillingen av Oskarshalsbillederne i 1850. Den 1ste november indeholdt «Morgenbladet» en kritik paa ikke

mindre end 7 spalter av Tidemands, Gudes og Frichs billeder under merket «— A —». Forfatteren var en ung mediciner fra Bergen: Jens Andreas Holmboe; som søn av rektor Holmboe og elev av Lyder Sagen hørte han til en kreds, som stod Dahl nær.

Ved sin ungdommelige uvørenhet virked denne kritik ikke bare støtende her hjemme; men den saared samtidig Adolph Tidemand, saa han for længere tid blev «uvillig til at udstille» i Norge. I det hele store gik den unge student neppe Tidemands ære eller hans norske bondeliv for nær; han fandt i hans billeder en blidhet og ynde, en lunhet, en hygge og en inderlighet, som «tiltaler En og bringer En til at elske den Maler, af hvis Gemytlighed og Sjælsdybde de er udsprungne,» — selv om man ikke netop føler sig slaat av «Geniets storartede Værk» foran denne billedrække.

Sin hele motvilje vender han mot Frichs raa effektkunst, i den ser han det sørgeligste utslag av «den skjæve Retning, hvori Kunsten heroppe var saa tilbøielig til at gaa med Düsseldorferskolen som Udgangspunkt». Gjennem Düsseldorferskolens «Effektmageri og . . evindelige Jagen efter Kunstighed . . er Publikum forvænnet, — det har strænge Pirringsmidler behov, og hvor rimeligt har det ikke været, at Malerne, der i saa høi Grad er afhængige af sit Publikum, igjen er blevne paavirkede af dette». Fordi Frich har en hel del av sin utvikling paa anden haand, idet han er blit paavirket av Düsseldorferskolen, uten at han egentlig hører til den, er de «Spirer til Overdrivelse», som den inneholder, netop hos ham «blevne outrerede» — —

Da det led litt ut i august, kjørte Dahl, i egen kariol, med sin søn avsted til Bergen, over Krokkleven og langs Randsfjorden op igjennem Hadeland og Land. Paa Tomlevolden,

som var et godt skifte, gav de sig tid; Dahl tok flere skisser, datert 12te og 14de august. Den ensomme skognatur heroppe langs elven tiltalte ham i særlig grad. Hans dype, alvorlige billede med ørnen, paa slottet i Kristiania, er ogsaa malt efter en flygtig tegning fra denne egn, tat i en hvilestund under kjøreturen i 44 paa veien mellem Tomlevolden og Bruflat.

I vestre Slidre blev de en ukes tid og nød en gammeldags gjestfrihet hos kaptein Müller's paa gaarden Hjelle. Her fik Dahl den lykkelige efterretning fra sin svigersøn, at de kort efter hans avreise hadde faat en ny gjest, en liten gut, som skulde bære hans navn.

Aldrig er vestre Slidre deiligere end i skuronnens tid. Akrene, saa længe de staar gule, straalere dobbelt farverikt mot granskogen; sjøen og himlen lyser mere blaa mot det gule; det er, som hele dalen fanger større fylde av gylden sol.

Over Dahls studier fra disse otte dage paa Hjelle er der en glæde og en friskhet, som stiller dem i første række mellem alt, hvad han har malt av studier i sit liv. Det er, som han aldrig hadde kjendt øiensvakhet, som han var den yngste av de unge, som om han vilde si til düsseldorferne: slik ser norsk natur ut.

Den 24de august sat han igjen i kariolen, paa veien op igjennem Vang til Nystuen paa Filefjeld, hvor han slog sig til ro for en 5—6 dage. Knut og Kari var i sin bedste ungdom og drev fjeldgaarden med liv og lyst. Dahl og hans søn var gamle kjendinger og blev tat imot og hygget for med et lag til at stelle og kose, som er navnsput vidt og bredt.

Det var liv paa Nystuen i de aar: Dahls ven Formann hadde store hjorder med tam-ren beitende paa vidderne.

Fra Dahls reise til Bergen i 1850 eier vort nationalgalleri ikke mindre end 5 oljestudier.

Dahl arbeided flittig, alene og sammen med sin søn. En av dagene kløv han endog helt op paa Stugunøset og tegned utsigten over til Suletind og ind over vidderne. Da han skulded igjen, hadde han vanskeligt for at klare sig for svimmelhet; de maatte hente folk for at hjelpe ham.

Den 30te bar det igjen videre over fjeldet ned mot Lærdal, næste dag utover fjorden med baatskyds til Gudvangen og derfra over Voss til Bergen.

Flere av Dahls gamle venner var ikke mere. I januar 48 var biskop *Neumann* død, en av de mest trofaste til at sende Dahl etterretninger fra Bergen. I oktober aaret efter var ogsaa *Christie* død, — og under sit ophold i Kristiania hadde Dahl faat et nyt sørgebud: han skulde aldrig mere faa se sin ven *Lyder Sagen*. De hadde begge glædet sig til møtet; før Dahl brøt op fra Dresden, hadde Sagen skrevet til ham og sagt, hvor glad han var over, at han endda en gang skulde faa se ham. Men Dahl var for sent ute; da han kom op til det gamle kjære hjem under Fløifjeldet, traf han «et næsten forødet Hus», og nogen dage efter saa han de billeder, som han hadde skjænket sin gamle ven ut igjennem aarene, bli solgt ved auktionen.

I et brev til hr. Albert Sagen, skrevet efter tilbakekomsten til Kristiania, fortæller Dahl om sit ophold i Bergen:

«Jeg kom dertil den 2 Sept. Aften og forlod den den 15de Morgen Kl. 5. To Landture» — til Formann paa Lysekloster og til August Konow paa Gravdal — «medtog 4 Dage — derved blev kun 9 Dage for Bergen og mine Venner og Byens ædle Borgere, der ved alle mine Reiser og under mit Ophold der har bevist mig — ja jeg kunde sige overøst mig med Forekommenhed og Godhed. — Jeg haaber vel endnu engang at se mit kjære Fødeland — men om det opfyldes, staar i Guds Haand.»

De to lørdage, Dahl opholdt sig i Bergen, blev han feiret ved større festligheder, ved en aften i den nystiftede haandverkerforening og ved en borgermiddag, den 14de september umiddelbart før hans avreise. Selskapet blev samlet til midnat, da de alle fulgte ham ombord paa Sognebaaten, som skulde gaa utpaa morgensiden.

Sangen, som var sunget ved middagen, slutted med dette vers:

«O, før til Afsked dog det ringer,
Vi her i festlig smykket Sal
Med Hjertets Tak Farvel nu bringer
Vor store, elskelige Dahl!»

— det sidste farvel fra hans fødeby.

Da Dahl vaagned næste morgen, laa han i køien i fuld selskapsdragt, han hadde vært for træt om aftenen til at klæ' av sig.

Fra Bergen hadde Dahl følge med Formann, som vilde se til sine tam-ren paa Filefjeld.

Fra den 18de til den 20de september blev Dahl og hans søn i ro paa Nystuen for at ta studier og skisser, — blandt andet til et billede, som Formann hadde bestilt av dem: et vinterstykke med rensdyr.

Fra Filefjeld reiste de raskt tilbake til Kristiania, til fadderstasen.

En av de første dage i oktober tok de med dampskib til Kjøbenhavn, hvor de blev til den 21de, optat av en selskabelighet, som var for sterk selv for Siegwald Dahls unge kræfter, — han slutter et brev: «Jeg er træt, og jeg vilde heller gaa i *seng* end i selskap.» Deres ophold i Kjøbenhavn faldt ved et lykkeligt tidspunkt i det danske folks historie. Ved Berliner-

Ved borgermiddagen holdt Dahl to taler: for Bergen og for *Ole Bull* og hans teater, som denne netop skulde til at faa igang.

freden av 2den juli og ved Londonerprotokollen av 2den august syntes Danmarks forhold inden det europæiske stats-samfund ordnet, og efter slesvigholstenernes nederlag ved Fredrikstad den 2den oktober var opstanden i hertugdømmerne paa det nærmeste knækket. Vi har tidligere lært Dahls danske sympatier under disse forhold at kjende, og vi vet, at han delte Danmarks glæde over seiren.

— Reiselivets plager forfulgte Dahl like til det sidste. For koleraens skyld laa dampskibet, som skulde føre dem til Wismar, i karantæne utenfor «Tre Kroner», og det stormed, saa det varte længe, før de kunde komme ut til det med baat. —

Den 25de oktober var han hjemme igjen i Dresden, og hans reiseliv var for altid endt.

De sidste aartier i Dresden.

Selv om tyngdepunktet for Dahls interesser og virksomhet laa i Norge, førte dette ikke til noget brud med hans nye fædreland. Han vedblev til sin død at holde av det venlige Dresden, hvor han ikke alene hadde sit hjem, men hvor han ogsaa følte sig hjemme, og hvor han saa sig omgitt av en stor og trofast vennekreds.

I den danske reisedagbog fra 1839, som før har vært citert, heter det om Dahl: Dresdens elegante «Verden . . . behandler ham med megen Udmærkelse; han lader til at være ligesaa anset her som Mendelsohn i Leipzig».

Selv uoverensstemmelser i politiske sympatier, som især under krigen med Danmark var dype og væsentlige, kunde ikke gjøre større skaar i det gode forhold. Dahls vennesæle væsen og hans trofaste sind bevarte venskapet paa en gang i hans eget og i hans venners hjertelag. I sine livserindringer, som blev utgit først otte aar efter Dahls død, kalder Carus ham «en trofast, ukunstlet sjæl». «Som saadan», lægger Carus til, «har han bevist sig overfor mig i mer end tre aartier av

mit liv, og mot Friedrich endog langt ut over graven.» — Dette vakre eftermæle kan gjælde Dahl i hans forhold til alle hans venner. Vi ser et utslag av hans trofasthet ogsaa i hans dagbøger: naar han indførte sine venners dødsfald, var det næsten altid med et par ord som uttryk for sin hengivenhet og sit venskap.

De, som stod ham nærmest i den sidste del av hans liv, var, foruten familierne Carus og Serre, fru oberstinde *von der Decken*; i likhet med dem holdt ogsaa hun aapent hus, skjønt i mindre maalestok; blandt sine venner regned hun H. C. Andersen og Oehlenschläger. Til hendes kreds hørte flere av Dahls omgangsfæller: kobberstikkeren Steinla, overbibliotekar Klemm og Geheimerath von Langenn, som har ledet den regjerende konges og prins Georgs opdragelse. Av andre, som stod Dahl nær, kan nævnes Julius Schnorr's svoger den fremragende skolemand Karl J. Blochmann, fremdeles bergkommisær Dr. Karl Gustav Fiedler og finanskalkulator Weinberger, som stadig hjalp Dahl med at gjennemse hans regnskaper, og som ofte var mellemmand ved kjøp av malerier. Alle disse tre sidste døde før Dahl. Hans nærmeste omgangsvenner blandt kunstnerne var Vogel von Vogelstein, indtil han i 1853 flyttet til München, Rethels svigerfar professor Grahl; Dahls elever Leybold, Robert Kummer, Sparmann og Wilhelm Wegener, som ofte var Dahls tyske sekretær; fremdeles landskapsmaler Fiebiger, genremaler Wendler, historiemaleren professor Bähr og kobberstikkeren Ludwig Schütze med flere. Mange av disse mænd delte Dahls samleriver. —

— I de sidste aartier av Dahls liv hadde Dresden kunstnerisk faat et nyt ansigt. Ministeren von Lindenau's arbeide for at omdanne akademiet efter von Quandt's raad hadde til en vis grad baaret frugt, og kunsten i Dresden hadde i flere retninger faat et kraftigt fremstøt ved opgaver, som regjeringen stilled.

I bygningskunsten og i billedhuggerkunsten fik Sachsen lykke til at spille en mere fremtrædende rolle i Tysklands kunst. Omkring midten av 30-aarene hadde Dresden i den unge *Gottfried Semper* fra Altona knyttet til sig en kraft av rang, en gjennom dannet aand, fuld av frugtbare tanker. Han hadde forlængst bygget det nye teater og var alt i fuldt arbeide med galleribygningen, da han ved sin deltagelse i revolutionen i 49 blev nødt til at flygte, saaledes at han var tapt for Dresden, indtil han i 1870, med fuld avlad, blev kaldt tilbake for at bygge op igjen for anden gang teatret, som nyelig var brændt.

I billedhuggerne *Rietschel* og *Hähnel* hadde Dresden mellem sine egne mænd fundet to kunstnere, som med rette regnes blandt Tysklands bedste. Begge — senest Hähnel — var likesom Semper knyttet til akademiet, og ved de store bygverker: teatret og galleribygningen, blev der budt arkitekt og billedhuggere i forening fælles monumentalopgaver, som de løste i mandig og alvorlig aand.

Mindre held hadde Lindenau og Quandt hat i sit forsøk paa at hæve malerkunsten i Dresden, skjönt deres arbeide ogsaa paa dette omraade var drevet planmæssig og med kraft.

Efterat de, ved midten av 30-aarene, forgjæves hadde søkt at faa Kaulbach og Julius Schnorr til at ombytte München med Dresden, henvendte de sig til Düsseldorf.

Den raskt opblomstrende skole i Düsseldorf, som under Wilhelm Schadows ledelse søkte at fremelske en yppig farveeffekt i motsætning til den farveaskese, som var herskende i München under Cornelius, indtok snart hele Tyskland ved sin «romantisk oppudsede naturalisme». Et utvalg av en række

Uttrykket «romantisch aufgeputzter Naturalismus» er hentet fra Fr. Pecht: Die Kunst des 19ten Jahrhunderts. II, side 134.

malerier fra Düsseldorf, som hadde gjort opsigt paa kunstutstillingen i Berlin høsten 1836 — blandt disse Bendemanns «Jeremias paa Babylons ruiner» og Lessings «Hussiterpræken» — blev efter tilskyndelse fra det akademiske raad og kunstforeningen under Dr: Carus som formand paa tilbakeveien til Düsseldorf utstillet i Dresden, og de gjorde her den samme opsigt som i Berlin. Kong Friedrich August II, som samme aar hadde tiltraadt regjeringen, og som selv var en ivrig kunstven, saa utstillingen med stor opmerksomhet og interesse, og Carus holdt foredrag over den i dronningens soiréer.

Efterat henvendelsen til München var mislykket, kaldte kongen gjennom von Lindenau i 1838 *Bendemann* til Dresden; aaret efter tok hans svoger *Julius Hübner* imot en lignende indbydelse, og i deres følge kom snart andre düsseldorfere efter. Dresden blev, med Franz v. Rebers uttrykk, «en filial» av Düsseldorf. *Julius Schnorrs* utnævnelse til direktør for akademiet og billedgalleriet i 1846 kom ikke i nogen væsentlig mon til at ændre det nye kunstliv.

Især Bendemann nød godt lov som lærer; Rietschel blandt andre roser ham i de sterkeste uttrykk. Akademiets omdannelse blev under disse nye mænd efterhaanden ført saa vidt, at det i visse retninger blev tat til mønster ved andre akademier.

Men trods alt har malerkunsten til denne dag ikke fundet nogen jordbund i Dresden, frugterne av alt dette arbeide har langt fra svart til de store ofre.

Aller mindst har landskapsmaleriet kjendt noget opsving. I Dahl og Friedrich var der lagt grundlag for en egte og rik

malerisk utvikling. For dette syntes de ledende at mangle øie; det simpleste og naturligste middel til at styrke en kunstnerisk retning og hæve den i det almindelige omdømme, lot de ligge: saalænge Friedrich leved, blev ikke et billede av ham indlemmet i galleriet, og av Dahl først i 1853, da hans store billede fra Valders blev kjøpt. Det er et godt billede, men ikke av hans bedste, ikke et av dem, som klarest viser hans geni.

Ved akademiet hadde Dahls opfatning trukket det korteste straa; og det lykkedes ikke Ludwig Richter som professor — i den stilling, som fra først av var tiltænkt Dahl — at grunde noget «landskapsmaleri i høiere stil» i Sachsen.

— Selv *Carus* lot sig trække med av Düsseldorf. Da han i 1842, ved en større utstilling, som var bragt istand for at grunde «Tiedgestiftelsen», saa sine egne og Friedrich's billeder igjen mellem nyere, fandt han flere av dem underlig gammeldags. Og da han et aarti efter fik se de brede og effektfulde kultegninger, som Schirmer i Düsseldorf henkasted med overlegen sikkerhet, grep han med glæde den nye teknik, og av Schirmer selv fik han under en aftens samvær i Dresden veiledning i at bruke det lette og taknemmelige middel.

Saaledes saa Dahl sig paa alle kanter omgit av Düsseldorf, — baade i Dresden og hjemme i Norge. Overalt saa han prøver paa den nye landskapskunst, som han ikke vidste at gi noget bedre navn end «Stuelandskaber». Selv naar han gik i Dresdens gater, saa han i kunsthjandlernes vinduer «gloende laplandske Studier, lig dem af en viss Mand i Norge». Dahl tænker her muligvis paa sin gamle ven Balke, som i denne tid gjorde halsbrækkende forsøk i den nye effektkunst omkap med flere av de andre hjemme.

Baade hos Carus og i andres livserindringer fra disse aar hører vi om partier og rivninger i Dresdens kunstnerkredse. Vi kjender Dahls standpunkt og hans dom over kunstforholdene; men jeg har ikke fundet større tegn til, at Dahl har tatt personlig del i stridighetene. Selv stod han i en saa hædret stilling som kunstner, at han var sikker paa alles agtelse. Han var i enhver henseende uavhengig, og tyngdepunktet for hans interesser og virksomhet laa hjemme i Norge. De ledende i Dresden hadde i sin tid ikke agtet paa hans raad; og som forholdene hadde utviklet sig, laa det nærmest for ham at la Dresdens kunstliv seile sin egen sø.

Særlig ved sit gamle vennskapsforhold til Carus, som samlede de mere fremtrædende düsseldorfere i sit hus, hadde han et berøringspunkt, som trods al meningsforskjel sikred en vennskabelig omgang med disse mænd.

Av kunstforeningens protokoller ser vi, at Dahl — som senest hadde staat i bestyrelsen i 10 aar — bare fik 12 stemmer ved valget i 1847. Dette er neppe at opfatte som en mistillids-erklæring fra det herskende parti. Det var uten tvil efter Dahls eget ønske, at han ikke blev valgt. I januar 1852 skrev han til Baade i et brev, som er meddelt i «Samtiden» for 1890: «Med Kunstforeningen har jeg siden flere Aar intet videre at gjøre end at betale min aarlige Actie, og da jeg siden længere Tid lider paa min Hørelse, saa kan jeg ei deltage i nogen sliig Forsamling, hvor det er nødigt at følge nøie Forhandlingernes Gang for med Grunde at tale med.»

Et er ialfald vist, Dahl følte sig ensom i sin kunst i Dresden. Overallt saa han den vei forlatt, som han selv holdt for den rette og sikre. Denne stemning av ensomhet har faat et sterkt uttrykk i brevet til Baade: «Det glæder mig at erfare, at det gaar Dem bedre end her i Dresden, thi man skal nu

kun være *her* for ei at ansees for noget, medens ofte Middelmædighed fra Udlandet finder god Modtagelse.» Han fortæller om et par unge landskapsmalere, som er utvandret til Amerika av mangel paa understøttelse, saa at man i Dresden «nu ingen Landskapsmaler har, — som ogsaa kan være godt; thi hverken forstaar man sig paa sligt, ei heller bruges de her.»

•Süsses Leben! Schöne Gewohnheit
des Daseins und Wirkens! —
von dir soll ich scheiden? Goethe.

Paa et løst blad med Dahls haand.

Ogsaa alderen kræved sin ret. Alt høsten 51 skrev Dahl i et brev til Kristiania: «Mange Malerier af mig vil vel nu neppe komme. Mine Kræfter er borte», og i juni næste aar til Reusch: Jeg maa «skaane mine Øine, thi selv med sterke Brillen seer jeg utydelig og Gjenstandene dobbelt». Klagerne blev stadig hyppigere og sterkere, hans helbred fik større og større plads i hans breve. I et brev til Reusch, 6te januar 1853, heter det: «Uagtet jeg er nu en stor Skrantning, ja, som man siger, maaske? en, der lider af Heel-Syge? saa er jeg dog i den senere Tid saa vidt bedre, at jeg kan ordne mine huuslige og Famelieanliggender, ja haaber endog med Tiden at kunne arbeide lidt. Dog store Meritter er vel ei at vente mer af mig. Aarsagen til mit nogenlunde bedre Befindende er vel denne, at jeg (i Overenskomst med Lægerne) — især efter Dr. Carus's raad — «siden flere Uger har ophørt med al Apotheker-Cur og lever diætisk, hvorved Naturen er kommen til at ophjælpe sig selv. Dette gaar nu ret godt, især naar jeg kan faa den nødige Roelighed, som desværre,

trods det, at jeg er udtraadt af alle tidligere Forhold, dog ei endnu er at erlange. Jeg kan ei høre, uden enkelt taler og ei sterkt, thi dette angriber mig, og er mit hele Nervesystem saa svagt, at jeg hurtig maa ligge mig paa Sophaen — og er en Smule Søvn mig en Lettelse. Min Miltforhærdelse er ei, som det synes, tiltaget, men er dog saa stor, at den hemmer min hele Organisme, og mit Onde er meget complicert. — Saa-meget om min Sundhedstilstand, og maa De da undskylde, at jeg *først* taler derom, og er det slemmeste mine endnu saa svage Øine; dog at skrive er for mig mindst angribende.»

I dette brev taler han for første gang om at sende nogen av sine studier til Bergens kunstforening, fordi han ikke længer orked at male synderligt. «For at gjøre nogle No., der og kunde finde Bifald i Kunstforeningen, vil jeg sende nogle gode Studier af mig — til en lav Priis.»

Næste sommer sendte han endel studier op til Bergen, værdsat fra 6 til 9 spd. stykket. Johan Bøgh har i «Bergens Kunstforening i femti Aar» fortalt, hvorledes det gik med dette tilbud. Foreningens bestyrelse fandt, at den kunde skaffe sig de billeder, den agted at kjøpe «til dette Aars Udlodning, paa en mere til Foreningens Fremme svarende Maade». Den fandt Dahls studier «ansatte til en formentlig høi Pris» og besluttede derfor kun at utvælge to studier og «derpaa at gjøre et passende Bud af 10 Spd. for begge». «Dette smagte ikke, som venteligt, den gamle Professor. Han afslog Tilbudet.» I sin kopibog, for 30te august 54, nævner Dahl, at han har faat «Kunstforeningens skamløse Bud» — i et brev fra maler Losing.

Baade Sagen og Reusch var borte — Reusch var død samme sommer —, og kunstforeningen var ifærd med at knytte nye forbindelser. Ogsaa Bergens kunstforening var gaat til Düsseldorf.

Dahls sygdom viste sig efter hans død at være en nyresygd.

Da det kom til stykket, kjøpte kunstforeningen allikevel to av disse studier uten videre prutning. I et brev av 9de december 54 meldte Losting, at de hadde kjøpt «et Partie af Dresden i Morgensol-Belysning» og en maanskinsstudie — det ene for 6, det andet for 9 spd. De hadde ikke villet saare foreningens gamle stifter.

De raad, Dr. Carus hadde git Dahl, øved sine gode virkninger utover vaaren. Vel klaged han endda i mars samme aar — 1853 — over, at han «led utroeligt paa flere Maader», og at alle hans «Tænder løsnede og faldt sunde ud af Munden»; og i et nyt brev til Reusch — den 17de april — over, at han ikke hadde nogen nattero. Men han følte — skrev han — «dog om Dagen nogen Lindring, hvorved jeg ved Arbeide nogenlunde forglemte mit Onde. Jeg har saaledes malet et Vinterstykke, som flere synes godt om.»

Det var vinterlandskapet ved Elben i vort nationalgalleri — kanskje det vakreste av alle de, vi eier av Dahl, en enkel og alvorlig kunst, tilbakeholden og nøktern midt i Düsseldorfskolens mest larmende effekter, friskt ind i sin inderste kjerne.

Dette er malt av en 65-aarig, som taler om, at han er Hel-syk, og klager over, at han hverken hører eller ser. —

Det var ogsaa dette billede, han sendte til verdensutstillingen i Paris i 1855 sammen med et parti fra Maridalen, tillike med «Haugsfossen», som blev utlaant fra nationalgalleriet i Kristiania.

Mens Tidemand fik første medalje og æreslegionens ridderbaand, mens Gude fik en anden medalje og Bøe og Morten Møller hæderlig omtale, var der ingen belønning tilovers for veteranen i den norske kunst.

Ogsaa det fine, aandfulde billede av Trollhättan i vort nationalgalleri er malt 1853 som gave til Dr. Carus. Det er kjøpt paa auktion efter hans søn Hofrath Dr. Carus i Dresden, i 1891.

Saa meget Dahls helbred i det hele store var i en jevn tilbagegang i disse aar, nød han dog mange lindere tider. Han tok imellem en tur ut til major Serre's i Maxen eller til grosserer Preusser's i Leipzig. Derimot var han nødt til at avslaa de indbydelser, som baronesse Stampe noget nær aarvisst sendte ham om at komme og tilbringe sommeren paa Nysø sammen med hans børn fra Norge. Derimot fik han besøk av sin datter med hendes smaagutter i 1852 og 55.

Mens hans kopibog endnu for aarene 53, 54 og tildels 55 indeholder utdrag av en meget omfattende brevveksling, viser aaret 1856 en saa sterk innskrænkning, at hans optegnelser ikke fylder en halv side. Men det, han skriver, er aandsfriskt, fuldt av de gamle interesser like til det sidste, — som han selv sier: «Aanden villig, men Legemet skrøbeligt», han var glad, naar han kunde «smaatutle og arbeide». I et brev til fru Reusch, i januar 1856, skriver han: «Jeg er som en Skygge og kommer mig selv for som et Barn, der endnu ei kan gaa, men maa støtte sig snart til en, snart til en anden Gjenstand; saaledes vandrer jeg fra et Værelse til et andet.»

Selv ut paa sommeren samme aar malte han et temmelig stort billede av byen Stege paa Møen — i maaneskin med en brændende veirmølle —, som han solgte til kunstforeningen i Kristiania for 80 spd. Midtsommers, mens han utførte dette billede, var han saa vidt ved kræfter, at han daglig kunde male nogen timer om formiddagen og et par timer om eftermiddagen, naar han hadde hvilt og drukket sin kaffe. Det samme emne gjentok han senere paa aaret som julegave til Dr. Carus. Baade dette — som nu tilhører Dr. L. Borthen i Trondhjem — og en lignende skisse hos generalkrigskommissær Bull's, malt et halvt aar før, har en kraftig og fin virkning; kun den *ydre* form er litt mindre haandfast og sikker. Selv i sit sidste leveaar, i 1857, prøved han paa at male; men det

meste blev at pensle litt paa ældre, ufærdige billeder. Vi har et av disse i vort nationalgalleri, signert 1857; det nye optar bare ganske litet av billedet og viser et sløvet øie og en svækket haand. — Andet var ikke at vente. I et brev til Bull's, 3dje januar 57, skrev han: «Da Veiret hidtil er mildt, saa kom Frue Majorinde Serre og afhentede mig med sin Vogn for at see Prof. Rietschels kolossale Gruppe *Göthe* og *Scheller*, bestemt for Waimar. Denne lille Anstrængelse var for mig, der nu næsten $\frac{3}{4}$ Aar ei er kommet ud af Huset, saa stor, at trods det, at Siegwald førte mig op ad Trappen, — jeg ofte blev staaende, da jeg maatte trække fresk Aande.»

I disse aar, mens kræfterne var for smaa til strengere arbeide, sysled han med at ta fortegnelse over sine samlinger og over sine studier; i et brev til sin datter skriver han den 9de september 1854: «Jeg sidder i fuldt Arbeide med en svær Opgave, nemlig min Reise 1826, over Hardangerbjergene . . , hvor man seer dybt ned i Dalene, — Maursett o. s. v. — Mine Øine ere saa slette, at jeg ikke med de stærkeste Briller kan see selv min egen Tegning og maa have Siegwald til Tolk.» Og i april næste aar skrev han til August Konow: «Det eeneste, jeg har udrettet i Vinter, var at skrive Fortegnelse over mine Malerier og andre Samlinger, dog er neppe $\frac{1}{4}$ Deel deraf bleven færdig.»

Av Dahls regnskapsbog ser vi aller bedst, hvor sikkert det gik tilbage med hans kræfter. I 53 naadde hans indtægt omtrent 1980 thaler, adskilligt høiere end de par foregaaende

Selv i Dahls bedste aar, da hans frembringelseevne var mest strømmende rik og hans avsætning aller mest rivende, naadde hans indtægt aldrig høiere end til 3600 thaler, — i 1833. Saa kommer 1836 og 43 med omkring 3400 thaler. De jevneste indtægtsaar falder mellem 1829 og 1844. Utenfor disse aar er det bare i 1848, at summen stiger til litt over 2000 thaler. I 1851 var den endog sunket ned til omtrent 1100 thaler. Flere aar, som 1837 og 1844, begge reiseaar, oversteg utgifterne indtægten.

1850

Fotografi fra 1850-aarene.

J. L. L. Dahl.

aar. I aaret 1854 sank den helt ned til 760 thaler med et underskud i forhold til hans udgifter av nær 250 thaler. Aaret efter naadde den ikke høiere end til 580 thaler, og i denne sum er hans løn som professor — 300 thaler — regnet med. For 1856 har han ikke engang indført noget opgjør i regnskapsbogen.

— Det sidste brev, som er levnet fra Dahls haand, er et brev til hans datter og hans svigersøn, skrevet den 18de september 1857, ikke en maaned før hans død. Hans kræfter hadde i de sidste to, tre uker vært saa smaa, at han ikke voved sig over stuegulvet uten med stok og støttet av mamsel Weiss. Likefuldt skrev han et brev paa næsten tre store sider. En væsentlig del av brevet indeholder meddelelser om et besøk av hans «gamle Ven Conferentz-Raad Chr. Thomsen», paa tilbakereisen til Danmark fra en badekur. Det var en sorg for Dahl, at han ikke fik vist Thomsen sin «etnografiske Samling»; han mente, at «saare meget» av den «kunde være ret passende» for den etnografiske samling i Kjøbenhavn. Derimot saa Thomsen hans malerisamling og fandt hans billeder «af betydeligt Værd . . . Malerier som Greuze bliver i England med Guld opveiet».

Dahl fortæller ogsaa — i dette sit sidste brev — om et besøk, han har hat av en forretningsmand fra Dresden, som netop var kommet hjem fra en lystreise i Norge — i Romsdalen og fjordene — «entzückt over den herlige Natur». Han hadde vist Dahl endel tegninger og notiser, som var «ganske forstaaelige». «Jeg maa see dem og tale med ham senere», skriver Dahl. Saaledes leved han i Norge med sin tanke til det sidste.

Den 1ste oktober førte Dahl for sidste gang dagens udgifter ind i sin regnskapsbog — —

I et brev til etatsraad Thiele i Kjøbenhavn — paa tysk — har Siegwald Dahl fortalt om hans død: «Den 14de oktober

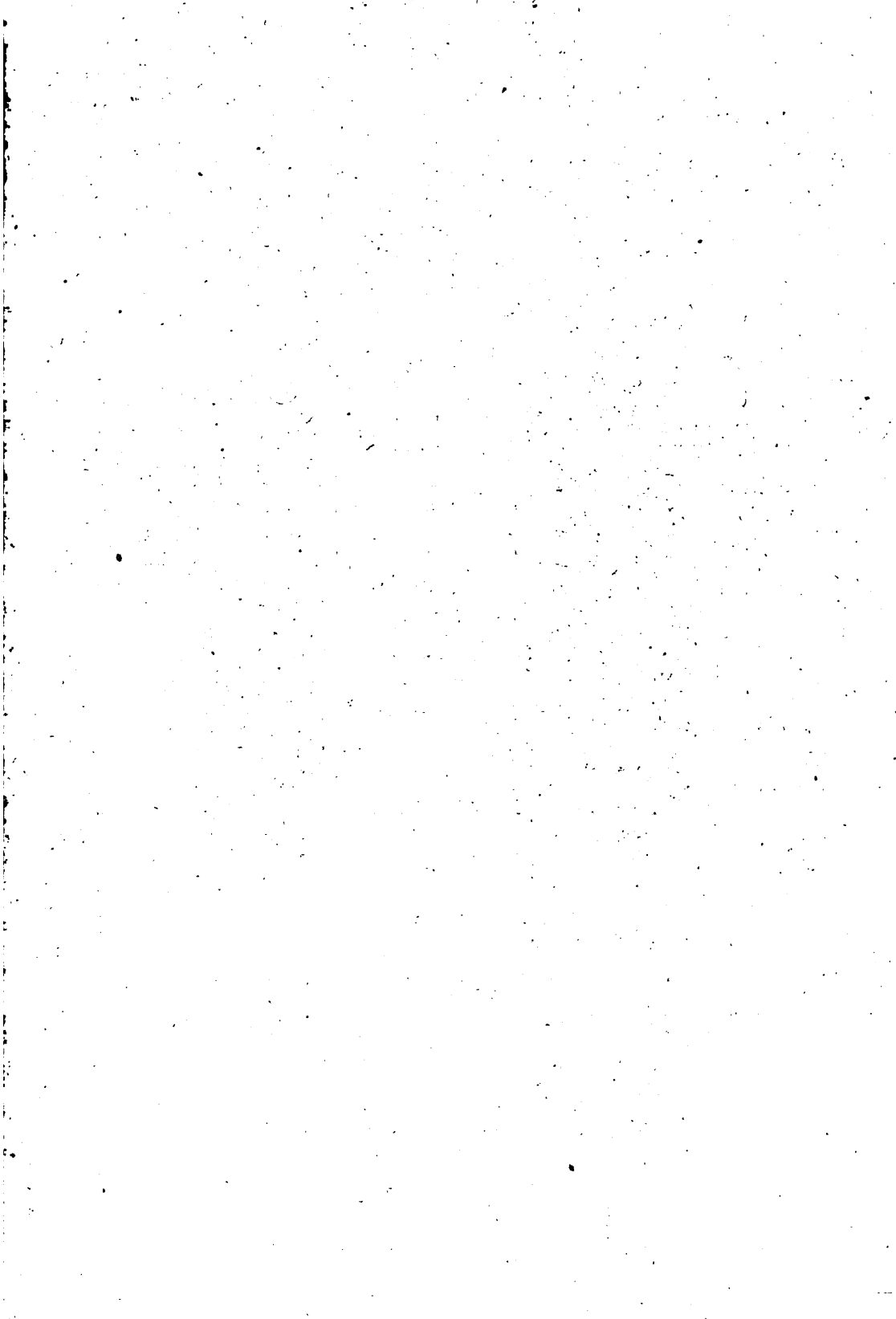
om formiddagen kl. 9^{1/4} fulgte hans død mildt og rolig, i hans endnu ikke fyldte 70de aar. Jeg har den store trøst, at han ikke har lidt og er død uten smerter. Han var kun 14 dage syk og fik sandsynligvis i de sidste 5 dage et hjerneslag, hvorefter han fantaserte — indtil han ganske stille og rolig sov ind, lik en lampe, som slukner.»

Lørdag eftermiddag den 17de oktober blev han begravet paa Elias' kirkegaard, bare nogen minutters gang fra hans 30-aarige hjem ved Elben; næsten alle kunstnere i Dresden fulgte ham. Ved graven blev der bragt ham en hilsen og en tak paa norsk fra fædrelandet hjemme — av en mand, som elsked vor natur like saa varmt som han selv, og som skatted og forstod hans kunst og den inderste sjæl i den: hans trofaste hjertelag for Norge, — det var *Asbjørnsen*, som laa ved forstskolen i Tharandt. I en meddelelse om jordefærden heter det: «Over gravstedet luted sig en brutt birk, en slik, som Dahl med saa stort mesterskap pleide at fremstille.»

Dødsnotisen i tysk Kunstblad, utgit av Eggers i Berlin, samler sine uttalelser om «den høitberømte mester i landskapsmaleriet» i denne dom: «Den eiendommelige og indgripende stilling, som Dahl indtar i det nyere landskapsmaleris historie, sikrer ham et blivende navn.»

89054429048

b89054429048a

KOHLER ART LIBRARY
UNIVERSITY OF WISCONSIN
800 UNIVERSITY AVENUE
MADISON 53706

DEMCO